

**T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM FAKÜLTESİ
RADYO SİNEMA TELEVİZYON BÖLÜMÜ**

**TÜRKİYE’DE BİYOGRAFİK SİNEMA FİLMİNDE
BELLEK, ÇARPITMA VE BOŞ ALAN:
“VEDA” FİLMİ ÜZERİNDEN ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYTUNA (TOSUNOĞLU) ÇALIK

091105107

**Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd.Doç.Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN**

İstanbul, Haziran 2011

“But when from a long-distant past nothing subsists, after the people are dead, after the things are broken and scattered, still, alone, more fragile, but with more vitality, more insubstantial, more persistent, more faithful, the smell and taste of things remain poised a long time, like souls, ready to remind us, waiting and hoping for their moment, amid the ruins of all the rest; and bear unfaltering, in the tiny and almost impalpable drop of their essence, the endless edifice of recollection.”*

Swann’s Way – Marcel Proust

---

* “Yaşananlar geçmişte kaldığında, insanlar öldükten, herşey kırıldıktan ve parçalara ayrıldıktan sonra yine de yalnız, daha kırılgan ancak daha canlı, daha gerçek dışı, daha inatçı, daha inançlı; nesnelere kokusu ve tadı uzun bir süre boyunca dengede kalır; tıpkı geride kalan her şeyin yıkıntıları arasında hatırlanacakları o anın gelmesini bekleyen ve uman ve yeniden bir araya gelmenin sonsuz mabedinde varlıklarının en küçük ve neredeyse tutulamayacak damlasında bile kendinden emin olan ruhlar gibi...” (Çeviri: A.Tosunoğlu)

ÖNSÖZ

Sevgili Atif Yılmaz 2004 yılında, *Bir Sinemacının Anıları* kitabını benim için imzalarken şunları yazmıştı; “Bugün iyi bir romancı, senaryocu yarın belki iyi bir yönetmen daha sonra iyi bir oyuncu ve daha neler neler... Bilmem az şey mi bekliyorum?..” Belki bunların hiçbiri olmadım, belki bir kısmı... İyi olup olmamak da oldukça göreceli. Bu hayattan geçerken kendisini hep bir öğrenen olarak niteleyen ben için iyi olmak diye bir şey yok. Atif Abi bana herşeyin mümkün olabileceğini göstermişti; hayatımın elinizde tuttuğunuz tez aşamasında en başta bana umut verdiği için hatırasına teşekkür ederek başlamalıyım; iyi ki vardın Atif Abi.

İlk sinema bilgilerimi aldığım hocam Barış Pirhasan ve Gül Dirican’a sonsuz teşekkür ederim. Onlar olmasaydı benim sinema yolculuğum olmazdı. Bu tezin ortaya çıkmasında emeği olan, başından sonuna kadar her aşamasında yanımdan ayrılmayan hem hocam hem tez danışmanım, Yrd.Doç.Nazan Haydari Pakkan’a teşekkür ve minnet duygularımı ifade etmeliyim; her zaman pozitif, her zaman yapıcı olduğu için. Eğitimim süresince bana inanan, beni destekleyen, kaynaklarını benimle paylaşan hocalarım ve aynı zamanda dostlarım Ebru Acar Taralp’a, Yrd.Doç.Banu Konyar’a, Yrd.Doç. Oktay Yalın’a, (hepsinin kitapları hala bende, geri vermedim!), sıradışı fikirleriyle değişik bakış açıları getiren Yrd.Doç.Özlem Oğuzhan’a, yıllardır sen en iyisini yaparsın diyerek beni yüreklendiren Yrd.Doç.Aslı Güngör Kırçıl’a ayrı ayrı teşekkür ederim. Çocukluk arkadaşım ve dostum Yrd.Doç.Bülent Turan bu tezin kuramını yerleştirirken davranış bilimleri konusundaki uzmanlığını benimle (ta Amerika’dan!) paylaştı; teşekkür borçluyum. Mezunu olduğum üniversitemde, bana güvenerek öğretmenlik fırsatı veren hocalarım Prof.Şahin Karasar’a, Prof.Peyami Çelikcan’a, Prof.İsmail Kaya’ya ve Prof.Simten Güneş’e teşekkür ederim.

Evde tez yazma ortamını benim için hazırlayan ve koruyan, ne yaparsam yapayım sonuna kadar bana inanan sevgili kocam, en yapıcı eleştirmenim; Op.Dr.Mustafa Kemal Çalık’a ve birtanecik kızım Duru’ya sonsuz teşekkür ederim.

Bu tez benim için çok keyifli bir yolculuktu...

Aytuna Tosunoğlu Çalık

Haziran, 2011

ÖZET

Sinemanın toplumsal olay ve olgulardan beslenen, etkilenen bir sanat olduğu aşıkardır. Türkiye’de kısıtlı sayıda örneği bulunan biyografik sinema filminin de kamuya mal olmuş kişilerin hayatını kendisine konu etmesi geçmişin olaylarını, anıları tarihsel bir kronoloji içinde ele almasını gerektirir. Bu gereklilik belleğin yeniden üretimi çerçevesinde bir anı oluşturma takıntısına dönüştüğünde ve halihazırda günümüz insanının etrafını çevirmiş olan imge bolluğu ile birleştiğinde artık herşeyden daha fazla ihtiyaç duyulan boş alan kavramını engelleyen bir unsur haline gelmektedir. Belleğin yeniden üretimi sırasında anıların çarpıtmaya uğraması tarihsel olaylarda/eylemlerde eksen kaymasına, kamuya mal olmuş kişilerin bir grup ya da topluluk tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasına neden olabilir.

Bu çalışmanın kendisine örnek olarak seçtiği biyografik sinema filmi olan *Veda* üzerinden boş alan araması yapılır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi Lacan’ın *ayna evresi* (mirror stage), davranış bilimlerinin çalışması olan *yerine koyma* (replacement), *kök kelime tamamlama* (word stem completion) ve tıp alanında yer alan *hayalet ağrı* (phantom pain) tanımları/doktrinleri aracılığı ile boş alan tarifi yapılarak belirlenir. Anılan kavramlardan hareketle *Veda* filmi içinde bir boş alanın varlığı irdelenir.

Batının 1900 yılından başlayarak günümüze kadar çok sayıda örneklerini verdiği biyografik sinema filmine karşın Türkiye’de yeterince film yapılmadığı bir gerçektir. Güncel bir örnek olan *Veda* filmi üzerinden irdelenmeye çalışılan biyografik sinema filminde boş alan yaratılmasının önemi vurgulanır. İzleyicisinin doldurabileceği boş alanı içeren biyografik sinema filmi örneklerinin artarak çoğalması bir gerekliliktir. Bu da günümüz Türkiye’sinde toplumsal bölünmüşlüğün giderilmesi için faydalanılacak bir araç olabilir. Çalışmanın bu amaca hizmet etmede bir ilk adım olması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biyografik Sinema, Boş Alan, Bellek, Belleğin Yeniden Üretimi, Çarpıtma, “Veda Film”.

ABSTRACT

It is obvious that cinema is an art form that is fed and affected by social events and facts. Biographic cinema, which has very limited examples in Turkey, requires consideration of past events and memories of lives of well-known people in a historical chronology. When this need turns in to an attempt reproducing those memories and is combined with the abundance of images that surround humans in today's life, it becomes an element preventing the existence of the necessary concept of empty space. The distortion of memories during the process of regeneration opens up the possibility that a group uses the historic personalities and events to advance its own agenda.

In this study, the concept of empty space is examined in the film called *Veda*. The conceptual framework of this study is defined by describing empty space using descriptions/doctrines such as Lacan's mirror stage, the construct of replacement and the word stem completion paradigm used in behavioral sciences and phantom pain, a medical phenomenon. The concept of empty space is examined in *Veda* using the aforementioned concepts.

It is a fact that compared to a large number of biopics produced in the western world from 1900 to date, there are not enough biopics produced in Turkey. Recently made biopic *Veda* emphasizes the importance of the creation of an empty space in biographic cinema. It is necessary to have more examples of biographic cinema that contain an "empty space", which the viewers can fill in. This can also serve as a medium that can be used to alleviate social disunity in Turkey today. It is hoped that this study is a first step in serving this purpose.

Key Words: Biopic, Biography, Empty Space, Memory, Regeneration of Memory, Memory Distortion, *Veda*.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
ÖZET.....	4
ABSTRACT.....	5
İÇİNDEKİLER	6
TABLolar LİSTESİ.....	8
ŞEKİLLER LİSTESİ	9
1. GİRİŞ.....	10
2. BELLEĞİN YENİDEN ÜRETİMİ VE FİLM / MEDYA.....	16
2.1. Belleğin Yeniden Üretimi.....	16
2.2. Biyografik Eser – Biyografik Sinema Filmi.....	24
2.3. Biyografik Sinema ve Belleğin Yeniden Üretimi.....	26
3. KURAMSAL ÇERÇEVE – BOŞ ALAN.....	38
3.1. Lacan'ın Pozitif Boşluk Kuramı.....	44
3.2. Davranış Bilimlerinde “Yerine Koyma”	47
4. “VEDA”.....	54
4.1. Türkiye’de Biyografik Sinema.....	54
4.2. 1990’lar Türkiyesi ve Sembol olarak Atatürk.....	63
4.3. “Veda” Filmi.....	73
4.4. Filmin Özeti.....	76
4.5. Film Olaylarının Seçimi ve Devinim Noktaları.....	97

5. “VEDA” VE BELLEĞİN YENİDEN ÜRETİMİ.....	100
5.1. Belleğin Çarpıtma Dinamikleri ve “Veda”.....	101
5.2. Boş Alan Kavramı ve Filmin Biraraya Geldiği Noktalar.....	114
6. SONUÇ.....	122
7. KAYNAKLAR.....	130
8. EKLER.....	136
EK 1 Biyografik Sinema Filmleri Karşılaştırmalı Tablolar.....	136
EK 2 1900-2010 Arası Biyografik Filmler Listesi.....	138
EK 3 Türkiye’de Biyografik Eser Konulu Söyleşiden Özet.....	177
EK 4 Zülfü Livaneli Röportajı (Cumhuriyet Gazetesi).....	182
EK 5 Hülya Kızılyılan’ın CNNTürk Kültür Sanat’ta Çıkan Yazısı.....	184
EK 6 İzleyici Yorumları.....	185
EK 7 Mehmet Sadık Öke Röportajı (Sabah Gazetesi).....	202
EK 8 Atatürk’ün Genel Sağlık Durumu (Özet).....	206

TABLolar

Tablo 4.1.	1998-2010 arası Biyografik Film ve Atatürk Belgeselleri.....	59
Tablo 4.2.	İzleyici yorumları ayırımı.....	69
Tablo A	Ek 1'de 1900-2010 arası Biyografik Filmler tablosu.....	136
Tablo B	Ek 1'de 1980-2010 arası kategorilere göre karşılaştırma.....	136
Tablo C	Ek 1'de 1900-2010 arası kategorilere göre karşılaştırma.....	137
Tablo D	Ek 1'de Kaynak Veriler.....	137

ŞEKİLLER

Şekil 2.1.	W.Benjamin'in Aktarılan ve Yaşanmış Deney açılımı.....	18
Şekil 2.2.	Naum Gabo, 1925 "Rotating Fountain".....	19
Şekil 2.3.	22 Ağustos 1918 tarihinde İngiliz Birliğinin Albert Katedrali yıkıntısının önünden geçişi	21
Şekil 3.1.	Mona Lisa'nın yerinde boş alan. Louvre Müzesi, 2 Eylül 1911.....	38
Şekil 3.2.	İzleyicilerin Mona Lisa'dan kalan boş alanı izlemeleri.....	40
Şekil 3.3.	Mart 2009 tarihinde Louvre Müzesi'nde herkesin kendi Mona Lisa'sını oluşturması.....	41
Şekil 3.4.	Piet Mondrian, 1913 Composition No:II, Composition in Line and Color.....	42
Şekil 3.5.	Edgar Rubin'in görsel algılama çalışmasında geliştirdiği vazo modeli.....	43
Şekil 3.6.	13 aylık Zoe aynadaki yansımasına sarılırken.....	45
Şekil 3.7.	Margaret Thatcher ve kızı Carol canlandırması.....	49
Şekil 3.8.	Phantom Pain tedavisinde ayna yöntemi.....	52
Şekil 4.1.	Renklendirilmiş Atatürk posteri.....	67
Şekil 4.2.	Atatürk'ün komada iken çekilmiş fotoğrafı, Kasım 1938.....	78
Şekil 4.3.	Atatürk'ü komada gösteren canlandırma.....	78
Şekil 4.4.	Atatürk'ün ölüm döşeğinde, yanı başında Salih Bozok canlandırması.....	78
Şekil 5.1.	"Mustafa babasının mezarında dua ederken" canlandırması.....	105
Şekil 5.2.	Mustafa Kemal'in Zübeyde Hanım'ı ve Makbule'yi mülteci kampında bulma canlandırması.....	107

1. GİRİŞ

Türkiye’de yazılı biyografik eserle ilgili akademik çalışmalar, seçilen bir edebiyat yazarının yaşamını ortaya koyduğu eserleri ile birlikte analiz etmek üzerine kuruludur. Dolayısı ile konu edilen kişinin hayatı daha önce yazılmış belge, bilgi ve bulgular çerçevesinde ele alınır ve seçilen tek kişi üzerine yapılmış araştırma sözkonusudur. Türkiye’de biyografik sinema filmi kavramı ise henüz academia için bir araştırma alanı değildir. Bu araştırma bu konudaki boşluğu doldurmak iddiasında olmamakla birlikte, bir ilk adımdır ve bir öneme işaret eder: Geçmişte yaşamış kişilerin hayatı bir inceleme alanı olduğunda ortaya konacak sinema filmi, anlatılan kişi ile birlikte geri planda verilecek bir tarih serimidir. Tarih serimi ve o tarihin içinde yer alan (aynı zamanda tarihi yapan) insanın serimi ideolojik olmaktan soyutlanabildiği oranda izleyicisine bir gerçeklik sunacaktır. Bu gerçeklik arayışı biyografik sinema filminde beklenti (izleyicisi için) ile bağlam (yönetmenin ortaya koyduğu) arasında bir etkileşim olduğunun kabulü ile başlar.

Bu çalışmada biyograf, biyografi, otobiyografi, biyografik eser, biyografik film kelimeleri yerine yaşamöykücü, yaşamöyküsü, özyaşamöyküsü, yaşamöyküsü filmi tanımlamalarını kullanmamak araştırmacının tercihidir. Bio kelimesi bir çok anlamının yanısıra “yaşam” demektir. Graphic/us ise “ince, zarif, hünerli, ustalıklı ve iyi bir tarzda” anlamını taşır. Ayrıca Graph/ium, tablet üzerine yazı yazmak için kullanılan iğne ya da madeni kalem anlamındadır.¹ Araştırmacı, Latince’den gelme bir kelime olan biyografinin tezin kapsamına daha yakıştığı varsayımındadır.

Bu çalışmanın amacı, kamuya mal olmuş bir insanın yaşamını sinema filmi olarak izleyen izleyicinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu

---

¹ Latince kelimelerin karşılığı Dr.Sina Kabağaç ve Erdal Alova’nın birlikte hazırladığı Latince/Türkçe Sözlükten alınmıştır.

kişinin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini anlayabilmesini sağlayacak noktalar bulmak ve tartışmaya açmaktır. Çalışma sadece izleyici odaklı değildir. Filmi çeken yönetmenin yaklaşımı bu çalışmanın merkezine oturtulmuş ve çekilen son biyografik sinema filmi² özelliğini taşıdığı için çalışmaya alınmış 2010 yılı yapımı “Veda” isimli film üzerinden sunulur. “Veda” 118 dakikalık bir anlatımla Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumundan ölümüne hayatını kurmaca üzerinden sergiler. Kurgulanmış ve dolayısı ile çarpıtılmış bir geçmiş serimi belleğin çarpıtma dinamikleri ekseninde ele alınır. Dört tane önemli ve ayırt edilebilir çarpıtma süreci “Veda” filmindeki sekanslara uyarlanarak açıklanır. Bu süreçler; 1. Uzaklaştırma (Marginalize), 2. Araçsallaştırma (Instrumentalize), 3. Öyküleştirme (Fictionalize), 4. Bilişselleştirme ve Uzlaşımsallaştırma (Cognition & Conciliation) olarak ele alınır.

İyi bir biyografik film tıpkı kaynağı olan biyografik çalışma gibi metinsellik de taşıyabilen bir eserdir. Yönetmenden beklenen film kişinin yönetmeni teslim alması değil önüne geçebilmesidir. Yönetmen yaratıcı yeteneğini anlatım yeteneği ile birlikte sergileyebilmelidir: Biyografi kişisi yönetmenin elinde yeniden hayat bulacaktır.

Başka bir tartışma, sinema izleyicisi için yönetmen tarafından tasarlanmış bir boş alanın tarifi üzerinden yürütülecektir. Filmin düzenlenmesinde (senaryo aşamasından, sahne çekimleri, kurgu ve sinema perdesinde gösterilmesine kadar) film yönetmeninin izleyiciye boş alan bırakma fikrini her daim ön planda tutmasının önemi vurgulanmıştır. Bir diğer unsur, geçmiş hatırlanırken bir ideolojiye hizmet etme durumu ile beraber ortaya çıkar. Oysa geçmişin kişileri, nesnelere ve olayları izleyicinin önüne konmuş sabit ve değişmez veriler olmaktan çıkartılmalıdır.

---

² 2010 yılında bir başka biyografik film daha çekildi (Hür Adam: Bediüzzaman Said Nursi” filmi (Yapımcısı, yönetmeni ve senaristi Mehmet Tanrısever). Ancak film gösterime Ocak 2011 yılında girdiği için bu araştırmaya alınmamıştır.

Örneğin, Napoleon'un çıktığı bir seferden dönmeden önce Josephine'e yazdığı mektupta; "Yıkanma, geliyorum" demesi (Cronin, 1995) onun fetişist yanının da keşfidir. Elizabeth Taylor'ın gecenin karanlığında, trafik kazası geçiren Montgomery Clift'in gırtlığına saplanmış dişlerini ve cam parçalarını ambulans geciktiği için elleriyle ayıkladığını bilmek (Walker, 1997) soğukkanlılığının bir işaretidir. James Joyce'un günlük hayatını etkileyecek derecede yoğun yaşadığı batıl inançları, sözgelisi on üç sayısından korkması (O'Brien, 1999) yine şaşırtıcı bir ayrıntıdır. Vladimir Nabokov, yazar olmasının dışında aynı zamanda saygıdeğer bir kelebek koleksiyoncusu idi (Proffer, 1991); pek çok yeni kelebek türü keşfetmiş, bir kaçının isim babası olmuştur.

1960'lı yıllardan günümüze kadar doğanlara ilkokul çağına geldiklerinde hediye edilen (ve) ilk roman olma özelliğini koruyan Kemalettin Tuğcu'nun, belden aşağısı tutmayan bir yazar olduğunu, bu rahatsızlığına sebep olan babasını yaşadığı sürece affetmeyen (Nemika Tuğcu, 2004) Tuğcu'nun romanlarına konu olan baba/üvey baba/dede karakterlerinin kendi babasının bir uzantısı olduğunu keşfetmek onu ve yazdıklarını anlamak yolunda önemli bir adımdır.

1950'li yıllarda lüks yatıyla, Akdeniz'in seçkin koylarını her yaz mevsimi geldiğinde turlayan iki yolcu: Aristotle Onassis ve Winston Churchill (Gage, 2000). Güvertede ikisi karşılıklı soğuk içeceklerini yudumlarlarken kapitalizmin, elinde para ve güç olanlarca nasıl şekillendirildiğine tanıklık etmek ilginçtir.

Günde 40 ila 50 adet sigara, 10 ila 15 bardak Türk kahvesi içen Mustafa Kemal Atatürk'ün (Yurdakul, 2005:40) akciğer kanserinden değil de, sirozdan ölmesi

günümüz sigara sansürü mania'sı gözönünde tutulduğunda düşündürücüdür.³ Öte yandan, ergenlik yıllarından itibaren uyku problemi yaşayan Mustafa Kemal'in (Yurdakul, 2005) ve (Turgut, 2005) uyuyabilmek için içkiye başlamış olabileceği varsayımı el yordamıyla bulunmuş değildir⁴. Uykusuzluğunun nedeni iddialı, hırslı, mükemmeliyetçi oluşu ve çevresini –bir noktada hayatın kendisini- kontrol altına alma tutkusu ile açıklanabilir mi? Hayatta seyretmek yerine, soran ve cevap arayan yapıda olanlar hayalkırıklıkları ile nasıl başederler? Batı medeniyetinin, doğuyu nasıl okuduğunu kuramsallaştırmış bilim adamı ve akademisyen Edward Said'in (2003) doğu ve batı arasında kalmış bir çocukluk ve gençlik yaşamış olduğunu bilmek onun araştırmalarının, bulgularının altını sağlamlaştıran bir olgudur ve ilginçtir; Mustafa Kemal Atatürk'ün de ayağı doğuda, yüzü batıda duruşunun nedenleri üzerinde düşünülmesine yardımcı olabilir.

Yukarıda söz konusu edilen kişiler ve hayatlarındaki bir takım özellikler/alışkanlıklar biyografik eserlerden alınmıştır. Geçmişte yaşamış, kamuya mal olmuş kişiler söz konusu olduğunda biyografi, bir insana nüfuz etmenin en iyi yollarından biridir. Eskilerin hayattaki seçimleri biyografileri sayesinde bilinebilir. Bir yazarsa sözkonusu olan, onun bir kitabı nasıl yazdığı, yazmadığı zamanları nasıl

---

³ İsmet İnönü, Salih Bozok, Kılıç Ali, Refet Bele, Nuri Conker, Kazım Karabekir, Yakup Kadri, Fahrettin Kerim, Rauf Orbay, Halide Edip ve daha bir çokları uzun yıllar Mustafa Kemal'in sofrasında sigara (da) içtiler. İçmeyenler de masada yerlerini aldılar. Kaç tanesinin akciğer kanserinden ölmüş olabileceğini araştırmak – bu tezin konusu ve araştırmacının alanı olmamakla birlikte – ilginç olabilir. Sigara içen ile aynı mekanda bulunmanın kansere yol açtığı görüşü bilimsel olarak hala tartışma konusudur. Hal böyle iken tartışmayı kamu önünde başka bir boyuta taşımak isteği duyan bazı uzmanlar, aynı apartmanda birbirine komşu duvarlarla oturanların, sigara içtikleri takdirde duvarın geçirgenliği nedeniyle komşu dairede yaşayanların da sigara dumanından etkilenip zarar göreceğini, dolayısı ile apartmanda da sigara içilmemesi gerektiğini savunacak kadar ileri götürmüştür (Kaynak: Prof.Dr.A.Rasim Küçükusta, NTV Televizyon Kanalı, 5 Ocak 2011 saat 14:45'de yayınlanan haber programından...)

⁴ Dönemin Cumhurbaşkanlığı Sekreteri Hasan Rıza Soyak, Atatürk'e içkiyi azaltması için zorlayıcı bir konuşma yapınca kendisini şöyle yanıtlamış; *"Fakat ne yapayım ki içmeye mecburum; kafam çok ama beni mustarip edecek kadar çok ve hızlı çalışıyor; vakit vakit onu uyuşturup biraz dinlenmek ihtiyacını duyuyorum. Harbiye ve Erkanıharbiye mekteplerinde iken sabahları beni ekseriya koğuş arkadaşlarım uyandırır... Çünkü akşam zihnim herhangi bir meseleye takılırdı; onu düşüne düşünene kafam şişer, uykum kaçardı. Bütün gece, yatağın içinde dönüp dururdum; ancak sabaha karşı, yorgun, bitkin bir uyuyakalırdım ve tabii kalk borusunu duymazdım... Şimdi de öyle... İçmediğim zamanlar uyuyamıyorum; istrap içinde bunalıyorum."* (Cebesoy, 2000:14) ve (Mango, 1999:66).

geçirdiği bilinmiyorsa onu ve yazdıklarını tam olarak anlamış sayabilir miyiz kendimizi? Biyografi aynı zamanda, devlet adamlarının hayat deneyimleri ile yaptıkları arasında bağlantı kurulabileceğini gösterir.

Burada bir yanılsamaya düşmemek gerek; sıradan sanılan bir hayatın içinde de güzel, tiksindirici ya da benzersiz hikayeler olabilir. Bu nedenle biyografinin bir sınırı yoktur ve olmamalıdır da. Herkesin hayatı ilginç olmayabilir ama biyografik eseri okumadan, filmini izlemeden üzerinde fikir yürütmek zordur. Bir devlet adamının, bir yazarın, bir müzisyenin, bir ressamın, bir felsefecinin aynı zamanda sahici biri olduğunu görmek, zaaflarını öğrenmek eserlerinin değerini düşürmeyecektir. Tam tersi olarak, empati kurulabileceği için daha iyi anlaşılabilme olanağı doğacaktır.

Bu çalışmanın giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde ana hatlarıyla, günümüz anlayışının anıların hatırlanması boyutunu aşır bir bellek takıntısı haline geldiği üzerinde durulur. Biyografik sinema örnekleri ve yazılı biyografik eserler üzerinden bu konu detaylandırılır. Devamında biyografik eser ve biyografik sinema arasındaki ilişki ve tarihsel gelişimi kısaca mercek altına alınır. İkinci bölümün sonunda, geçmişin yeniden tasarlanması da demek olan belleğin yeniden üretiminin tarih yazımına olan etkisi ve bireyin ön plana çıkması örnekler üzerinden incelenir.

Üçüncü bölüm, tezin merkezini oluşturur: Bu çalışmada savunulan boş alan bırakılarak çekilen biyografik sinema filmi kavramı 1911 yılında gerçekleşen bir hırsızlık olayının Lacan'a atfedilen pozitif boş alan okuması üzerinden ispatlanır. Devamında, davranış bilimlerinin bir doktrini olan "yerine koyma" ve "kök kelime tamamlama", son olarak tıbbi ait "hayalet ağrı" kavramları boş alan açılımı yapılırken faydalanılan unsurlar olarak ortaya konur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın konusunu oluşturan ve bir biyografik sinema filmi örneği olan “Veda”nın kapsamlı bir özeti sunulmadan önce Türkiye’deki biyografik sinema kavramına tarihsel kronolojisi ile değinilir. 1990’lar ve 2000’lerin hem belgesel hem de biyografik sinema filmi açısından yoğun bir Mustafa Kemal Atatürk yaşam öyküleri sergilemesi olduğu, günümüz politik ve toplumsal yaklaşımları çerçevesinde irdelenir. Kaynak olarak “Veda” filmi izleyen izleyicilerin internet üzerinde gerçekleştirdikleri yorumları kullanılır. Savunulan boş alanın yerleştirmesi için sözkonusu filmde olay seçimi ve filmin devinim noktaları Mustafa Kemal Atatürk’e ait yazılı biyografik eserlerden alıntılarla karşılaştırmalı olarak belirlenir.

Beşinci bölüm “Veda” filmine kaynak oluşturmuş eserlerin kullanılması sonucu ortaya çıkan bellek ve yeniden üretimi üzerinde durur. Belleğin egemen ideoloji tarafından yer açtırılan bilinen ve olması gereken olaylar/durumlar karşısında yeniden üretimi “Veda” filmi üzerinden gösterilir. Bu noktadan itibaren belleğin çarpıtma dinamikleri devreye girer ve sözkonusu film üzerinden örnekler ile dinamikler birlikte serilir. Ortaya çıkan noktalar film için düzenlenebilecek bir boş alan kavramını ortaya koyar. Devamında, biyografik sinema filminde orada olmayan bir şey, izleyicinin kendi yansıması ile dolduğunda biyografisi anlatılan kişinin anlaşılması, onunla ilişkiye geçilmesi ve yaşarken yaptıklarının anlaşılması açısından önemli bulgular ortaya konur.

2. BELLEĞİN YENİDEN ÜRETİMİ VE FİLM / MEDYA

Biyografik eser anıların ve yorumların serimidir. Anılar hatırlanır ve yazılı ya da sözlü olarak evrende yer alırlar. Ancak evrendeki bu varoluş günümüz medya araçları kullanımıyla bir değişime uğramıştır ve araştırmanın bu bölümünde hatırlamanın kendisinin boyutunu aşıp bir bellek takıntısı haline geldiği üzerinde durulur. Türkiye’de yer alan az sayıda biyografik sinema örnekleri ve yazılı biyografik eserler bellek takıntısını doğrular niteliktedir.

Yazılı biyografik eser ve biyografik sinema arasındaki ilişki ve tarihsel gelişimi araştırmanın yine bu bölümünde yer alır. Geçmişin yeniden tasarlanması da demek olan belleğin yeniden üretimi tarih yazımını ister istemez etkileyecektir. Birey kavramının ön plana çıkması kısaca mercek altına alınır. Bu bölümün sonunda, belleğin yeniden üretiminin tarih yazımına olan etkisi ve bireyin ön plana çıkması, ortaya konan eserlerden örneklerle incelenir.

2.1. Belleğin Yeniden Üretimi

Enzo Traverso, geçmişi, geleneksel olarak tarih diye adlandırılan disiplinininkinden daha geniş ilmekli bir ağın içinde yakalayarak, bu geçmişe büyük ölçüde öznellik ve yaşanmışlık dozunun katılması olarak açıklar belleği. Ona göre ve araştırmacının da benimsediği bellek daha az kısır ve daha insani bir tarihtir. Traverso, belleğin günümüzde Batı toplumlarının kamusal uzamını istila ettiğini belirtir. Geçmişin “şimdiki zaman”a eşlik etmesi ve kitle iletişim araçlarının da bu durumu abartarak kullanması kamusal iktidarın genellikle keyfince yönettiği bir bellek ortaya koyar (Traverso, 2009). Devamında hatırlamak bir “anma takıntısına” dönüşür. Bu dönüşümler ve Traverso’nun Peter Reichel’den aktarımıyla “bellek yerleri”nin değer kazanması ve ardından kutsanması gerçek bir “yer tapınması”

yaratır. Meçhul Asker anıtımız, “bilmeden gelip geçtiğimiz bu toprak” artık kamuda herkesce, aynı değerde, aynı kaynaklardan da okunarak yeniden üretilmiştir ve üretilmektedir.

Günümüzde herşeyin bellek oluşturmak anlamına geldiğini söyleyebiliriz (Aksoy, 2009). Geçmişin ayıklanması bakış açılarına göre yapılmaktadır. O bakış açıları kültürel duyarlılıklar, etik sorgulamalar ve şimdiki zamanın politik beğenileri üzerinden yükselir. Bu da, geçmişin estetikleştirilmesine, yansızlaştırılmasına ve karlılaştırılmasına yol açar; bilinen deyimiyile “geçmiş şeyleştirilir”. O, artık bir tüketim malzemesine dönüşmüştür. Bu dönüşüm, Stephen Caunce’un da detaylandığı gibi kültürel mirasın endüstrileştirilmesidir. İnsanoğlu bunun cazibesine kapılacaktır: geçmiş daima “hoş” olmalıdır, hoş değilse bile bundan zevk alınması gerekir (2001:225). Bu da doğal olarak sinema sanatının (da) kendisine katıp kullandığı bir malzeme olmasına bir neden teşkil eder. Böylelikle, Charlie Chaplin’in hayatını konu alan biyografik film (Kaskar & Attenborough, 1992) onun reşit yaşta olmayan kızlara “düşkünlüğü” ile çerçevesizdir. Şair ve ressam Christy Brown’un hayatını konu alan *My Left Foot* isimli film (Pearson & Sheridan, 1989) bir “yaşama sevinci” maratonuna dönüşmüştür; insan yaşamayı severse “dertlerinden” kurtulur anlamı ortaya konur. *Capote* isimli biyografik filmde (Baron & Miller, 2005) Truman Capote’nin hayatı, gerçek bir olayı anlattığı romanının gerçek kahramanlarının bir karabasana dönüşmesi sergilenir . Yazdığı roman Capote’nin ruhunu ele geçirmiş gibi gösterilir. Capote’nin “çizgi dışılığı” (toplumca kabul gören normlara göre yaşamaması) romanının etik olup/olmadığı sorgulaması üzerinden yükselir. Ülkemizde de renkli bir kişilik olarak tanınan Seyfi Dursunoğlu nam-ı diğer Huysuz Virjin’in, onsekiz yıl Sosyal Sigorta Kurumu’nda Devlet Memuru olarak çalıştıktan sonra işinden ayrılması ve sahneye kadın kıyafetleri ile çıkması sürecini anlatan, ayrıca hayatının onu etkileyen diğer dönüm noktalarına da değinilen biyografik

çalışmada (Koran & Akşit, 2004), kendisinin “çizgi dışılığı”na sürekli vurgu yaparak yer alır ve kitabın içinden bir varolma, kendini var etme endişesi taşır.

Eric Hobsbawm’ın “Geleneğin İcadı”nda detaylandığı gibi, amaç mitsel bir geçmiş oluşturmaktır (2006). Bu nasıl sağlanacaktır?

- Bir grubun ya da topluluğun birbiriyle her bakımdan, içli dışlı ve uyuşmuş olmasıyla,
- Kimi kurumlara meşruiyet (örn. yasalara, dine uygunluk) kazandırmakla,
- Toplumun bağrına değerleri ritüelleştirerek kazımakla sağlanacaktır.

Tüm bunlar kapitalizm için gereklidir. Bir bellek takıntısı içinde oluşumuz varsayımından hareketle, Walter Benjamin’in “Pasajlar” kitabında bugünleri öngördüğü aşıkardır. Çağdaş toplumların besleyip büyüttüğü bir aktarım krizinden bahseder ve iki aktarım ayrımını varsayar (1993:48). Aşağıda oluşturulan şekilde (Şekil 2.1.) bu ayırım açıklanmaktadır:

Şekil 2.1. W.Benjamin'in Aktarılan ve Yaşanmış Deney açılımı

Benjamin'in ayırdığı Aktarılan Deney, geleneksel toplumların tipik özelliğidir. Deneyin aktarımı 1. Dünya Savaşı ile birlikte sembolik anlamda çökmüştür. Modernite, aktarılan deneyin çöküşü ile nitelenir (Traverso, 2009: 3). Savaşa kadar

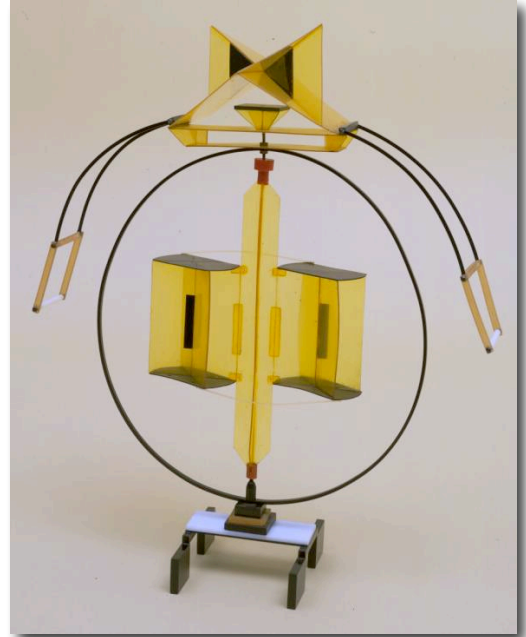
doğanın ritmine ve kırsalın kodlarına göre yaşamayı atalarından öğrenmiş genç köylüler savaşla birlikte toplumsal ve zihinsel evrenlerinden zorla koparıldılar.

Artık önlerinde hiçbir tarife ve daha önce yaşanmiş deneye uyarlanamayan bir tablo vardı: yüksek frekanslı sesle patlayan bombalar, tarifi mümkün olmayan bir gerilim ve bu kuvvet alanı içinde kırılğan insan bedeni...

Traverso'nun yazdığı gibi;

(...) Cepheden suskun ve belleğini yitirmiş dönen binlerce asker, düşman mevzilerini hiç durmadan top ateşine tutan ağır topçuların Shell Shocks'uyla⁵ sarsılmış, iki ağ arasındaki o durağı temsil ediyorlardı: miras alınan deneyimin oluşturduğu gelenek dönemi ile bellek aktarımının doğal mekanizmalarından kaçan felaketler dönemi. (2009: 12)

Konuya farklı bir perspektiften bakmak için dönemin resim ve heykel sanatına dair bir hatırlatma yapmak gerekir. Savaş sonrası sanatın tarihinden, sanatçının artık kendi nesnelere yaratma isteği var gücüyle bağırır. Burada yaratmak ve nesnelere terimlerini vurgulamak gereklidir. Sözü edilen şey, ne denli ustalıklı olursa olsun, gerçek bir nesnenin basit bir kopyası değildir. Bir süsleme de değildir. Her ikisinden de daha dayanıklı bir şeydir; savaşa bile dayanacak, bozulmayacak bir şey... (şekil 2.2.)⁶

şekil 2.2. Naum Gabo, 1925 "Rotating Fountain"
Tate Collection © Nina & Graham Williams

---

⁵ Savaşın yarattığı ruhsal çöküntü. İlk defa 1917 yılında İngiliz Savaş Psikiyatristi W. H. Rivers (1864-1922) tarafından telaffuz edilmiş.

⁶ şekil 2.2.: Kaynak:

<http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=21295&searchid=9414&taview=image> (alıntılama tarihi 10/05/2011)

Louise Althusser, 1985 yılında kaleme aldığı ve hayatının karanlık noktalarına çekinmeden baktığı otobiyografisinde bu iki dönem arası durağı kendi özeli üzerinden okura işaret eder. Henüz doğmamış Louise Althusser'in annesi (olacak genç kız) Lucienne ve küçük kardeşi Juliette 1917 yılında, Cezayir'de bir çiftçinin kızları olarak yaşarlar. Buldukları küçük tepenin diğer tarafındaki bir başka çiftlikte de iki oğlu olan başka bir aile yaşar. İki evin çocukları yıllar içinde önce birlikte oynarlar, sonra bu oyunlar aşka dönüşür. Oğlanlardan küçüğü Louis (büyüğü Charles) Lucienne'e aşık olur. Lucienne de bu aşka karşılık verir ve aile arasında bir törenle 1917 yılında nişanlanırlar. Ancak, 1.Dünya Savaşı sürmektedir ve Louis ağabeyi Charles ile birlikte Fransa ordusu için silah altına alınır (Althusser, 1998). Savaşın bilançosu kabarıktır. 1918 yılında savaş bittiğinde, toplam ölü sayısı on beş milyon, ölen asker sayısı ise bunun sekiz buçuk milyonudur (Grun, 1991:472). Ölen askerler arasında Lucienne'nin nişanlısı Louis de vardır. Ağabey Charles geri dönmeyi başarır. Hayatının en büyük kaybını yaşayan Lucienne için hayat devam etmek durumundadır. Ölen nişanlısının ailesi, "bizde bir tane daha var" der gibi, Lucienne'e Charles ile evlenmeyi önerirler. Sonuçta Lucienne ve Charles Althusser evlenirler. Bir sene sonra bebek Althusser doğar ve anne Lucienne oğluna ölen nişanlısının adını koyar: Louis Althusser.

(...) Daha bebeklikten başlayarak, annemin kafasında sevgi olarak hiç ölmeyen bir adamın adı uygun görüldü bana: bir ölünün adı. (Althusser, 1998:63)

Louise Althusser'in babası Charles savaş sonrası toparlanamaz ve yıllara dağılan bir çöküntü ile yaşar (alkol bağımlılığı, kumar ve kadın düşkünlüğü). Bu araştırmanın inceleme alanını oluşturan biyografik sinema filmi "Veda'nın (Demirtaş & Livaneli, 2010) kahramanı Mustafa Kemal Atatürk (de) - mesleği askerlik olsa bile - 1. Dünya Savaşının yarattığı ruhsal çöküntüden nasibini almıştır. Charles Althusser ve Atatürk örneklerinin bir arada anılmasına neden aynı yıllar içinde ve aynı savaş içinde yer almalarıdır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası savaşa tanıklık etmiş, ondan etkilenmiş kitleler tecrübelerini paylaşmakta, anlatmakta, dışa vurmakta zorlandılar. Daha önce görmedikleri, içinde bulunmadıkları ve sinmemiş tecrübe yerini suskunluğa bıraktı. Bu suskunluk, yaşamın doğal akışına dahil bir miras olamadan travma dizileriyle birlikte yirminci yüzyıl felaketlerinin ürünü olarak modern toplumlara özgü bir olgu oldu. Benjamin, bireysel, dayanıksız, uçucu ve geçici yaşamışlık olarak nitelediği “yaşanmış deney” (*Erlebnis*) ayrımını buradan sonrası için öngördü. Modernite, yine Benjamin’e göre, “aktarılan deney” (*Erfahrung*) 1. Dünya Savaşından sonraki çöküşüyle nitelendi.

Şekil 2.3.: 22 Ağustos 1918 tarihinde İngiliz Birliğinin Albert Katedrali yıkıntısının önünden geçişi (Fransa) © Hulton-Deutsch

Bu yeni durum (Şekil 2.3.)⁷ özüksendikten sonra “yaşanmışlık” aktarılabilecekti. Yine de, “anı”nın yeni bir kuşağa aktarılabilir gündelik deneyim olarak sunulmasına daha vardı. Bunun için 2. Dünya Savaşı ve (onlarca yıllık ilgisizlikten sonra)

---

⁷ Kaynak: : <http://www.corbisimages.com/Enlargement/HU037193.html>
Albert Katedrali, Fransa (22 Ağustos 1918). Copyright Hulton-Deutsch Collection/CORBIS
(alıntılama tarihi 21/03/2011)

üzerinden kırk küsur yılın geçmesi gerekecekti – ki bu da aktarılan deneyin çöküşünün bir ürünü olacaktı: bellek takıntısı, belleğin yeniden üretimi. Günümüzün bu bellek takıntısı, nirengi noktalarını yitirmiş, şiddetin biçimsizleştirdiği ve gelenekleri silen, yaşamları “kendi bildiği doğrultuda” parçalayan bir dünyada, aktarılan deneyimin sonlandırılmasını temsil ediyor. Çünkü artık dünya tarihinde özel ve tüzel hayatıyla (detaylarıyla) bildiğimiz bir 1. Elizabeth’imiz var. Doğduğu zaman beyaz tenli oluşu yüzünden hayalet olarak adlandırılan ve bu yüzden bebekken öldürülmek istenen 1. Elizabeth, biyografik sinema filmi *Elizabeth*’de (Owen & Kapur, 1998) ülkesiyle evlenme kararı alırken bakireliğinin bir simgesi olarak vücudunu beyaz renge boyamasıyla karşımıza çıkıyor. Ten renginin beyaz olduğu gerçeği nirengi noktasını yitirebiliyor. Ya da Wolfgang Amadeus Mozart’ın babasıyla olan ilişkisi yirminci yüzyılın davranış bilimlerinin alanına girerek, *Amadeus*’un (Zaentz & Forman, 1984) babası öldükten sonra bile onun hayaletinin kovaladığı bir eser çalışmasına (Requiem Mass in D minor) dönüşebiliyor. Üstelik tescil edilmiş bir kanıt olmamasına karşın Antonio Salieri’nin eser hırsızlığı yaptığını sergileyebiliyor. Son bir örnek olarak; *Marie Antoinette*’in hayatı (Katz & Coppola, 2006) bir rock müziği yelpazesinin seriminde “zevk”, “ihnet” ve “skandal” izlemek isteyenler için yeniden şekillendirilebiliyor.

Ancak, tüm bu olan bitenin ana damarı olarak anabileceğimiz ve Batının yirminci yüzyılın metaforu yapma eğiliminde olduğu bir belgesel film var: Shoah⁸ (Lanzmann, 1985). Bu araştırmanın alanına belgesel filmler girmemekle birlikte, Shoah belgeseli temsiller sisteminin merkezine “tanık” isminde yeni bir figür eklemekle bu araştırmaya konu olmaktadır. Bu “tanık”, Nazi kamplarından sağ kurtulandır. Belgeselin tamamlandığı 1985 yılından sonra çekilen ve ses getirmiş holokost içerikli sinema filmlerinin temelinde Shoah belgeselinde anlatılan tanıklıklar mevcuttur. Belgesel, doyurucu sayıda tanıkla (ki çekimlerin yapıldığı 1980lerin

---

⁸ İbranice, “felaket” ya da “yok etme” anlamındadır.

başında bu birinci derece tanıklar henüz hayatta idi) ve kendi ortamlarında yapılan roportajlarla, 2. Dünya Savaşının üzerinden 40 yıl geçmesine karşın izleyiciyi *toplama kampı evreni* ile tanıştırmıştır. Shoah'da konuşan tanıkların anlattıkları, başta yönetmen Steven Spielberg olmak üzere pek çok sayıda sinema yönetmenine engin ve doygun kaynak oluşturmuştur. Kolayca hatırlanacak bir örnek olması itibariyle; Steven Spielberg'ün 2. Dünya Savaşı sırasında toplama kampına gönderilmek üzere seçilen Yahudileri kendi fabrikasında "işçi" göstermek suretiyle korumaya çalışan Alman iş adamı Oskar Schindler'in hayatının bir bölümünü biyografik olarak anlattığı *Schindler's List* filminde (Spielberg & Spielberg, 1993), trenlere yerleştirilen Yahudiler yol boyunca ilerlerken kompartımanın havalandırma deliğinden dışarı bakanlar, arazide koyun otlatan bir çocuğun trenden bakanlara, eli ile kendi boğazını kesiyormuş gibi bir işaret yaptığını gösterir. Çocuğun bu işaret dilinden ve yüzündeki ifadeden "Ya işte sonunda hepinizi kesecekler", gibi bir sonuç çıkar. Shoah belgeselinde ise, olaya ilk elden tanıklık edenler duran trenin havalandırmasından bakmak suretiyle nerede olduklarını anlamaya çalışırken çayırda bir Romanyalı çocuğun kendilerine önce gittikleri yönü işaret ettiğini ardından eli ile kendi boğazını kesiyormuş gibi bir işaret yaptığını söyler. Buradaki amaç, nereye götürüldüklerini bilmeyen yolcuları, onları neyin beklediğine dair bir uyarıdır. Spielberg küçük bir mimik eklemesiyle belleği yeniden üreterek – ve kendi yorumunu katarak - bütün bir durumu (situation) değiştirmiştir.

Belleğin daima şimdiki zamanda olduğunu hatırlatarak, bir bellek tarzından bahsetmek mümkündür. Bu tarz neyi ister?

- Olayların ayıklanmasını
- Anının (ve dinlenmesi gereken tanıkların) korunmasını
- Yorumların korunmasını

Belleğin bu politik tarzı ve buna eşlik eden suistimler tarih yazımını etkileyebilecektir.

2.2. Biyografik Eser – Biyografik Sinema Filmi

Biyografi kişisel anılara, yazılı ve sözlü malzemelerin düzenlenmesine ve yorumlanmasına dayandığı için, öncelikle tarih ve bilimin bir dalıdır. Bu yanıyla, bir ülkedeki tarihin bir dönemini de anlatan biyografik eserler, o ülke tarihinin aynı dönemdeki siyasal iktidarın ahlak anlayışının, tarihin kimler tarafından yapıldığına ilişkin kültürel anlayışın izlerini taşır. Biyografi diğer yandan, konu alınan kişinin bireyselliğini yaratıcı bir kavrayışla aktarmaya çalıştığı için de edebiyatın bir kolu sayılır.

Bu noktada tarihsel olanı irdelemek gerek: Mısır Medeniyetinde eskiden beri kişinin kendisini konu alan anıtsal edebiyatın iki biçiminden sözedilir. Birbirlerine benzemeyen bu iki biçim kralların icraatlarının anlatılması ve otobiyografik mezar yazıtıdır (Assmann, 2001: 241). Firavunlar diyarındaki biyografik çalışma, kişi öldükten sonra gömüldüğü yerin halka açık bölümünde herkesin görebileceği bir taşın üzerine ömrünün hikayesini yazmaktan ibaretti (Vercoutter, 2003). Bir bakıma biyografi, mezartaşıydı. Taşın önünden geçenin durup üstünde yazanı okuması ve ölü için onun öbür dünyada yaşamayı sürdürmesini sağlayacak dualar etmesi amaçlanıyordu. Sözkonusu mezartaşı metinleri, “O diyor ki” ile başlayıp, çağdaş deyişimizle iki nokta koyup, birinci tekil şahısla ölünün yaşamış olduklarını anlatır. Bir örnek vermek gerekirse:

(...)Küçük bir çocuk iken eşek gibi biriydim.
Ve İştâr, benim tanrıçam, babam Murşili'ye
Rüyasına girerek Muvatallış'i, kardeşimi gönderdi:
“Hattuşili'nin yılları sayılı. Sağlıklı değil. Onu bana ver; benim rahibim
olsun. Böylece sağlığına kavuşsun.”
Ve babam beni, ve küçük çocuğu tanrıçanın emrine verdi.
Ve ben, rahiplik görevimi, kendimi kurban edercesine yerine getirdim.
Ve ödülümü İştâr'ın, tanrıçamın elinden aldım;
Ve İştâr, benim tanrıçam, beni elimden tuttu ve bana yolumu gösterdi.

(Goetze, 1967 akt. Assmann, 2001: 240)

Bu mezar taşları otobiyografi kılığında karşımıza çıkmıştır. Yaşamı öykülenen ile yaşamı öyküleyen aynı gibi gösterilir. Bu biçimde yazmakla üslubun daha inandırıcı ya da etkileyici olacağı düşünülmüş olmalıdır. Buradaki öykünün temel amacı töreye ve tanrıların buyruklarına uygun olarak geçirilmiş bir ömrü sergilemekten ibarettir. Öyleyse bu ilk biyografi çalışmalarının öbür dünyayı sağlama almanın ötesinde bir işlevi var: toplumun ya da o günkü egemen anlayışın temel değerlerinin devamına katkıda bulunduğu sonucunu çıkartabiliriz. Bu mezar taşlarında ölünün bireysel özelliklerine yer verilmiş ancak, temel kaygı toplumun yaşayan üyeleri onu örnek alsınlar, onun yaptıklarından da ders alsınlar istenirmiş. Mısır dönemindeki bu biyografik çalışmalar ölünün ardından dua gerektirdiği için yaslı öykülerdir, ama ölünün ömrü anlatılırken, toplumun ve kişinin özellikleri yüceltildiği için şanlı öykülerdir. Orhun Kitabeleri de aynı yaklaşımı sergiler (Ergin, 2003). Toprak olan gövdenin başına zamana direnen, toprağa teslim olmayan bir taş dikilmiştir. Bu ilk biyografilerde, yarına kalma, ölümlülüğe karşı bir denge arama kaygısı da vardır.

Yukarıda belirtilmeye çalışılan nedenler, çağdaş biyografi çalışmalarının kaynağında da bulunur. Ancak özellikle 18. Yüzyıldan bu yana gelişen biçimleriyle biyografi eski çağlardakine oranla temelde bir ayrım taşır: Birey ve bireysellik üzerine yoğunlaşır. Otobiyografi ayrılarak kendi başına bir tür biçiminde gelişmiş olduğu için (Demiralp, 1999 ve Hackles, 2010) yaşamı öykülenen ile öyküleyen de birbirinden ayrılır. Bize bugün çok doğal gelen bu durum aslında ilginç bir noktadır: bir kişinin (biyografi yazarının) başka bir kişiyi tanıyabileceği, onu anlatabileceği varsayımına dayanır. Giderek karşımıza nesnel olmak iddiasıyla yazılan biyografiler çıkar. İnsan tekinin ömrü bir inceleme alanı olur.

Batının biyografik sinema filminde ilk örneği, 1900 yılında Fransız drama yazarı Edmond Rostand'ın aynı isimli tiyatro eserinden çekilen ve kendisi de bir drama yazarı ve asker olan "Cyrano De Bergerac"'ın hayatından bir kesittir. Kamera hareketleri henüz keşfedilmemiş olduğundan, bir tiyatro sahnesini tam ortalayarak

konmuş ve genel planda görüş sağlayan kamera önünde tiyatro oyunun sergilenmesi ve onun çekiminden ibaret bir kısa filmidir.⁹ Biyografik sinema filmi konusunda yola bu denli erken çıkan Batı için, katedilen 111 yıl boyunca bir çok sinema filmi (biopic¹⁰) örneği olduğunu düşünmek yanlış değildir. Bunun rakamsal kanıtı tezin sonuç bölümünde sunulmuştur.

Batı ve daha ziyade Hollywood sineması için tarihe mal olmuş kişilerin hayatlarını önemli/heyecanlı/seyrilik noktaları üzerinden yeniden kurgulamak verimli bir alandır. Hem egemen ideolojinin söylemini yaymak hem de çerçevesi çizilmiş din ve ahlakın insanları bir araya getirme gücünü göstermesi açısından bu filmler önemli mecralara işaret ederler.

2.3. Biyografik Sinema ve Belleğin Yeniden Üretimi

Yukarıda da belirtildiği gibi biyografi batının bir geleneğidir. İngiliz şair, edebiyat eleştirmeni, oyun yazarı John Dryden'ın "belli başlı kişilerin yaşamlarının tarihi" diye tanımladığı biyografi, uzun bir süre edebiyatın değil, tarihin bir dalı olarak kabul edilir. Yazılı biyografinin batıdaki ilk ciddi örneği olarak adlandırabileceğimiz Plutarkos'un *Paralel Yaşamlar* adlı eserinde (İ.S. I.Yüzyıl) yer alan yirmi üç Yunanlı ile yirmi üç Romalı'nın yaşamı tarihtir ama yüzlerce yıl Shakespeare'den Racine'e kaynaklık etmiştir. Plutarkos'un bu eserinde kişilere tarihten daha fazla önem vermesi, onun biyografi ile tarih arasındaki karışık çizgiyi çözen kişi olduğu da söylenebilir.

Kronolojik olarak hatırlamaya devam edersek, biyografiye ortaçağda rastlanmadığına geliriz. Yazılanlar daha ziyade azizlerin, din adamlarının

---

⁹ Yönetmen ve kamerayı kullanan Clement Maurice. Kaynak: "Saved From The Flames", 54 Rare and Restored Films 1896-1944 Anthology of Cinematic Treasures on DVD.

¹⁰ Merriam-Webster Sözlüğüne göre ilk defa 1951 yılında kullanılmaya başlanan "biographical picture/movie" teriminin kısaltılmışıdır. (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/biopic>)

hayatlarıyla ilgili tarihsel bilgiler içerir. Biyografi tarihi, “Biyografi bir İngiliz yazın türüdür” denilecek kadar çok sayıda önemli İngiliz biyografi yazarıyla doludur. 19.Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde –ünlü Viktorya Çağı- biyografik eserlerde “doğrular ve gerçekler” yerine saygın örnek kişiler verme çabası ağır basar. Charlotte Bronte’nin son yıllarında yakın arkadaşı olmuş Elizabeth Gaskell’in onun ölümünden sonra kaleme aldığı *Life of Charlotte Bronte*’si (1857), John Forster’in *Life of Charles Dickens*’ı (1874) iyi kaleme alınmış ama bir hayli de aklanmış paklanmış biyografilerdir. Lytton Strachey; 1918 yılında *Eminent Victorians*’ı yazarak Viktorya çağının “cici” biyografi anlayışından adeta intikamını alır ve İngiliz biyografi geleneğine “doğruyu, yalnızca doğruyu” yazmaya yemin etmiş biyografi geleneğini yerleştirir (Turan, 1999).

Sinema örnekleri ile de tanıştığımız yirminci yüzyılın son yarısında biyografi giderek artan bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu dönemin hem biyografi kuramı hem örnekler açısından yeni bir döneme denk geldiğini söylemek mümkündür.

1950 öncesi dünya sinemasında biyografik eserleri kaynak olarak çekilmiş çok sayıda örnek vardır. Bu filmler haklarında yazılan biyografik eserler sayesinde kamuya mal olmuş, ilginç olduğu varsayılan, ideolojisi desteklenen/lanetlenen kişi ve yaşamlarını konu eder. 1917 yılında VII.Cleopatra’nın hem kadınlık hali hem de “kadınlığını şeytani dürtülerle kullanışı” film yönetmeni Gordon Edwards tarafından sinemaya aktarılmıştır. Filmin toplam bütçesi 500,000 Amerikan Doları’dır ve seyirci sayısı filmin bütçesini aşmıştır. Gordon Edwards’ın, William Shakespeare’in 1603 ile 1607 yılları arasında bir tarihte yazdığına inanılan *Antony and Cleopatra* oyunundan esinlenerek Cleopatra filmini çektiği aşikardır. Shakespeare’in Cleopatra’sı insanları aşağılayan, kibirli, dişliliğini ön planda tutan bir karakter yorumlamasıdır.

Devam eden yıllarda Musa Peygamber’in *The Ten Commandments* (1923 yapımı), İsa Peygamber’in *The King of Kings* (1927 yapımı), Fransız tarihinin ulusal kahramanı kabul edilen Jan Dark’ın *The Passion of Joan of Arc* (1928 yapımı),

Abraham Lincoln'ın (1930 yapımı), eşlerini ve metreslerini öldürtmesiyle (de) tarihe geçmiş İngiliz Kralı VIII.Henry'nin *The Private Life of Henry VIII* (1933 yapımı) ve daha bir çoğunun hayatlarını konu alan biyografik sinema filmleri çekilmiştir (Ek 1).

Bir biyografi çalışması, konu edilen kişiyle ilgili bütün elde edilecek belgelere ve bilgilere sahip olmayı zorunlu kılar. İkincil kaynak olarak, kişinin çevresindeki öteki kişilere uzanmak, onlar hakkında bilgi ve belge toplamak, kişilerin kesişme noktasını belirlemek gerekir. Malum, "hiç kimse bir ada değildir"¹¹. Bir kişiyi tanımak ve tanımlamak için ilişkisi olan kişilere de bakmak gerekir. Biyografinin ikinci aşaması derlenen bu bilginin değerlendirilmesi üzerine kuruludur. Öncelikle bir biyografiden beklenen, bilginin hakikiliğidir (sahihliğidir).

Peki bu saihlikten anladığımız nedir? Sözkonusu hatırlananın anlatımı olduğuna göre nasıl bir hakikilikten bahsediyoruz?

Sahihlik düşüncesiyle çekmeye çalışılan bir biyografik film için kaynak ilk önce resmi kayıtlardır. Her ülkenin resmi kayıtlarının kapsamı değişebilir. Örneğin Hıristiyan Avrupa'da kilise kayıtları, resmi kayıtların önemli bir bölümünü oluşturur. Bunu mahkeme kayıtları izler. Bizde elbette kilise kayıtları yoktur ama Osmanlı da kayıt tutma işinde bilinenin ötesinde dikkatli davranmıştır. Resmi kaynaklar, biyografik filmi çekecek yönetmen için (de) yeterli değildir. Bunun nedeni biyografi çalışması yapılan kişinin "dışını" tanımladığı varsayımıyla açıklanabilir. Bir kişinin bir borç-alacak meselesi yüzünden mahkemeye verilmiş olması, o kişinin yaşamında bir tarihtir ama bu mahkemenin onun kişiliğinde oynadığı rol, resmi kayıtlardan

---

¹¹ John Donne'un metninden ilk satırın bir bölümünün tercümesi. Orijinal metin aşağıdaki gibidir.

"(...) No man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent, a part of the main; if a clod be washed away by the sea, Europe is the less, as well as if a promontory were, as well as if a manor of thy friend's or of thine own were; any man's death diminishes me, because I am involved in mankind, and therefore never send to know for whom the bell tolls; it tolls for thee."

Meditation 17, Devotions upon Emergent Occasions, by John Donne.
The Works of John Donne. vol III.
Henry Alford, ed. London: John W. Parker, 1839. 574-5.
Site copyright ©1996-2010 Anniina Jokinen.

çıkartılacak bir şey olmamaktadır. Biyografiye konu olan kişinin günlüğü, mektupları yoksa bu konuyla ilgili biyografi çalışmasını yapan yazar (ve yönetmen) tarihsel saptamayı yapıp geçecek midir, o kişinin genel kişiliğinden yola çıkarak o mahkeme sonucunun kişi üzerindeki etkisini “yazacak” mıdır?

Bu soru biyografinin metinselliği ve biyografi ile anlatı (narration) arasındaki ilişkiye dikkat çeker. İyi bir biyografik film tıpkı kaynağı olan biyografik çalışma gibi metinsellik de taşıyabilen bir eserdir. Biyografik film çeken yönetmen, film kişinin önüne geçebilmelidir. Bu; yönetmenin yaratıcı yeteneğinin dışavurumu olduğu gibi, onun anlatım yeteneğinin de dışavurumudur. Yazar, biyografi yazarken ele aldığı kişinin yaşamını da yeniden yazar. Film yönetmeni de yazılan üzerinden tekrar o kişinin yaşamını “yazar”. Bunu, “yeniden yaşatır” diye de adlandırmak mümkündür.

Rastlantısal seçilmiş örnekleri ile betimlemek gerekirse, batı sineması (Hollywood, İngiltere, Fransa) “yeniden yaşatma” adına aşağıda değinilen biyografik filmler ve yönetmenleri üzerinden yükselir. Bu yönetmenler biyografiye konu olan kişileri daha önce yazılmış olan biyografik eserler/metinler üzerinden çalışmışlardır. Biyografik metinler, biyografi yazarının ürettiği, dolayısıyla belirli bir bireyin üslubunu, dünya görüşünü, bilgi ve bulgu birikimini, ulaştığı birleşim noktasını yansıtırlar. Bir bakıma biyografi, yaşamış olanın değil yazarın öyküsüdür. Yazar Anne Delbee'nin 1982 yılında kaleme aldığı “Bir Kadın:Camille Claudel” örneğinde bunu görmek mümkündür. Yaşarken (de) üne kavuşmuş heykeltıraş Rodin'in hayatına girmiş en önemli kadın olma özelliğinin ötesinde, Camille Claudel'in kendisi de bir heykeltıraştır ve Rodin'in gölgesinde kalmaya mahkum edilir; adeta bir oyuna getirilir. Bu oyunun sonunda edindiği takıntılarının onu akıl hastanesinde son bulacak bir yaşama sürüklediğinin bilincinde değildir. Anne Delbee kitabında (2002), Camille Claudel'in “delilik” haline “acı”. Camille Claudel'in zorla akıl hastanesine kapatıldığı bir gerçektir.

Camille Claudel'in ağabeyine yazdığı mektuplardan bunun doğru olduğu belgelenir.¹² Yazar Anne Delbee başkasına ait bir gerçeğe kendine göre bir yaklaşımla bakmıştır. Rodin'e rakip olabilecek bir heykeltıraş kadının; koyu katolik ailesinin hiç bir hayat bilgisi koduna uymayan bir kadının egemenler tarafından bertaraf edilmesi planının kendisidir. Acıma, böyle bir kadının hayatından çıkartacağımız en son duygu olmalıdır. Şu sonuca varmak gereklidir: Gerçekliğin kendisinden çok gerçekliğe ilişkin bilgi ve bulgulardan çıkararak yeni bir gerçekliğin yaratılmasıdır, söz konusu olan. Bir bakıma kurmaca yoluyla oluşur bu yeni gerçeklik. Dolayısıyla "biyografi gerçekten öyküdür" demek yanlış olmayacaktır.

Yazılan bu kitaptan sonra Camille Claudel'in yıllara sindirilmiş unutulmuşluğu keşfedilmiş olur. Fransız yazar Reine-Marie Paris 1987 yılında onun biyografisini yeni gerçeklik anlayışı ile kaleme alır. Kitap daha raflarda iken bu kez yönetmen Bruno Nuytten, Camille Claudel'in biyografik filmini çekecektir (Fechner & Nuytten; 1988). Bu film 1883 yılı Paris'inde geçer. Film, geneline dağılmasına özen gösterilmiş sarı ve siyah renk ve aralarında yer alan binlerce tonlamadan oluşur. Sarı rengin edebiyatta hüznü ifade ettiği varsayımıyla; bu filmin genel ruh hali de hüzündür. Filmin tamamında bir "light motive" aramaları boş olacaktır. Çünkü bir duyguyu çağrıştırmak yerine tamamında aşk ve yaratıcılık kapsamına giren tüm motifler olanca ağırlığı ile kullanılmıştır. Seçilen mekanlar 1800'lü yılların son çeyreğini tamamen yansıtan özelliklere sahiptir. Filmin kahramanı vaktinden önce doğmuş bir kadın heykeltıraş olduğu için çalıştığı figürler ve kullandığı malzeme

---

¹² Camille Claudel, erkek kardeşi Paul Claudel'e yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyor;

"Akıl hastanesi! Evim diyebileceğim bir yere sahip olma hakkım bile yok! Onların keyfine kalmış işim! Bu, kadının sömürülmesi, sanatçının ölesiye ezilmesi... Mahsus kaçırdılar beni, onlara tüküldüğüm yerde fikir vereyim diye, yaratıcılıklarının ne kadar sınırlı olduğunu biliyorlar çünkü. Kurtların kemirdiği bir lahana gibiyim şimdi, yeni filizlenen her yaprağımı büyük bir oburlukla mideye indiriyorlar... Bilmiyorum, kaç yıl oldu buraya kapatılalı, ama tüm hayatım boyunca ürettiğim eserlere sahip çıktuktan sonra şimdi de kendilerinin hak ettikleri hapishane hayatını bana yaşattıyorlar..." (Delbee, 2002: 233).

(çamur, kil, kaya, alçı, mermer) karakterin tanımlanmasında ve anların birbirine bağlanmasında ustalıklı kullanılmıştır.

Filmin hemen başında bir adamın, kendisini göstermediği zamanlarda nefes alıp verişini duyurması, gerilimi arttıran ve izleyiciye ister istemez, “ne geliyor?” sorusunu sorduran bir ilgiyi uyandırıyor. Müziğin beklenmedik bir anda girmesi ve çıkması sahneleri birbirine bağlama konusunda da yardımcı bir unsur olarak kullanılmış, hem gerilimi arttırıyor hem de zihinde devamlılık duygusunu uyandırıyor. Yönetmen, filmin kadın kahramanını ilk 3 dakika içinde, ne yaptığını anlatmadan, sadece gece yarısı çamur toplarken göstererek ve dinleterek ürkütüyor, meraklandırıyor ve biraz da “o kadın” –Camille Claudel- için endişelenilmesinin ilk tohumlarını atıyor.

Yönetmen Bruno Nuytten bu filmde, gerçekte yaşamış bir karakter olan Camille Claudel’in sıkıntılı/uyumsuz yaşantısına onu çevreleyen her şeye eşit mesafeden bakmaya çalışarak yorum getirmiş. Camille’in içindeki “yaratma” dürtüsünün görselleştirilmesi ve işitselleştirilmesi özenle hazırlanmış sekanslarla birbirine bağlanmış. Bir taşı yontarken ortaya çıkan ses, dışarda sanatçıdan habersiz devam eden seslerle karıştırılmış ve bize böylelikle iki dünya arasında seyahat etme imkanı sağlamış. Dışarda duyulan, alışılmış, tutarlı, normal seslere uyum sağlayamamış bir kadın ve sesi...

Yönetmenin her ne kadar tarafsız bir duruş sergileyerek bu filmi çektiğini varsaysak da, kurgunun dışavurumcu bir ifade taşıdığını söylemek mümkündür. Umutsuz bir aşkın da anlatıldığı gerçeği, aniden beliren ortam sesleri ve yaylı çalgılar, heykellerin yere düşmesinde çıkarttıkları sesleri bastıracak nitelikte kullanılmış. Burada belirginleştirici kılınan, hayatın tamamına (kahramanının gözüyle) hakim olacak bir “delirium”un hazırlayıcısı olması... Otuz sene sürececek bir yalnızlık/delirium.

Bir diğerk örnek üzerinden devam edersek; 1963 yılında henüz 30 yaşındayken intihar eden Sylvia Plath'ın hayatı, Oscarlı oyuncu Gwyneth Paltrow'un ünlü şairi canlandırdığı "Sylvia" isimli biyografik sinema filmine aktarılır (Barclay & Jeffs, 2003). Film 20. yüzyılın en büyük şairleri kabul edilen Sylvia Plath ile Ted Hughes arasındaki tutkulu ama bir o kadar da trajedi yüklü ilişkiye yoğunlaşır. Cambridge'de öğrenciyken başlayan ilişkilerini, evliliklerinde de izleriz ve ilişkinin içindeki sıkıntı, sadakatsizlik ve hatta şiddet unsurlarını da görürüz. Birkaç ay gibi kısa bir sürede gerçekleşen olaylar hem Sylvia Plath'ın yazdığı şiirlerle meşhur olmasına hem de akıl sağlığının zedelenmesine yol açıyor gibi okunur. Bunun sonucunda da otuz yaşındaki şair, yaşamına kendi elleriyle son verir.

Batı kaynaklı biyografik eserleri yazanlar sonra bu yazılanları senaryolaştırıp çekenler, anlattıkları kişiye karşı yansız bir tutum izliyorlarmış gibi görünseler de bu yazar ve yönetmenlerin yansızlıkları olaylar, kavramlar söz konusu olduğunda net bir taraf tutma hali sergileyebiliyor. Filmde de Plath için intihar etmesi ahlaki açıdan eleştirilecek bir unsur olarak gösterilir. Oysa onun baş edemediği hayattan kendi kararıyla vazgeçmiş olması, üstelik bunu kısa sürede gelişen bir delilik hali olarak değil, sekiz yaşından beri onunla beraber büyüyen varlık olarak görmek, Plath'ın bir gün -ama günü geldiğinde- kendi canına kıyım kararı onaylatır, bize (Alexander, 1991).

Yayınlanan güncelerinden (de) anlaşılan, karanlık, kabul etmekten hep korktuysa da son derece "kadın", şiirleri ve düz yazılarında derinliği olan atmosferler yaratabilen, "biraz daha yaşasaydı da daha çok yazsaydı" dedirten Sylvia Plath'dır. Yine kendi gibi şair olan Ted Hughes ile evlendikten sonra Sylvia Plath yaratıcılık açısından oldukça gerilemiş, kısıtlanmış hisseder kendisini. Kocasını için sarfettiği bütün emek ve özverinin karşılığında Ted Hughes, "Sylvia Plath'ın Günceleri"nin önsözünde şöyle der:

(...)Sylvia Plath, gerek kişisel yaşamında gerekse yazdıklarında çok-maskeli bir kişiydi... Altı yıl her günü onunla birlikte geçirmeme karşın, onun gerçek kendisini hiçbir zaman hiç kimseye gösterdiğini görmedim - belki de, yaşamının son üç ayı dışında... (Hughes ve McCullough, 1998: 6)

Bu hükmün doğruluğu her zaman tartışılabilir olsa da Ted Hughes'un bu tavrı (da) anlaşılabilir. Sinema filmi "Sylvia" bu alana hiç değinmemekle onu yok saymıştır. Ted Hughes'un derlemesiyle yayına hazırlanan "günlükler" in önsözünün sonlarına doğru sarfettiği "...Güncelerin bir kısmını ben imha ettim, çünkü çocuklarının okumasını istemedim." cümlesi, bir bakış açısına göre Sylvia'nın ne kadar yanlış bir insan için çabaladığının özeti gibi de okunabilir; sanki "çocuklar" sadece Sylvia'nındır ve Ted onların babası değildir. Yine de Sylvia'nın - bütün yaptıklarına ve yapmadıklarına rağmen - intiharının tek sorumlusu olarak Ted Hughes gösterilemez; Sylvia küçüklüğünden itibaren son derece sancılı dönemlerden geçmiş, birçok kez psikolojik tedavi görmüştür; intihar denemeleri de bunlara neden olarak gösterilebilir (Alexander, 1991). Yazıları ve şiirlerindeki karanlığın sebebi kendi içindeki, çocukluğundan başlayarak ilerleyen "mükemmelliğe ulaşma" çabasından doğan sorunlarıdır. Sorunların temeli, o sekiz yaşındayken ölen babasının bıraktığı boşluk olarak da okunabilir.

Bu açıdan bakıldığında biyografik eserin (kitap ya da sinema filmi), başkasına, konu edilen kişinin biricikliğine ya da tekliline ulaşmak yönünde trajik ama vazgeçilmez, zorunlu bir çaba olarak görmek olanaklıdır. Edip Cansever (2000), "İnsanın insana verebileceği en değerli şey yalnızlığıdır", der. Biyografi yazarı ve yönetmeni konu ettiği kişinin yalnızlığını uzanıp almaya kalkışan kişidir. Günümüzde ve bizde buna yakın duran biyografik eser, Ayşe Sarısayın'ın (2001) babası Behçet Necatigil'i anlattığı *Çok Şey Yarım Hala* isimli biyografik anlatıdır. Babasının çatı katındaki görsel ve fiziksel anlamda küçük, düşsel anlamda evreni içine alacak kadar büyük odasındaki yapayalnızlığına dokunur. Biyografik eserin amacı konu edindiği kişinin yaşamını yeniden kurmaktır varsayımından hareketle, özünde yaşamın yansıması olmak, nesnel olanı çıkartıp aktarmak savını taşır.

Bunun bir başka örneğini araştırmamızın daha önce giriş bölümünde anılan, Nemika Tuğcu'nun (2004) amcası Kemalettin Tuğcu'nun biyografisini yazdığı *Sırça Köşkün Masalcısı* isimli kitabında görmek mümkündür. Kemalettin Tuğcu'nun öz babasına duyduğu öfkenin zaman içinde tüm olgulara karşı kırılmalığa dönüşmesi nesnel olarak kucağıımıza verilir ve böylelikle Tuğcu'nun yazdığı eserleri daha iyi anlama imkanı doğar.

Yukarıda örneklerle çizilmeye çalışıldığı gibi biyografiye konu olan kişinin hayatındaki bilgilerin sahilliğinden bahsedebiliyoruz da sahilğin o kişi için herkes adına (izleyicisi/okuyucusu adına) kesin bir tarifini yapamıyoruz. Sahihlik, hakikilik onu çalışan sanatçının (yazar ya da film yönetmeni) hayata, tarihe ve yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücüne nasıl baktığı ile de ilişkilidir. Hayatın yaşanmış ve bitmiş “şeyleri” tekrar dile getirmesi (yazması/filmini çekmesi) üretilmiş olanın yeniden üretilmesi demektir. Yeniden ürettiğimiz andan itibaren o artık başka bir varlığa dönüşür. Yukarıda belirtilmeye çalışılan “gördüklerimizi yazmak” kişinin kendi eylemi, kendi yeniden üretimi olgusuna dönüşüyor ister istemez. Örneğin, Köse Paşa Hanedanı kitabında, Veli Paşa'yı Kürt kadınlar başına sopalarla vurup öldürürler, ama Sivas valisi İbrahim Paşa İstanbul'a “Veli Paşa'yı yakaladım ve idam ettim” diye yazar. İbrahim Paşa'nın önüne ölüsü getirilir, o da ölünün başını kestirir ve İstanbul'a gönderir. Vücudunu da Divriği'ye gönderir. Oysa geriye kalanların torunları ve ayrıca 7-8 kişi “Babaannemden dinledim öyle anlattı, dedemden dinledim öyle anlattı”, deyip Kürt kadınların öldürdüğünü sözlü doğrularlar. Akçadağlı Hacı Memur diye bir adam bulunup ona da sorulur, “Ben de öyle duydum, kadınlar öldürmüş derler”, der (Sakaoğlu, 1998). Fakat arşivdeki belgelerde Veli Paşa'nın İbrahim Paşa tarafından Arga'da idam edildiği yazılıdır. Tarihçeye ve/veya araştırmacıya düşen görev, “Sorduğumuz kimselere göre Kürt kadınlar öldürmüş, fakat arşiv belgelerine göre İbrahim Paşa idam ettirmiştir” deyip geçmek olmamalıdır. Burada önemli olan Veli

Paşa'nın nasıl öldürüldüğü konusuna bir nokta koymaktır. İki sağlam sözlü bilgi çoğu zaman resmi belgelerden daha güvenilir olabilir. Çünkü öbüründe sorumluluktan kaçma, uyutma, göze girme, ödül alma kaygıları olabilir. Nitekim Baba İbrahim, padişaha yazısını gönderdikten sonra II. Mahmut da "Bu başarından dolayı seni kutlarım. Sana çelenk ve kılıç gönderdim; tazimle karşıla, kılıcı kuşan ve saltanatıma dua et" der.

Biyografi yazarının ve film yönetmeninin elindeki belgeye çok yönlü yaklaşarak farklı sorular sorması gereklidir. II. Abdülhamid'in İstanbul isimli gemisinin demirbaş defterine kısaca bir göz attığımızda adına alınan bu "Korvet-i Hümayun"un¹³ içinde Bohemya işi kristal takımlar, içki takımları, yemek takımları, porselenler, koltuk vs. her şey görülür. İrdeleyecek olursak gemide "ne"yin olmadığını bulmak ilginç olacaktır. II. Abdülhamid'in Müslümanlığının ve halifeliğinin gereği olarak bulunması gereken ne seccade vardır, ne Kur'an vardır, ne de rahle. Abdülhamid bu gemiye hiç binmemiştir, ancak binseydi, içebilir, yiyebilir, oturabilir, dinlenebilir, ama ne Kuran okuyabilir, ne de namaz kılabilirdi. Bu gemiye hiç binmediği "gerçeğini" baz alırsak, yine sormak lazımdır; gemi hangi amaçla alınmıştır? (Sakaoğlu, 1998)

Öte yandan "kızına uygun damat bulmayı amaçlayan bir babanın" damat hakkında araştırma yapması bilgisi hiç ilginç değildir. Oysa o baba son Osmanlı Padişahı Vahidettin, evlenecek kız da Mediha Sultan olursa "damat araştırma" işlemi ve bilgisi ilginç olacaktır. Hele ki bulunan damat, tarihi etkilemiş bir damat ise; Damat Ferit. 5 Şubat 1886 tarihli ve "bu işle görevlendirilmiş" Sadrazam Kamil Paşa imzalı rapor aynen şöyle der:

---

¹³ Kelime anlamı: Boyları 22-26 m. civarında olan, top ambarı bulunmayan üç direkli ahşap gemi.

Mediha Sultan Hazretleri'nin izdivacı hususunda gözönüne alınan şartların birincisi padişahla akrabalık şerefi kazanacak kişinin aile itibariyle devlet-i aliyeden gelmesi, ikincisi iyi bir ahlaka sahip bulunması, üçüncüsü asla kadın yüzü görmemiş ergen olması, dördüncüsü de otuzundan az ve kırkıdan fazla olmamasıdır. Bu esaslar çerçevesinde gözden geçirilen adayların birçoğu yapılan tahkikatta layık bulunmayarak listeden çıkartılmıştır. (...) Nihayet Şuray-ı Devlet azasından rahmetli İzzet Efendi'nin oğlu Ferid bey kulları hatıra gelmiştir. Gerçekten de şekil bakımından pek yakışıklı olmakla beraber iyi ahlaka sahip ve yaşının da isteğe uygun bulunmasıyla seçime diğerlerinden daha fazla layık görülmüştür. Uygun bulunduğu takdirde taşıdığı rütbenin bir derece terfii, Devlet yönetimine getirilmesi ve rütbesinin nikahtan sonra bir derece daha yükseltilmesi hususundaki emir ve ferman padişah hazretlerininindir. (Bardakçı, 2006:189)

Öykünün bundan sonrası düğün, devleti kötü yönetme, sürgün ve boşanmadır.

Batı'dan renkli bir örnekleme: Günümüz Avrupa aristokrasinin önemli bir ayağını oluşturan Grimaldi'lerin, 1949 yılında Monaco'da tahta çıkan bekar oğlu III. Rainier için de uygun bir gelin arama işlemi yapılmıştır. Adaylar arasından Amerikalı film yıldızı Grace Kelly seçilmiştir. Seçme işleminde hem Monaco Krallığı'nın içine düştüğü kötü ekonomik duruma bir çare arayışı hem de halihazırda kötü olan "vitriini" güzelleştirecek bir gelin aramak gözetilmiştir. Philadelphia'da doğan Grace Kelly ünlü bir Hollywood yıldızı olmasının yanısıra zengin bir ailenin kızıdır. İrlanda kökenli babası John B. Kelly gençliğinde başarılı bir sporcudur, 1920 olimpiyatlarında altın madalya kazanır. Sonra iş hayatına atılır ve tuğla kralı olarak servet yapar. Annesi Prusya asıllıdır ve soylu bir aileden gelir. Ağabeyi Philadelphia belediye başkanlığına yükselecek kadar başarılı siyasetçidir. Bugün bile kentin çeşitli yerlerinde ailenin soyadını taşıyan caddeler vardır (Curtis, 1998: 67). Grace Kelly önce zengin sonra aristokrat bir ailenin kızı olmasaydı, Prens III. Rainier onunla evlenir miydi? Grace Kelly bu evliliği krallığı ekonomik zorluklardan kurtarmak için yaptığının farkında mıydı? Grace Kelly düğün töreninin görüntü kayıtlarının krallık tarafından Amerikan MGM Stüdyoları'na satıldığını biliyor muydu?

Her belge birçok açıdan değerlendirilebilir veya eski bir atasözünde olduğu gibi, nasıl bir kasap bir koyundan iki post çıkarmaya uğraşırsa, biyografi

yazarı/yönetmeni de tıpkı bir tarihçi gibi bir belgeden birkaç şey çıkarma uğraşı içinde olmalıdır.

Batıya ait yazılı biyografik eserler arasında Bernd Witte'nin (2001) *Walter Benjamin – Bir Yaşamöyküsü* isimli kitabını burada irdelemek gereklidir. Witte bu çalışmasında Walter Benjamin'in yaşamını bütün çoğulluğu içinde kavramaya yönelmiştir. Kişisel yaşamda olan bitenin yanı sıra toplumsal ve tarihsel geriplandaki gelişmeler anlatılmıştır. Bu tablonun ortasında da Benjamin'in hem Yahudi bir entelektüel olarak yaşadıkları hem de entelektüel serüveni ayrıntılı biçimde irdelenmiştir. Witte betimleyiciden çok çözümleyici bir yaklaşım kullanır, bir anlamda Benjamin'e analitik yaklaşır. Bu da kişinin gizlerine girebilme amacıyla örtüşür. Kitabın son cümlesi şöyledir; *“Küçük Port-Bou mezarlığında Benjamin'in mezarı nerededir, kimse bilmiyor.”* Bu cümle yalnızca Benjamin'in somut bir gizemini ortaya koymamaktadır; aynı zamanda biyografi türünün tanımıdır. Benjamin hem çok yakınımızda hem de hiçbir zaman ulaşamayacağımız, tanıyamayacağımız denli uzaktadır. Bulduğunu kestirdiğimiz yerin dolaylarında dolaşır, gördüklerimizi “yazabiliriz” ancak. Ne denli Benjamin ile özdeşler, bilemeyiz, ölçemeyiz.

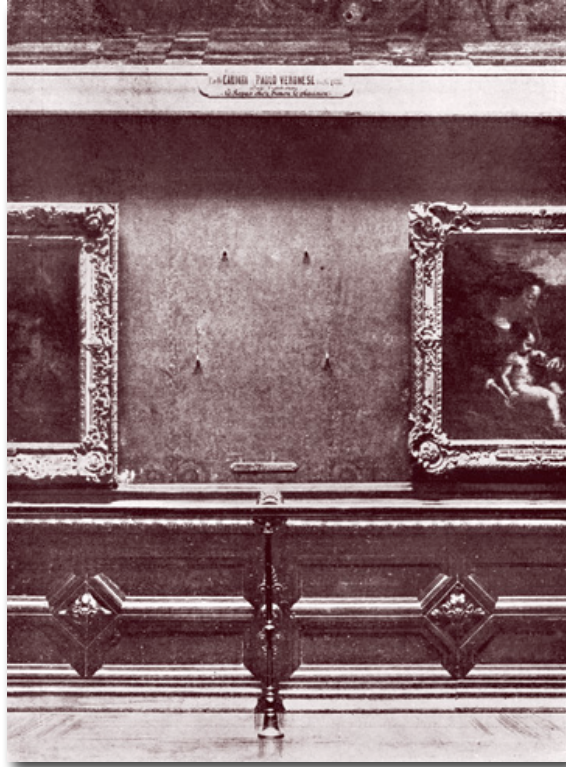
Sonuç olarak başka bir bireye uzanmanın yolunun ona benzemeye çalışmak, onun gölgesi haline gelmeye çalışmak demek değildir. O bireyi kendi tekilliği, öznelliği, yalnızlığı ve uzaklığı içinde görmek amaçlanmalıdır. Önce yazılan sonra filmi çekilen kişinin giderek ulaşılmazlığı kabul edilmelidir ve bu uzaklığına, ulaşılmazlığına saygı gösterilmelidir. Böyle bir biyografik çalışma o kişi için dikilen bir anıt niteliği taşıyacaktır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE – BOŞ ALAN

Bu bölümde araştırmanın kuramsal düzlemini oluşturmaya çalışırken 1911 yılında gerçekleşmiş bir hırsızlık olayına öncelik vermek yerinde olur.

Pazartesi günleri kapalı olan Louvre müzesinde, 21 Ağustos 1911 tarihinde müze içinde bazı bölümlerin badana/boya çalışması için haftalık işçiler çalışmaktadır. İşçilerden bir tanesi¹⁴ sergilenmekte olan Mona Lisa tablosunu kendisini terk eden sevgilisine benzediği için çalar. Tablonun çalınış nedeni ile, kimin çaldığı (ya da arkasında kimler olduğu) hakkında görüşler günümüze kadar spekülasyon konusudur. Bu araştırmanın temelini oluşturmadığı için sadece kullanılan kaynakta belirtilen unsurlar anılmıştır. Yaklaşık iki sene süren araştırma/soruşturma sonucunda tablo bu işçinin evinde, bir sandığın dibinde bulunur (Leader, 2002). İşçi hapis cezası alır; Mona Lisa tablosu ise çalındığı günden itibaren meşhur olur ve bir tüketim malzemesi haline gelir.

Araştırmacının dikkat çekmek istediği nokta tablonun çalınışı değil, tablonun yerinde olmayış halidir. Hırsızlık olayının devamında “olay yerinin” fotoğrafı çekilir (Şekil 3.1.)¹⁵

Şekil 3.1.: Mona Lisa'nın yerinde boş alan. Louvre Müzesi, 2 Eylül 1911.

¹⁴ İşçinin adı: Vincenzo Peruggia.

¹⁵ Şekil 3.1. Kaynak: <http://boards.sonypictures.com/boards/showthread.php?t=43> (alıntılama tarihi: 17/11/2010)

Tablonun çalınmasından hemen sonra insanlar, bir zamanlar resmin asılı olduğu bu boş alanı görmek üzere müzenin önünde uzun kuyruklar oluşturmaya başlarlar. Tablodan geriye kalan boş alanı izlemeye gelen izleyicilerin çoğu daha önce hiç Louvre müzesine gelmemiş ya da resmi daha önce hiç görmemiştir (Leader, 2002: 12).

Darien Leader'ın aktarımıyla, Franz Kafka ve arkadaşı Max Brod¹⁶ (da) hırsızlık olayından üç hafta sonra Paris'e, Mona Lisa'dan kalan boş alanı görmeye giderler. Brod günlüğüne not düşer; Mona Lisa'nın kendisi yoktur ama imgesi her yerdedir. Sinemaya gittiklerinde bile kurtulamazlar: sessiz komedi filminin ardından soygunla dalga geçen bir film oynatılır. İmge, bütün kültürel iletişim araçlarıyla kültürü doyurmayı başarır. Boşluk, günlük gazetenin ekinde verilen Mona Lisa posterleriyle de doldurulur (Bockris, 1989; Leader, 2002). Bir "suçun tesbiti" için çekilen fotoğraf, orada olması gerekene işaret ederken duvardan sökülüp alınmış tablonun bıraktığı boş alanın bir suçu işaret etmesi hali ilginçtir. Çünkü boş alan yaratarak bir biyografik sinema filmi çekmek orada olmayanı işaret edeceği için, anlatılan kişiyi filmi çekenin çaldığı izlenimini doğurabilir.

---

¹⁶ Max Brod, 1924 yılında Kafka'nın ölümünden sonra onun biyografi yazarı (da) olacaktır.

Bu denli imge bolluğu karşısında insanlar müzeye, oradaki boş alana bakmaya neden gitmiştir? (Şekil 3.2.)¹⁷

Şekil 3.2.: İzleyicilerin Mona Lisa'dan kalan boş alanı izlemeleri
(30 Ağustos 1911 Le Petit Parisien gazetesinden)

Daha önce var olanın ardında bıraktığı boş alan onu izlemeye gelenlerin zihinlerinde içi dolu alan haline gelmiştir. Boşluğu gören her birey onu kendi zihninde canlandırmıştır. Çünkü insanoğlu bir şeyden daha çok, hiçbir şeyden yaratma eğilimindedir. Bir nesnenin elden çıkartılması işlemi bir boşluğun üretilmesine karşılık gelir. 1911 yılında, insanların Louvre müzesine akın akın görmeye gittiği şey ortadan kaybolan Mona Lisa tablosundan kalan boş alandır. Yaşanan şey bir sanat eserini orada olduğu için değil, tam tersine orada olmadığı için görmeye gitme durumudur. Öte yandan, bir sembol olmak için yok olması gerekmiştir. 1911 yılında yaşanan bu “yok olma” halinden sonra, 1960’lar, 1970’ler, 1980’ler, 1990’lar ve 2000’lerde Mona Lisa diğer ülkeleri dolaşırken onunla bir kez olsun göz göze gelebilmek için birbiriyle yarışan, trafiği kilitleyen devasa kalabalıkların gerçeküstü fotoğrafları da Mona Lisa’nın taşıdığı esrarengiz – artık orada olsa bile bir kez

¹⁷ Şekil 3.2. Kaynak: <http://monalisadocumentary.blogspot.com/> (alıntılama tarihi: 17/11/2010)

yarattığı boş alan – özelliğindedir . Çünkü Mona Lisa'yı yeni bir şekilde değerlendirme imkanımız doğmuştur. Kendi Mona Lisa'mızı oluşturabiliriz (Şekil 3.3.)¹⁸

Şekil 3.3.: Mart 2009 tarihinde Louvre müzesinde herkesin kendi Mona Lisa'sını oluşturması.
(Fotoğraf: Lydie France/EPA)

Mona Lisa o gün ortadan kaybolmuş ve ardından geri gelmişse onu yeni bir şekilde değerlendirme imkanı doğmuştur. Bunu aşk filmlerinde kahramanın sevgilisini kaybedip tekrar bulduğunda yeniden sevmeye başlamasına benzetmek mümkündür. Mona Lisa kaybolup tekrar bulunmasıyla ikonsu statüsünü kazandıysa, başka bir kayboluş ona yeni ve farklı bir değer verebilir.

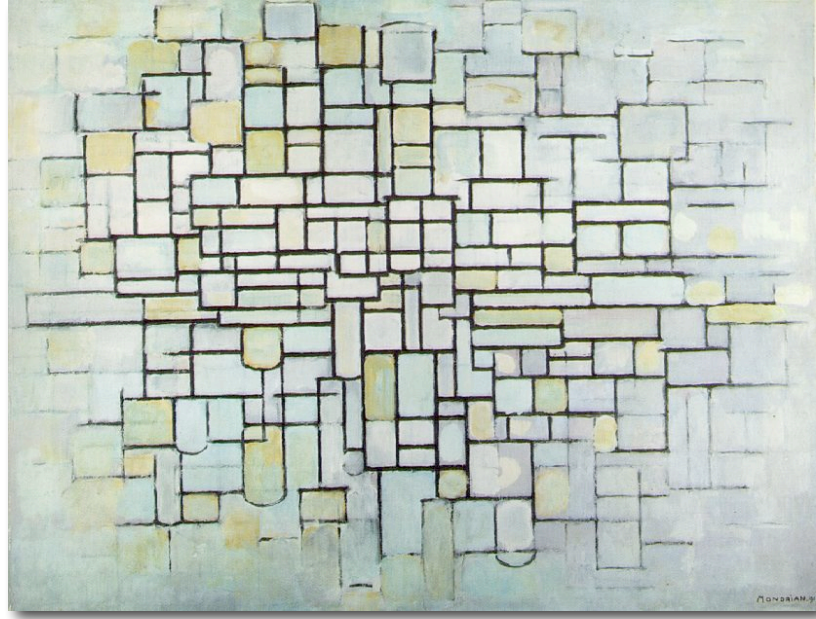
Yaşamda etrafımız kalabalıktır. Günümüzde ev içleri bile ucuz olduğu için, bir gün kullanırım diyerek satın alınan eşyalar ile doludur. İnsanın gözü boşluktan rahatsız olduğu için belki de, her boşluğa sıkıştırılan sehpa, ayaklı lamba, gazetelik, şifonyer, komodin, halı vb. eşya kalabalığı arasında hareket etmekten yüksünülmez. Üstelik evler dolduğunda artık balonlara taşılmaktadır: balkonlar son model cam

---

¹⁸ Şekil 3.3. Kaynak: <http://www.guardian.co.uk/artanddesign/jonathanjonesblog/2009/mar/09/mona-lisa-tourist-snappers-louvre> (alıntılama tarihi 16/01/2011)

sürgü sistemiyle kapatılarak ev alanına kazandırılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan'ın İstanbul için geliştirdiği Kanal Projesi¹⁹ de bir boş alan doldurma projesidir: Boşluk bırakmayı sevmeyen günümüz insanının ruhunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

İmgeler arasında kısıtlanmış durumda yaşamı sürdürmek bu çağın insanının sırtında gittikçe ağırlaşan bir sırt çantasıdır. Herşeyin bireyi fazlasıyla etki altına aldığı, boş alanın bulunmadığı bir dünyada sırtında her seferinde biraz daha ağırlaşan bir sırt çantasıyla yaşayan birey için izleyeceği sanatsal etkinlik bir boşluk yaratma çabasını gerektirir. Ressam Piet Mondrian hakkında, Paul Klee'nin bir zamanlar dediği gibi, "Boşluk yaratmak, en önemli edimdir. Üstelik bu, gerçek yaratımdır çünkü bu boşluk pozitifdir." (Leader, 2002: 90)

Şekil 3.4.: Piet Mondrian, Composition No:II; Composition in Line and Color 1913

---

¹⁹ 26 Nisan 2011 tarihinde, Başbakan Erdoğan tarafından açıklanan, İstanbul'un batısından geçmesi planlanan, Marmara Denizi'ni Karadeniz'e bir kanal ile bağlamayı ve kanal boyunca yaklaşık 50km'yi kapsayan alanda yeni bir İstanbul kenti kurulmasını öngören ve 2023 yılında bitirilmesi hedeflenen projedir.

Yukarıdaki örnek üzerinden söylemek gerekirse; çizgi ve renklerden oluşan Mondrian'ın tablosu (Şekil 3.4.)²⁰ orta alana netlenmiş, tablonun köşelerine yakın kısımlarında ise netlik ayarı yapılmamış izlenimini verir. Bulanık görünen alanın varlığı, ortaya kümelenmiş çizgi ve renklerin öne çıkmasına neden olur. Başka bir deyişle bilinçli olarak boş bırakılmış izlenimini veren alan, tablonun ortasına dikkat edilmesini (de) talep eder. Böylelikle gösterilmek istenen orta bölümün varlığı (bir yer kaplayışı) netliği bozuk olarak gösterilen alanın varlığının üzerinden yükselir. Net olarak görülmeyen kısım konunun biçimini ortaya çıkarır. Amaç ana konu üzerinde efekt elde edebilmektir. Bir sanatçı konunun kendisi kadar, onu çevreleyen boşluğun da önemli olduğunu bilir.

Boşluğun iyi kullanımı konunun bir silüetini üretir. Rubin'in vazosu (Şekil 3.5.)²¹ bunu algılamak için iyi bir örnektir.

Şekil 3.5.: Psikolog Edgar Rubin'in görsel algılama çalışmasında geliştirdiği vazo modeli

²⁰ Şekil 3.4. Kaynak: http://gotasdagua.blogspot.com/2006_07_01_archive.html (alıntılama tarihi 18/01/2011)

²¹ Şekil 3.5. Kaynak: <http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Rubin1.jpg> (alıntılama tarihi 20/02/2011)

Vazo etrafını çevreleyen boş alan izleyicisine birbirine bakan iki yüz gösterir. Buradaki boşluk tanımlanabilir bir objenin parçası değildir (vazoya işaret etmez). Vazonun etrafındaki boşluk ondan bağımsız olarak başka bir şeye işaret eder. Ayrıca bu boşluk tek bir sanat biçimi ile sınırlandırılmayacak kadar büyüktür; fotoğraf, resim, grafik tasarım, heykel, sinema gibi bir çok anlatım aracı için önemlidir.

Burada savunulan düşünce, orada olmayan üzerinden inşa edilen boş alan okumasının biyografik sinema filmi yönetmeni için klavuz özelliği taşıdığıdır. Aşağıdaki bölümde boş alanın filmin izleyicisi açısından nasıl doldurulacağına tanımlamalarına davranış bilimlerinin doktrini olan “yerine koyma” ve “kök kelime tamamlama”, son olarak tıbbi ait “hayalet ağrı” kavramları üzerinden değinilir.

3.1. Lacan'ın Pozitif Boşluk Kuramı

Yukarıda değinildiği gibi, madem *kendi* Mona Lisa'mızı boş alan üzerinden yaratabiliyoruz, o zaman sinema filmini çekebileceğimiz bir biyografi kişisini de hazırlayabileceğimiz, kurabileceğimiz bir boş alan üzerinden yaratabiliriz. Bu bölümde Jaques Lacan'ın öğretilerinden çıkartılan – ki onun doktrini değişik şekillerde yorumlanabilme/aktarılabilmek özelliğine sahiptir; bu imkanı verir – değerlendirmeler yorumlanacaktır.

Araştırmacı her biyografik sinema filminin, zorunlu olmamakla birlikte özel bir izleyiciyi varsaydığını savunur: Birey. Biyografik sinema filminin geliştiği dönemin, birey kavramının ve varlığının geliştiği döneme eş olması bir rastlantı değildir. Biyografik eser, varlık ve değer olarak bireyin yüceltilmesi anlamını elbette taşır. Ancak, bireyin gelişmesi aynı zamanda yalnızlık ve ölümlülük duygularının gelişmesini de getirmiştir. Biyografik eser (biyografik sinema filmi de) insan yaşamında özel dediğimiz alanı, paylaşılması güç olan yalnızlık alanını kamuya açar. Dolayısıyla yalnızlığı, giderek tekilliği aşarak çoğulluğa ulaşma dürtüsü vardır.

Bir ayrımı burada belirtmek gereklidir: Otobiyografi yaşamı öykülenenin kendisini, biyografi ise yaşamı öyküleyen insan tekinin ömrünün bilgisini toplumsal hale getirirler. Biyografik eserin özelliği insanların başkalarına yönelik merakına, başkalarının özel yaşamlarını öğrenme arzusuna yanıt vermesidir. Biyografik eser aracılığı ile anlatılan bireyin özel yaşamı, “mahremiyeti” keşfedilir. İzleyicinin ulaşmak istediği merakı doğrultusunda başkasının yaşamı üzerinden kendi yaşamına dokunabilmesi, belki de bir kendini tanıma sürecine geri dönebilmesidir. Aslında bu “başkası” kendisinden uzakta biri değildir ve “onunla” karşılaşmasının üzerinden uzun zaman geçtiği için unutulmuştur.

Aşağıdaki resim bir hatırlatma özelliği taşır (Şekil 3.6.)²²

Şekil 3.6.: 13 aylık Zoe aynadaki yansımasına sarılırken. (Fotograf: Samantha Steele, 3/10/2009)

Bu resimde, henüz bir yaşında olan Zoe, aynadaki yansımasına sevgi ile sarılmaktadır. Kendisiyle kurduğu bu taze sevgi ilişkisi Lacan’a atfedebileceğimiz bir

---

²² Şekil 3.6. Kaynak: <http://www.flickr.com/photos/samanthasteel/3983807658/in/photostream/> (alıntılama tarihi 25/01/2011)

boş alan kuramını burada devreye sokar²³. Araştırmacı, Lacan'ın "ayna evresi" (*mirror stage*)²⁴ düşüncesini bir boş alan okuması olarak tartışmaktadır. Bu düşünce, ayna karşısında çocukların gözlenmesinden hareketle geliştirilmiştir (Williamson, 2000) ve (Leader, 2004). Darian Leader ve Judith Williamson'dan özetle, henüz kendisini algılamayan ve fiziksel olarak düzenlenmediği için her yöne akan çocuk için benliği ile çevresindeki dünya arasında okunabilen hiçbir sınır yoktur. Dolayısıyla, çocuk aynadaki imgesiyle karşılaştığı zaman kendisini tanıdığı bir süreç vardır: yansıyan imgenin onun kendisi olduğu algısı – "O, "gerçekten o"dur". "Gerçekten...dir". Araştırmacı "ayna evresi" düşüncesinin temel çıkış noktasına kadar olan bölümünü bir eğretilenim olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bu araştırmanın Lacan bağlamında ilgilendiği nokta çocuğun aynadaki boşluğu kendi imgelemi ile doldurmasıdır. Erdoğan Özmen'in makalesinden özetle alıntılanarak; henüz motor yetilerindeki (kas ve iskelet sistemi) altı aylık çocuk, altı aylık şempanzeden aynadaki yansıması karşısında büyülenmiş olmakla ayrılır. Şempanze de (ve başka hayvanlar da) doğal olarak aynadaki yansımasını algılamaktadır, ancak sadece insan yavrusu, kendisiyle yansıması arasındaki karşılıklı ilişkiyi *sanki* idrak edebilmekte ve sevinçle onu kendi imgesi olarak benimsemektedir (2007). Aynada doldurulan boş alanın bütünselliği, çocuğun kendisi dışında bir imgeyle özdeşleşmesi, (kendisi dışındaki bu imgeyle) daha önce yapamadığı şeyleri yapabileceğinin de habercisi olur (Leader, 1997). Hayata dair umut da bu ilk boş alanın doldurulmasından doğar. Şöyle ki, ihtiyaçlarının karşılanması açısından bütünüyle ebeveynlerine bağımlı olduğu bu evrede çocuk, ilk taslakları biçiminde de olsa bir özerklik ve hakimiyet vaadi karşısındadır: Özel olduğu ve kendi hayatına hakim olabileceği umudu...

---

²³ Ayna testi Lacan'dan önce biliş (cognition) üzerine çalışan Fransız Psikolog Henri Wallon tarafından keşfedilmiş ve tanımlanmıştır.

²⁴ Lacan bu terimi ilk defa 1936 yılında, Marienbad'daki (Çekoslovakya) Fourteenth International Psychoanalytical Congress'de kullanmıştır.

3.2. Davranış Bilimlerinde “Yerine Koyma”

Amerikalı biyografi yazarı James Lord, ressam ve heykeltıraş Alberto Giacometti'nin çalışırken bir tepkisini aşağıdaki gibi anlatır:

Bir kez daha resim yapmaya başladı; ama birkaç dakika sonra, sanki onu yeniden inceliyormuş gibi büstün bulunduğu yerin etrafında dolanıp durdu ve “Ah, gitmiş! Orada olduğunu sanıyordum, fakat gitmiş!” diye bağırdı. Diego'nun büstü alıp götürdüğünü hatırlatmama karşın, “Evet, fakat orada olduğunu sanıyordum. Baktım ve birden boşluğu gördüm. Boşluğu gördüm. Bu hayatımda ilk kez başıma geliyor,” dedi. (Arnheim, 2007:107)

Boşluğu görmek, oraya ait olan ama orada bulunmayan bir şeyi algı-verisine yerleştirmek ve onun yokluğunu şimdinin bir özelliği olarak fark etmek anlamındadır.

Algı olgusuna yaklaşımın önemli varsayımlarından biri, algının harici uyarılarla belirlenmesinin bir zorunluluk olmadığıdır. Görsel algılar duygu/motivasyon durumları ve beklentiler ile etkileşim içindedir (Allport, 1955 akt. İsimsiz yazı). Motivasyon kişinin dünyayı algılama hızını, biçimini etkiler. Örneğin, bedensel ihtiyaçların algıyı etkileyebileceğine ilişkin öneriler bulunmaktadır: aç olduğunuzda gıda ürünleri daha parlak görünür (Bruner & Goodman 1947 akt. İsimsiz yazı). Görsel algılarda bir başka etkileşim kaynağı olan beklenti, algılayanın dikkatini alınan duyuşal uyarının belirli özellikleri toplamasını sağlaması ve seçilen verileri nasıl ele alacağını, nasıl sınıflandıracacağını, anlayacağını ve adlandıracağını bilmesine yardımcı olması açısından faydalı olabilir. Öte yandan algıları bozabilir de. Bazı deneyler beklenti ile bağlam arasında bir etkileşim olduğunu göstermiştir (Minturn & Bruner 1951 akt. İsimsiz yazı). Aşağıdaki örneği incelediğimizde;

E D C 13 A

16 15 14 13 12

“13” fiziksel uyarıyı iki durumda da aynı olduğu halde, içinde bulunduğu bağlam sebebi ile farklı algılanmaktadır; harf bağlamında “B” harfi olması, sayı

bağlamındaysa “13” sayısı olması beklenmektedir. Sinema sanatından örneklemek üzere aşağıdaki alıntı yapılmıştır:

Siegfried Kracauer’ın aktardığına göre, Vampyr filminde yaratmak istediği havayı örnekleyen film yönetmeni Carl Dreyer şöyle diyordu: “Sıradan bir odada oturduğumuzu hayal edelim. Birden kapının arkasında bir cesedin olduğu söyleniyor bize. Bir anda oturduğumuz oda tümüyle değişiyor: İçindeki herşey bambaşka bir görünüme bürünüyor; fiziksel olarak aynı oldukları halde ışık, atmosfer değişiyor... Filmde elde etmek istediğim etki buydu.” (Arnheim, 2007:107)

Belleğin “şimdi”ye ait bir kavram olduğu araştırmanın başındaki sayfalarda tartışılmıştı. Geçmişin “şimdi”ye katkıları verili uyarı malzemesini nadiren gerçekten değiştirmeye çalışır – daha çok bu malzemeyi kullanır. Boş bir yer böyle bir açılmıdır.

O zaman yerine ne konur?

Şeylerin görünmeyen kısmına (iç kısmına) dair bilinenlerin çoğu kendisini, şeylerin dış görünüşlerinin gerçek bir yönü olarak sunar. Masa üzerinde duran ve içi boş olan fotoğraf makinası kutusu, içinde fotoğraf makinasını içeriyormuş gibi görünür: fotoğraf makinası orada, masanın üzerindedir. Bu bilgi tümüyle görseldir. İngiltere eski Başbakanı Margaret Thatcher’ın (nam-ı diğer Demir Leydi’nin) yaşamının bir bölümünü biyografik sinema filmi olarak gösteren yapıtın 28. dakikasında kızıyla olan ilişkisinin derecesi tek bir karede verilir (Wohlenberg & Kent, 2010).

Şekil 3.7.: Margaret Thatcher ve kızı Carol canlandırması.
Margaret Film – tape timer: 00:28:01

Aynı zamanda boşluğun iyi kullanımının konunun bir silüetini üreteceğinden bahsedilmişti. Mekan bir yatak odası olmasına rağmen iki kişinin arasındaki mesafe, ana/kız ilişkisinin “soğukluğuna” işaret eder (Şekil 3.7.). Geçmişten gelen görsel kazanımlar, şimdiki algısal alanın uygun yerlerine en yararlı olacak şekilde tamamlayarak yerleşirler. Fotoğraf makinesinin kutusunun içinde olduğu bilinmez sadece, orada olduğu da görülür. Anne ve kızın arasındaki samimiyetten uzak ilişki, loş bir yatak odasında, fiziksel olarak birbirlerine uzak oturmalarından (da) anlaşılır. Algının her edimi, verili bir fenomenin görsel bir kavram altına yerleştirilmesini gerektirmektedir.

Geçmişten gelen görsel kazanımlar bir hatırlatma uyarını karşısında nasıl boşluk doldurulur? Boşluk doldurma eylemine bir de davranışsal bakmaya çalışalım: Word Stem Completion (Kök Kelime Tamamlama)²⁵ olarak bilinen testler, insanın boşluğu öğretileri ile doldurduğunun bir örneğini oluşturur. Hafıza kaybı yaşayan hastaların hafızalarının bazı bölümlerini yerine getirmek üzere yapılan çalışmalara destek olması amacıyla Kök Kelime Tamamlama adı altında bir protokol

---

²⁵ Bu çalışma ilk defa 1970 yılında Elizabeth K.Warrington ve L.Weiskrantz tarafından gerçekleştirilmiştir.

düzenlenmiştir. Hastaya kelimelerden oluşan bir liste verilir, üç kez okuması ve sonrasında hatırlama, tanıma ve kelime kökü vererek kelimeyi çağrıştırma yoluyla kelimeleri söylemeleri istenir. Kök Kelime Tamamlama testinin uygulaması basit bir anlatımla şu şekilde gelişir: Anestezi altındaki hastaya takılan kulaklık aracılığı ile bir takım kelimeler söylenir. Burada amaç, beyine bir kelime vererek beyinde yerleşmiş olan bir şemayı tetiklemek ve alt kademedeki bilinci uyandırmaktır. Beyin, daha önce yer alan bir bilgiyi görür hale gelmektedir. Başka bir deyişle, görseli olan imge insan beyininde kendisi için bir alan açabilmektedir. Anestezi altındaki hastaya kulaklıkla dinletilen kelimelerin ne olduğu hasta uyandıktan sonra kendisine sorulduğunda cevap verememiştir. Ancak, kelimelerin ilk heceleri hastaya hatırlatıldığında kelimenin tamamı hasta tarafından dile getirilmiştir²⁶.

Bu çalışma kelimelerin görüntülerini hafızada yakalama üzerinedir. Anestezi altındayken sesle hasta zihninde oluşturulan görüntüye dair kelime, hasta ayıldıktan sonra ilk hecesi verilmek suretiyle hasta tarafından hatırlanıp söylenmektedir. Örneğin; anestezi altındaki hastanın kulağına söylenen “kütüphane” kelimesi, hasta ayıldıktan sonra kendisine “kü” dendiği zaman, kelimenin tamamı hasta tarafından söylenmektedir; “kütüphane”. Hasta, “kü”yü duyduğunda devamını “küllük” ya da “kütük” ya da “künefe” ile doldurmamaktadır. Algı ile bellek arasındaki en yararlı ve en yaygın etkileşimin, görülen şeylerin tanınması sırasında gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Görüş alanında ortaya çıkan bir nesnenin ya da eylemin doğasını fark etmeye yardımcı olan, geçmişte kazanılan görsel bilgidir. Mevcut nesne, kişinin dünya görüşünü oluşturan şeyler sistemi içinde bir yer kaplar. Bunu çağırarak, biyografisi izlenen kişiyi anlama yolunda uzatılan bir el olacaktır ve el boş kalmayacaktır.

---

²⁶ Bu paragraftaki bilgiler, http://en.wikipedia.org/wiki/Indirect_tests_of_memory sayfasında, “Word Stem Completion (WSC) Task” bölümünden derlenmiştir.

Orada daha önce olan (şey) artık orada değilse *yaratılmış* olan bu boş uzama bakan insanın kendisine dair olan bir şeyi görmesi durumu tartışılmıştı. Bir hayalet –aslında orada olmayan bir şey- peşinde olduğumuzu söyleyebiliriz. Boş alana yerleştirilecek olan kendi hayaletimizin bir başka yoldan ıspatı için tıp alanından bir örnekleme seçilmiştir. Bir insanın vücuduna ait ama zarar görmüş bir uzvunun (örn:kol, bacak, el) tedavi amaçlı kesilmesinden (amputasyon) sonra, o insanda sanki kesilen uzvu yerinde duruyormuş ve ağrımaya devam ediyormuş gibi acı hissi olabilmektedir. Tıp dilinde buna Hayalet Ağrısı (Phantom Pain) denir. Konunun uzmanları hastada amputasyon sonrası olmayan uzuvda hissedilen acının görülme oranını %50 ile başlayan ve %75'e kadar çıkan bir çerçevede belirtmektedirler (Kooijman, Dijkstra ve Geertzen, 2000:87).

Örneğin, eli bilekten kesilmiş bir insan olmayan elini işaret ederek ağrıdığını, soğukluk hissi duyduğunu, elektriklenme hissettiğini, kaşındığını ve hatta dokunuluyor gibi algıladığını ifade etmiştir. Kaynaklar, inceleme yapılan bu insanların olmayan kolları ile arkadaşlarına dokunduklarını, onlara el salladıklarını söylemektedir. Önceleri bu ağrıların ve hislerin insanın sakatlığı kabul etmemesine bağlı, psikolojik kökenli bir acı olduğu düşünülmüş ise de yapılan araştırmalar ağrının kaynağının psikolojik olmadığını ortaya çıkartmıştır. İnsan beyнинin ağrı ile ilgili merkezlerinin bu ağrıyı+hisleri ortaya çıkarttığı düşünülmektedir.

Hayalet ağrısının²⁷ nedeni beyinin bir uyumlaması gibi görünmektedir. Bir bacak kesilmiş ise, beyin eksik uzuvu telafi etmek için kendisini yeniden haritalamaktadır. Bahri Karaçay'ın makalesi bu durumdaki bir insanın tedavisinde ayna yöntemini kullandığını ve etkili sonuçlar aldığını ortaya koyar. Bir tür görsel aldatmacadan bahsedilmektedir. Şöyle ki; kolu ya da bacağı kesilen insan büyücek

---

²⁷ Bu bölümdeki bilgiler, <http://www.doktorsigortasi.com/2332/fantom-uzuv-sendromu-hastaya-tedavi-ayna/> sayfasından derlenmiştir.

bir aynayı bacaklarının arasına diklemesine koyar. Kesik bacağına aynanın arkasına, sağlam bacağına aynada yansımalarını görecek şekilde yerleştirir. Doktoru, sağlam bacağına ayna karşısında hareket ettirmesini ister. Çünkü böylelikle beynine sanki sağ bacağı kesik değilmiş ve istediğini yapıyormuş mesajı gidecektir. Tek bacağı olmayan bu insan sevinçle, on yıldır ilk defa ağırlarının azaldığını söylemiştir (Şekil 3.8.).²⁸

Şekil 3.8.: Phantom Pain (Hayalet Ağrı) tedavisinde ayna yöntemi.

İnsan beyni, olmayanın yerine bir şey koymak için bu denli büyük bir iştaha sahipken onu beslememek mümkün müdür? Aynadaki küçük Zoe'nin (Şekil 3.6.), ilk taslakları biçiminde bir özerklik ve hakimiyet vaadi karşısında olduğu ifade edilmişti. Bu vaad ona özel olduğunu ve kendi hayatına hakim olabileceği umudunu fısıldıyordu. Hayalet ağrısı çeken insan da aynı vaad karşısında uyarılmıştır. Beynin vücut ile bağlantısı ifade edilirken, bir başka engin deniz karşısındadır insan: hayatın onu izleyen için ne ifade ettiğine, düzenlenmiş bir boş alana yerleştirilecekler ile bakmak.

---

²⁸ Şekil 3.8. Kaynak: , <http://www.doktorsigortasi.com/2332/fantom-uzuv-sendromu-hastaya-tedavi-ayna/> (alıntılama tarihi 4/05/2011)

Sanatın her dalı onu izleyen için yaşamı daha iyi bir yöne doğru evirme potansiyeli taşırken, biyografik sinema filminin de aynı potansiyeli taşıdığı savunulmaktadır. Bir film onu izleyenine (yorumcusuna) kendi değerlendirmesi için belli bir özgürlük alanı sağlayabilmelidir. İzleyen kendi formunu oluştururken yönetmenin dayattıklarından ziyade kendi iç ilişkilerine bakarak düzenleme yapabilmelidir. İnsanoğlunun daha iyiye evrimi ancak böylesi bir iç okuma ile gerçekleşebilir.

4. “VEDA”

Biyografik sinema filmi senaryosu, kamuya mal olmuş kişi hakkında ve daha önce yazılmış olan yazı/deneme ve biyografisinden beslenir. Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını konu alan “Veda” filmi senaryosu da daha önce ortaya konmuş eserlerden faydalanılarak yazılmıştır. Türkiye’de bir biyografi geleneğinden bahsedilemediği için ülkemiz sinema tarihinden el yordamı ile çıkartılabilecek eserlere bu bölümde değinilecektir. Diğer taraftan, son yıllarda sayısı artan biyografik kitap çalışmaları konuya ilginin arttığının bir göstergesi olarak algılanmamalıdır. Burada önemli olan şimdi yazılan bu eserlerin, gelecekte biyografik filme kaynak olma potansiyali taşıdığıdır.

Çalışmanın bu bölümünde 1990’lar ve 2000’lerin hem belgesel hem de biyografik sinema filmi açısından bir Mustafa Kemal Atatürk yaşam öyküleri sergilemesi olduğu, günümüz politik ve toplumsal yaklaşımları çerçevesinde irdelenir. Kaynak olarak “Veda” filmi izleyen izleyicilerin internet üzerinde gerçekleştirdikleri yorumları kullanılır. Savunulan boş alanın yerleştirmesi için sözkonusu filmde olay seçimi ve filmin devinim noktaları Mustafa Kemal Atatürk’e ait yazılı biyografik eserlerden alıntılarla karşılaştırmalı olarak belirlenir. Yine bu bölümde yer alan kapsamlı “Veda” filmi özeti, film olayları ve devinim noktalarının belirlenebilmesi açısından önem taşır. Zira bu noktalar tezin savunduğu boş alan yaratma kavramının uygulanabilirliğinin de bir işareti olarak ele alınır.

4.1. Türkiye’de Biyografik Sinema

Bu aşamada, Türkiye’de yazılı biyografik eserlerden genel anlamda bahsetmek gereklidir. Zira, yazılı kitaplar olduğu sürece onların filmlerinin de çekilebileceği (en azından yönetmenin araştırmasında kaynak oluşturacağı) varsayılmaktadır. Biyografi son on yıl içinde arka arkaya çıkan örnekler dışında

Ülkemizde verimsiz bir alandır. Tek Adam, İkinci Adam gibi siyasal efsane adlara saygıyla yaklaşan Şevket Süreyya Aydemir'in çabaları sayılmazsa anımsayabileceğimiz ilk yerli biyografi Tahir Alangu'nun 1968 yılında yazdığı "Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı"dır.

Okur sıradışı insanların sıradan yaşamlarına ilgi duyduğunda ülkemizde de biyografiler gerçek değeri ile önce edebiyatta yerini alacaktır. Tersine olur da yerli biyografiler satmazsa, Atatürk gibi "nllerimizi" yabancılar yazmayı sürdürecektir. Toplum için de "yaşam öyküsü kutsaldır" mazereti geçerliliğini koruyacaktır. Bu konuda araştırmacının 2008 yılında, Can Yayınları Genel Yayın Koordinatörü Zeynep ađlıyor²⁹ ve yazar Ayfer Tunç ile "Türkiye'de Biyografik Eser" başlığı altında yaptığı söyleşinin notları geçerli bir kaynak oluşturduğu için Ek: 3'de sunulmuştur. Söyleşinin temeli günümüz Türkiye'sinde biyografinin durumu üzerine oturtulmuştur. Ortaya çıkan görüşler Türkiye'de resmi tarih geleneği olan doğu tarzı bir toplumun varlığı üzerinedir. Sivil tarihin yazılmadığı, aile tarihçelerinin yazılmadığı bir gelenektir söz konusu olan. Üstelik buna bir de alfabe değişikliği eklenmiş, dolayısı ile bireyin tarihi –onu analiz etme, üzerinde düşünme fırsatı verilmeden- bıçakla kesilir gibi kesilip atılmıştır. Ek 3'de yer alan söyleşinin katılımcıları biyografi geleneğinin oluşturduğu batı toplumları ile Türkiye arasındaki fark üzerinde de dururlar. Batı yazı yazar, Türkiye'de ise sze dayalı bir gelenek mevcuttur. Tarih bilinci yerleşmemiş toplumlar bilinç konusunda zayıf kalırlar ve Türkiye toplumu anlık yaşam üzerine kurulmuş olur. Batının doğu ile temel farklılıklarından biri örgütlü toplum olmasındır. Sonuç olarak devlet fikri doğudan çıkmamıştır. Doğu aşiret düzeninde/zihniyetinde yaşar. Söyleşinin katılımcılarından Ayfer Tunç;

---

²⁹ Zeynep ağlıyor söyleşinin yapıldığı tarihte Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü idi.

Arşiv örgütlü toplumların candamarıdır. Belli bir coğrafyada kök salmaya geç alışmış bir toplum olarak hafızaya da, kayıta da hak ettiği değeri vermiyoruz. Arşivler bodrum kattadır bizde genellikle; su basar, bir tarih yok olur, en kolay yangın çıkan yerlerdir. Bizim tarihimizde hiçbirimizin hafızasında önemli yerler tutmayan büyük arşiv yangınları vardır. Toplumsal hafızamızın zayıf oluşu arşiv geleneğinin oluşmadığının da bir göstergesidir. Bu ikisi birbirini tetikleyen durumlardır, hafızamız zayıf olduğu için arşivlerin önemini kavrayamayız, arşivlerimiz olmadığı için biyografi yazmaya kalktığımızda yollar tıkanır. (Ek 3)

diyerek Türkiye için genel bir resim çekmiş olur. Böylelikle ülkemizde neden biyografi yazılmadığının ya da biraz daha iyimser bir yaklaşımla, az sayıda eser verilebildiğinin nedeni ortaya çıkmaktadır. Yayınevlerinin bu türe gereken ilgiyi göstermemesi okumayı isteyen okurun da zaman içinde erimesine (yenilerinin hiç yetişememesine de) bir neden teşkil eder. Ayrıca Türkiye’de bu türde eser vermenin zor olduğunu ortadadır. Çünkü toplumda düzenli bir arşiv geleneği olmadığı gibi, araştırma kavramı da bir hayli uzaktır. Meltem Ahıska (2005), Türkiye’de radyonun ilk yılları üzerine yazdığı kitabında kronolojik ve çizgisel bir zamansallık içinde yazılan tarih anlatısının geçmişi ölümler üzerine bir söyleme dönüştürmesinin en etkili tarihsel biçimlerinden birini arşivleme olarak belirtir. Ahıska’ya göre, arşiv bir yanda kaybettiğini zamana karşı saklarken bir yandan da arşive dayalı tarihsel anlatı, arşivin içerdiği hayatı dönüştürmüş, kodlamış ve ölü bir işarete çevirmiştir. Arşivlerin yok edilmesi ile ilgili olarak onun modernliğin geçmişle gerilimli ilişkisine (aynı anda arşivi hem koruma hem de yok etme ilişkisine) dikkat çeker. Arşivlerin politik bir unutturma çabasının uzantısı olarak yok edilmesi üzerinde durur (2005; 52). Mektuplar, belgeler ailenin ününü zedeler gerekçesiyle yok edilebilirken aynı işlemin devlet eliyle de yapılmış olduğunu düşünmek yanlış değildir. Yazılmak istenen kişinin siyasal bir yanı varsa, ilk sınırlama bu siyasal görüşü paylaşanlardan gelir. Ayrıca o kişinin ailesinin onayını almak da gereklidir.

Hal böyle iken, biyografi değil de kişinin yaşamındaki devinimleri, olayları bir roman kurgusunda yazmak hedeflendiğinde problem yaşanmadığını söylemek mümkündür. Örnekleri ile anmak gerekirse; Selim İleri’nin *Kırık Deniz Kabukları*

biyografik anlatıdır ve okur ile dürüst bir ilişki kurmaya uzaktır. Kendisi de bir romancı olan Halid Ziya Uşaklıgil'in, Sultan Reşat'ın Dolmabahçe Sarayı'ndan Atatürk'ün Çankaya'sına yolculuğunu ve hariciyeci oğlu Halil Vedat'ın genç yaştaki intiharını kurgulamıştır (2002). Sonuçlar değişmese de sebepler üzerinde yazarın dokunuşları hissedilir. Ayşe Kulin'in *Adı Aylin*'i, anne tarafından akrabası olan Aylin Cates'i; sıradışı bir insanın yaşam öyküsünü anlattığı için okurun ilgisini çeker (2002).

Türkiye'de bilinen ilk biyografik film kategorisine alınabilecek ama o dönem izleyicisiyle buluşmamış bir örnek ile hatırlamak gerekirse, 1917 yılında henüz genç bir delikanlı olan Sedat Simavi'nin "Alemdar Vak'ası"ni³⁰ konulu film olarak çekmek istemesidir. Filmin başına neler geldiği Muzaffer Gökmen'den aktaran Giovanni Scognamillo'nun ve Nijad Özön'ün yazdıkları ile aşağıdaki gibidir:

Alemdar Vak'ası adlı filmin çekilmesi basında çeşitli tepkilerle karşılanır: "Öğrendik yine, hem de tarihimizin pek şanlı sayfalarından birini ihtiva eden Alemdar Vak'ası da sinema objektifi önünde çevrilmeye başlanmış. Nasıl ve ne şerait altında böyle oldukça ağır bir yükün altına girildiğini bilmiyoruz. Fakat elimizdeki vesait ile yine sahnelerimizde temsil edilegemekte gibi yapılacaksa hürmetten başka bizden hiçbir şey beklemeyen, medarı iftiharımız olan büyüklerimizin ruhunu bu suretle incitmemiş olsak daha iyi olur..." Bu tartışma bir hayli süre devam edip gider. Film piyasaya çıkmadan 1.Dünya Savaşı sona erer. Montaj halinde olan film de – o zaman filmi çevirten – Müdafaa-i Milliye Cemiyeti mallarıyla birlikte hazineye intikal eder ve Osmanlı İmparatorluğu ile tasfiye edilir. (Gökmen, 1970 akt. Scognamillo, 1987:22) ve (Özön, 2010:58).

---

³⁰ Osmanlı Padişahı 3.Selim'in Nizam-ı Cedid adıyla yeni bir asker ocağı kurması başta olmak üzere, giriştiği yenilik hareketlerinin yeniçeriler arasında ve çıkarları zarar gören çevrelerde uyandırdığı tepki, 1807 yılında Kabakçı Mustafa İsyanı'nın çıkmasına ardından 3.Selim'in tahttan indirilip yerine 4.Mustafa'nın geçirilmesine yol açmıştı. Nizam-ı Cedid uygulamasında birinci derecede rol oynamış devlet adamlarının bir bölümü Rusçuk'ta yaşayan Alemdar Mustafa Paşa'nın yanına sığınmışlar ve onu İstanbul üzerine yürümeye razı etmişler. Özetle; İstanbul'a gelen ve Babıali'de kalmaya başlayan Alemdar Mustafa Paşa, 16 Kasım 1808 gecesi yeniçerilerin baskınına uğramış. Dışarı sağ çıkamayacağını anlayan Alemdar Mustafa Paşa barut mahzenini patlatarak kendisiyle birlikte yeniçerilerin de ölümüne neden olmuş. Yeniçeriler yangından sonra Alemdar'ın ölüsünü bularak İstanbul'da sokak sokak dolaştırmışlar; daha sonra da parçalayıp Yedikule dışında bir su kuyusuna atmışlar (Sakaoğlu, 1999:418).

1923 yılına gelindiğinde içinde biyografik özellikler barındıran, Halide Edip Adivar'ın "Ateşten Gömlek" romanının aynı isimle sinema uyarlaması olan film Muhsin Ertuğrul tarafından çekilir (Çalışlar, 2010; Scognamillo, 1987; Özön, 2010). Filmde (ve romanda) aynı kıza aşık üç genç adamın, sevdikleri kıza ulaşmak için mücadele etmesi, kızın bu üç aşk arasında bocalaması, geri planda - üzerinden sadece 3 yıl geçmiş - Kurtuluş Savaşı'nın ince detaylarla bezeli anlatımı vardır. Türk sinemasında bir biyografik sinema ayırımı olmadığı 1970'li yıllarda da bellidir. Halk edebiyatının ünlü aşıkları ve aşkları ya da destansı kahramanları çeşitli filmlerin sadece zeminini oluşturmuştur. Battal Gazi bu yıllarda (1966 – 1974 arası) dört kez çekilir. 1987 yılında Afife Jale'nin kırık ve yarım kalmış hayatı, senaryosunu Selim İleri ve Nezihe Araz'ın birlikte yazdıkları *Afife Jale* (Eltan & Kaygun, 1987) isimli biyografik filmde sergilenir. 1995 yılına kadar roman uyarlaması çok sayıda film çekilmesine rağmen, biyografik sinema dalında anılabilecek örnek bulunmamaktadır. 1995 yılında, 17. yüzyılda yaşamış Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçma tutkusunu ve uçuşunu *İstanbul Kanatlarımın Altında* filmi sergiler (Karabol & Altıoklar 1996). Dönemin "okumalarının"³¹ bir yansıması olan Topkapı sarayı içindeki hayat, yönetmenin dünyasından yansıtılır.

---

³¹ Tarihin "herkes tarafından anlaşılması ve sevilmesi gerektiğini" düşünen aydınların (ve yayınevlerinin) yazdığı kitaplar kastedilmektedir. Örneğin Murat Bardakçı gibi. "Reşat Ekrem Koçu tarihi" de bu dönemde yeniden keşfedilmiştir.

1998 yılından 2010 yılına kadar çekilmiş biyografik filmlere (ve belgesellere de) baktığımız zaman aşağıdaki gibi bir tablo ile karşılaşırız (Tablo 4.1.)³². Aradaki 12 sene boyunca hem hatırlatılmak hem de anlatılmak istenenin Mustafa Kemal Atatürk olduğu dikkat çeker.

Tablo 4.1: 1998-2010 arası Biyografik Film ve Atatürk Belgeselleri

YAPIM YILI	BIYOGRAFİ KİŞİSİ	FİLMİN / BELGESELİN ADI	YÖNETMENİ
1998	Mustafa K. Atatürk	Cumhuriyet	Ziya Öztan
1998	Mustafa K. Atatürk	Atatürk	Tolga Örnek
2006	Latife Hanım ve Atatürk	Latife Hanım	Ali Akyüz
2007	Nazım Hikmet	Mavi Gözlü Dev	Biket İlhan
2008	Mustafa K. Atatürk	Mustafa	Can Dündar
2010	Mustafa K. Atatürk	Dersimiz Atatürk	Hamdi Alkan
2010	Mustafa K. Atatürk	Veda	Zülfü Livaneli

Tablo 4.1.'de birinci sırada yer alan ve yönetmenliğini Ziya Öztan, yapımcılığını TRT, Sinan Yaka ve Mustafa Şen'in yaptığı, senaryosunu Turgut Özakman'ın yazdığı "Cumhuriyet", 150 dakikalık bir docudrama³³ türünde filmidir ve 30 Ekim 1998 yılında ilk gösterim TRT televizyon kanalında gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ü ilk defa özel hayatında da gösteren bu filmin konusunu Kurtuluş Savaşı'nı sonra erdiren Mudanya Mütarekesi'nden, 1930'lu yılların ortalarına kadar geçen olaylar oluşturur.

Aynı yıl, yönetmenliğini, senaryo yazarlığını ve yapımcılığını Tolga Örnek'in yaptığı ve 81 dakika uzunluğundaki "Atatürk" belgeseli gösterilir. Devam eden yedi

---

³² Tablo 2'nin 4.sirasında yer alan "Mavi Gözlü Dev" ile en altında yer alan "Veda" filmi diğerleriyle önemli bir ayırım içindedir; ikisi de biyografik sinema filmidir o yüzden değişik renkte taranmıştır.

³³ Dramatize edilmiş belgesel. Docudrama terimi 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ve 20th Century Fox'un o zamanki yeni patronu Louise de Rochemond tarafından telaffuz edilmeye başlanmış (Ryan & Kellner, 1997).

yıl boyunca biyografik çalışma yapılmaz ve 2006 yılında yönetmenliğini Ali Akyüz'ün yaptığı, yapımcılığını Mehmet Ali Birand ve Rıdvan Akar'ın üstlendiği, 48 dakikalık bir docudrama olan "Latife Hanım" belgeseli ortaya çıkar. Belgesel çalışma, İpek Çalışlar'ın kaleme aldığı "Latife Hanım" biyografisinin bir bölümünün kısa bir uyarlamasıdır ve bir dönem kitapla beraber satılır. Belgeselde, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sonrasında, Latife Hanım'la tanışmasına, iki buçuk yıl süren evliliklerine ve sonrasında değinilir.

2007 yılında, yönetmen Biket İlhan –adeta bir zinciri kırarak- Nazım Hikmet'in Bursa'da hapis yattığı süreci geçmişe/geriye dönüşlerle (flashback) mercek altına alan bir Nazım Hikmet biyografisi çeker. Film 118 dakikadır ve yapımcılığını Biket İlhan, Selay Tozkoparan birlikte üstlenirler. Ülkemiz insanları yıllar boyunca bir Nazım Hikmet davasında taraf tutma ile karşı karşıya kalmıştır. Onun; genç, zengin, maceracı akrabası Refik Erduran (2005) tarafından, dönemin en hızlı sürat teknesiyle Bebek koyundan alınıp, Karadeniz'deki bir Rus tankerine bindirilmesi hikayesi tarih sayfalarında ve aynı zamanda biyografik sinema filmlerinde yerini, Bebek koyuna gelmeden önce eşini ve küçük çocuğunu son kez kucaklamasıyla birlikte almalıdır.³⁴

Bir yıl sonra, 2008 yılında gazeteci, yazar ve belgeselci Can Dündar "Mustafa" isimli docudrama'da Mustafa Kemal Atatürk'ü çocukluğundan ölümüne kadar gösterir. Bir sinema filmi formatında hazırlanan belgesel 110 dakika uzunluğundadır.

2010 yılında senaryosunu Turgut Özakman'ın yazdığı ve çocuklara Mustafa Kemal Atatürk'ü öğretmeyi hedeflediği, yönetmenliğini Hamdi Alkan'ın yaptığı bir

---

³⁴ Burjuva hayatı süren Refik Erduran'ın Nazım Hikmet'e olan hayranlığı şekilsel değildir ve o dönemde politikacılar tarafından pompalanan -komunizm geliyor, kaçın!- söylemi demek ki Refik Erduran için hiç de inandırıcı gelmemiştir.

başka docudrama izleyicisi ile buluşur: “Dersimiz Atatürk”. Filmin uzunluğu 89 dakikadır ve yapımcılığını Serkan Balbal ve Birol Güven birlikte üstlenmişlerdir.

Bir “Atatürk” bolluğu ile karşı karşıya olduğumuz aşıkardır. Bunun olası nedenleri bir sonraki bölümde tartışılmaya çalışılmıştır. Oysa tarihte Enver Paşa yazılır, Talat Paşa yazılır ama Enver Paşaların, Talat Paşaların, Cemal Paşaların kararıyla Anadolu insanının hangi hallerden hangi hallere girdiği bilinmez. Savaşlar, cepheler yazılır; filmlere eklenir yeni bir şeyler söylenmez. Kanal Harekatı³⁵, Galiçya³⁶ deyip bırakılır. Oysa tarihi olguların ve kişilerin de gerisine bakmak gerekmektedir. Tifüs, kolera, açlık, sefalet, her adım başı yol kesen çeteler, ekilemeyen araziler, hastalıklı insanlar, cenazeleri kaldıran kadınlar yok mudur?

Tablo 2’de son film olarak yer alan - bu araştırmanın giriş bölümünde uygulama konusunu Türkiye’de en son çekilen biyografik bir sinema filmi oluşturduğu için seçildiği ifade edilen- 2010 yılı yapımı Atatürk biyografisi olan “Veda” sinema filmi, geçtiğimiz sene Mart ayı başında gösterime girmiştir.

Türkiye’de biyografik sinema filminin geleceğine dair eklemeye bulunmak gerekirse; sadece son on yıldır yazılı biyografi türünün okuyucusunun az da olsa artması, onu siyasal ya da insanlararası güç ilişkilerinde bir silah haline getirmiştir. Sinema da bu gücün farkındadır. Özellikle batı toplumlarında bir kişinin adı kamuda yaygınlaşmaya başladığı zaman hemen onun hakkında biyografiler yazılmaya

---

³⁵ Bu hareketin nedenleri özetle; 1. Almanya’nın isteği üzerine İngilizlerin sömürgeleri ile bağlantısını koparmak, 2. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1882 yılında İngiltere’nin eline geçen Mısır’ı geri almaktır. 14 Ocak 1915’te Osmanlı ordusu, Bahriye Nazırı Cemal Paşa komutasında bu hareketi başlatır. İngilizlerin kışkırtması ile Arapların bir kısmı Osmanlı’ya karşı ayaklanır ve beklenen Alman yardımının gelmemesiyle hareket başarısızlıkla sonuçlanır. Osmanlı’nın komutasında yapılan iki deniz saldırısının başarısız olmasıyla İngilizlerin önü açılır ve ilerlemelerine neden olur (NcNeill, 2004) ve (Mantran, 2001).

³⁶ Kaynaklardan özetle Galiçya Muharebesi, 1. Dünya Savaşı’nın başında Rusya ve Avusturya-Macaristan arasında meydana gelen çatışmadır. Avusturya-Macaristan ordularının yenilgisiyle sonuçlanan muharebenin ardından Ruslar Lemberg’i ele geçirir ve Doğu Galiçya’nın denetimini elde ederler. Osmanlı 15. Kolordusu bu muharebede yaklaşık 10 bin askeri ile bulunur. İlginç olan, bu toprakların Osmanlı’ya ait olmamasıdır. Kendisini ilgilendirmeyen bir savaşın içine Almanya’nın ısrarı ile girer ve 7 bin Osmanlı askeri muharebede ölür (NcNeill, 2004) ve (Mantran, 2001).

başlanır. Artık bir ömrün öyküsünü yazmak için o ömrün sona ermesini beklemeye gerek duyulmamaktadır. Bunun temelinde bir ömrü devingenliği içinde yakalayabilmek ve devinme yönünü kestirebilmek iddiası vardır. Bu; teşvik ve tahrik edilmesi gereken bir iddia olmalıdır. Ancak kitap piyasasında gezinen ünlü kişilere ait biyografinin amacı kişiyi incelemekten çok onun propagandasını yapmak ya da onu batırmaktır. Dolayısıyla, bu tür biyografileri ya kişinin kendisi ya da rakipleri yazdırır.

Batı'daki örneklerinden, Barbara Streisand'ın hayatını (Edwards, 1997) - yazıldığı tarihe kadar olan hayatını- sıkı bir Yahudi propagandası haline dönüştüren yazarın kendisidir. Marlon Brando hayatta iken kaleme alınan biyografik eser (Manso, 1994), aktörün adının karıştığı ve şaibeli kalmış bir cinayet olayına dedektif gibi yaklaşmaktan ziyade, onu aklamak üzerine kurgulanmıştır .

Türkiye'de de benzer durumla karşılaşmak mümkündür: Oldukça tanınan bir yüz olan Hülya Avşar'ın, sahibi olduğu reklam ajansına *Hülya Avşar: O Bir Marka* isimli kitabı yazdırması küçük bir örnek olabilir (2003). Bunlar yazdırtanın niyetine göre, ya şanlı ya da kanlı öykülerdir. Hülya Avşar örneğinde ise o bir marka olacak kadar tüzel kişiliğe kavuşmuştur, şanlıdır ve tüm bunlardan yaşarken nemalanma çabası; öldükten sonra ise şanınin devamı endişesi taşır. Yaşarken kendisinin yazdırttığı bir diğer biyografik çalışma da, gazeteci-yazar Nedim Şener'in kaleme aldığı *Uğur Dündar: İşte Hayatım* isimli kitaptır (2010). Devam eden yaşamın devinme yönünü kestirebilmek amaçlanmadığı için yazılanlar bir tekrara dönüşür: Uğur Dündar'ın "ne kadar dürüst bir insan" olduğu sürekli vurgulanır. Son bir övgü biyografisi olarak, Bircan Usallı Silan'ın yazdığı *Nilüfer – Hepsi Bu* adıyla piyasaya çıkmıştır (2010). Şarkıcı, yorumcu, besteci Nilüfer'in "steril yaşantısı" okura nüfuz etmekten uzaktır.

Ancak, altını çizerek ifade etmek gereklidir ki; araştırmada adı geçen/geçmeyen yazılı biyografik çalışmalar kapasiteleri ne olursa olsun, hayatlar

sonlandıktan, tortular oturduktan sonra yapılacak biyografik çalışmalara önemli birer kaynak oluşturacaklardır. Bu bağlamda, yakın tarihin karanlık kalmış noktalarına ciddi anlamda kurtuluş şulesi olabilecek bir isim olan Süleyman Demirel'in, hatırat olarak dahi yazmak niyetinde olmadığı, yazı bırakmayacağı bilgisi üzücüdür (Ek: 3).

Diğer taraftan, sonlanmış hayatlar söz konusu olduğunda son on sene içinde titiz çalışılmış biyografik eserlerin varlığı yadsınamaz. Latife Hanım'ın ve Halide Edib'in biyografik sinema filmlerinin çekilmesinin zamanı gelmiştir. Geçmişten gelen alışkanlıklar olan, kişisel çıkarlar, soru sorma yeteneksizliği ve dogmatiklik, "Kör ölür, badem gözlü olur" atasözünü destekler nitelikte iken Latife Hanım ve Halide Edip Adıvar'ın kapsamlı biyografik çalışması (Çalışlar, 2006; Çalışlar 2010) bir kırılma noktasıdır. Her iki çalışmada da yazarın tarafsızlığı, fikir yürütme durumu karşısında yürekliliği ve sahilik, söz konusu kadınların biyografik sinema filmlerinde ufuk açıcı birer kaynak olma potansiyeli taşır. Yönetmenin örneğin bu kaynaklardan beslenmesi ile ortaya koyacağı biyografik sinema filminde izleyicinin olmayanın yerine koyarak doldurabildiği bir boş alan –mutlaka- yer alacaktır. Çünkü Halide Edip de, Latife Hanım da tamamlanmamış ve tanımlanmamış kadınlardır ve perdede kendi öykülerini izleyiciye anlatırlarken buna değinme imkanı bulacaklardır. Böylelikle film yönetmeni konu ettiği kişinin yalnızlığını uzanıp almaya kalkışan kişi olma özelliğini ortaya koyacaktır.

4.2. 1990'lar Türkiyesi ve Sembol olarak Atatürk

Belleğin daima şimdiki zamanda olduğu, bunun da bir tarz içinde ele alma zorunluluğu önceki bölümlerde açıklanmaya çalışılmıştı. Bellek politik bir tarz içinde kendine alan oluşturur; olaylar ayıklanır, anılar ve dinlenmesi gereken tanıklar korunur, yorumlar korunur. Belleğin bu politik tarzı ve buna eşlik eden suistimler tarih yazımını –tabidir ki- etkileyebilecektir. Gelecek için nasıl bir etkilenim

oluşturulduğu, o yılların kitle iletişim araçlarının gelişimi üzerinden kısaca tartışılacaktır.

1990'lı yılların başında Turgut Özal, TRT kurumunun konumu ve işlevi hakkında kamuoyu önünde bir tartışma başlatmıştı. Fırsat buldukça, radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda tekelliliğin artık günün koşullarına ve gerçeklerine uygun olmadığını, kamu hizmeti yayıncılığının yanı sıra özel ya da ticari yayıncılık faaliyetine de geçilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Çok geçmeden Özal'ın neyi hedeflediği ortaya çıktı. Beybin Kejanlıoğlu'ndan alıntılanarak:

1990 yılı başında Cumhurbaşkanı Turgut Özal, ABD gezisinde yaptığı bir açıklamada, yurtdışından Türkçe yayın yapılmasını engelleyen bir kural olmadığını, bir kanal kiralayanın Türkiye'ye yayın yapabileceğini belirterek, tecimsel kuruluşların önünü açtı. Aynı dönemde, Rumeli Holding'in sahibi Uzan ailesinin, İsviçre'de kurdukları Magic Box (MBI) şirketi aracılığıyla Almanya'dan Türkiye'ye yayın yapmak üzere Eutelsat uydusundan 2 kanal kiraladığı ortaya çıktı. Böylece, "Türkiye'nin ilk özel televizyonu" Star 1, 1 Mart 1990 tarihinde deneme yayınlarına başladı. 1990 yılının sonunda Cumhurbaşkanının oğlu Ahmet Özal'ın da MBI'ya ortak olduğu sonradan anlaşıldı (1 yıl sonra, bu ortaklık kavgalı bir şekilde bozulacaktı). (Kejanlıoğlu, 2004: 10)

Özal dönemi bir oldu-bitti dönemi olarak alınabilir. Yasalara uygunluk hali hep bir adım geriden çıkılan basamaklar olmuştur. Star 1 televizyon kanalı Ocak 1991'de başlayan Körfez Savaşı'nı naklen vererek, yeni bir dönemin başladığının da habercisidir. Ancak bu dönem denetimsiz bir dönemin de başlangıcıdır. Star 1'in varlığı başka radyo ve televizyon kanallarının da birbiri ardına açılmasını tetiklemiştir. Turgut Özal'ın Nisan 1993'te ölmesiyle, yasallaşmamış bu televizyon kanalları ve radyolar kapatılmış ama, kamuoyunun baskısı ve bazı siyasilerin bu gelişmeyi kendi lehlerine kullanma çabasının yarattığı ortamda bu kez de 1982 Anayasası'nda gerçekleştirilen değişiklikle özel radyo ve televizyon kanallarının yasal olarak kurulmasına dayanak teşkil edecek olan yasal çerçeve belirlenmiştir. Böylelikle birbiri ardına televizyon kanalları açılır ve izleyici magazin ile 1990'ların ilk

çeyreğinden itibaren tanışmış olur. Basın da benzer bir çalkantının içinde yer alır.

Ateş Vuran konu ile ilgili olarak şunları yazar;

92 yılından sonra tıraş bıçağı, diş macunu, masa örtüsü, balon, uçurtma, buzdolabı torbası, omo, halk ekmek, sabun, çöp torbası, margarin gibi hediyeleri okuyucularına iletmeye başladı gazeteler. Neydi bundan amaç? Gazetelerin satışını sağlamak, gazetenin tirajını yükseltmek ... 60'lı yılların başında da toplam tiraj 3 milyondur. Bugün de 3 milyon civarında, ama o zaman Türkiye'nin nüfusu bugünkünün üçte biriydi. Oransal olarak baktığımız zaman tiraj sabit kalıyor fakat fert başına gazete kullanımı ise düşüyor. (Vuran, 1996: 80)

1990'lar artık gazetelerin içerikleri ve haberlerinden ziyade, satış sırasında verdikleri hediyelerin ön plana çıktığı, okumayan ancak bakan bir izler kitlenin belirlediği bir dönemin başıdır. Bu dönemden itibaren neoliberal sembollerin çevrelediği Mustafa Kemal Atatürk nostaljisi karşımıza çıkacaktır.

Bu noktaya gelmeden önce edebiyat tarihimizin öykücülerinde derin bir kırılma ve kopuş dönemi olarak nitelenebilecek 1980'ler sonrasına bakmak gereklidir. Okumayan ancak izleyen kitlenin karşısında yazarlar durur. Bu yazarlar, şüphe götürmez bir biçimde içinde yaşadıkları toplumu yansıttılar. Onların anlattıkları sonuçta ülke insanının macerası idi. Öykücüler değiştiği için öyküler değişmemiştir; toplum değiştiği için öyküler değişmiştir. O yıllarda yaşananlar edebiyatçılar ve öykücüler açısından ortak paydalarda buluşmalarını sağladı. Bunları yüzleşme, cinsellik ve yalnızlık olarak sıralamak mümkün. Dönemi simgeleyen bir öykü ismi: Dışarıda Kötülük Vardı.³⁷ 1990'lı yılların başı edebiyatın biçimsel anlamda çıtasını yükseltmiştir. 1980'lerde sanatsal yeterlilikten ziyade belli kodları, jargonu kullanan öyküler varken (örneğin sınıf sorunlarını işlemeyen eserler edebiyat iktidarınca yok sayılırdı) yeni dönemle birlikte yazarlar daha rahat sanatçı kişiliklerini sergileme imkanı buldular. Ayrıca bir sanat eserinin ne anlattığının yanında, nasıl anlattığının da önemi ortaya çıktı. Bunlar olumlu gelişmelerdi.

---

³⁷ Kürşat Başar, 1989 Haldun Taner Öykü Ödülü.

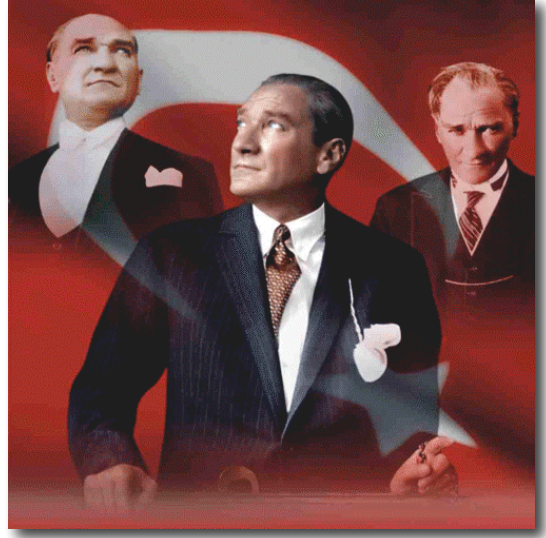
Yeni yönelimin olumsuz yanı ise eserlerin tümüyle içeriksizleşmesi, toplumsallığın aşağılanması, bireyselliğin yüceltilmesi olmuştur. Bireyin yüceltilmesi beraberinde ben merkezli bir anlatıma ve giderek yazarın kendisini takdim ettiği (sunduğu) bir akıma dönüşmüştür. Meselesi olmayan öyküler devridir, bu devir. Bu da içine kapanık, dış dünyanın gerçeklerinden kopuk bir edebiyata yol açmıştır. Burada eleştirilen tutum iç benin sıkıntılarını anlatıyor olmak değil, orada sıkışıp kalmak ve bunun yaygın bir anlayış haline gelmesidir.

Karşımızda iç benin sıkıntılarını çeken yazarlar, okumayan okurlar, magazinleşmiş basın ve televizyon varken, geçmişe dair “bir hastalık” her yeri kaplar: nostalji. Bir önceki bölümde anılan, “Kör ölür badem gözlü olur” atasözü ve nostalji birbirlerini beslerler. Geçmişte kalan “güzellikleri” özlemle anmak ve yenidenleştirme oldukça doğal karşılanmıştır. Geçmişin bu güzellikleri gündelik hayat bilgilerinin içine sızmıştır. Sosyolog Henri Lefebvre’in belirttiği gibi, “Gündelik olanın edebiyat alanında aniden belirivermesini büyük bir özenle incelemek gerekir.” (1998:213). 1995 yılında Ayşe Kulin, *Foto Sabah Resimleri* isimli kitabında okuyucusuna Ada – Nişantaşı düzleminde nostaljik fotoğraflar anlatır ve iki ödülle ödüllendirilir.³⁸ İstanbul’un azınlıkları da yavaş yavaş nostalji rüzgarından etkilenir. Liz Behmoaras (1997) anneanesi üzerinden Osmanlı İmparatorluğu’na ve genç cumhuriyete bakarken, büyük politik olaylara yaklaşımını öznel olarak sergiler. Daha sonraki yıllarda İstanbul (ve Nişantaşı) nostaljisi Orhan Pamuk’un da kapısını çalacaktır (2003). Çocukluğunun geçtiği sokaklarda ne denli yalnız olduğunun bir betimlemesi olarak, kısa ve çekingen adımlarla dolaşır ve kendinden ser verir, sır vermez. Ancak, tüm bunların merkezine, yavaş yavaş muhafazakarlaşmaya başlamış toplumda bir Mustafa Kemal Atatürk nostaljisi yerleşecektir. Cumhuriyet’in 75. yaşına denk gelen 1998 yılında, yeni hegemon olmuş neoliberal sembollerin karşısına laik devlet ideolojisinin sembolleri konacaktır. Refah Partisi iktidarı

---

³⁸ 1995 Haldun Taner Öykü Ödülü ve 1996 Sait Faik Öykü Ödülü.

sürecinde dinin kamusallaşması algılanışına bir tepki olarak devlet ideolojisinin özelleştirilmesi ortaya çıkar. Özel alanda Mustafa Kemal Atatürk, geçmişte olmadığı kadar “sahiplenilir” ve neoliberal piyasa araçları kullanılarak sembolleştirilir. 75. yıl Cumhuriyet kutlamaları ile artan bu sembolizm bir dönüşüm geçirir; asık suratlı “asker” Atatürk fotoğraflarına karşın, insani Atatürk fotoğrafları göz doldurur. Dönem renklendirilmiş, makyajlanmış Atatürk resimleri dönemidir; üstelik “kötü alışkanlık sigara” elinde yoktur (Şekil 4.1.).³⁹

Şekil 4.1.: Renklendirilmiş Atatürk Posteri

Esra Özyürek (2008) kitaplaştırdığı doktora tezinde, özel alanda yer alan ideolojik görüntünün bir analizini yaparken, geri planda Cumhuriyet’in 75. Yıl kutlamasına geniş yer verir. Yaşlı cumhuriyetçiler ile yaptığı mülakatlar da kitapta yer alır. Kendilerine yöneltilen, “Anılarınızı anlatabilir misiniz?” sorusunun cevabı hayat hikayesi görünümünde bir cumhuriyet propagandasına dönüşmüştür (2008:63). Dinin kamusallaştırılması karşısına Atatürk’ün dine karşı olmadığı ve onu kaldırmadığı oturtulur. Bir örnek ile ifade etmek gerekirse, Esra Özyürek’in Meliha Hanım ile yaptığı mülakatta bir anı anlatılır;

---

³⁹ Şekil 4.1. Kaynak: <http://www.ataturkposteri.gen.tr/ataturk-resmi.html> (alıntılama tarihi 29/04/2011)

Bir çocukluk anım var. Bugün her bakımdan çok önemli. Aşırı dinciler, Mustafa Kemal'in dini kaldırdığını söylüyorlar, hayır, kaldırmadı. (...) Devlet memurları Ramazan'da beni her gün camiye götürürlerdi. Hatırlıyorum da bir gecede dört beş camiye giderdim. Camiye namazdan sonra giderdik, bu da dinin kaldırılmadığını gösteriyor. Camide beni padişahın oturduğu yere oturturlardı. Benim yanımda genç bir adam elinde Türk bayrağı tutardı. Ben küçük kolumu yukarı kaldırıp milli marşımızı baştan sona okurdum. Milli marşı ve cumhuriyetle birlikte kazandığımız özgürlüğü göstermek için bir propaganda aracı olarak kullanıyorlardı bunu. (Özyürek, 2008:64)

Cumhuriyetin kuruluşu döneminde din kaldırıldı olarak formüle edilen İslamcı eleştiriye geçersiz kılmak adına bir bayrak, milli marş, cami sac ayağına yerleştirilmiş neoliberal görüş ortaya konmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında henüz çocuk olan bu yaşlılar, ortak bir toplumsal bellek düzleminde, "eskiden herşey ne güzeldi, huzur vardı, türban yoktu" nostaljisini yerleştirerek geçmişi şimdinin malzemeleriyle görmüşlerdir.

1990'lar nostaljiyi günlük yaşam malzemesi haline getirdiğinde, kendisine gelişmek için yeni bir mecra daha bulur: otobiyografisi birbiri ardına çıkan tanınmış kadınlar. Bu kadınların ortak özelliği önde gelen bilim kadını oluşlarıdır. Mina Urgan (2000), hayatının evrelerini bölümlere ayırarak, sonra yaşlılık dönemi ile birleştirerek okunması keyifli bir hayat hikayesi yazar. Solcu oluşu, Kemalist oluşunun önüne geçmez. Yazdıkları daha iyi bir gelecek için hazırlık özelliğindedir. Cumhuriyet'in ilk kuşağı olan bu insanlar geçmiş konusuna ilgisizdirler; çünkü Atatürk'ün başlattığı modernleşme projesini başarıya ulaştıracak olan geleceğin kendisidir. Benzer bir yaklaşımla kaleme alınmış nehir söyleşi kitabında Mualla Eyuboğlu Anhegger (Çandar, 2003), kürt kökenli bir aileden geldiğini ifade ettikten sonra ailesinin Atatürk'e olan hayranlığını belirtir . Sık sık çocukluğunun Cumhuriyet'in ilk yıllarında, bir "altın çağ"da geçtiğini vurgular. Bu kadınlara "Cumhuriyetin Divası" Müzeyyen Senar da (Dikici, 2005) Atatürk'ün huzurunda 5 defa şarkı söylemiş bir ses sanatçısı olma özelliği ile dahil olur. Anılan otobiyografik ve nehir söyleşi çalışmalarının kahramanları modernleşme ve batılılaşma projesinde ilk elden yer almalarının

kendilerine göre sorumluluğunu taşırlar. Sözleşmiş gibi hepsi, kitapların hazırlandığı süreçte geline noktanın artık bir “terk” noktası olduğunu ifade ederler; Atatürkçülük ve Kemalizm yok oluyordur, inkar ediliyordur, Atatürk’ün kendisi de yavaş yavaş yok olacaktır. Aynı dönemde yaşamış ama “farklı” yaşamış bir başka kadın: Adalet Cimcoz. Türk sinemasının başrol kadın oyuncularının dublaj sesi olan Adalet Cimcoz, Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk özel sanat galerisini açmıştır ve beş yıl süre ile ayakta tutabilmiştir. Döneme muhalif olduğunun bir göstergesi, Nazım Hikmet’i evinde saklamasıdır (Söğüt, 2000:79). Onun yaşamında Kemalizm üstü kapalı eleştiriye uğrar.

Bu çalışmada 1990’lar sonrasında çekilen Atatürk biyografilerinin (belgeseller dahil) bolluğuna değinilmişti. Bu bolluk, yok olma tehlikesine karşı seçilen bir yol olmuştur. Ancak, yakın Türkiye tarihinin anlaşılmasının merkezine konmuş bir Atatürk üzerinden okuma yapmaktan henüz vazgeçilebilmiş değildir. Araştırmaya konu edilen “Veda” filmi de dahil olmak üzere, neoliberal dönemin yeşerttiği bir Kemalist propaganda sözkonusudur. Bu da o dönemi sadece bilişselleştirmekten öteye geçememiştir.

Konuya biraz daha açıklık getirmek üzere, çeşitli web sitelerinde “Veda” filmi gören 107 izleyici yorumu (Ek 6) üzerinden aşağıdaki tablo oluşturulmuştur (Tablo 4.2.).

Tablo 4.2: İzleyici yorumları ayırımı

Filmi Beğenen	69
Filmi Beğenmeyen	17
Orta	7
Kapsam dışı	14
TOPLAM KİŞİ	107

İzleyici yorumları, kesin bir dille filmi “beğendiği” ya da “beğenmediği” bildirimini göz önüne alınarak sayılmıştır. Her izleyici 1 birimdir. 107 kişi yorumunda filmi beğendiği halde beğenmediği noktalar da olduğunu vurgulayan yorumlarla, beğenmediği halde bazı düzenlemeleri (örneğin filmin tema müziği) beğenen yorumlar “orta” derece ile sınıflandırılmıştır. Filmle ilgili olduğu halde, bir başka yorumcu ile polemige giren izleyicilerin yazdıkları “kapsam dışı” olarak belirlenmiştir.

Bu durumda, yukarıda yer alan tabloda altı çizilmek istenen, Türkiye’de bir biyografik sinema filminin izleyici tarafından kabul gördüğünün (beğenildiğinin) bir gösterimi değildir. Buradaki amaç, Atatürk algılamasının izleyici tarafından ne derece içselleştirildiğinin ortaya konmasıdır. Atatürk söz konusu olduğunda kavramlar değişmektedir: Yorumlar, sonlanmış bir hayatı ve onun kahramanını bir bütün halinde ele almaktan ziyade, neoliberal anlayışla yeniden çizilmiş Atatürk’ü anlatan her yapıtın (kitap, film, belgesel) mutlaka beğenilmesi gerektiği durumu ortaya çıkartır. Beğenmeyen, Atatürk’e ve onun temsil ettiği ideolojiye karşı olmakla suçlanır. Çalışmanın Ek 6 bölümünde tamamı verilen izleyici yorumlarından seçilmiş olan aşağıdaki örnekler bu durumu ispat eder niteliktedir;

Neslihan 17 Mart 2010, Çarşamba 10:42:44 PM tarihinde yazmış⁴⁰

Nasıl bu kadar kör gözlerle, at gözlüğüyle film izleyebilirsiniz anlamıyorum. Öncelikle bu film Türkiye'nin kurtuluşu'nu, tarihini değil Atatürk'ü anlatan bir film. Açıkçası daha fazla savaş sahnesi olsa gereksiz bile kaçabilirdi. Film Salih Bozok'un anılarından kaleme alınmış. Yani bir tarih kitabından değil. Ben filmi çok beğendim. Beğenmeyenlerinde ya aptal ya da art niyetli olduğunu düşünüyorum.

Bir diğer örnek:

fatma 27 Mart 2010, Cumartesi 5:58:20 PM tarihinde yazmış⁴¹

insan seyrederken şöyle diyor ne kadar masummuş insanmış ve hayatı boyunca mücadele vermiş isteseydi padişahda saltanatta onundu bu filmi dersimiz atatürk tamamlıyor hazırlayanlardan allah razı olsun elinize sağlık tavsiye ederim dersimiz atatürke çocuklarınızı götürün biz onu vefa borcu için seviyoruz

---

⁴⁰ Kaynak: <http://www.usakgundem.com/haber/50841/hadi-%C3%B6z%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-z-%C3%BCİf%C3%BC-livaneli-39-nin-veda-filmi-tam-anlam%C4%B1yla-rezalet.html> (alıntı tarihi 17/11/2010)

⁴¹ Kaynak: a.g.e.

Bir başkası:

EBRULİ 13 Mart 2010, Cumartesi 11:50:06 PM tarihinde yazmış⁴²

Filme gidip beğenmeyenler zaten kapasitesi olmayan ruhsuz duygusuz ve atatürk karşıtı olanlardır yani siz beğenmeyen ahmaklar

Bu bölünmüşlükten şu okunur: Atatürk'ü sevenler ve sevmeyenler. Oysa, mutlaka bir sonuç çıkartmak gerekiyorsa bu, bir adamın yaşarken neyi neden yaptığının anlaşılması olmalıdır. Bu anlama herkes tarafından bir ve aynı olmak zorunda değildir. Bertold Brecht (1977), ayrı ayrı olaylardan meydana gelmiş (episodic) sinemasal anlatımın izleyicinin zihninde boşluklar yaratmasını savunur. İzleyicinin filmi izledikten sonraki yorumlarının şöyle olması gerektiğini yazar:

Bak, bunu düşünmemiştim işte! / Ama öyle de yapar mı adam! / Çok garip, çok garip, inanılır gibi değil! / Ee, yeter artık! / Adamın durumu içler acısı, bir çıkar yol var, göremiyor.(...) (1977:40)

İzleyicinin sinema perdesinde kendisine gösterilen biyografi kişisi ile onu ve eylemlerini anlamaya dayalı bir ilişki kurabilmesi için boş alan gereklidir. Amaç her izleyicinin üzerinde fikir birliğine varacağı bir taraflılık göstergesi haline dönüşmemelidir. Ek 6'da sunulan "Veda" filminin izleyici yorumlarından (ve yukarıdaki örneklerinden) okunan "vefa borcu ödeme" ya da "art niyetli" ve "ahmak" olma halleri bölünmüşlüğe işaret eder.

Bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte, laik, muhafazakar ve Kürt olmak üzere halihazırda üçe bölünmüş bir Türkiye toplumunun 2010'lar için de geçerli olacağını burada vurgulamak gereklidir. Araştırmacı, bu bölünmüşlüğü ortadan kaldırma noktalarından birini boş alan bırakılarak çekilmiş Atatürk, İnönü, Enver Paşa ve çeşitli dinsel kimliklerin biyografik sinema filmlerinde görür. Bu biyografik filmler herhangi bir dünya görüşüne göre ya da bir "bilgi" tarafından güvenceye alınmadan çekilebilir. Boş alan tüketilebilir bir şey değildir. Çünkü filmde politik bir

---

⁴² Kaynak: a.g.e.

duruşla çevrelenmiş anlatımın yerini belirsiz, net okunmayan, normalleştirilmemiş, uyumlaştırılmamış bir anlatım alacaktır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde mitsel bir geçmiş oluşturmanın nasıl sağlanacağına dair fikirler tartışılmış idi. Biyografik sinema filmi de mitsel bir geçmişin oluşturulmasında bir araç olarak kullanılmaktadır (Smyth, 2006). Devam eden sayfalarda görülebileceği gibi, “Veda” filminin anlatım ve düzenlemeleri üzerinden bir grubun (burada laikliği savunanların) birbiri ile içli dışlı ve uyuşmuş olmasının hedeflendiği ortadadır. İzleyici yorumlarından örnekler de bunun doğruluğunu sergiler niteliktedir. Birbirini tanımayan ve internet ortamında tesadüfen bir araya gelen izleyici grubu tek bir Atatürk anlatımı üzerinde buluşur ve kendisini var eder, farklı düşünenler kendilerine alan bulamazlar. “Veda” filmi bu farklılıkları daha da belirginleştirmiştir. Sormak gerekir: Biyografisi anlatılan “kahramanın” izleyenine “ya bendensin ya da değilsin” demesi mi olmalıdır? Günümüz insanının dayatılmış bir bellek tarzına ihtiyacı yoktur. O tarzın talep ettiklerini hatırlayalım: Olaylar ayıklanır, kayıt altına alınmış anılar ve dinlenen tanıklar korunur, son aşamada da ortaya çıkan yorumlar korunur. Aşağıdaki bölümde Mustafa Kemal Atatürk’ün biyografisi olan “Veda” filminde bunun örneği görülebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Mona Lisa tablosunun çalınması ile ortaya çıkan boş uzama bakmak için tabloyu daha önce gören ya da görmeyen kalabalığın gelerek kendi Mona Lisa’larını oluşturma çabası tartışılmıştı. Biyografik sinema filmi çekmek orada olmayanı işaret eder. Mustafa Kemal Atatürk ölmüştür, artık yoktur. Filmin yönetmeni tıpkı Mona Lisa’yı yerinden alan/uzamdan çekip götüren adam gibi, Mustafa Kemal Atatürk’ü *ödünç* almalıdır.

4.3. “Veda” Filmi

Biyografik filmin yönetmeni Zülfü Livaneli⁴³ daha önce edebiyat uyarlamaları olan “Yer Demir Gök Bakır” (1987), “Sis” (1988) ve “Şahmaran” (1993) isimli sinema filmlerini de yönetmiş idi.

“Veda” gösterimde olduğu sırada Cumhuriyet gazetesine verdiği roportajda filmin senaryosunu, Atatürk’ün hem başyaveri olan hem de Atatürk öldüğünde canına kıymaya kalkışacak kadar yakın dostu olan Salih Bozok’un anılarından yola çıkarak yazdığını ifade eder (Ek 3). Filminin bir “Atatürk filmi” değil, bir dostluk filmi olduğunu da vurgularken, sinemada yaygın olarak kullanılan yansıtma tekniği ile çektiğini belirtir. Sinema sanatında bir “yansıtma tekniği”nden (reflection technique) bahsederken, Rus film yönetmeni Vsevolod Illarionovich Pudovkin’in (1893-1953) film kurgusu (montaj) hakkında etkili teoriler geliştirmiş olmasını burada anmak gereklidir.

Pudovkin kurguda temel alınması gerekenin bireylerin cesaret ve zorlukları yenme gücüne konsantre olmak olduğunu ifade etmişti – ki çağdaşı Sergei Eisenstein tam tersi olarak film kurgusunu halk kitlelerini yüceltmek üzerinden ele alır. Pudovkin’e göre, sinema sanatının bir tiyatro oyununun sırf fotoğraflarla yansıtılması sayıldığı ve tamamen tiyatroya bağlı kaldığı dönemlerdeki eski filmler bile süresi beş dakikayı aşmayan çekimleri uygulamaktaydı. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, sinemadaki en uzun çekimler daha başlangıcında tiyatrodaki en kısa sahnelere denk düşüyordu. Olayların geçtiği yerleri çabucak değiştirme olanağı daha başlangıç döneminde bile sinemanın özellikleri arasındaydı ve sinema bu olanaktan yararlanıyordu. Sinemanın gerçekliği yansıtma sırasında zaman ve mekan bileşenlerini neredeyse hiç engel tanımadan kullanma ve yoğunlaştırma gücü onu tiyatrodan ayırır ve uzaklaştırır. Bu durum, ilk film çalışmalarından da

---

⁴³ Ayrıca bestekar, yorumcu ve edebiyat yazarı da olan sanatçı Zülfü Livaneli’nin bu özellikleri araştırmanın kapsamına alınmamıştır.

anlaşılacağı üzere, sinema sanatının ustaları tarafından hemen farkedilmiştir. Tiyatro oyununu sahnelere ve episodlara bölmek, gösterilen/serilen dünyanın mekan ve zamanını tüm kapsamıyla yansıtmaya ihtiyacından doğduğu, ama belirli bir gelişim aşamasında bu ihtiyacın karşılanamadığı, tersine sinema sanatının gelişmesi için bir çıkış noktası haline geldiği görülmektedir. Sahnelerin üçer dakikalık aralarla değişmesi tiyatro koşullarında bir anlamsızlığa dönüşürken, buna karşılık çekimlerin üç dakikada bir değişmesi sinema sanatı için azami sınır olmaktadır (Pudovkin, 1995: 126). Oysa, Zülfü Livaneli'nin "yansıtmaya tekniği" diyerek anlatmak istediği kahramanı anlatıcının gözünden aktarmaktır ve sinema terminolojisine uymamaktadır. Livaneli'nin söylemeye çalıştığı, Bob Foss'un belirttiği üzere, filmin bir "anlatıcı" gözü ile sergilenmesi olabilir. Bu anlatıcının yardımıyla yönetmen kendi varlığını gizler. Olaylar ve biçim düzleminde, yönetmenin durduğu yer biçim (kameranın/perdenin arkası) olur. Amaç seyirciye perde gerisinde bir yönlendiren bulunduğunu hissettirmemektir (Foss, 2009:7). Anlatıcı bir anlamda yorumcu olur; açıklama yapar, özetler ve boşlukları doldurur. Böylelikle öykü ilerletilir. Livaneli'ye göre onun yapmak istediği şey zaten Yönetmen Milos Forman tarafından "Amadeus" filminde uygulanmıştır. Kendisinin söylemiyle;

(...) Milos Forman "Amadeus" filminde Mozart'ı anlatmak için Salieri'nin anılarından yola (çıkıyordu). Zaten filmin uyarlandığı tiyatro oyunu da aynı tekniği kullanıyordu. Böylece, kahramanı anlatıcının gözünden aktarma olanağı buluyorsunuz. Yani öznel bir bakış. Arkadaşının ölümünde intihar etmeyi planlayan bir dostun öznel bakışı. Sevgi, saygı ve hayranlıkla dolu bir bakış. Açıkçası bu duygular benim de Atatürk anlayışıyla bağdaştığı için bu anlatım yolunu seçtim. (Cumhuriyet Gazetesi, Celal Üster'in 8/03/2010 tarihli roportajı)

Geçmişte yaşamış bir devlet adamıyla kurulan "duygusal bağ", onu anlatacak sanatçının muhakemesini ister istemez etkileyecektir ve Zülfü Livaneli yukarıda alıntılanan söylemiyle zaten bu durumu yadsımamaktadır. "Veda"nın iskeletini oluşturan Salih Bozok'un anıları ilk olarak 1941 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayınlanır. Salih Bozok isminin yeniden hatırlanmasının bir nedeni olarak 1993 yılı

yapımı ve bir başka Atatürk belgeseli olan “Sarı Zeybek”in⁴⁴ son sahnesinde aktarılanlar gösterilebilir. Son sahnede, anlatıcı Can Dündar’ın sesi Dolmabahçe Sarayı’nın merdivenlerinden aktüel kameranın⁴⁵ inmesiyle birlikte duyulur ve şöyle der;

Atatürk’ün yaveri Salih Bozok, şoursuzca sarayın merdivenlerinden aşağı koştu. Alt katta boş bulduğu bir odaya dalıp kapıyı kapattı. Az sonra içerden tek el silah sesi duyuldu. Sesi duyup odaya koşanlar içerde onu kanlar içinde buldular. Tabancasından kalbine sıktığı bir kurşunla devrilmişti. (Sarı Zeybek, tape timer: 00:41:34 ve Dündar, 2001)

Belgesel, genç kuşak izleyiciler için bir merak unsuru ile bitmiştir: kendisine kurşun sıkılan Salih Bozok orada ölmüş müdür? Can Dündar bu sorunun yanıtını belgeselden 8 yıl sonra kaleme aldığı *Yaveri Atatürk’ü Anlatıyor* isimli anı kitabında okuyucusuna verir. Bu anı kitabı Livaneli’nin “Veda”sı için de bir kaynak oluşturmuştur.

Bir sinemacı için, intihar etmiş ve bunda başarılı olamamış bir yaverin anlattıklarıyla bir devlet adamının biyografik sinema filmini çekmek, bereketli bir malzemedir. Zülfü Livaneli “yeniden keşfedilmiş” bir Salih Bozok üzerinden bir biyografik sinema filmi denemesi – çünkü film yönetmeni olan kendisi için bir ilktir – yapmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde filmin öyküsü detaylı olarak ve kurgusundaki sahne sıralamasını birebir izleyerek ele alınacaktır. Araştırmanın devamında ortaya konacak izlek için bu detaylandırma önemlidir. Film olaylarının kronolojik sıralaması kapsamlı özet içinde aşağıdaki başlıklar altında ele alınacaktır:

---

⁴⁴ Araştırmacı gazeteci, yazar Can Dündar’ın hazırladığı, yapımcılığını Özge Sevgililer’in üstlendiği belgesel 43 dakika uzunluğundadır ve Atatürk’ün son 300 günü onu tanıyanların anlattıkları ve yazdıkları çerçevesinde sunulur.

⁴⁵ Kameranın sürekli hareket halinde olması anlamında kullanılır. Kameranın omuzda taşınmasıyla yapılmış çekimler bütününe aktüel çekim, kullanılan kameraya da aktüel kamera denir. Özel bir kamera tipi değildir. Stüdyo için özel tasarlanmış kameralar dışındaki her kamera aktüel olabilir. Aktüel kamera bir kamera tipini değil daha çok bir çekim tekniğini ifade etmektedir.

- (1) Babasının ölümü
- (2) Askeri okula gidişi
- (3) Trablusgarp'a gidişi
- (4) Fikriye ile tanışması
- (5) Çanakkale savaşı
- (6) Kurtuluş Savaşı
- (7) Fikriye ile Ankara'da yaşayış
- (8) İzmir'e gidiş ve Latife ile tanışma
- (9) Latife ile evlilik ve Ankara
- (10) Devrimler, kalp krizi ve boşanma
- (11) Ölüm

4.4. Filmin Özeti

Filmin jeneriği, maun olduğu izlenimini veren bir çalışma masasının üzerinde duran objelerin sağdan sola ve şaryolu kamera hareketiyle gösterilmesiyle başlar. Masanın üzerinde yakın plan bir mürekkep yazı takımı, bir mühür ve mürekkebi, bir mürekkep kurutucusu, bir sarma sigara tablası, bir kül tablası, bir kurşunlu çakmak, bir masa ajandası (ki üzerinde ayın 10'u olduğu bellidir) gösterilir.⁴⁶ Aynı anda ve filmin tema müziğinin yanı sıra, düzensiz (eşit aralıklarla değil) bir tempoda sert bir zemin üzerine vuruş sesi duyulur. Perdenin kararmasıyla, "10 Kasım 1938, Dolmabahçe Sarayı, 07:05" yazısı belirir ve izleyiciye zaman/mezan bilgisi verilmiş olur.

Odada aynaya bakan ve düzensiz olarak şifonyere vuran adamın (onun Salih Bozok olduğu henüz belli değildir) ayna önünde elinde bir tabanca ile intihar

---

⁴⁶ Jenerikte objelerin yakın plan ve bir doğrultuda taranarak gösterilmesinin ilk örneği 1962 yapımı ve bir roman uyarlaması olan "To Kill A Mockingbird" (Bülbülü Öldürmek) filminde kullanılır. Küçük bir kız çocuğu olan Scout'un hatıra kutusunun içindeki objeler, filmin bir çocuğun gözlemiyle aktarılacağına ilk işaretini verir. Objeler filmde anlatılan öykünün bir parçasıdır. "Veda" filminde ise masa üzerinde izleyiciye sergilenen objeler, film boyunca bir daha karşımıza çıkmayarak önemli bir fırsat yitirilmiş olur. Filmdeki Salih Bozok karakteri hergün kullandığı eşyalar üzerinden çizilebilirdi. Ayrıca sinema sanatında izleyiciye gösterilen her şey bir anlam taşır olgusundan hareketle, masa üzerindeki bu objeler anlamlarını "1930'lu yıllarda, bir çalışma masası üzerinde bulunması gereken şeyler" ile sınırlamıştır.

provası yaptığı gösterilir. Adamın yüzünden ikilem, bunalım veya kararlılık okunmaz. Ayna karşısındaki bu “prova”, oda kapısının dışarıdan tıklanması ve adının çağrılmasıyla kesintiye uğrar. Bir erkek sesi; “Salih Bey” diye seslenir. Devamında gelişen ve “bilgilendirici konuşma”⁴⁷ örgüsüyle Salih Bey’in kendi isteği doğrultusunda oğlunu oraya (yani 10 Kasım 1938, Dolmabahçe Sarayı, sabah saat yediyi beş geçeye) getirdiği bilgisi verilir. Salih Bey ortama hakim bir eda ile kapıdaki adama, “bir dakika bekleyin” dedikten sonra elindeki silahı masasının çekmecesine koyar ve oğlunu (o tarihte 17 yaşında olan Muzaffer Bozok’u) buyur eder.

Baba-oğulun orta plan kamera çekimi ve kesmelerle bezeli kurgulu konuşmalarından, baba Salih Bozok’un oğluna bir sır vereceği öğrenilir. Bu sır, “Atatürk’ün komada olduğu”⁴⁸ ve eğer ona bir şey olursa ben de hayatıma son vereceğim” repliği ile paylaşılır. Devamında; (senaryo formatı ile)

SALİH BOZOK

O öldükten sonra bir hayat mümkün olmaz benim için. Bu...nasıl söyleyeyim, oksijensiz yaşamak gibi bir şey benim için.

(Veda: tape timer⁴⁹: 00:03:13)

Bunun üzerine karşısında ağlamaya başlayan Muzaffer’e koca adam olduğunu, ağlamaması gerektiğini, annesinin ve ablalarının ona emanet olduğunu, memleketine faydalı bir adam olmasını salık verir ve kendisini kapıya kadar geçirir.

---

⁴⁷ Aristo’nun Poetika’sında mealen; kişiler kendi aralarında konuşmaktan çok izleyiciye bilgi aktarmak istediklerinde diyalog (konuşma örgüsü) açıklamalar içerir, böyle bir diyalog gerçekçi ve akla uygun bir durum için kullanılmamış, drama yazarı istediği için yazılmıştır, diyor. (Araştırmacının T.C.Maltepe Üniversitesi, GSF, 2009/2010 Akademik yıl içinde GRS 311 kodu ile lisans öğrencilerine verdiği Senaryo Yazımı dersi, 7. hafta ders notlarından aktarılmıştır.)

⁴⁸ Atatürk’ün hastalığı gerçekten bir sır gibi saklanır. Yeni bir örnekle anımsayalım: Emine Uşaklıgil 2011 Mart’ında yayınlanan ve dedesi Nadir Nadi’ye (de) yer verdiği anılarında, dönemin baskı ve sansür uygulamasının bir derecesini örneklemek üzere Atatürk’ün ölüm döşeginde olduğu haberlerinin gazetelerde yer almasının mümkün olmadığını yazar. Yasağı çiğnemeye cesaret eden Ahmed Emin Yalman’ın Tan gazetesi üç ay süreyle kapatılır. Hatta Başbakan Celal Bayar Büyük Kulüp’te karşılaştığı Yalman’ı herkesin önünde ağır bir dille azarlar (Yalman, 1970 akt. Uşaklıgil, 2010: 101).

⁴⁹ Filmin kaçınıcı dakikasına ait sahneden alıntılama yapıldığını göstermek üzere konulmuştur.

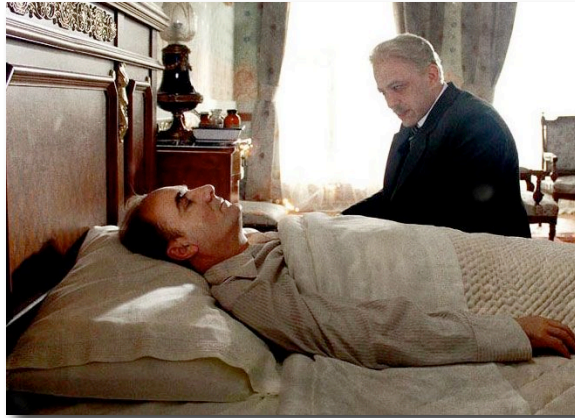
Ardından Salih Bozok, Mustafa Kemal Atatürk'ün – birazdan öleceği – odasına girer ve ülkede her bireyin belleğine kazınmış olduğu varsayılan bir fotoğrafın (Şekil 4.2.)⁵⁰ yeniden canlandırılması olan film karesinde (Şekil 4.3. ve Şekil 4.4.) Atatürk'e içini döker.

Şekil 4.2.: Atatürk'ün komada iken çekilmiş fotoğrafı – Kasım 1938

Şekil 4.3.: Atatürk'ü komada gösteren canlandırma – Veda tape timer: 00:07:08

Şekil 4.4.: Atatürk'ün ölüm döşeginde yanı başında Salih Bozok canlandırması
Veda tape timer: 00:07:58

Salih Bozok, Atatürk'ü komadan uyanması için yüreklendirir, eğer uyanmaz ise o da arkasından gidecektir. Senaryodan alıntıyla;

SALİH BOZOK

Gidemez Paşa yaversiz bir yere...

⁵⁰ Şekil 4.2. Kaynak: http://www.resimvefikir.com/tarih/ataturk_olum_doseginde.jpg.php
(alıntı tarihi 2/04/2011)

Aynı anda oğlu Muzaffer okuluna dönmüştür. Babasının kendini öldüreceği bilgisi ve bunu sır olarak tutacağı bilgisinin ağırlığından ağlamaya başlar. Bir öğretmeni Muzaffer'in durumunu görüp yanına gelir ve derdini sorar.

Atatürk'ün başucunda bıraktığımız Salih Bozok'u bu defa oğluna mektup yazarken buluruz. Mektubunda oğluna kendi canına kıyacağını söyleyerek "fenalık" yaptığını belirtir. Bu kararı almasındaki nedenleri, Atatürk ile 1887 yılından, "Henüz altı yaşındayken" tanışıklıklarına dayandırır ve filmin ilk flashback sahnesi başlar. Film buradan sonrasında Salih Bozok'un tarihsel kronoloji ile hatırladıklarını anlatması ile devam edecektir.

Görüntüde, 5-6 yaşlarında, sarışın bir erkek çocuğu ve babası belirir. Onların çocuk Mustafa ve Ali Rıza Efendi olduğunu anlamak izleyiciye bir mecburiyet olarak sunulmuştur. "Selanik, 1887" yazısının görüntü üzerinde belirip, kaybolmasının ardından yoldan yürümekte olan bir grup çocuğun arkalarından bakarak konuşurlar. Replikler yine bilgilendirme amaçlıdır. Henüz 6 yaşında olduğunu anladığımız Mustafa, yanından geçen çocukların gittiği okula gitmek istemediğini, "kıyafetlerini beğenmediği için" gitmek istemediği bilgisi ile birlikte verir. Filmden alıntılanarak; geri planda duyulan ezan sesi ile birlikte:

MUSTAFA

Ama çok tuhaf giyiniyorlar, baba.
Başka okula gitsem?

ALİ RIZA EFENDİ

Gidersin gitmesine ama annen senin
Molla Fatma Kadın mektebine yazılmanı
istiyor. Annen senin hoca olmanı
istiyor. Mahalleden ilahilerle, dualarla
uğurlanmanı istiyor. Yapalım onun
isteğini... Önce annenin istediği okula
seni bir yazdıralım, sonra bakarız.

(Veda – Tape Timer:00:09:39)

Devamında gelen sahnede, babasının kucağında Mustafa olduğu halde camiden çıkarlar. Duvar dibindeki oturma yerlerine geçmeden önce namazdan çıktıkları, Mustafa'nın "Allah kabul etsin, baba" demesiyle anlaşılır. Bir kez daha anneye (Zübeyde Hanım) vurgu yapılır. Ali Rıza Efendi oğlunun bu dileğine, "Annen seni iyi yetiştiriyor, oğlum. Seninkini de kabul etsin" diyerek cevap verir. Salih Bozok'un anlatan sesi devreye girer ve Mustafa Kemal'in babasını çok sevdiğini, kendisini ramazan şenliğine götürdüğü o günü hiç unutmadığını söyler. Salih Bozok'a göre, o zaman Selanik'te çeşitli dinlere ve Osmanlı İmparatorluğu'na mensup kişiler birlikte, huzur içinde yaşamaktadır. Aynı anda Mustafa babasıyla, gülerken neşe içinde Karagöz ve Hacivat izlerler.

Sonraki sahne, Mustafa'nın anne evinde mektebe gitmeye hazırlanmasıyla açılır. Mustafa, üç sahne öncesinde sokaktan geçen çocukların giydiği kıyafet ile görülür. Anne Zübeyde Hanım aksanlı Türkçesiyle oğluna iltifatlar yağdırır:

ZÜBEYDE HANIM

Aman da aman... Nasıl da yakıştı benim oğluma. Sankim küçük bir hoca. Benim oğlum hafız olacak. Hoca olacak. Kur'an okutacak.

(Veda – Tape Timer:00:11:50)

Ali Rıza Efendi ve Zübeyde Hanım'ın okul konusundaki anlaşmazlıkları burada sergilenir ve Mustafa'nın yanında münakaşa ederler. Baba, "Nereden çıktı bu mahalle mektebi" diyerek serzenişte bulunurken oğlunun bir asri mektebe gitmesini, asker çıkmasını istediğini ifade eder. Zübeyde Hanım sert bir dille karşı koyar. Ali Rıza Efendi karısını üzmemek istemez görüntüsü verir. Tüm bu tartışmaların çocuk Mustafa'nın gözü önünde cereyan etmesi ilginçtir.

Sonra gelen sahnede Mustafa'nın ders gördüğü sınıf vardır. Genel planda koşturan, birbirine şakalar yapan bir grup erkek çocuğu görülürken, ön plan yakın çekimde rahle ve üzerinde Kur'an dikkat çeker. Yeniden Salih Bozok'un anlatan sesi

duyulur: “Okuldaki ilk günümüzdü...” (Demek ki şakalaşan çocuklardan biri Salih Bozok’tur). Devamında; “Mustafa’yı yakalayayım derken hocanın rahlesini devirdim”, der ve çocuklardan birinin “Hoca geliyor” uyarısı üzerine herkes çil yavrusu gibi yerine dağılır ve “kötücül” bir adam (hoca) derslikten içeri girip, devrilmiş rahleyi ve yerde yatan Kur’an’ı görür. Sınıftan hiç kimse hocanın, “Kim yaptı bunu?” sorusuna cevap vermeyince hoca bütün sınıfı falakadan geçireceğini söyler. Mustafa, “Ben yaptım” diyerek Salih Bozok ve tüm sınıf için kendisini feda eder ve dayağı yer.

Hoca efendiden yediğı dayağın acısını annesinin şefkatli kucağında hafifletmeye çalışırken Zübeyde Hanım söylenir; “El kadar çocuğun canını çıkartmış.” Tam o sırada kapı çalar, gelen uğruna dayak yediğı Salih Bozok’tan başkası değildir. Yetişkin Salih Bozok’un anlatan sesi tekrar devreye girer; “O gün beni dayak yemekten kurtarmıştı. Ama onun ayaklarına inen her darbeyi ben de yüreğimde hissetmişim”, der.

(1) Babasının Ölümü: Yukarıdan devamla bu sahnede iki çocuk, Mustafa ve Salih, bir tahta parçasından saz yaparlarken gösterilir. Mustafa’nın Salih’e buyurgan tavrı dikkat çeker. Salih Bozok anlatmaya devam eder ve günlerinin hep birlikte geçtiğini söyler. İki çocuk oturdukları yerde bağıra bağıra Manastır türküsünü söylerken arka planda Mustafa’nın dayısı belirir, “Çocuklar çabuk buraya gelin”, diye seslenir.

Küçük Mustafa şimdi hasta yatağında yatan babası Ali Rıza Efendi’nin baş ucundadır. Ali Rıza Efendi yine bilgi verir bir havada konuşur;

ALİ RIZA EFENDİ

Oğlum. Ben bu dünyadan göçüyorum. Şu kılıcı al. Büyüyüp şerefli bir asker olunca bu kılıcı kuşanırsın. Oğlum. Arslan oğlum.

(Veda – Tape Timer: 00:16:33)

Kasvetli, yağmurlu bir havada, çocuk Mustafa'nın göğe açılmış, dua eden minik ellerinin vurgulanmasıyla bir cenaze sahnesi izlenir. Ölen Ali Rıza Efendi'nin tabutunun üzerine toprak atılır, gök gürlür, dualar duyulur. Mustafa'nın yanında duran adamlar kimdir, belli değildir.

Geri planda bir Selanik türküsü eşliğinde, annesinin dizlerine yatan Mustafa yastadır (öyle gösterilmek istenmiştir ama anlaşılmaz). Zübeyde Hanım keder içinde oğluna masal anlatır. Masalda iki figür vardır; ana ve oğul. Atlılar ana-oğulu kovalarken anne bohçasından bir hamam taşı çıkartır, onlara doğru atar, atmasıyla birlikte hamam taşı "bir derya"ya dönüşür.

Küçük Mustafa kağıttan yaptığı kayığı sokağın ortasından akan suya bırakır, kağıttan kayık ondan uzaklaşırken arkasından el sallar: böylelikle babasıyla vedalaşmış olur.

Flashback sahneler yerini Salih Bozok'un oğluna mektup yazdığı odasına bırakır. Anlatan yine Salih Bozok'tur; aradan yıllar geçtiğini ve Zübeyde Hanım'ın Ali Rıza Efendi'nin vasiyetini yerine getirerek Mustafa'yı askeri okula gönderdiğini söyler. Salih Bozok da aynı okuldadır.

(2) Askeri Okula Gidişi: Perdede "Selanik 1894" yazısı ile birlikte yeni yetme bir erkek çocuğu belirir. Aynaya bakarak formasını giymektedir. Çocuğun Mustafa olduğunu anlamak zorunda bırakılırız (sarışındır, mavi gözlüdür) – Mustafa perdede beliren yazıya göre, 13 yaşındadır, gururludur. Salih Bozok'un anlatan sesi Zübeyde Hanım'ın büyük sıkıntılar çektiği halde oğlunu askeri forma ile gördüğünde bütün sıkıntılara deydiğini söylediğini söyler.

İki çocuk (Salih ve Mustafa) sokakta formalarıyla yürürlerken bir grup çocuğun uzun eşek oynadıklarını görürler. Salih de onlara katılmak ister. Mustafa reddeder. Ona göre saçma sapan bir oyundur bu; "İnsanlar birbirinin üstünden atlayacak da ne olacak", diye yorum yapar. Sonunda ikna olur ve beraber oynamaya

başlarlar. Eğilme sırası Mustafa'ya geldiğinde, eğilmeyeceğini söyleyince çocuklarla aralarında anlaşmazlık çıkar. Mustafa duruma hakim olur ve onları başka bir oyun oynamaya ikna eder: "savaş oyunu". İki takıma ayrılırlarken kumandanın kendisi olduğunu söyler. Salih Bozok'un anlatan sesi tekrar devreye girer ve Mustafa Kemal'in askeri dehasını vurgular. Ona göre o günden sonra Mustafa'ya daha değişik gözle bakmaya başlayacaktır. Oyun karşı takımın bertaraf edilmesi, Mustafa'nın takımının kazanmasıyla biter.

Salih Bozok, masasında yazmaya devam ederken anlatan sesi tekrar duyulur: Mustafa'nın hayatında dönüm noktası olacak güne gelmişlerdir. Ne Salih ne de Mustafa olandan haberdar değillerdir.

Mustafa annesinin evine geldiğinde odada oturan sakallı bir adam ile karşılaşır. Adam kendisine "hoşgeldin" der, aynı anda içeri giren Zübeyde Hanım'dan adamın adının Ragıp Efendi olduğunu anlarız. Üstelik Mustafa'ya; "o artık senin baban", der. Mustafa yıkılır, odasına geçer ve eşyalarını toplamaya başlar. Annesi durumu izah etmeye çalışırsa da nafi... Mustafa küserek evden çıkar. Aylarca halasında kaldığını bize söyleyen Salih Bozok'un sesidir.

Zübeyde Hanım, oğlunun yolunu keserek eve dönmesi için yalvarır ancak Mustafa dinlemez.

Salih Bozok bu defa, Atatürk'ün ölüm döşeğinin yanındadır ve "Annene senin halanlarda kaldığını söyledim diye bana da küsmüştün, sonra Manastır İdadisi'nde barışmıştık", diyerek gülümser. Ardından, ona hayatta sadece üç defa ihanet ettiğini itiraf eder. İlki budur (halasında kaldığını Zübeyde Hanım'a söylemesi), ikincisi ise Zübeyde Hanım'ı almadan Selanik'ten ayrılması. Üçüncü ihaneti için, "daha bilmiyorsun", diyerek "izleyicide merak" uyandırır.

Mustafa evinin sokağında elinde bavulla yürürken perdede "Selanik 1898" yazısı belirir. Demek ki Mustafa 17 yaşındadır. Salih Bozok izleyiciye anlatmaya

devam eder: Mustafa'nın annesine kırgınlığı geçmiştir, onu özlemiştir. Kapıyı çalınca, karşısında kardeşi Makbule'yi görür (Makbule bu filmde sadece iki defa görülür). Birbirlerine sarılırlar, Anne Zübeyde artık oğluna kavuşmuştur.

Perdede fasıl heyeti ve meyhane görüntüleri yer alır, "Selanik 1911" yazısı belirir (Mustafa 17 yaşından 30 yaşına atlar). Salih Bozok anlatır; okulu bitirince kendilerini can çekişen bir imparatorluğun cephelerinde savaşırken bulmuşlardır. Görev yeri Trablusgarp'a gitmeden önce efkar dağıtmak için meyhanededirler. Filmin yönetmeni bu sahnede masada bulunan 3. kişinin Nuri Conker olduğunu izleyicinin kendiliğinden bilmesini istemiş, zira diyaloglar arasında ismi geçmez. Mustafa Kemal Selanik'in de kaybedileceğinden duyduğu endişeyi dile getirir ve eğer Selanik de işgal edilirse, annesine ve kızkardeşine göz kulak olması için Salih Bozok'tan söz alır. Sahne, Mustafa Kemal'in abartılı hareketlerle zeybek oynamasıyla devam eder, Nuri Conker ve Salih Bozok hayran hayran ona bakarlar.

(3) Trablusgarp'a Gidişi: Devamında gelen sahnede Trablusgarp sokaklarında, Nuri Conker ile birlikte yürüyen Mustafa Kemal, yanından geçen herkese dokunarak konuşur (insani duygularla mı, kalabalıkta kendine yer açmak için mi?) İmparatorluğun geleceğinin garp medeniyetinde olduğunu söyler. Bedevi kızın fal bakması anısı buraya yerleştirilmiştir. Bedevi, Mustafa Kemal'e; "Sen padişah olacaksın, 15 sene hüküm süreceksin ve ruhunu tahtta teslim edeceksin", der; herkes güler. Mustafa Kemal; "15 yıl yeter benim padişahlığıma", diyerek yorum getirir. Sahne, etrafındaki arkadaşlarının Mustafa Kemal'e iltifat etmesiyle biter.

Salih Bozok anlatmaya devam eder ve Mustafa Kemal Trablusgarp'da iken Selanik'in elden gittiğini söyler. Sokaklarda akın akın insanların ellerinde hurçlar, bohçalarla geçtiği (çoğunluğu kadın) Selanik canlandırmasının üzerine "Selanik 1912" yazısı düşer. Salih Bozok aynı anda Mustafa Kemal'in hasta böbrekleriyle cepheden cepheye koştuğunu söyler.

Selanik'te, dışarıdan gelen seslerle irkilen Zübeyde Hanım hemen harekete geçer, kızıyla birlikte o da yollara düşecektir. Salih Bozok anlatır; Yunan ordusu Selanik'e girmiştir.

Karlı bir İstanbul günü (perdede "İstanbul 1912" yazısı belirmiştir), Mustafa Kemal yolda yürürken Meserret Kahvesi'nin önünde durur; içeriden Salih Bozok kendisine seslenmektedir. Tesadüfen karşılaştıkları anlaşılır. İki arkadaş kahvede birbirlerine sarılırlar. Mustafa Kemal hemen annesini sorar, Salih Bozok onlarla ilgilenemediğini itiraf eder. Mustafa Kemal Selanik'in elden gittiğine üzülür ayrıca annesini ve kızkardeşini her gün muhacirlerin toplandığı noktalara giderek aradığını söyler. Salih Bozok kendi ailesini Selanik'ten getirebilmiştir ve bunu söylediğinde utanır.

Bir türkü eşliğinde Balkan göçü canlandırması yapılır. Yağan yağmur altında zorlukla ilerleyen grup içinde Zübeyde Hanım ve Makbule de vardır.

Mustafa Kemal göçmenlerin toplandığı bir kampta çaresiz aramalarını sürdürürken, duvar dibinde yüzünü örterek oturan bir kadının elindeki yüzükten annesini tanır. Annesini kucakladığı gibi, yanında Makbule olduğu halde kamptan görkemli bir şekilde çıkarlar.

Salih Bozok, odasında oğluna yazdığı mektup başındadır ve anlatmaya devam eder; Zübeyde Hanımlar İstanbul'da, kocası Ragıp Efendi'nin bir akrabalarının yanına yerleşmiştir. Filmden anlaşılan, zaten Mustafa Kemal de o evde kalmaktadır çünkü Fikriye oradadır.

(4) Fikriye İle Tanışması: Mustafa Kemal bir evde, masa başında çalışırken, Fikriye yaptığı kahveyi getirir, servis eder. İkisi de memnun görünürler. Bu memnuniyeti Zübeyde Hanım'ın gelişi bozar. Fikriye'ye iş verip onu oğlunun yanından uzaklaştıran Zübeyde Hanım oğluna sarılır.

Aniden yeni sahnede başka bir mekan ve zaman belirir. Salih Bozok bu defa odasında yalnız değildir; yanında üzerine giydiği beyaz gömlekten doktor olduğu anlaşılan bir adamla konuşmaktadır. Salih Bozok, doktora kalbe nereden kurşun girerse öldürücü olacağını sorar. Doktor da kendi kalbinde bir noktayı işaret ederek; “Şuradan girerse kesin öldürücü olur”, der.

Salih Bozok şimdi ayna karşısındadır. Yavaş hareketlerle gömleğinin düğmelerini açar, çıplak göğsünde bir noktaya elindeki tentürdiyotlu pamuğu sürer.

(5) Çanakkale Savaşı: Top sesleri arasında yeni sahne açılır, “Çanakkale 1915” yazısı belirir. Mustafa Kemal, gecenin karanlığında, siperde, arkasında askerleriyle birlikte beklemektedir. Salih Bozok’un “Evladım” ile başlayan sesi duyulur; oğluna yazmayı sürdürmektedir. Filmin buradan itibaren devam eden 4,5 dakikasında Çanakkale Savaşı’na kadar geline nokta ve savaşın kendisi anlatılır. Görüntüler zengindir. Mustafa Kemal’in askeri kahramanlığı üzerine kurulu bir sekanstır. Askerleriyle omuz omuza savaştığı gösterilir. Kalbine denk gelen şarapnel olayı da burada yer alır.

Bu defa, Mustafa Kemal Atatürk’ün ölüm döşeği yanında bir doktoru ile yer alır, saat 08:25 olmuştur. Üzerine bindirmeli sahnelerle zamanın geçtiği vurgulanır. Atatürk’ün doktorlarının aralarında konuştuklarına ve Salih Bozok’un ortaya konan fikirlere karşı çıktığına tanıklık edilir. Doktorlara göre, Atatürk’ün sağlığının kötüye gittiğini artık resmi olarak açıklama zamanı gelmiştir. Salih Bozok gürler; “Hata yapıyorsunuz, beyler. Siz onun ne mucizeler gerçekleştirdiğini, nelere kadir olduğunu, olmaz denilen neleri oldurduğunu görmediniz. Ben gördüm. Onda öyle bir irade vardır ki... Göreceksiniz, eskisinden çok daha iyi olacak”.

Tekrar Çanakkale Savaşı’na dönülür. Mustafa Kemal elinde kırılmış cep saatini tutarak, şarapnel parçasından onun sayesinde ölmediğini ifade eder. Yanında duran arkadaşı Nuri Conker’dir ama izleyiciye bunun bilgisi hiç verilmez.

Aralarında cephede nasıl bir kahramanlık gösterdiğinin vurgulaması olan diyaloglar geçer.

Yeniden Salih Bozok'un yazdığı mektuba dönülür. Mustafa Kemal, Salih Bozok'a yaverlik teklif etmiştir. Bozok bu teklifi, "etekleri zil çalarak" kabul etmiştir. Çünkü hep onun yanında olmak istemektedir.

Perdede aniden Mustafa Kemal ve Zübeyde Hanım belirir. Aynı anda yazı düşer; "İstanbul 1919". Bir evin salonu dekorunda oturmaktadırlar. Annesi huzursuzdur; oğluna karşı çıkar. Mustafa Kemal kararlıdır; madem İstanbul da işgal edilmiştir, artık ona düşen Anadolu'ya geçip isyanı başlatmaktır. Zübeyde Hanım irkilir; o ana kadar oğlunu padişahın gönderdiğini sanmaktadır. Padişahı savunan sözler sarfeder ama oğlu dinlemez ve helalleşirler.

(6) Kurtuluş Savaşı: Tarlada ilerleyen araç durur. Mustafa Kemal'in Erzurum'a doğru yolda olduğunu anlarız. Araç bozulduğu için durmuştur. Yol kenarında tarlasını süren çiftçi ile laflayan Mustafa Kemal, onun söylediklerinden etkilenir. Çiftçi hem oğullarını hem de erkek kardeşlerini Yemen'de kaybetmiştir. Elinde bir tek sürdüğü toprak kalmıştır, onu da düşmana verecek değildir.

Salih Bozok'un anlatan sesi eşliğinde süngü süngüye bir savaş gösterilir. Anadolu halkı 10 yıldır savaşmaktan yorgun düşmüştür. "Savaş aklını oynatmak demektir", diye yazar, oğluna.

Mustafa Kemal kendisini Erzurum'a götürecektir olan arabaya binerken, Anadolu insanından bir ordu yapacağını söyler, başka çare yoktur.

Erzurum'a varan Mustafa Kemal, bir odada böbrek sancısı çeker. İyi gelsin diye ısıtılmış tuğla getirirler. Üzerine örttüğü yorganın bile ödünç olduğu vurgulanır. Odaya gelen er, Harbiye Nazırı'nın telgraf başında olduğunu, kendisini istettiğini söyler. Salih Bozok'un sesi duyulur; derhal İstanbul'a dönmesi emredilmektedir.

Fakat Mustafa Kemal Milli Mücadele'ye devam etmeye kararlıdır. Osmanlı, emre itaat etmediği için hakkında ölüm fermanı çıkartmıştır.

Asker formalı Mustafa Kemal'in yanındaki er Cevat, Kazım Paşa'nın (Karabekir) kendisini öldürmek için yolda olduğunu söyler. Mustafa Kemal sert bir dille karşı durur, "Beni buraya davet eden kendisidir, öyle şey yapmaz!"

Bir ayna önünde Mustafa Kemal üzerindeki asker formasını çıkartır ve sivil kıyafete bürünür. Yanında kendisine yardımcı olan Cevat'a kıyafetleri nereden bulunduğunu sorar. Validen ödünç alınmıştır. Cevat'a, bu yolda başına birşey gelirse hemen Salih'i (Bozok) bulmasını, annesini ve kızkardeşini ona emanet ettiğini söylemesini ister. Odanın kapısı çalar, Kazım Paşa'nın (Karabekir) geldiğini söylerler. Odaya giren Kazım Paşa, Milli Mücadele'de emrinde olduğunu söyler; kucaklaşırlar.

Bir odada, Kazım Paşa, Mustafa Kemal ve yönetmenin, izleyicinin kim olduğunu bildiğini varsaydığı sivil kıyafetli bir başkası, masa başında otururlar. Sivil kıyafetli (söylenenleri not ettiği için Mazhar Müfit Kansu olabilir) adamın ve Kazım Karabekir'in şaşkın bakışları arasında Mustafa Kemal devrimleri birer birer not ettirir. Kazım Karabekir, Mustafa Kemal'in aceleci huyundan duyduğu endişeyi dile getirir. Mustafa Kemal, kendisinin gerçekçi olduğunu ve inançlı olduğunu söyler. İncancının sağlamlığının dünyanın durumundan kaynaklandığını ifade eder. Monarşiler teker teker yıkılmakta, yerine Cumhuriyetler kurulmaktadır.

(7) Fikriye İle Ankara'da Yaşayış: Salih Bozok, Mustafa Kemal'in Ankara'da bir meclis oluşturduğunu ve bu sırada Fikriye'nin Ankara'ya gelmek istediğini yazdığını söyler; "Paşa'nın söküklerini dikecek, yemeğini yapacak"tır.

Fikriye'nin baş örtülü kıyafetle hazırladığı sofra sahnesinin üzerine, "Çankaya Köşkü, 1921" yazısı düşer. Salih Bozok anlatır; Paşa kendisine hediye edilen köşke geçmiştir. Evin kapısı çalar, gelenler Mustafa Kemal, Salih Bozok ve

diğerleridir (yönetmen, izleyiciden onların zaten kim olduğunu bilmelerini ister ya da tam tersi istemez). Sofraya buyur edilen zevatın arkasında kalan Mustafa Kemal, Fikriye'den başını açmasını ister; “Bir inkilap yapacaksak, buna kendi evimizden başlamamız gerekir”, der. Fikriye Mustafa Kemal'in sözünü dinler, başını açar ve masaya davet edilir. Masada Mustafa Kemal ve diğerleri Fikriye'ye nazikçe iltifat ederler. Fikriye kendisine ikram edilen rakıdan bir yudum alınca öksürmeye başlar. Masadaki erkekler gülerler. Fikriye elindeki peçeteye kan tükürmüştür, ondan başka kimse görmez. Gromofona Mustafa Kemal'i hüznlendiren bir şarkı konunca Fikriye duruma hakim olur ve müziği değiştirir. Masada Mustafa Kemal ve Fikriye arasında bir yakınlaşma sezilir ancak Fikriye ısrarla karşısındaki erkeğe, “Mustafa Abi” diye hitab eder.

Aynı gece, herkes evine gitmiştir. Masada Fikriye ve Mustafa Kemal sohbet ederler. Fikriye tambur çalarken, Mustafa Kemal ona dokunur. Salih Bozok'un sesi devreye girer; “Ve Fikriye o günden sonra bir daha abi demedi, hep Paşam diye hitab etti”, der.

Bir tepeye sıralanmış atlı askerler görüntüsünün üzerine, “Dumlupınar, 1922” yazısı düşer. Salih Bozok anlatmaya devam eder, Mustafa Kemal'in usta planları sayesinde Yunan ordusuna her cephede yenilgi yaşatılmaktadır. Mustafa Kemal yanındaki kurmaylarına emirler verir, cephe gösterilir ve büyük taarruz başlar.

(8) İzmir'e Gidiş ve Latife İle Tanışma: İzmir'de halk can hıraş bir halde düşmandan kaçır. Mustafa Kemal yanında Salih Bozok (ve izleyiciye tanıtılmayan diğerleri) olduğu halde bir arabayla şehre girer. Etrafta kaos vardır.

Bir evin verendasında heyecanla bekleyen iki kadın gösterilir. Kadınlardan biri genç, diğeri yaşlıdır. Genç olanı heyecan içinde merdivenlerden iner ve evin önüne yanaşan arabadan inen Mustafa Kemal'i sevgi ve saygıyla karşılar. Mustafa Kemal bu ilgiden memnun olur. Salih Bozok anlatır; “Yunan ordusu bozulmuş, hükümet düşmüştü. Zübeyde Anne de dahil herkes Paşa'ya muzaffer ordusuyla

Selanik üstüne yürümesi için ısrar ediyordu ama Paşa gerçekçiydi. Artık savaş bitmişti. Bundan böyle zamanını barış için uğraşarak geçirecekti.”

Genç Hanım heyecanla büyük misafirini rahat ettirmeye çabalar. Hatta, Mustafa Kemal'e üç dil bildiğini, Avrupa'da tahsil gördüğünü, Paşa arzu ederse ona tercümanlık yapabileceğini söyler (bu arada izleyici genç hanımın adının Latife olduğunu eğer dikkat etti ise öğrenir). Böylelikle Latife Hanım sayesinde İngiliz Konsolosluğuna İzmir'deki gemilerini çekmeleri için ultimatom yazılmış olur.

Akşam karanlığında, yanan bir İzmir görüntüsü eşliğinde kederli Mustafa Kemal ve Latife Hanım balkonda dururlar, konuşurlar. Latife Hanım Mustafa Kemal'e olan ilgisini gösterir, duygulanıp ağlar. Mustafa Kemal Latife Hanım'ın gözyaşlarını siler.

Latife Hanım evinde, duvar piyanosunda Manastır türküsünü çalarken Mustafa Kemal ve etrafındakiler (aralarından birini tanırız: Salih Bozok) yanına gelirler ve hep birlikte türküyü söylerler. Herkesin elinde şampanya kadehleri vardır. Mustafa Kemal ve Latife Hanım daha sonra bir köşede sohbet ederler, Mustafa Kemal gördüğü ilgiye alışmıştır, Ankara'da ne yapacağım diye sorar. Latife Hanım; beni de götürün, der. Gülerler. Geride Salih Bozok bu çifte gülümseyerek bakmaktadır. Salih Bozok, anlatır; Latife Hanım batılı kadın figürünü temsil ediyordur, her şey “zavallı Fikriye”nin aleyhine geliyordu.

“Çankaya, 1922” yazısıyla birlikte, Fikriye ve köpeği ile yürüyüş yapan Mustafa Kemal gösterilir. Salih Bozok'un sesi anlatmaya devam eder; “Fikriye geçmişti, Latife gelecek...” Mustafa Kemal Fikriye'ye çiftlik hayalinden bahseder. Fikriye konuyu Paşa'nın İzmir'de tanıştığı kıza getirir, üzgündür. Mustafa Kemal Fikriye'ye, “senin yerin ayrı”, der. O sırada Fikriye yine kan tükürür. Mustafa Kemal telaş eder.

Salih Bozok, oğluna mektup yazmayı sürdürür. Fikriye'nin hastalığının çok ilerlemiş olduğunu ve Münih'te bir sanatoryuma yatırılması gerekliliğini anlatır.

Köşkün bahçesinde Mustafa Kemal ve Fikriye vedalaşırlar; Fikriye gidiyordur; "Öleceksem bile senin yanında olmayı isterdim", der. Mustafa Kemal ona iyileşeceğini ve geri döneceğini, kendisinin onu burada bekleyeceğini söyler. Mustafa Kemal Fikriye'ye mendilini uzatır ve hüzünlü vedalaşırlar.

Yeniden Dolmabahçe Sarayı'nın içi görülür. Bir masanın kenarında Salih Bozok ve bir doktor (hangi doktoru olduğunu seyirci bilmez!) otururlar. Salih Bozok doktora, "Bu muhteşem sarayın ona mezar olacağına inanamıyorum", der. Doktor, evet anlamında başını sallar ve Salih Bozok'un ayrıcalığını vurgular; hiç biri Salih Beyin anladığı gibi durumu anlayamamaktadır. Salih Bozok bir kez daha 6 yaşından beri Mustafa Kemal ile olduğunu, hiç ayrılmadıklarını anlatır. Doktor can alıcı soruyu sorar; "Arkadaşınızı hiç kıskanmadınız mı? Niye o benden daha yükseye çıktı diye düşündünüz mü? Ne de olsa hepimiz insanız." Salih Bozok cevaplar (senaryo formatı ile);

SALİH BOZOK

Belki ilk zamanlar ben niye onun kadar önemli olamıyorum diye düşünmüşümdür. Ama sonra, emin olun, hiç öyle bir duyguya kapılmadım. Bu... Nasıl anlatmalı... Bu şey gibi, hani Ağrı Dağı'nı kıskanabilir misiniz? Yahut gökten geçen bir bulutu... Veya Akdeniz'i. İşte Mustafa Kemal'i kıskanmak o kadar akıl dışı bir şey benim için.

(Veda – Tape Timer: 01:22:45)

Mustafa Kemal Atatürk ölüm döşegindedir ve perdede saat yazar: "08:40".

Latife Hanım, İzmir'de, Mustafa Kemal'i misafir ettiği köşkünün bahçesinden heyecanla iner ve Salih Bozok'un yürümesine yardım ettiği Zübeyde Hanım'ı karşılar. Zübeyde Hanım Salih Bey'in yanında Latife Hanım'a iltifatlar eder. Zübeyde

Hanım bu kızı beğenmiştir. Salih Bozok'un anlatan sesi duyulur ve 10 gün boyunca Latifelerin evinde misafir edildiğini ancak Zübeyde Hanım'ın sağlığının giderek bozulduğunu, evde kaldığı süre içinde Latife Hanım ile ilgili beğeni fikirlerinin değiştiğini söyler.

Hasta yatağında zorlukla doğrulan Zübeyde Hanım yanında oturan Salih Bozok'a (senaryo formatı ile);

ZÜBEYDE HANIM

Git söyle oğluma. Benim sana vasiyetimdir. Evlenmesin o kızla, üzülmesin yavrum.

(Parmağındaki yüzüğü çıkartıp mendile sarar, Salih'e verirken)

Bunu Mustafa'ya götür. Babası takmıştı bana.

(Veda – Tape Timer: 01:25:12)

Salih Bozok bu defa Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm döşeğinde, yanındadır. Annesinin bu vasiyetini üzüntü ile söyler ve ekler, Latife ile mutlu olacağını düşündüğü için annesinin bu arzusunu oğluna söylememiştir. “Ve böylece herşeye ben sebep oldum”, diyerek pişmanlığını dile getirir. Salih Bozok'a göre, evlenmelerine, korkunç olaylara, kalp krizleri geçirmesine sebep bu durumu kendisine söylememesidir. Zübeyde Hanım'ın hakikati gördüğünü ama kendisinin bunu ondan sakladığını gözyaşları içinde ifade eder.

Tren kompartmanındaki çalışma masasında Mustafa Kemal gösterilirken perdede, “14 Ocak 1923” yazısı belirir. İçeri giren Çavuş acil telgrafta Zübeyde Hanım'ın öldüğü haberini verecektir ama Mustafa Kemal anlamıştır. Gece gördüğü rüyada kendisine malum olmuştur. Yalnız kalınca Mustafa Kemal ağlar ve daha önce görülen sahnelerden bir kolajla Zübeyde Hanım'ı hatırlar.

Perdede, “Münih, 1923” yazar. Fikriye Hanım öksürerek sanatoryumun bahçesinde dolaşmaktadır. Bir bankta dergi okuyan kadının yanına oturur. Derginin

kapağını görünce yere düşer, bayılır. Dergide Almanca, “Türklerin lideri Gazi M.Kemal iki hafta önce evlendi”, yazısı görülür.

(9) Latife İle Evlilik ve Ankara: Anlaşılan Latife Hanım artık Çankaya Köşkü'ndedir. Etrafa emirler verirken sahne açılır ve perdede, “Çankaya Köşkü, 1923” yazısı belirir. Latife Hanım'ın buyurgan hali dikkat çeker. Etrafındakilere sınıfsal davranarak kendi konumunun altını çizer. Diyaloglardan anlaşılan, akşam evde canlı orkestranın da yer alacağı bir davet olacağıdır. Büyük yemek masasının üzeri Latife Hanım'ın çeyizleri ile doludur; köşkte radikal değişiklikler yapmasının izlerini taşır. Latife Hanım, bütün garsonların eldiven takma zorunluluğunu etrafındaki çalışanlara hatırlattığında merdivenlerden inen Mustafa Kemal gösterilir. Konuşmayı duymuştur. Karısına hitaben ve herkesin duyacağı şekilde; “Latife, onlar garson değil asker. Eldiven takmazlar”, diyerek Latife Hanım'ı bozar. Latife Hanım, bu köhne köşke medeniyet getirmeye çalıştığını söyler. Araları gerilmiştir, ama sonunda Mustafa Kemal karısıyla bir anlaşmaya varır; Latife çalışma odasına karışmayacaktır, Mustafa Kemal de evin geri kalan yerlerine...

Salih Bozok, Dolmabahçe Sarayı'ndaki odasında oğluna mektup yazmayı sürdürür. Bozok'un anlatan sesi 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karıştığını ve Cumhuriyet'in ilan edildiğini söyler. Sırasıyla arkadan gelen devrimleri isimleriyle anar.

“Çankaya Köşkü, 1924” yazısı köşkün iç merdivenleri, etrafta formalı kadın hizmetlilerin gidip geldiği bir görüntü ile birlikte belirir. Köşkün kapısı çalar. Gelen Fikriye Hanım'dır. Yeni çalışanlar onu tanımaz ama eski emektarlardan biri kendisini tanır, içeriye buyur ederler. Mustafa Kemal uyuyordur, kendisine haber verilecektir. Emektar hizmetli ve Fikriye ayakta sohbet ederlerken, yukarıdan Latife Hanım'ın “atın onu dışarı” emri duyulur. Fikriye Hanım kalmakta ısrarcı gösterilir, ona göre burası onun evidir. Yaver zor kullanarak kendisini kapı dışarı eder. Yukarıdaki merdivenlerde Latife Hanım kendisini göstermeden durumu izler.

Fikriye Hanım kapı dışarı edildiği köşkün kapısında sinir krizi geçirir. Kendisini getiren faytona biner, tek el silah sesi duyulur. Fikriye Hanım'ın cansız bedeni faytonadan aşağı sarkar, yanında daha önce Mustafa Kemal'in kendisine hediye ettiğini söylediği silah durur. Mustafa Kemal evin balkonundan bu kaosu izler gösterilir.

Devamında tekrar Dolmabahçe Sarayı ve Mustafa Kemal Atatürk ölüm döşeginde sahnesi gelir.

Salih Bozok kendi çalışma odasından anlatmaya devam eder; bu beklenmedik trajedi hepsini perişan etmiştir ve Atatürk aylarca kendine gelememiştir.

Muzaffer (Salih Bozok'un oğlu) anlaşılın okul öğretmenine babasının kendisini vuracağı bilgisini vermiştir, öğretmen kararlı bir tutumla Salih Bey'i yapmaması için ikna edeceğini söyler.

Latife Hanım elinde bir tepside tuttuğu Time dergisi (kapak konusu Mustafa Kemal'dir) ile birlikte izleyiciyi Mustafa Kemal'in yatak odasına sokar. Yatakta oturmuş gazete okuyan Mustafa Kemal ve Latife hafifçe dudaktan öpüşürler. Latife Hanım yatağın kenarına oturarak kocasının dünya medyası gözünde nasıl algılandığına dair övgü dolu (ne yazık ki samimi olmayan) sözler sarfeder. Mustafa Kemal kararlı bir sesle, bunları bir tarafa bırakmasını, kendisini ilgilendiren esas meselenin karısının davranışları olduğunu söyler. Mustafa Kemal'e göre, o kendisini etrafındakilere karşı mahcup ediyordu, hırçınlık yapıyordu, münakaşalar çıkartıyordu. Mustafa Kemal sabır gösteriyordu ama uyarır; herşeyin bir sınırı vardır. Latife Hanım, kocasına ilk ismi ile hitab ederek (senaryo formatı ile);

LATİFE HANIM

Ama Kemal, ben her akşam o adamlarla aynı masaya oturmaktan bıktım artık.

MUSTAFA KEMAL

Onlar benim can yoldaşım.

LATİFE HANIM

İyi de canım bir evlilik böyle mi yürürmüş!

MUSTAFA KEMAL

Normal günler yaşamıyoruz ki. Bir medeniyet kuruyoruz. Ne olur biraz anlayış göster, Fikriye!

LATİFE HANIM

Fikriye?

(Veda – Tape Timer: 01:38:57)

Latife Hanım bu dil sürçmesinden derinden etkilendiğini göstererek ama hiç birşey söylemeyerek odadan çıkar. Mustafa Kemal çaresizce arkasından seslenir.

(10) Devrimler, Kalp Krizi ve Boşanma: Köşkün bahçesinde köpeği ile oynayan Mustafa Kemal, muhafız alayının geçtiğini görünce hepsini yanına çağırır ve onlarla sohbet eder. Askerler de Mustafa Kemal'e iltifat eder. Köşkün balkonunda beliren Latife Hanım kocasına; "Arkadaşların bitti, şimdi de askerlerle mi sohbet ediyorsun, Kemal?" diye çıkışır. Mustafa Kemal'in yüzünden karısına karşı nefret okunur ve oracıkta kalp spazmı geçirir. Salih Bozok'un anlatan sesi eşliğinde askerler Mustafa Kemal'e müdahale etmeye çalışırlar. Salih Bozok'a göre bu onun ilk kalp krizi değildir ve biraz iyileşince kendisine derhal Latife'yi İzmir'e (baba evine) geri göndermesini ve boşanma hazırlıklarının başlatılmasını söylemiştir. Salih Bozok ekler; "(Mustafa Kemal) Çok sabretmiştir".

Salih Bozok hem yazar hem konuşur; ondan sonra Latife Hanım'ı bir daha hiç görmemiştir. Latife Hanım'ın af dileyen mektuplarına da cevap vermemiştir.

Bu defa tekrar Mustafa Kemal'in ölüm döşegi gösterilir, perdede saat yazar; "08:55". Salih Bozok yanında oturur, ıslatılmış pamukla Mustafa Kemal'in dudaklarını ıslatır ve onunla konuşur; Paşası ile birlikte saraydan kaçmak ister, kimseye haber vermeden...

Bir düğün töreninde baş misafir olarak oturan Mustafa Kemal Atatürk artık yaşlanmıştır. Salih Bozok'un anlatan sesi duyulur; ona göre Paşa ömrünün son yıllarında saraydan gizlice dışarı çıkarak halkın arasına karışmaktan çok hoşlanıyordur. Türk toplumunun modernleşmesini yakından izlemek istiyordur. O gün çok keyiflenip belki de son kez zeybek oynamak istemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, herkesin kendini izlediği düğünde, dans pistinde zeybek oynamaya çalışır, ancak sağlığı buna izin vermiyordur. Salih Bozok o anda büyük bir acıyla Paşa'nın gözlerinde ölümü görmüştür.

Salih Bozok yeniden odasında, oğluna mektup yazmayı sürdürür; "Oğlum, fazla vaktim kalmadı, annen ve ablaların sana emanet, elveda", der.

(11) Ölüm: Ölüm döşeginde Mustafa Kemal Atatürk annesinin onu çağıran sesine uyanır, yataktan kalkar, odadan çıkar, sarayın merdivenlerinden iner, ışıklı bir bahçeye girer. Bahçede, kameriye içinde oturan annesine doğru yürür. Annesinin yanına vardığında yeniden 6 yaşındaki Mustafa olmuştur ve Zübeyde Hanım'a konuşur; "Masalın sonunu hiç anlatmadın. Annesi kurtarabilmiş mi çocuğunu?"

Mustafa Kemal Atatürk ölüm döşeginde bir an için gözlerini açar ve son nefesini verir. Perdede, "09:05" yazar. Odada bulunan doktorlar üzüntü ile yıkılırlar, Salih Bozok ağlayarak onun ellerinden öper, kararlı bir şekilde yanından kalkar ve sarayın merdivenlerinden iner.

Aynı anda bir araba saray kapısına yanaşır. İçinden oğlu Muzaffer ve ailenin diğer üyeleri panik halde inerler, saraydan içeriye girerler.

Salih Bozok masasının başında oturur, tabancasını çıkartır, kalbine doğrultur ve ateş eder. Masada, yazdığı mektubun son sayfasının üzerinde “elveda” kelimesine kanlar sıçrar. Geriden Muzaffer’in baba diye haykıran sesi duyulur. Bu sahnenin üzerine sırasıyla yazılar düşer; “Salih Bozok ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldı. 21 Nisan 1941’de öldü”. “Atatürk, Salih Bozok, Nuri Conker ve Fikriye Hanım Ankara’da, Zübeyde Hanım İzmir’de yatıyorlar”. “Hiçbiri Selanik’i tekrar göremedi”. “Latife Hanım 1975 yılında İstanbul’da vefat etti.” “Yunanistan başbakanı Venizelos 1934 yılında Atatürk’ü Nobel Barış Ödülü’ne aday gösterdi.” Ve son olarak; “Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının kurduğu Cumhuriyet bugün 87 yaşında.”

Perde kararır, film biter. Kuyruk jenerik siyah perdede akmaya başlar.

4.5. Film Olaylarının Seçimi ve Devinim Noktaları

“Veda” filmi tarihsel bir kronolojiyi, anlatan kişinin geri dönüşleriyle sergilediği için, filme ait devinim noktaları net görülmemektedir. Küçük bir erkek çocuğunun babasını yitirmesi bir devinim olabilecek iken **(1.Babasının Ölümü)**, olayların anlatımı ne küçük bir çocuğun gözünden ne de onu anlatanın (Salih Bozok’un) gözünden olmuştur. Yönetmen rengini gizlemiş ve gri kalmış bir alanda küçük çocuk ve mezar düzleminde onu acındıracak bir tablo çizmeyi tercih etmiştir. Günümüz anlayışı dini kamusallaştırmışken, camiye giden ve mezarda etrafındaki büyükler gibi dua eden 6 yaşında bir çocuk serimi boş bırakılması gerekli bir alanı doldurmuş olmaktadır.

Ergen Mustafa’nın askeri okula gitme arzusu ve bu arzunun gerçekleşmesi bir başka devinim noktası olabilecekken, Mustafa ve çevresi (aile üyeleri, akraba vs) yönetmen tarafından görmezden gelinerek Mustafa ve asker formasına duyduğu hayranlık doğrultusunda, tekil bir anlatım tercih edilmiştir.

Mustafa Kemal'in hayatının her evresinde yer aldığı iddiasını taşıyan Salih Bozok algılaması, yönetmenin izleyiciye sunmak istediği bir amaç haline dönüşmüştür. Ancak filmde, hayatın evreleri kesin bir bölünmüşlük göstermediği için “esas adam ve yakın arkadaşı” zaten öyle oldukları için anlatılmıştır. Filmde, ikisinin birbirine dokunur bir diyalog içinde olmaması hali ilginçtir.

Geri planda süren tarihsel hayatın yönetmence seçilebilecek bir devinim noktasına eğilinmemesi, yerine beylik sözlerle “çökmüş imparatorluk”, “herkesin huzur içinde yaşadığı Selanik”, “Rumların yaktığı İzmir” betimlemeleri orta öğretim tarih kitaplarında yazdığı şekilde yer almıştır (**3. Trablusgarp'a Gidişi**). Aynı durum Çanakkale Savaşı'nın anlatıldığı bölüm için de geçerlidir. Mustafa Kemal'in askeri ve politik anlamda kendi adını ilk defa duyurduğu bir yer olan Çanakkale Savaşı, etrafındakiler ile birlikte anlatılmayarak Mustafa Kemal kişiliği oluşturulması yolunda bir tuğla konmamıştır (**5.Çanakkale Savaşı**).

Filme devinim kazandıracak bir unsur olabilecek Mustafa Kemal'in Fikriye'yi tanıdığı süreç ve aralarındaki özel ilişkinin gelişmesi yönetmenin vizörden “gözetlemekten” çekindiği/utandığı bir sürece dönüşmüş, ortaya erkeğin kadına durumu kurtarmak için yalan söylediği bir basitlik çıkmıştır. Türkiye'yi modern bir hayata götürecektir devrimler, o erkeğin kendi kadınına “başını aç” demesine indirgenmiştir (**7.Fikriye İle Ankara'da Yaşayış**).

Batıyı temsil eden bir kadın olarak tanıtılan Latife, izleyiciyi sonunda batıdan nefret etme noktasına getirebilmiştir. Okuyan, soran, fikrini söyleyen, savunan Latife bu edimlerini batıda gördüğü eğitimden aldı gösterilirken, bu unsurların hepsi bir anda aleyhine kullanılacak silahlara dönüştürülmüştür (**9. Latife İle Evlilik ve Ankara**).

Kurtuluş Savaşı'na dair bilinen bir kaç anının canlandırılmasından öteye geçmeyen sahneler bir yana, Mustafa Kemal'in ideolojik anlamda yavaş yavaş yol

ayrımına geldiği eski dostlarına dair hiç bir sezdirme dahi yapılmamıştır **(6. Kurtuluş Savaşı)**.

Dolayısı ile film için seçilebilecek devinim noktaları arayışı ister istemez bir film eleştirisine dönüşebilmektedir. Ne Mustafa Kemal karakterinin oluşması süreci, ne de Salih Bozok'un Atatürk'ün ölümünden sonra girdiği bunalım serimi filmde görülememektedir. İntihar hiç bir din tarafından kabul görmez iken, tanrılaştırılmış bir insanın kaybindan doğan eylemsizlik, yitirmişlik, kopmuşluk, umursamazlık hali bile filme devinim kazandırmak amaçlı kullanılmamıştır. Yine de ana hatlarıyla biyografisi çizilen kahramana dair film olaylarını –daha önceki bölümde değinildiği üzere- şöyle sıralamak mümkündür: (1) Babasının ölümü, (2) Askeri okula gidişi, (3) Trablusgarp'a gidişi, (4) Fikriye ile tanışması, (5) Çanakkale savaşı, (6) Kurtuluş Savaşı, (7) Fikriye ile Ankara'da yaşayış, (8) İzmir'e gidiş ve Latife ile tanışma, (9) Latife ile evlilik ve Ankara, (10) Devrimler, kalp krizi ve boşanma, (11) Ölüm.

Yukarıda anılan ve filmde geçen sekanslar, bu araştırmanın Belleğin Çarpıtma Dinamikleri ve "Veda" bölümünde, yerleştirildikleri kuramlar çerçevesinde yeniden ele alınmıştır. Bu sahneler üzerinden içini izleyecinin doldurabileceği bir boş alan arayışına zemin oluşturmak amaçlanmaktadır. Paul Klee'nin dediği gibi; bu boşluk pozitifdir. Böyle bir alanın varlığı günümüz Türkiye'si için ayrıca bir önem arzeder: Toplumda bölünmüşlüğün ortadan kaldırılması, taraf tutma zorunda bırakılmamak. Kamuya mal olmuş ve geçmişte yaşamış bir kahraman olan Mustafa Kemal Atatürk, biyografisini filmleştiren yönetmenin ödünç aldığı ve *belleğinin yeniden üretimi* ile geri vermek durumunda olduğu bir insandır.

5. “VEDA” VE BELLEĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

Salih Bozok ve Mustafa Kemal Atatürk ilişkisi yıllara dayalı, yakın ama çerçevesi zorlanmamış, kurallarına sadık kalınmış bir ast-üst ilişkisidir. Mustafa Kemal’in anne tarafından uzak akrabası oluşu, onun Türkiye hayallerini gerçekleştirmede yolun başından itibaren yanında yer alacak ekibin içinde yer almasına bir neden teşkil eder. Sonuçta “lider”ler kendi güvendikleri kişilerden oluşturdukları bir grup tarafından korunur, gözetilir, emirleri yerine getirilir. Hayatının 15 yılı aşkın süresi bir cepheden öbür cepheye savaş haliyle geçmiş, iddialı, sözünü dinleten, sürekli mükemmeli arayan bir lider için, yanında yer alan kişiler önemlidir. Ancak unutulmamalıdır, hayat herkesi değiştirir; yoğurur, yapılandırır, ekler, çıkartır. Biyografik sinema filminde (de) varış noktası değil, yolculuğun kendisidir, önemli olan. Çünkü o yolculuk kişilerin nasıl ve neden değiştiklerinin ipuçlarını taşır; yönetmen o ipuçlarını yakaladığı oranda “sağlam” bir biyografik film ortaya koyacaktır.

“Veda”, yönetmenin bir iddiasını taşır: konu edindiği bir yaşam öyküsü ya da yaşam süresinin kendi belleği için en uygun “doğal” çerçeve olduğunu kabul ettirmeye çalışır; kahraman doğmuştur, kahraman büyümüştür, kahraman sevilmiştir, kahraman savaşmıştır, kahraman bir ülke kurmuştur ve kahraman ölmüştür. Bu “doğal” çerçeve belleğin hem yeniden üretimi demektir hem de çerçevenin içine alınan herşey aynı zamanda “çarpıtılabilecek”tir. Bir sonraki bölümde çarpıtma konusu detaylandırılacaktır. “Veda”, hatırlama ile unutma, geçmiş ile gelecek, hayat ile ölüm, akıl ile delilik arasındaki bütün mesafeleri görmezden gelerek tek gerçek üzerinde yoğunlaşır: Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk.

Bu filmde, “var” olmaktan hızla uzaklaşılabilir bir “an”ın sayfasına rastlanmaz. Dolayısı ile bellekte, egemen ideoloji tarafından yer açtırılmış bütün “bilinenler”, “olması gerekenler”le birlikte harmanlanıp yeniden ama eskiye göre

yazılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk (kendi arzusu dışında), kurallar, kanunlar, standartlaştırılmış usuller ve kayıtlar halinde kurumlara yerleşmiş ve yerleştirilmiştir. Yönetmen kendi belleğinde kalanları zaten bu “kumbara”nın içinden çekip kullanmıştır. Üstelik kumbaradan kim ne kullanacaksa bu “uygulamalar” aracılığı ile geçmişe borçlu olduğunu (borçlanma kavramı da dahil olmak üzere) onaylayacaktır. “Veda”nın yönetmeni bu varsayımı onaylar şekilde konuşmuştur (Ek 4):

Filmin yönetmeni Zülfü Livaneli, filmi için “Hayatımın en büyük görevi olarak gördüğüm Atatürk konulu Veda filmi yaptım. Artık ölsem de gam yemem” diyor. (Hülya Kızılyılan, CNNTürk Kültür Sanat, 11/02/2010)

Bu borç, geçmişin manevi devamlılığını (gelenek, kimlik, kariyer, müfredat) ifade eder. Bunlar açıkça ve bilinçli olarak anıları korumak ve saklamak için tasarlanmışlardır. “Veda” da genel bir eğitsel etki taşımaktadır. Bu eğitsel etki bilinçli ya da bilinçsiz bir çarpıtma süreci içine girileceğinin sinyalini verir. Bu süreç bir sonraki bölümde detaylandırılarak ele alınmıştır.

5.1. Belleğin Çarpıtma Dinamikleri ve “Veda”

Bellek, toplumsal ve tarihsel süreçlerle içiçedir. Bu varsayım kabul edildiği anda çarpıtma kavramı ortaya çıkar ve çarpıtmanın önüne geçilemez. İngiliz tarihçi Peter Burke'den aktaran Schudson'un ifadesiyle;

Geçmiş anımsamak ve geçmiş hakkında yazmak eskiden masum bir eylem olarak kabul ediliyordu fakat günümüzde durum böyle değil. Artık ne anılar ne de geçmişi anlatan kayıtlar nesnel kabul ediliyor. Her ikisinde de seçimler, yorumlar ve çarpıtma toplumsal olarak koşullandırılmıştır. Koşullandırma sadece bireylerin eseri değildir. (Burke, 1989 akt. Schudson, 2007:181)

Bellek, her zaman ve her koşulda seçici olduğu için “çarpıtır”. Schudson'un (2007) makalesinden özetle; bir görme biçimi aynı zamanda bir görmeme biçimidir; bir hatırlama biçimi de aynı zamanda bir unutma biçimidir. Gerçek bir anının mümkün olabileceği tek koşul belleğin bir kaydetme yönteminin olmasıdır. Oysa bellek

sadece bir bilgi kodlama, bilgi depolama ve bilgiyi stratejik biçimde bulup getirme sürecidir. Bu sürecin her aşaması toplumsal, psikolojik ve tarihi etkilenimler içindedir.

Yine de bu, geçmişle ilgili bir fikir birliğine belli ölçüde de olsa varılabilecek uygun bir zemin olmadığı anlamına gelmemektedir. Çarpıtmalarla karşılaştığımızda da aynı fikirde olabiliyoruz. Belleğin en az dört tane önemli ve ayırt edilebilir çarpıtma sürecinden bahseden Michael Schudson'a göre çarpıtmalar düzeltilebilir olabiliyor.

Çarpıtma süreçlerinin açıklamaları, "Veda" filmindeki karşılıklarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur. Çarpıtmanın süreçleri bu araştırmanın giriş bölümünde ele alındığı üzere şunlardan oluşur:

1. Uzaklaştırma (Marginalize)
2. Araçsallaştırma (Instrumentalize)
3. Öyküleştirme (Fictionalize)
4. Bilişselleştirme ve Uzlaşım sallaştırma (Cognition & Conciliation)

Uzaklaştırma, (Shudson'a göre "geçmişin geri çekilmesi") zamanın akışı ile belleğin iki açıdan yeniden biçimlenmesidir. Öncelikle, detaylar yitirilir. Anılar daha belirsiz, silik bir hale gelir. İkinci olarak zaman içinde genellikle duygusal yoğunluk kaybı yaşanır. Acılar, sevinçler her defasında aynı yoğunlukta hatırlanmaz. Zamanın geçişiyle birlikte yoğunluğu azalan anının silikleşmesini engelleyen güçlü etmenlerden biri de travma ve travma sonrası stres sendromunun çeşitli belirtileridir.

Cathy Caruth şöyle diyor;

Travma geçiren kişiler, imkansız bir tarihi içlerinde taşırlar ya da bizzat kendileri, bütünüyle sahip olamayacakları bir tarihin semptomları haline gelirler. (Caruth, 1991 akt. Shudson, 2007:184)

Veda filmine kaynak teşkil eden Salih Bozok'un anıları, travmatik fiziksel ve ruhsal deneyim yaşamış kendisi için hafızasında kendi kendini yineleme kapasitesine sahiptir. Filmde Salih Bozok'un kendisini vurma sürecini en az Salih Bozok kadar kararlı bir şekilde planlayan/görselleştiren yönetmen, Salih Bozok'un travmasını hem irdelemekten kaçarak yok saymıştır hem de değinmemek suretiyle travmaya sahip çıkarak onun anlattığı tarihi imkansızlaştırmıştır. Lord Kinross'un kaleme aldığı Atatürk biyografisinde Salih Bozok'un intihar teşebbüsü sadece bir cümle ile yer alır, o da dipnot olarak;

Salih Bozok, Atatürk'süz yaşamaya dayanamayacağı için, onun öldüğü gün kalbine bir kurşun sıkarak ihtihara teşebbüs etmiştir. (Kinross, 2006: 566, dipnot 1)

Yazar Andrew Mango'nun yazdığı Atatürk biyografisinde, Kazım Karabekir'in anılarını yazdığı "İstiklal Harbimiz"den de alıntılanarak; biraz daha açıklayıcı bir yorum görülür;

Atatürk'ün ölümünden birkaç dakika sonra odaya dalan arkadaşı Salih Bozok, onun cansız bedenini görünce tekrar dışarı çıktı ve tabancasını çekip kendini göğsünden vurdu. Kurşun kalbini sıyrıp geçti ve Bozok 1941 yılına kadar yaşamını sürdürdü. Cumhurbaşkanı sekreteryasında çalışan Haldun Derin, alaycı bir ifadeyle "Mutat zevat'tan harakiriye başkaca iltifat eden olmadı," diye yazdı. (Mango, 1999:599)

Salih Bozok, 1912 yılından 1938 yılına kadar geçen 26 yıl boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün yanından ayrılmamıştır. Onun hayatı tamamen Mustafa Kemal üzerine kuruludur. Bu uğurda kendi ailesini ihmal ettiği kaynak okumaların satır aralarında ortaya çıkar; Salih Bozok'un ikinci evliliğinden oğlu Muammer'in 1921 yılındaki doğumunu, o sıralar Ankara'da Mustafa Kemal ile olduğu için görememiştir (Dündar, 2001:13). Aralarındaki akid 1908 yılında yolları Selanik'te kesiştiği zaman nettir; Can Dündar'ın aktarımıyla Mustafa Kemal, "Salih, der. Seninle hiç ayrılmayacağız. Seni kendime yaver yapacağım." (2001:10).

Salih Bozok ölmeden 4,5 ay önce, 1 Ocak 1941 günü anılarını yazmayı bitirdiğinde son cümleleri şöyledir;

(...) Atatürk'ün sayesinde her türlü saadete nail olmuş bulunduğumdan millet ve memleketimin saadet ve selametini dilemekten başka hayatta hiçbir emelim kalmamıştır. Binanaleyh vesikalara istinat ettirerek yazmak istediğim hatıramı okuyacak olanların yazılarım(ın) samimiyetinden emin olmalarını herşeyden önce rica ederim. İmza: Bilecik Milletvekili, Salih Bozok. (Dündar, 2001:12/13)

Onun Atatürk sevgisi olaylara yansız bakmasına bir engeldir. Hele ki liderinin ölümünden sonra kendisinde yaşam hakkı görmeme hali, imkansız bir tarihi içinde barındırdığının bir delili olarak karşımıza çıkar. Yönetmenin “Veda” filminde, Salih Bozok'un intihar teşebbüsü, yine yönetmen tarafından “onun da lideri olanı” yüceltmek üzere kullanılmıştır. Burada farklı bir yaklaşıma yer vermek gereklidir. Sadık Öke, “Teyzem Latife” isimli nehir söyleşi⁵¹ kitabında Fatih Bayhan'a, Latife Hanım'ın düzenli günlük tutma alışkanlığını vurguladıktan sonra diyor ki;

Salih Bozok da bütün her şeyi tutmuş, kaldı ki Salih Bozok hemen intihar girişiminde bulunmuştur; *Mustafa Kemal'in ölümünden sonra yaşayamam ben*, diye. Çok enteresan bir intihardır, ölmemiştir, öldürmeyen Allah öldürmez. Bir şanstır ölmemiş olmak ama askeri okuldan mezun ve yaver konumunda olan birinin intihar etmek isteyip ölmemesi ilginçtir. Üstelik bir doktora, bir insanın nereden vurulursa daha kesin öleceğini sormasına rağmen. Ama çok ağırlıklı bir şey, çok etkili bir şey, etkileyici bir şey Paşa (Mustafa Kemal Atatürk) için kendini öldürmek, intihar etmek. (...) Savaş esnasında bir tepeyi geç aldığı için Paşa'nın emrini yerine getiremediğini düşünüp intihar eden Reşat Çiğiltepe'nin bu yaptığına Paşa'nın, *intihar kötü bir örnektir*, diye intihara kötü bakmasına rağmen Salih Bey'in intihar girişiminde bulunması da ilginçtir.” (Öke & Bayhan, 2011:398)

Sevilen birinin kaybı, onu yaşayan için ağır bir travmadır. Travmanın yoğurduğu anıların silik, belirsiz ve çerçevesiz oluşu çarpıtmanın birinci dinamiği olan **uzaklaştırma** ile paralellik teşkil eder. Onu kendine kaynak edinen film yönetmeninin de yolu aynı yere çıkar.

Araçsallaştırma (Schudson'a göre “geçmişin kullanılması”) belleğin, seçerken ve tahrif ederken güncel çıkarılara hizmet ettiğini varsayar. Burada

---

⁵¹ Bir yaşam öyküsünü soru/cevap şeklinde kurgulama ve yazma çalışması. Görüşülen kişinin “söyledikleri” ile sınırlandırıldığı için spekülasyona açık olmak durumundadır. Üstelik görüşülen kişinin soruları önceden görme, değiştirme, çıkarma gibi özgürlükleri olduğu için ortaya etik anlamda sorun da çıkabilir.

kastedilen, anıların güncel bir stratejik amacı desteklemeye yardımcı olmaları için hatırlanıp biçimlendirilebileceğidir. Güncel çıkarın mutlaka stratejik olması gerekmez. Hatırlayan kişi geçmişi tahrif ederek, kendi çıkarları için kullanarak dünyayı –şimdiki zamanı- daha iyi anlamak için geçmişten faydalanma amacını güdebilir. Schudson'un makalesi **araçsallaştırmanın** iki derecesinden bahseder; birinci derecesinde önem güncel çıkarlara hizmet etmek için geçmişin belli bir yorumunu desteklemektir. İkinci derecesinde ise, geçmişi, her zaman belli bir yorumunu desteklemeden kullanır ve çarpıtır. Tercih edilen ve desteklenen, geçmişin onu nakletmekle yükümlü olanlara şan şöhret kazandırabilecek olan yorumudur (2007:187).

“Veda” filminde yönetmen mealen bu filmi çekmenin kendisi ve ülkesi için bir borç olduğunu, bunu yerine getirmekle çok önemli bir görevi sonlandırdığını itiraf etmişti. Doğal olarak, bu filmde ilk sırada beklediği takdir edilmektir. Diğer taraftan, 2010'lar Türkiye'sinde egemenlerin desteklediği bir muhafazakarlık çerçevesinde “Mustafa çocukluğu” anlatır. Amacı şimdiki zamanı içine alan, bir liderin dini uygulamalar yönünden aklanmaya çalışılmasıdır. Filmin 17inci dakikasına denk gelen sahnede (Şekil 5.1.) çocuk Mustafa, babasının mezarı başında, ellerini etrafındaki erişkinler gibi iki yana açarak, yağın yağmur altında dua ederken gösterilir.

Şekil 5.1.: Mustafa babasının mezarında dua ederken canlandırması – Veda tape timer: 00:17:30

Günümüz muhafazakarlarının gözünde “dine karşı bir lider” olarak algılanan bu devlet adamının aslında öyle olmadığına bir göstergesi mi düzenlenmiştir? Mustafa, doğru düzgün tanıma fırsatını bulamadığı babasının vakitsiz kaybından duyduğu üzüntüyü ifade edebildiğinde artık Mustafa Kemal Atatürk⁵² idi, bu duygularını anlattığını varsaydığımız Salih Bozok ise onun emrinde görevli yaveri idi. Ancak bu araştırmaya kaynaklık eden kitaplar içinde, Ali Rıza Efendi'nin cenaze törenine ilişkin herhangi bir detaya rastlanılmadığını ifade etmek gerekir. Genç yaşta dul kalan Zübeyde Hanım'ın acıyı en yoğun yaşadığı öyle bir günde, yaşı küçük olan oğlunu cenazeye götürdüğünü düşünmek ihtimal dahilindedir ancak ispatı yoktur. Yönetmen, geçmişin bu halini güncelliği olan bir stratejik amacı destekler şekilde yeniden biçimlendirmiştir. Böylelikle muhafazakar kesime mesaj iletilmiş olur.

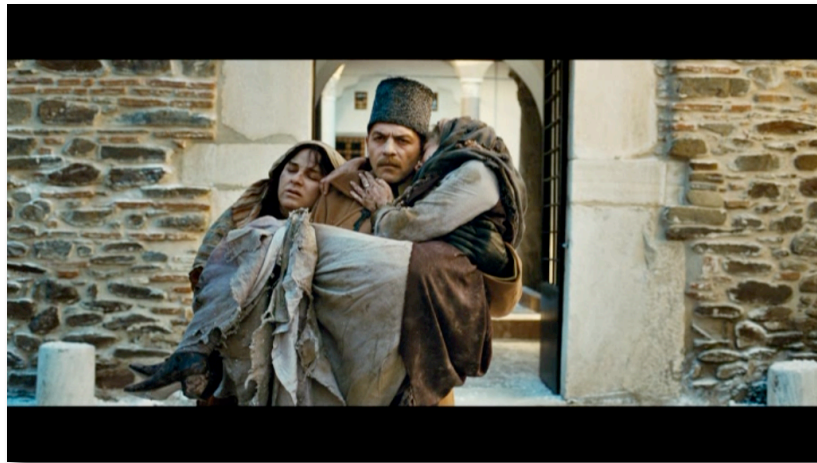
Ancak diğer taraftan tam tersi bir mesaj filmin 64. dakikasında eleştiriye açık bir anlatımla karşımıza çıkar; 1921 Çankaya'sında evde, başında beyaz bir tülbent/örtü ile, her zamanki ekibiyle gelen Mustafa Kemal'i karşılayan Fikriye, onun “ricası” üzerine baş örtüsünü açar, rakı sofrasına davet edilir, oturur; bir kadeh rakı içer. Bir devrim yapılacaksa bunun önce evden başlaması gerektiğini söyleyen Mustafa Kemal'in modernleşme ideolojisini baş örtme+rakı sofrası düzleminde sermeye çalışmak film yönetmeninin şimdiki anlamasında ve izleyicisine anlatmasında belleğinin yeniden ürettiği bir geçmişten faydalanma olarak yorumlanabilir. Bu fayda, egemen ideolojinin günümüzde yerleştirmek istediği “devlet eliyle steril yaşam” tarzına yarayacak bir unsur haline gelme potansiyeli taşır. Devlet'in gücünün sadece iyiliğin hizmetinde kullanıldığını kabul etsek bile iyiliği zoraki benimsettiği için onun niteliğini değiştirir. Çünkü, “bir emir” özgürlüğün meşru bir tepkisine yolaçar. Ayrıca iyilik “emirle” gelirse “kötülüğe” dönüşür, çünkü insan

---

⁵² Atatürk soyadını 1934 yılında aldığına göre, çocukluk anılarının konuşulduğu bir Çankaya sofrası o yıl ve sonrası için geçerli olabilir.

onuru iyiliği özgürce ister. Günümüz iktidarı rakı içmeye yasaklar getirmiştir. Türkiye’de muhafazakar kesimin alkollü içki kullanmadığı varsayımından hareketle “Veda” filmi günümüz izleyicisine “başını açan, rakıyı içer” mesajını verir. Dolayısı ile alkol kullanmayan kesim ve Atatürkçü kesim ayırımı yapılmış olur. Bu da araştırmacının tartıştığı Türkiye toplumundaki bölünmüşlüğe katkıda bulunan bir unsur olarak kullanılma tehlikesini doğurur.

Bir biyografik sinema filmine geçmişin ilginçleştirilmeye çalışılması yine bir çarpıtmadır; **öyküleştirmedir**. Geçmişin belli bir yorumunu nakletmek için bir tür kültürel biçimle sarmalanması gerekir. Bu biçim genellikle bir anlatıdır; giriş, gelişme ve sonuç bölümünden oluşur. Bir öykü halini alır, dolayısıyla keyfi olandır. Geçmişte yaşananları aktarma değil, bunları süsleme ve ilginç hale getirme çabası vardır. Öyküleme, anlatılan olayı basitleştirir. “Veda” filminin 42inci dakikasında 1912 yılında İstanbul’da, Balkanlardan göçenlerin yerleştirildiği bir muhacir kampında, sefalet içinde bekleyenlerin arasında dolaşan Mustafa Kemal, duvar dibinde (yönetmenin izleyiciye daha önce “göstermediği” bir yüzük aracılığı ile) annesi Zübeyde Hanım’ı ve kızkardeşi Makbule’yi bulur. Zübeyde Hanım’ı kucağına alarak kamptan uzaklaşırlar (Şekil 5.2.).

Şekil 5.2.: Mustafa Kemal’in Zübeyde Hanım’ı ve Makbule’yi mülteci kampında bulma canlandırması.
Veda tape timer: 00:42:13

Filmin bu sekansı dönemin sefaletini, insanların göçle yaşadıkları yıkımı gözler önüne sermesi bakımından çarpıcıdır. Ancak yönetmen, Mustafa Kemal üzerinden bir öykü yazmıştır. Sekansın öykü aşamaları şu şekilde gelişir: Çaresiz bir arayış, tesadüfen bulunan bir anne, duygulu bir kavuşma, acıda ortak olma, oğul tarafından kurtarılış ve umuda yolculuk. Yönetmen bu sekansta, doğruluğu kanıtlanmamış bir yaşam kesitinin içine o sırada ne yoksa onu koymak suretiyle geçmişle ilgili bir öykü anlatmıştır. Yönetmen, kendi zamanının (şimdinin) insanlık tarihi geçidine nasıl uyum sağladığını gösteren baskın bir öykünün hükmü altındadır.

Lord Kinross Atatürk biyografisinde, Selanik'ten göçen Zübeyde Hanım ve Makbule'nin İstanbul'da Fikriye'lerin evine yerleştiklerini, Mustafa Kemal'in kendisini orada bulduğunu yazar (2006:77). Andrew Mango 750 sayfada anlattığı Atatürk biyografisinde Zübeyde Hanımların 1912'de İstanbul'a nasıl ve hangi şartlarda geldiğine hiç değinmez (1999). Kılıç Ali'nin Atatürk anılarını 795 sayfada derleyen Hulusi Turgut da Selanik'ten İstanbul'a nasıl ve ne zaman geldikleriyle ilgili bir bilgi vermez (2005). Salih Bozok anılarında 1912 yılında İstanbul'da Meserret kahvesinde bulduklarını yazar ama annesi ve kızkardeşi ile ilgili hiçbir bilgi geçmez (Dündar, 2001:47). Harold Courtenay Armstrong'un 1933 yılında Atatürk yaşarken ve yer yer düşmanca bir tutum sergileyerek kaleme aldığı biyografisinde ise şöyle yazar;

Mustafa Kemal büyük bir kaygı ile ailesinden haber almaya çalışıyordu. Selanik'ten gelen pek çok göçmeni buldu. Ona kentin büyük bir zorbalığa uğradığını anlattılar. (...) Sonunda annesini ve kızkardeşi Makbule'yi mülteci kamplarından birinde buldu. (Armstrong, 1996:31)

Atatürk'ün ölümünden sonra ilk defa yazılan biyografisini Şevket Süreyya Aydemir 1960'ların başında kaleme almıştı. Üç ciltte, Atatürk'ün devrimci ruhunu ve yeni kurulan bir ülkeyi olayları ile ele alırken Atatürk'ün etrafındaki kadınlara (annesi, kızkardeşi, eşi vb.) oldukça mesafeli bakmıştır (1986). Dolayısıyla, 1912'de ailesinin mülteci kampında oluşu ve Mustafa Kemal'in onları buluşu ile ilgili bir bilgiye/anıya

kaynak oluşturan eserler içinde rastlanmaz. Bu sekans, belleğin çarpıtma dinamiklerinden biri olan **öyküleştirme**ye bir örnektir; yönetmen burada anlattıklarını ilginç hale getirme kaygısı taşımıştır.

Son olarak, **bilişselleştirme** ve **uzlaşımsallaştırma** dinamiğinde çarpıtırken geçmişin bilinebilir hale getirilmesine değinilecektir. Michael Schudson ilgili makalesinde, yetişkin belleğin uzlaşımsallaştırılması olarak nitelendirdiği şeyin bellek için önemli bir süreç olduğunu söyler. Ona göre, bilinen geçmiş her zaman öyküleştirilmiş olan değildir; inşa edilmeden, düzenlenmeden yaşanandan ziyade, düzenlenmiş, yapılmış olandır (2007:193). Burada amaç, üzerinde fikir birliğine varılacak bir düzenleme içinde kodlama yapmaktır. Kamuya ait alanda geçmiş yalnızca kaydedilmemiş olacaktır; aynı zamanda aktif biçimde elden geçirme, bilgi yerleştirme ve kolayca aktarabilme özelliklerini de koruyacaktır. Geriye kalan herkes için anımsanması gereken bir/iki koddan başkası olmayacaktır. “Veda” filminin 91inci dakikasında, Çankaya köşkünün bahçesinde Mustafa Kemal muhafız alayındaki askerler ile sohbet ederken, köşkün balkonunda belirip, kendisini alaycı bir dille eleştiren Latife Hanım’ın söyledikleri yüzünden kalp spazmı geçirdiği gösterilir. Sahnenin üzerine duyulan Salih Bozok’un anlatan sesi de bu durumu teyid eder niteliktedir.

Burada verilen mesaj, Mustafa Kemal’in geçimsiz bir eşe sahip olduğu, sürekli eşini tolare etmek durumunda kaldığı, bu baskı yüzünden de evlilik ilişkisinin “koskoca ülke kurtarıcısının” sağlığını tehdit eder bir boyuta geldiğidir. Bu düzenleme sonunda, Mustafa Kemal’e karılık etmiş bir insan için kodlar belli edilmiştir. “Veda”yı izledikten sonra filmle ilgili fikirlerini internet yolu ile bildiren izleyicilerden bazılarının yazdıkları şöyledir (Ek 6);

insan istedikten sonra, her zaman eleştirecek bişey bulur. bence film gayet güzel ve etkileyiciydi hatta keşke hayatına hiç latife hanım girmeseydi diye bile düşündüm kaç kere kalp krizi geçirtmiş Atamıza. bence herkesin izlemesi lazım

Misafir - 20.06.2010 17:56:17

www.nethaber.com/Yasam/135699/Zulfu-Livanelinin-VEDA-filminde-TARIHI alıntılama tarihi: 17/11/2010

Bir diğer yorumcu, gösterilenlerin hepsini Atatürk'ün insani ilişkileri olarak değerlendirir ve normalleştirir;

Yahu hangi okul kitabında, Bozok ile olan ilişkisi, Fikriye ve Latife ile olan ilişkileri, intiharlar, ölümler v.s. yazıyordu, bu film Büyük Önder Atatürk ün, hayatındaki insani ilişkileri anlatan bir filmidir. Bu şekilde değerlendirilmelidir.

01 Mart 2010, 11:56 Karamurat

www.medyacafe.com/zulfu-livaneliden-aturk-filmi-veda-20177h.htm
alıntılama tarihi 17/11/2010

Yorumlardan çıkartılabilecek sonuç “Veda” filminin sergilediği Atatürk'ün yaşamının bu çalışma için rasgele seçilmiş bir örnek olan ve İstanbul Valiliği'nin resmi internet sitesinde yer alan kuru Atatürk biyografisinden farklı olmadığıdır⁵³. Filmde aralara *serpiştirilmiş* kadınlara (annesi, kızkardeşi, Fikriye ve Latife Hanımlar) Atatürk'ün özelini ya da yorumcunun aktarımıyla insani ilişkilerini –ulaşılması güç olan yalnızlığını da- ortaya koymaya çalışırken kullanılabilecek unsurlar olarak yer vermek yerine erkek söylemini sağlamlaştırmış ve yeni hiçbir şey söylememiştir.

---

⁵³ T.C.İstanbul Valiliği Atatürk'ün hayatını şöyle anlatmış: “Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selânik'te (...) üç katlı pembe evde doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır.(...) Küçük Mustafa öğrenim çağına gelince Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde öğrenime başladı, sonra babasının isteğiyle Şemsi Efendi Mektebi'ne geçti. Bu sırada babasını kaybetti. (...) 1893 yılında Askeri Rüştiye'ye girdi. (...) 1911 yılında İtalyanların Trablusgarp'a hücumu ile başlayan savaşta, Mustafa Kemal bir grup arkadaşıyla birlikte Tobruk ve Derne bölgesinde görev aldı (...) 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nda, Mustafa Kemal Çanakkale'de bir kahramanlık destanı yazıp İtilaf Devletlerine "Çanakkale geçilmez!" dedirtti. (...)” Devamını kısaltarak alırsak; “Atatürk özel yaşamında sadelik içinde yaşadı. 29 Ocak 1923'de Latife Hanımla evlendi. Birçok yurt gezisine birlikte çıktılar.” şeklindedir. Ölümü anlatılırken de; “Dolmabahçe Sarayı'nda 10 Kasım 1938 sabahı saat dokuz beş geçte, insan için değişmez kanun, hükmünü uyguladı. Mustafa Kemal Atatürk aramızdan ayrıldı.(...)” denmektedir. (Kaynak: <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=397> alıntılama tarihi 5/06/2011).

Bu çalışmanın daha önceki sayfalarında yer alan Tablo 4.2.'de Atatürk'le ilgili bir film olduğu için beğendiğini ifade eden 69 izleyicinin gözünde, Latife Hanım kodları belli, bilişselleştirilmiş bir kadındır. Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke, Mart 2010'da Sabah gazetesine verdiği röportajında şunları söyler (Ek 7);

(Bu filmin) Sadece belirli bir kesimi memnun etmek için çekilmiş olması bizi üzdü. Bu film, Atatürk'ü anlatmıyor. Galada, film bitti, Zülfü Bey, “Salih Bozok'un torunları burada,” dedi, onlar kalktı, selam verdi. “Ülkü Hanım da burada,” dedi, o da selam verdi. Ardından “Latife Hanım'ın yeğeni de burada,” dedi, ben de ayağa kalkmak zorunda kaldım, ama insanlar güldü. Bu kadını bu şekilde tanıtmaya hakları yok. Çünkü bu kadın, Paşa ile evlenmiş, aynı yastığa baş koymuş, eğitilmiş, modern Türk kadınının simgesi. (Figen Yanık röportajı, Sabah Gazetesi, 7/03/2010)

Galada izleyicinin filmdeki karakterlerden birine gülmesine neden olan yönetmenin Atatürk-Latife-Fikriye-Bozok anlatımında bir taraf tutma durumu sergilediğini söylemek mümkündür.

Mustafa Kemal 1923 yılında, Çankaya köşkünün bahçesinde ikinci kalp spazmını geçirmiştir. Gösterilenin tersine, kendisine balkondan bağıran bir Latife Hanım yoktur. Kalbinin ilk kez teklemesi Eylül 1922'de, 41 yaşında, İzmir'de ve Latife Hanım'ın babaevinde gerçekleşmiştir. O dönem, kayınpederi Muammer Bey kendi doktorunu eve getirterek müdahalede bulunulmasını sağlamıştır. Doktor, sigarayı ve içkiyi azaltması gerektiğini söylemiştir (Öke & Bayhan, 2011:244). Bunlar olurken, Latife Hanım zatürre tedavisi için İstanbul'dadır. Tıp tarihi alanında Atatürk'ün sağlığını tez konusu yapan tek kişi olan Dr. Eren Akçiçek, 1922-23 senesinde ufak tefek kalp rahatsızlıkları geçirmeye başlayan Atatürk'ün bu rahatsızlıkları 1924'de 2 kez tekrarladığını, 1927'de enfarktüs şeklinde ortaya çıktığını yazar (Ek 8). Latife Hanım'ın geçimsiz bir eş gibi gösterilmesi erkek egemen bir anlatımın uzantısı olmalıdır. Mustafa Kemal ile evli iken, Latife Hanım'ın annesi Adeviye Hanım'a gönderdiği mektupta; Çankaya sofrasının daimi müdavimlerini kastederek;

Hep yanındalar, hiç yalnız bırakmıyorlar. Biz hiç yalnız kalamıyoruz, o saatten sonra o kadar içkiyle bize paylaşacak hiçbir şey kalmıyor.⁵⁴ (Öke & Bayhan, 2011:245)

Böyle bir açıklama, film yönetmeninin izleyicisi için bir boş alan bırakmasına fırsat verebilirdi.

“Veda” filminde yönetmen, bir liderin eşi ile olan ilişkisini bilişselleştirerek, geçmişi ideolojiler yüzünden sahici olmaktan uzaklaştırılan bir Atatürk seriminde, onun iki buçuk yıllık evliliğini bilinebilir hale getirmiştir. Burada bilinebilirlik tek taraflıdır ve hava sızdırmayacak şekilde düzenlenmesi de herkesin fikir birliği içinde olmasını kolaylaştırmıştır. Ek 6’da verilen izleyici yorumları bu durumu onaylar niteliktedir.

Uzlaşimsallaştırma bir noktadan itibaren anıtaştırmaya da dönüşebilmektedir. Bir şeyi bir anıta dönüştürme sürecinde geçmiş de dönüştürülecektir. Anılan olaya olağanüstü bir önem yüklenmesi geçmişi kavrayışta niteleyici ve ayrıcalıklı bir yer tahsis edecektir. Kısaca olay, bir “kutsal tarih kaydı” haline gelir (Schwartz, 1982:377 akt. Schudson, 2007:195). “Veda” filminde yönetmen Çanakkale Savaşı için uzun bir yer ayırmıştır. Tarihin kutsal olan bu kayıdından faydalanmak sureti ile zaten anıtsallaştırılmış olanı anar, hatırlatır ve bellekteki yerini sağlamlaştırır. Bunu yaparken, savaş sırasında cephede çekilmiş fotoğrafların (görsel malzeme) birebir canlandırılması yolunu seçmiştir. Konuyu böyle işlemesindeki amaç, dayatılmış ve kabul edilmiş tarihsel hafıza kaydı ile izleyicide filmin diğer sahnelerinin (verilerinin) de sorgulanmasına fırsat vermeden bir dayatmaya ya da bir kabullenışı sağlamaya mı yöneliktir? Karşımızda hareket eden, konuşan, renkli fotoğraflar buluruz. Üzerinden 95 yıl geçmiş bir savaşı anlamak fotoğraflar aracılığı ile sağlanamaz. Mustafa Kemal elde silahla düşmanın

---

⁵⁴ İsmet Bozdağ 2007 yılında “Latife Hanım’ın Kağıtları” isimli kitap çalışmasını yaparken bu mektubun orijinalini görmüştür ancak ailenin aldığı karara uyararak yazmamıştır. Yukarıdaki alıntıda bu bilgiyi sözlü olarak ifşa eden Latife Hanım’ın yeğenidir ve “Veda” filmi gösterime girdikten sonra ailenin aldığı ortak karara istinaden bu bilgiyi açıklamıştır.

önüne atılır gösterilir. Ancak sayısı binleri aşan birliklerin tek kumandanı olarak cepheden koşarak düşmanın kucağına atılması bilgisi doğru değildir. O, yönetim kısmındadır ve askeri dehasını liderlik ederek gösterir. Film, bir santranç ustalığı ile uygulanan taktiklere değinip Mustafa Kemal kişiliğini oluşturabilecekken bunu yapmaz.

Yukarıda değinilmeye çalışılan çarpıtma ve süreçlerinin bu film için hedeflediği tek bir durumdan bahsedilebilir: İzleyici için bilebileceği ve üzerinde fikir birliğine varabileceği bir geçmişin ve kahramanının var olduğuna inanmak. Bu insana güven duygusu verir. Neyin güvenidir bu? İçselleştirilemeyen, mitleşen kahramanların varlığına inanmak mı? Dünyanın daha iyi bir yer olabileceğine olan inanç mitlerin gölgesinde kendisine var olma alanı sağlayamaz. Tam tersi olarak bireyi kaynağına hiçbir zaman ulaşamayacağı bir rüyanın –geçmişin- nostalgisinin kucağına bırakır. Daha önce ifade edilmeye çalışıldığı gibi; varış değil, yolculuktur önemli olan.

Ülkemiz tarihinde yaptıkları kadar yapmadıkları ve/veya yanlış yaptıkları ile de yer alan tarihsel kişilikler bir biyografik sinema filminde yeniden hayat bulacakları zaman, onu “şimdi” izleyenler için resmi ideoloji geçidi olmasından ziyade, izleyicinin kendi hayat yolculuğunda bir umut, yeni bir bakış açısı yakalayabileceği imkanlar zincirine dönüşmelidir. Bu da ancak boş alan yaratılarak yazılacak/çekilecek biyografik filmlerde olur.

5.2. Boş Alan Kavramı ve Filmin Biraraya Geldiği Noktalar

Filmin özeti verilir iken seçilen film olayları filmdeki kronolojileri ile sıranlanmıştır. Bu bölümde aşağıdaki sıralama ile yer alan film olayları üzerinden boş alan ve filmin kavuştuğu noktalar tartışılır.

2.Askeri okula gidişi

4.Fikriye ile tanışması

7.Fikriye ile Ankara'da yaşayış

9.Latife ile evlilik ve Ankara

3.Trablusgarp'a gidişi

6.Kurtuluş Savaşı

8.İzmir'e gidiş ve Latife ile tanışma

Kendi Mona Lisa'mızı yaratmak isteği, Zoe'nin aynadaki görüntüsüne sarılmak istemesiyle aynı masumiyettedir. Orada olmayan bir şey, bireyin kendi yansıması ile dolduğunda onu anlama, ilişkiye geçme ve belki sevme potansiyelini taşır. Bireyin kendi yansımasında yine o bireye ait hayat deneyimlerinin benzeri görülebilecektir. Film üzerinden örneklemeler ile açıklık getirmek gerekirse; "Veda" filminde genç Mustafa'nın sadece formaya duyduğu hayranlık betimlemesi (**2.Askeri okula gidişi**), gelecekte ülkesi için büyük işlere kalkışacak bir lider kurgulaması için yeterli olmadığı gibi inandırıcı da değildir. Selanikte oturdukları mahallede bir komşunun büyük oğlu olan Binbaşı Kadri⁵⁵ üzerinde formasıyla mahallede belirdikçe küçük Mustafa'nın dikkatini çeker hatta onu kıskanır (Mango, 1999:54). "Önemli bir insan olacağım" diyerek (Kinross, 2006:30) küçük yaşta niyetini belli etmiş bir çocuk için önemli bir insan olmanın yolu dönemin bir anlayışının uzantısı olarak askerlik mesleğinden geçmektedir. Mustafa bu görüye kendi geniş anlamdaki ailesinden

---

⁵⁵ Bazı kaynaklar Binbaşı Kadri'yi komşu değil, kiracıları olarak gösteriyor.

sahip olmuş olmalıdır. Avrupa’da tehdit altındaki topraklarda yaşayan bu Osmanlı ailelerinin çocuklarının geleceğinin askerlik mesleğinde olduğunu anlamış olmaları gerektir. Bu biyografik film için buradaki boş alanın, çocuğun evde konuşulanları algılayışından ve çocuk gözüyle etrafında bir sihirle çevrelenmiş, pırıl pırıl formalı, çakı gibi bir “Binbaşı Kadri” karakterinden sağlanması mümkündür. Üstelik, filmin izleyicisi için kendi çocukluğunda yarattığı bir sihire tekabül eder.

On sekiz yaşında bir delikanlı olan Mustafa için etrafta baba figürü olmayan bir ortamda bir “yerine koyma” kişisi seçilemez mi?⁵⁶ Bu sorunun cevabı Andrew Mango’nun ve Lord Kinross’un Atatürk biyografilerinde ve Ali Fuad Cebesoy’un hatıralarını yazdığı kitabında görülebilir. Mustafa 1899’da, ilk defa İstanbul’a okumak için geldiğinde okul arkadaşı Ali Fuad (Cebesoy) ile arkadaş olur. Ali Fuad’ın babası İsmail Fazıl da ordunun saygın bir paşasıdır. Mustafa Kemal, onların Kuzguncuk’taki yalısının sık sık misafiri olur ve ailenin sosyal statüsü ile kendi ailesini karşılaştırır; kendi ailesini gösterişsiz, sönük ve taşralı bulur. Bir gün hüznlenerek Ali Fuad’a baba sevgisinin ne olduğunu bilmediğini ifade eder. Ali Fuad bu bilgiyi babası İsmail Fazıl Paşa ile paylaşmış olmalı ki, Paşa da zaten terbiyesini ve zekasını beğendiği Mustafa Kemal’e Kuzguncuk’taki yalıyı kendi evi saymasını söyler. Henüz on sekiz yaşında olan Mustafa Kemal de Paşa’yı çocukken kaybettiği kendi öz babasının yerine koymaya başlar (Kinross, 2006:33). Rakı ve viski ile tanışması da bu ailenin aracılığı ile olur (Cebesoy, 2000:32; Kinross, 2006:33; Mango, 1999:69). Mustafa Kemal, kendi yaşantısındaki boşlukları, etrafındakiler ile doldurmaya başlamıştır. Bunların ona ait bir biyografik filmde gösterilmesi izleyici açısından bu defa kendisi

---

⁵⁶ Genç Mustafa babası öldükten sonra, annesinin Ragıp Efendi ile olan evliliğini onaylamadığı için üvey babası ile yakınlık kurmaz. Ancak yaşı kemale erdikten sonra Mustafa Kemal, Ragıp Efendi’ye parasal yardımda bulunur. 1912’de Zübeyde Hanım Makbule’yi de yanına alarak İstanbul’a göç ettiğinde Ragıp Efendi Selanik’te kalır ve yaşamını orada sürdürür. Mustafa Kemal, Ragıp Efendi için Ali Fuat Cebesoy’a “Bana karşı hep çok saygılı davranmış, büyük adam muamelesi etmiştir. Nazik ve kibar bir insandır” demiştir (Cebesoy, 2000:25).

tarafından doldurulabilecek bir boş alanı yaratır: İçinde baba figürü de olan daha iyi bir hayata duyulan özlem ve bunların gerçekleşebileceğine dair umut.

Atatürk ideolojisinin bir okuması olarak filmde Fikriye karakteri edilgen gösterilmiştir (**4.Fikriye ile tanışması**). Kaynaklar Fikriye Hanım'ın başarısız bir evlilik yaptıktan sonra baba evine döndüğünü, hayatını boşanmış bir kadın olarak geçirdiği sırada Mustafa Kemal ile karşılaştığını yazar. Fikriye Hanım'ın Mustafa Kemal'e aşık olduğu bilgisi aynı kaynaklar tarafından doğrulanır, hatta Mustafa Kemal Atatürk Fikriye Hanım ve Latife Hanım'ı kastederek; "Beni iki kadın çok sevdi: Biri yalnız ben olduğum için, öteki mevkim için" demiştir (Çalışlar, 2006; Dündar, 2001; Turgut, 2005; Topuz, 2001).

Bu aşkın kahramanlarının kimlikleri bir an için görmezden gelindiğinde, ortaya şöyle bir serim çıkar (**7.Fikriye ile Ankara'da yaşayış**): 1920 yılında bir kadın sevdiği adam için tehlikeli bir yolculuk sonunda adamın yaşadığı kente gelir . Adamın yaşadığı yeri bir yuvaya çevirir ve ona aşk verir; şefkatini gösterir. Adam aldıklarından memnundur ancak, iki sene sonra, 1922 yılında, başka bir şehirde, başka bir kadına evlilik teklif eder (**9.Latife ile evlilik ve Ankara**). O sırada ilk kadın durumdan habersiz, erkeğinin yolunu gözlemektedir. Evlilik teklif ettiği kadının da bu durumdan haberi yoktur. Ortaya kadınlara karşı haksızlık yapabilen bir erkek çıkıyor. Boş olacak alan işte bu haksızlık üzerinden yaratılabilir olandır. Yerine konacak şey, erkeğin kendisini bir ilişki sırasında nasıl gördüğü ile ilişkilendirilmelidir. Mustafa Kemal, İzmir'de Latife Hanım'ın baba evinde zaten var olan fotoğrafının arkasına; "Sen bu resme bak. Ve hala hayır diyorsan bir daha teklif etmeyeceğim" (Çalışlar, 2006:69), diye yazar ve Latife Hanım'ın görmesi için bırakır. Yine kimliklerini gözardı ederek devam edecek olsak; bu adamın, kadını değil de durumlar karşısında kendisini ve eylemlerini sevmesinin ve hayatını geçirebileceği herhangi bir kadına bağlanamayacağını bir işareti olamaz mı? Çünkü adamın kendisi için koyduğu hedefler yüksektir ve bunları başarmak için haksızlıklar yapabileceği –zaten- olasılık

dahilindedir. Mustafa Kemal'in Fikriye Hanım'la birlikteliği yaklaşık iki sene, Latife Hanım'la ise iki sene beş ay sürmüştür.

Filmdeki Fikriye Hanım için yaratılacak boş olan, "kendi ben"ini Mustafa Kemal'i sevdiği kadar sevmemesi, kendi ihtiyaçlarını belirleyememesi üzerindedir: karşılık görmediği bir aşk uğruna önce sağlığından sonra da canından olacaktır. Latife Hanım için boş alan hayatı bir iddia olarak görmesinde yatar; başarıma iddiası. İlber Ortaylı'nın (2011), Latife Hanım için yazdıkları araştırmacının savını doğrular niteliktedir;

(...) Şahsen Uşakizade Latife Hanım'ın; Türkiye mareşali ve Cumhuriyetin kurucu önderi Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya başarılı bir eş olduğu kanısında değilim. Yaşım icabı o dönemin bazı büyüklerini dinlemiştim. Evlendiği adamın kim olduğunu ve kişiliğini yeterince anlamaktan ve öğrenmeye çalışmaktan çok, kendi rolünü abarttığı açıktır (2011: 163).

"Kendi rolünü abartmak" en az kocası kadar başarılı bir kadın olmayı istemesindedir. Kaynak oluşturan biyografiler Mustafa Kemal'in başarıyı hedeflemesini bir iddia değil, doğası olarak alırlar. Bu noktada Latife Hanım'ın zamanından önce yaşamış bir kadın olmasının sıkıntısını çektiğini söyleyebiliriz. Çünkü o hem veren hem de talep edebilendir: Erkeğinden sevgi, aşk, saygı ve takdir edilmeyi ister; alma konusunda iddialıdır. Geçmişin şimdiye katkısı bağlamında verili uyarı malzemesini değiştirmedeği, bu malzemeyi kullandığı daha önce belirtilmişti. Boş bir alan yukarıda örneklendiği gibi işte bu malzemelerden çıkar. Kendisinden birşey istenmesine alışık olmayan bir adam (ama o istediklerini hep alma gücüne sahiptir), karşısında ise daha önce babasıyla kurduğu demokratik ilişkiden ilham alarak davranan bir kadın: birbirlerini tüketebilecekleri varsayımı oluşturulacak boş alan için anlamlı bir zemin oluşturabilir.

Bir diğer örnekleme Salih Bozok'un Mustafa Kemal Atatürk ve onun kadınları ile ilişkisi üzerinden yapmak mümkündür. Buradaki malzeme Salih Bozok karakteri için boş alan yaratma imkanı verir. Birini çok sevmek, kendini onunla

özdeşleştirmek (identification) hastalıklı bir duygu haline dönüşebilir. “Veda” filminde yönetmenin de görmezden gelemediği bir durum vardır: Salih Bozok’a Mustafa Kemal Atatürk’ü hiç kıskanmadığını söyler, ama kendisini “aşağıda tutarak” söyler; Mustafa Kemal bir Ağrı Dağı’dır, o değildir; Mustafa Kemal Akdeniz’dir, o değildir. Zaten Atatürk ölünce, kendisinin ifadesiyle işi bitmiştir (Dr.Mim Kemal Öke’den akt. Dündar, 2001:171). Bunu söyledikten sonra da gider kendisini vurur. Uğruna yaşayacağı, sorumluluklarını alacağı evlatlarını yok sayacak bir başka sevginin barışçılığında, mütevazılığında söz etmek mümkün müdür? Diğer taraftan, filmde yer almayan bir örnekleme ile ifade etmek gerekirse: Mustafa Kemal’in her tür işini yapan, hep yanında olan Salih Bozok’un Mustafa Kemal için yalan söylemiş olabileceği de bir boş alandır; şeylerin görünmeyen kısmı ile ilgili bilinenlerin çoğu kendisinin –görünenin- gerçek bir yönüdür. Mudanya Mütarekesi’nin ardından, Ekim 1922’de Bursa’ya gitmeye karar veren Mustafa Kemal o sırada Ankara’da Fikriye Hanım ile aynı evi paylaşıyordu. Salih Bozok’tan İzmir’de yaşayan Latife Hanım’ı da oraya davet etmesini ister. Mustafa Kemal’in hesabına göre Fikriye Hanım Bursa’ya gelmeyecektir dolayısı ile Latife Hanım’la başbaşa olabileceklerdir. Devamını İsmet Bozdağ’ın “Latife ve Fikriye” çalışmasından alıntıyla;

Mustafa Kemal, Latife’yi Bursa’ya çağdıktan sonra Salih’e, “Bizim düzen bozuldu” demişti. “Fikriye Bursa’ya geliyor.” Başyaver Salih de, “A be Paşam canın sağ olsun... Kurarız bir düzencik daha” diye cevap vermişti. (Bozdağ, 2005:55)

İpek Çalışlar’ın “Latife Hanım” biyografisinde olayın devamı şöyle aktarılır;

Latife Anadolu Ajansı’na telefon edip hastalık nedeniyle ertelendi denilen Bursa gezisinin gerçekleştiğini öğrenecek, çelişkili telgrafların kendisinde yaşattığı duyguları Mustafa Kemal Paşa’ya ve Yaver Bozok’a ayrı ayrı yazacaktı. (Çalışlar, 2006:78)

Paşa’sı için -Paşa’sı ile beraber- yalan söyleyebilen bir yaver karakteri, Mustafa Kemal Atatürk biyografi kişisi adına söylenecekleri daha sahil kılacaktır. İzleyici

için boş bırakılmış bir seçim alanı geçmişin “şimdi”ye katkısını çarpıtmayıp, filmin bir “güzelleme” olmasının da önüne geçebilecektir.

Yaşarken hiç kimsenin bir ada olmadığı daha önce vurgulanmıştı. Bireyi birey yapan etrafındakiler ve onlarla kurduğu ilişkilidir. Biyografik bir film çalışması, kendine konu edindiği “kahramanının” yaşarken, yol boyunca çevresinde biriktirdiği insanların –dost ya da düşman- üzerine eğilmeyi gerektirir. “Veda” filminde, film olayları içinde vasıfları olmayan, kimlikleri (adı bile) verilmeyen insanlar sergilenir. Bu insanlar filmin ana kahramanının kişiliğini kurmada, değişimlere uğramasında güçlü birer araç olabilecekken filmin yönetmeni tarafından görmezden gelinmiştir.

Filmde, 1911 Selanik’inde her zaman gittikleri Beyaz Kule’deki meyhane masasında oturan ve Mustafa Kemal ile samimi bir arkadaşlık ilişkisi içinde olan, Çanakkale Savaşı’nda cephede yine onunla olan, ayrı zamanlarda hem Fikriye Hanım’ın hem de Latife Hanım’ın Çankaya’da kurduğu sofralarda her daim yer alan Nuri Conker karakteri izleyiciye hiç tanıtılmamıştır (**3.Trablusgarp’a gidişi**). Oysa, Conker 1937 yılında⁵⁷ – Atatürk’ten bir yıl önce – öldüğünde Atatürk bu ölümden çok etkilenmiş idi (Mango, 1999:591). Film, izleyicisi için bu dostluğun evrelerinde birbirlerine olan etkileri üzerinden bir pozitif boşluk oluşturmaya imkan verebilecek potansiyele sahipti. Şöyle ki; Latife Hanım Mustafa Kemal ile evli iken, Latife Hanım’ın kız kardeşi Vecihe İlmen zamanının büyük kısmını Çankaya Köşkü’nde kardeşi ile beraber geçirmişti, dolayısı ile bir takım olaylara birinci elden tanıklık etmişti. Kardeşinin ayrılmasından sonra Vecihe Hanım, Latife Hanım’ın ayrılık günlerine dair bildiklerini anlatırken;

Latife Hanım kendi kafasına denk bir insan bulup onu kaybetmekten büyük ıstırap duyuyordu. Etrafı ikiye ayrılmıştı. Biri tekrar Latife Hanım’la Atatürk’ü buluşturmak için... Biri de ayırmak için... Kulağımla duydum kaç kere, Nuri Conker, “Aman Paşam kadın lakırdısı dinlenir mi? Gelin içelim...” demiştir. (Vecihe İlmen’den akt. Çalışlar, 2006:366)

---

⁵⁷ Bazı kaynaklar ölüm tarihini Ocak 1938 olarak veriyor.

Olay kahramanlarının kimliklerini kısa bir an için unutup, pozitif bir alan arayışına girildiğinde ortaya herkesin aynı fikirde olması gerekmeyen bir durum çıkar: Bir adamın yakın arkadaşı, o adamın karısıyla olan ilişkisi hakkında fikir yürütebilmiştir, ne söylese yerini/itibarını korumuştur. Karısı ise kocasının içkisine karışabilecek yetkinlikte olmasına rağmen kademe ile yükselen sesini dinletememiştir. Üstelik “yerinden” de olmuştur.

Filmde, Erzurum’da Milli Mücadele’yi başlattığı yıl, bir odada Kazım Karabekir (ve yönetmenin tanıtmadığı 3. kişi) ile birlikte ülke için yapılacaklar listesini oluştururken, Kazım Karabekir’in ilk defa olarak Mustafa Kemal ile aynı ideolojik fikirlerde olmadığını sinyali verilir (**6.Kurtuluş Savaşı**). Mustafa Kemal ilk defa kendisine muhalefet eden bir arkadaşı ile gösterilebilecekken, yönetmen buradaki gerçekçi fırsatı değerlendirmez ve izleyiciye yeni bir pencere açmaz. Oysa çok değil, 4-5 sene sonra silah arkadaşlarından biri olan Kazım Karabekir’i İzmir’de kendisine suikast düzenleyenler arasında olduğu gerekçesi ile tutuklattırarak, sorgulattırarak sonra da beraat ettirecektir (Mumcu, 1992). Yine kimlikler bir tarafa bırakılarak düşünüldüğünde, iktidar sahibinin kendisine muhalefet edenleri susturma gücüne sahip olduğu ve onu kullanabileceği ihtimali ortaya çıkar. Dönemin gerekçeleri, şartları ve kişinin o zamandaki duygu durumu da boş alan bırakılarak filmde işleme potansiyeline sahiptir.

“Veda” Salih Bozok’un gözünden anlatılmış bir biyografik film olma iddiasını taşır (Ek 3). Salih Bozok’un yazılı anılarında önemli bir yer işgal eden İsmet İnönü karakteri filmde, Mustafa Kemal’in İzmir’e girişi sırasında arabada oturan askeri formalı kişilerden sadece biri olarak karşımıza çıkar (**8.İzmir’e gidiş ve Latife ile tanışma**). Arabadakilerin kim oldukları yine belli değildir ancak, yönetmen İsmet İnönü ile fiziksel benzerliği olan bir oyuncuyu araba içine koyarak izleyicinin onu tanıyabileceği varsayımında olmalıdır. Mustafa Kemal’in etrafında yer alan kişiler ile İnönü arasındaki fikirsiz uyumsuzluk ve yöntem konusundaki ayrılıklar kaynaklara

göre 1923 yılından itibaren baş gösterir. İzleyicinin kendi yaşadığı döneme bakışını zenginleştirebilecek bir yaklaşım filmde yine ıskalanmıştır. Aynı ülkü için buluşan kişiler, uygulama konusunda fikir ayrılığına düşebilirler. Ayrıca fikirler de insanlar gibi, zamanın şartlarına uyum sağlayabilmek adına değişebilirler. Kişiler –hangi tarafta olursa olsun- çıkarlar çatışmaya başladığı andan itibaren birbirlerine düşman dahi olabilirler ve yönetme erki hangi tarafın elinde ise o an için son sözü o söylemiş olur.

Buradaki çözümsüzlük hali boş alanın kendisini oluşturmak açısından zengindir. Biyografik sinema yönetmeni, hayatın bu çözümsüz görünen alanlarını deşmek durumundadır; ortaya koyduğu/anlattığı kişinin iyi ya da kötü tüm yaptıkları/eyledikleri deşilen bu alan üzerinden yükselme potansiyeli taşır.

6. SONUÇ

Ülkemiz (Atatürk, Nazım Hikmet ve Afife Jale dışında) kamuya mal olmuş insanların biyografik filmlerinden oluşan bir sinema zenginliğine sahip değildir. Aklımızı ilk çelen soru belki de şu olmalı: neden Türk geleneklerinin arasında biyografi yazmanın yer almadığı⁵⁸. Burada gelenekten kastedilen, Osmanlıdan kalan yazı türleri ile sınırlandırılmıştır. Öncelikle, Türklük anlayışında birey yok gibi durur. Birey olmayınca, onun tarihini, özneliğini de yazmaya gerek olmamıştır. Bu noktada çağrışım yoluyla atalarımızın kültüründe tarihin de olmadığı, en azından bugün anlaşılabilir biçimiyle tarih kavramının Osmanlı zihninde olmadığını, zamanın çizgisel, evrimsel, ilerleyen bir biçimde algılanmadığını, mekan kavramının öncelik taşıdığını, her şeyin dün, bugün ve yarın aynı olması, tercihen kalması yönünde bir anlayışın Osmanlı insanının dünyaya bakışını belirlediğini söylemek mümkündür. Tarih kavramı, ilerleme kavramında olduğu gibi, “batı”nın bir icadıdır. Böylelikle gelebilecek nokta, toplumun tarihi olmazsa bireyin de tarihi olmaz şekline kavuşacaktır.

Oysa, ülkemizin renkli tarihi bu çalışmada anılan kişilerin dışında da renkli tarihsel kimliklerle dolu olmalıdır. Kültür Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde Osmanlı Devleti'nin, dünyada 19'u Arap, 11'i Balkan ve Avrupa, 3'ü Kafkas, 2'si Orta Asya Türk Devleti, 2'si Kıbrıs, İsrail ve Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere toplam 39 bağımsız ülkenin geçmişte sınırları içinde olduğu coğrafyada yer aldığını yazar. Böylesi bir büyüklüğe sahip devletten kalan arşivlerin de büyüklüğünden, malzeme zenginliğinden bahsetmek mümkündür. Osmanlı'dan kalan tüm evrakları bir tarafa bıraksak, özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreği için, o dönemi yaşamış insanlardan

---

⁵⁸ Kapsamlı Atatürk biyografilerinin “yabancı”ların kaleminden çıkmış olması ilginçtir. Armstrong'un yazdığı biyografinin Latife Hanım tarafından, Kinross'un yazdığının ise Halide Edip tarafından dikte edildiği speküle edilir.

alınacak çok bilgi olduğunu söyleyebilirdik. Örneğin bir Seferberlik, yani 1. Dünya Savaşı yıllarında toplum tarihi, Anadolu halkının seferberlik sırasında yaşadığı serüven ancak bu insanlardan dinlenerek yazılabılırdi. Devlet arşivlerinden alınacak belgelerle Anadolu'nun seferberlik tarihinin yazılamayacağı ortadadır. Ne yazık ki, bu seferberlik tarihini yazmak artık mümkün değil, çünkü o insanlar öte aleme göçtüler ve arkalarında bir bilinmez zaman bıraktılar. Neler yenilir, neler içilir, yoksulluklar, hastalıklar nasıl göğüslenirdi? Ev yapımları, kent, kasaba, köy imarları nelere bağlıydı? Bütün bunların yeterince kayıda geçmediği ortadadır. Belki bu yüzden de sürekli bir resmi tarih yazma durumu ile karşı karşıyayız.

İstanbul'a 1835 yılında gelen İngiliz yazar Julia Pardoe Boğazda Donanma Gecesi isimli yazısında diyor ki;

Osmanlı, bugünün adamıdır. Geçmişini hiç düşünmez. Kendi kendini aldatacak parlak anıları yoktur. Tarihin her yaprağı acıklı bir olayla gölgelenir. Geleceği de düşünmeye gücü yoktur. Çünkü baskı yapan bir yönetimin uyuşudur. Bugünün yanından geçilemeyen gururlu paşası yarın yok edilebilir. Bir kişi gözde olduğu zaman açılan şansına uygun olarak ya bir yalı satın alır ya da yaptırır. Gelirini bol bol tüketir. Neden biriktirsin? Biriktirirse, yalnızca padişahın öfkesini uyandırır ve çabuk gözden düşmesine neden olur. Ya da rakiplerinde kıskançlık duyguları uyandırır, böylelikle kendi yok oluşunu eliyle belirlemiş olur. (Güngör, 1999:14)

Pardoe'nun yazdıklarının doğru olabileceği varsayılırsa, Osmanlı'nın devamı olan Cumhuriyet Türkiye'sini (yönetim şekli ve ideolojiler bağlamında değil) oluşturan halk bugün de onun uzantısıdır. Baskı yapan bir yönetimin uyuşu olmak, biriktirmeye, hatırlamaya, gelecek için bir şey bırakmaya engeldir.

Wikipedia'nın List of Biographical Films sayfasında batı mahreçli ve 1900 yılından 2010 yılına kadar çekilen biyografik sinema filmleri sayısı (belgeseller hariç) 2 Ocak 2011 tarihi itibarıyla toplam 763 olarak belirlenmiştir (Ek 1, Tablo A). Bunun anlamı, geçmişte yaşamış (bazen de hala hayatta olan) 763 kişinin hayatı ya da hayatlarının bir bölümü kurgulanmış ve filme çekilmiştir. Yapımcılar/yönetmenler sinemanın bu dalının izleyicisinin varlığına güvendikleri için bu sonlanmış hayatları,

içinde yer alan iniş/çıkışlar, şansın yaver gitmesi/kadersizlikler, bir görüşün propagandası/yerlisi ile harmanlayıp vermişlerdir. Hepsi için söylenebilecek olan tarihin kurgulanmış bir halinin varlığıdır. Tarihin kurgulanması toplumda yeni bir bellek oluşturmak amaçlı olabilir ya da geleneksel tarih anlayışını yıkmak amacı taşıyabilir. Biyografik sinema filmlerinin tarih uzmanları tarafından birer mit yerine konup yok sayılmaları güçlü ve bir noktada haklı bir olasılık olsa da özellikle şiddet unsuru taşıyan kanlı dönemlerin alegorisi izleyicide güçlü ve kalıcı bir etki uyandırır.

1990-2010 arasındaki son 20 senede çekilen 468 biyografik sinema filmi sayısının (Ek 1, Tablo B) tüm zamanların iki katından fazla oluşu, 1980 sonrası artık iyice serpilmiş olan birey kavramı ve geçmişin bilgisinin bu filmler aracılığı ile çağırılıp şimdinin bilgisi ile karıştırılarak verilmesine ve egemen söylemlerin sağlamaştırılmasında bir araç olarak kullanılabilmesine işaret eder. O dönemde evreni “tanık” ile tanıştıran Shoah belgeseli, 1990’lı yıllardan itibaren çekilen ve ister merkezinde ister çeperinde anılan 2. Dünya Savaşı anlatımlarının ana kaynağını oluşturur.

Ek 2’de yer alan *Biyografik Filmler Listesi* ve listeye istinaden oluşturulmuş tablolarda (Tablo A, B, C ve D) biyografi kişilerinin mesleki ayırımı bu araştırma için aşağıdaki gibi kategorize edilmiştir. Bunlar;

1. **Yönetenler** (Tablolarda mavi renkle gösterilen): Devlet Başkanı, Kral, Kraliçe, İmparator, General, aktivist, din adamı, diktatör, peygamber, cumhurbaşkanı, başbakan, büyükelçi vb.
2. **Sanatçılar** (Tablolarda kırmızı renkle gösterilen): Yazar, şair, ressam, dansçı, oyuncu, sanat organizatörü, film ve tiyatro yönetmenleri, heykeltıraş vb.
3. **Diğerleri** (Tablolarda yeşil renkle gösterilen): Hırsız, soyguncu, yarışçı, ganster, bilim insanı, manken, sporcu, doktor, mağdur vb.

Buna göre, Tablo B'de (Ek 1) ortaya çıkan durum geçmişte dünyayı yönetmiş olanlar ve sıradışı hayatları ile de ilgi çeken sanatçıları anlatan biyografik filmler önce yapımcıların ve yönetmenlerin ilgisini çekmiştir; o hayatlarda anlatılmaya ve izletmeye değer öyküler bulmuşlardır. Tablo C'de (Ek 1), dünyanın yönetim kademesinde bulunan insanlara ait biyografik sinema filmleri diğer kategoriler ile çok büyük fark ortaya koymamakla birlikte, sayıca daha fazla olduğu görülür. Burada izleyicinin geçmişe dair tarihsel bilgiye ve o dönemde tarihi yönlendiren kişiye duyduğu ilgiden bahsetmek mümkündür. İçinde mücadeleleri de olan, sonlanmış bir hayat izlencesi, izleyici için kendi hayatını yönlendirmesi, bir takım kararlar alabilmesi açısından ip uçları ile dolu olmasının yanı sıra önemli bir kaynağı da oluşturur: geçmişte seçilmişlerin nasıl yönettiklerinin bilgisi. Ayrıca izleyici döngü açısından kendi uzağında yaşamlar sürmemiş olan bu kahramanlar üzerinden kendi hayatına hükmedebilmenin umudunu duyacaktır.

Biyografi, bir hayatın öyküsüdür; anlatılan kişiye ait bir “nedenin” detaylı açıklaması öykü tadında anlatımla verilebilir. Bir biyografik sinema filminde yapılmak istenenin, yazılan kişinin hayatındaki olayları analiz etmek, parçalara ayırmaktan ibaret olmadığı ortadadır. Hayatta beklenmedik durumlar karşısında alınan tavır, kişinin olaylarla bağlantısı, yaşamındaki gizi araştırmak, film yönetmeninin izleyicisi için oluşturacağı boş alanın zeminini teşkil edecektir. Bilinmeze, gizli olana yolculuk ederken, kişinin hayat devinimi içinde yer alan başarılarına değinilebilecektir; işte oradan süzerek çıkartılmış “başarı öyküsü” izleyicisi için de gerçekliğini görebileceği, koruyabileceği, hayatına uyumlayabileceği bir şey olma potansiyelini taşır.

Bu araştırmada anılan biyografilerin (yazılı ya da film) belli bir tarihsel kronolojiyi izlediği ortadadır. Bu sıralama içinde izleyici, yönetmenin düzenlediği boş alan üzerinden hayatın bazı noktalarına tarafsız bir büyüteç ile bakabilmeli, kişinin başarıları kadar hırsları ve elde edemedikleri üzerinde fikir üretebilmelidir. İzlediği

biyografi kişinin yaşarken kendine neyi “dert” ettiğini sezineyebilmelidir.15 yıl boyunca yonttuğu taştan bir eser meydana getiren Michelangelo; “Kalk ya Musa!” diye seslenirken; Rembrand, resimlerinde sürekli İsa’yı resmederken; koyu bir Ortodoks olan Dostoyevski, “Karamazof Kardeşler”i ve “Suç ve Ceza”yı yazarken; Gogol, yürüyerek Kudüs’e gidip hac görevini yerine getirirken bir “derdi” olduğunu ispat ediyordu. Yunus Emre, Hocası Tapduk’un kapısında yıllarca boşu boşuna bekçilik yapmadı, dergaha odun taşımadı...

Sinema bir gösterme sanatıdır. Yönetmen bir Mustafa Kemal Atatürk biyografisi çekiyorsa, onun -sağlığı (karaciğeri) iyi iken- rakı sofrasına oturmadan önceki heyecanını ya da yoksunluk duygusunu izleyicisine gösterebilmelidir. Alışkanlıkları kırmanın zor olduğunu, içtiği miktara karıştığı için karısına kızdığını gösterebilmelidir. Karısının, içki arkadaşları tarafından dışlandığını gösterebilmelidir. Uyuyabilmek için içtiğini gösterebilmelidir. İsmet İnönü ile masada kavga ettiklerini gösterebilmelidir. Rauf Orbay’ın başbakanlığı döneminde İsmet İnönü ile aralarındaki anlaşmazlık ve buna sebep olma ihtimali taşıyan bir Cumhurbaşkanı (İpekçi, 1971) gösterilebilmelidir. İstiklal mahkemelerinin kuruluşuna değinebilmelidir, orada yargılayanların/yargılananların ve ailelerinin hayatlarında ne denli yarıklar bırakmış olabileceği sunulabilmelidir. Son yıllarda birbiri ardına çıkan biyografik anlatılar ve nehir söyleşi kitapları döneme ait bilgileri ortaya koymaktadır ve kaynak çeşitliliği film yönetmeni için bir konunun değişik perspektiflerden görülebilmesine olanak sağlar. Hayatın ilginç sürprizlerinden biri olarak hatırlayalım: Londra ve Lozan konferanslarında Ankara’nın mali danışmanlığını üstlenen Cavid Bey, Osmanlı borçlarının yeniden yapılandırılması konusunda İsmet Paşa ile anlaşmazlığa düştüğü için danışmanlık görevinden uzaklaştırılır. Aktif politikadan çekildikten sonra Mustafa Kemal’i eleştirmekle tanınan Cavid Bey, İzmir’de ona suikast düzenlemekle suçlanır, Kılıç Ali’nin de üyesi olduğu İstiklal Mahkemesinde yargılanır, suçlu bulunur ve 1926 yılında idam edilir (Armstrong, 1996:200), (Mango,

1999:619), (Kingross, 2006:346). Bir biyografik sinema filmi için ilginç olan; yıllar sonra Cavid Bey'in oğlu Şiar Yalçın'ın Nişantaşı'ndaki English High School'a öğrenci olarak gittiğinde bilinçli ya da bilinçsiz bir seçimle sıra arkadaşının Altemur Kılıç olduğudur (Uşaklıgil, 2010:186). Altemur Kılıç, Şiar Yalçın'ın babasının asılmasını onaylayan Kılıç Ali'nin oğludur. Bunlar bir insanın özeli değil, yaşarken ki döngüsüdür ve hayatın kendiliğinden beliren yönlerini sergilemeye örnektir. Biyografik sinema filmi, insan yaşamında özel dediğimiz alanı, paylaşılması güç olan yalnızlık alanını kamuya açmalıdır.

Bir malzeme bolluğu karşısında yönetmen taraf tutarak kolay olanı seçmek yerine, içinde izleyen herkesin kendisinden, çevresinde olan-bitenden öğrenebileceği, hayatı hep daha iyi bir yere doğru evirme endişesini taşıyarak boş alanlar yaratmak zorundadır. Shoah belgeseli yorum getirmeden holokost tanıklarının gözler önüne sererken, bu belgeseli kaynak olarak kullanan bazı film yönetmenleri belgeselin içinden noktaları yeniden düzenleyerek anlamını değiştirmiştir. "Veda" filmi de kullanılmamış kaynak bolluğuna rağmen, anlamları değiştirilmiş noktalara sahiptir.

Bu tez çalışması içinde daha önce iki defa anıldığı gibi; "Boşluk yaratmak, en önemli edimdir. Üstelik bu, gerçek yaratımdır çünkü bu boşluk pozitifdir." Bu boşluğun en masum şekilde insanın kendisi tarafından doldurulabileceğinin tartışması Lacan'ın ayna karşısında kendisini tanıyan çocuk doktrininin girişini oluşturan bölümden yaratılmıştır. Bizden koparılan/alınanlar karşısında olmayanın yerine konacak bir şeyin varlığı tıp alanında da ispat edilmiştir. Hayalet ağrı olarak bilinen durumun tedavisinde beynin ikna ediliyor olması boş alanı doldurduğumuzda yaşanan tatmin duygusunun, bir iyi oluş halinin vurgulaması açısından önem teşkil eder.

Louvre müzesinden çalınan Mona Lisa tablosunun ardından, bir "suçun tesbiti" için çekilen fotoğraf (Resim 3) geride kalan boşluğa işaret ederken, duvardan

sökülüp alınmış tablonun bıraktığı boş alan bir suçu da işaret ediyordu. Böylelikle boş bir alan yaratarak biyografik sinema filmi çekmek orada olmayanı zaten işaret edeceği için, anlatılan kişiyi filmi çekenin çaldığı/ödünç aldığı benzetmesini yapmak yanlış değildir. Yönetmenin –eninde sonunda- geri vereceği şey, herkesin “kendi Mona Lisa’sını oluşturma”sı için yaratılmış bir boş alandır.

Bir sanatçı, beğendiği takdir ettiği bir tarih kişinin hayatını konu eden biyografik sinema filmi çekip ardından bunu bir görevin yerine getirilmesi olarak gördüğünü ifade ediyorsa, politik bir amaca hizmet ediyor demektir. Oysa, Türkiye toplumunun, insanı insana yanaştıran, lider de olsa -eğrisi/doğrusuyla- bu toplumun içinden çıkmış, içten gelen, elle tutulur ve anlaşılabilir biyografik sinema eserlerine ihtiyacı vardır. Günümüz Türkiye’sinde bölünmüşlüğü ortadan kaldırma noktalarından biri, boş alan bırakılarak çekilecek olan Atatürk, İnönü, Enver Paşa, Latife Hanım, Ali Çetinkaya ve çeşitli dinsel kimliklerin biyografik sinema filmleridir. “Gelişme” denen olgunun politikacıların sözü ile olamayacağını çoktan görmemiz gereklidir. Resmi tarihin politikacılar tarafından denetlendiği unutulmamalıdır. Bir ülkede ne kadar çok biyografik eser yazılır ve sinema filmi çekilirse kişisel gelişimin yadsınamaz verimliliğinin yanısıra, iktidarların elinde bulunan resmi tarih oyuncağı hak ettiği yere konacaktır.

Bizim yaşamadığımız başka bir hayat bir gizemi ortaya koyar; bu aynı zamanda biyografi türünün de tanımıdır. Tez çalışmasının kendine konu edindiği “Veda” filmindeki Atatürk ve Bozok filmin yönetmeni tarafından gizleri olmayan, yönetmenin yakınındaymış gibi ulaştığı ve iyi tanıdığı kişilerdir. Oysa yönetmenden beklenen ikisinin de bulunduğunu kestirdiği yerin dolaylarında dolaşmak olmalıdır. İzleyici perdede gördüklerinin ne denli Atatürk ile özdeş olduğunu bilememeli, ölçememeli ama kendi yaşadığı hayata tekabül eden noktaları hissedebilmeli, uymayanları ise kendisi için sorgulayabilmelidir.

Bizim yaşamadığımız başka bir hayata ilişkin her nesne, her olay, her durum ve mekan, insanın ruhsal karmaşasını biraz daha çoğaltmak, bu karmaşayı umutsuzca aralamak – anlamak değil sadece- buna dayanarak bize insanın büyüklüğünü duyumsatmak, buradan hareketle bu karmaşaya –ki buna rahatlıkla çözümsüzlük diyebiliriz- saygı duymamızı sağlamak için bir olanaktır. Ev içindeki herhangi bir eşyadan, yollar, çarşılar, denizler, ağaçlar, kuşlar, lunaparklar, tarlalar, ırmaklar boyu... bizi kuşatan ne varsa, her şey, bir sonluluk içerisinde, insanın o büyük kaotik varoluşunu dokur durur. İnsanın sonsuzluğu işte bu karmaşa ya da çözümsüzlüktür. Bu karmaşadır bizim biricikliğimiz. Biz bu çözümsüzlükten alırsak alacaklarımızı, bu çözümsüzlükten veririz, vereceğimiz ne varsa. Bunun için çözümsüzlüğümüzü sevmek gerekir.

7. KAYNAKLAR

- Ahıska, Meltem (2005). *Radyonun Sihirli Kapısı – Garbiyatçılık Ve Politik Öznellik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Alexander, Paul (1991). *Rough Magic: A Biography of Sylvia Plath*. New York, USA: Da Capo Press.
- Althusser, Louis (1998). *Gelecek Uzun Sürer*. İstanbul: Can Yayınları.
- Aksoy, Nazan (2009). *Kurgulanmış Benlikler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armstrong, H.C. (1996). *Bozkurt*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Arnheim, Rudolf (2007). *Görsel Düşünme*. İstanbul: Metis Yayınları
- Assmann, Jan (2001), *Kültürel Bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atatürk & Batur, Suat (Ed.). (2004). *Nutuk*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Atay, Koran & Akşit, Figen Kumru (2004). *Katına'nın Elinde Makası – Huysuz Virjin ile Seyfi'nin 35 Yıllık Sevda Masalı*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Aydemir, Şevket Süreyya (1986). *Tek Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barclay, Jane (Yapımcı) & Jeffs, Christine (2003). *Sylvia*. UK&USA: Capitol Films, BBC Films.
- Bardakçı, Murat (2006). *Şahbaba*. İstanbul: İnkilap Yayınevi.
- Baron, Caroline (Yapımcı) & Miller, Bennett (Yönetmen). (2005). *Capote*. A.B.D.: United Artists & Sony Pictures Classics.
- Bayhan, Fatih (2007). *Latife Hanım'ın Kağıtları*. İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Behmoaras, Liz (1997). *Kimsin Jak Samanon?* İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Benjamin, Walter (1999). *Pasajlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bockris, Victor (1989). *The Life and Death of Andy Warhol*. New York, USA: Bantam Book.
- Borak, Sadi (2002). *Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bozdağ, İsmet (2005). *Latife ve Fikriye*. İstanbul: Truva Yayınları
- Brecht, Bertolt (1977). *Sinema Yazıları ve Brecht, Sinema, Sanat İlişkileri Üstüne Yazılar*. İstanbul: Görsel Yayınları.
- Cansever, Edip (2000). *Yer Çekimli Karanfil (Toplu Şiirleri I)*. İstanbul: Adam Yayınları.

- Counce, Stephen (2001). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Cebesoy, Ali Fuad (2000). *Sınıf Arkadaşım Atatürk*. İstanbul: İnkilab Kitabevi.
- Clinton, Hillary (2004). *Yaşayan Tarih*. İstanbul: Arkadaş Yayınevi.
- Cronin, Vincent (1995). *Napoleon*. New York, USA: Harper Collins Publishing Co.
- Curtis, Jenny (1998). *Grace Kelly: A Life in Pictures*. New York, USA: MetroBooks.
- Çalışlar, İpek (2006). *Latife Hanım*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Çalışlar, İpek (2010). *Halide Edib*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çandar, Tuba (2003). *Hitit Güneşi – Mualla Eyuboğlu Anhegger*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Çetiner, Yılmaz (1993). *Son Padişah Vahidettin*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Demiralp, Oğuz (1999) *Yaşamöyküsü Mezartaşına Yazılır. Kitap-lık Dergisi*, 36, 174.
- Demirtaş, Tibet K. (Yapımcı) & Livaneli, Zülfü (Yönetmen). (2010). *Veda*. İstanbul: Kamera Film.
- Dikici, R. (2005). *Cumhuriyetin Divası – Müzeyyen Senar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Delbee, Anne (2002). *Bir Kadın, Camille Claudel*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Dündar, Can (2001). *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor – Salih Bozok*. İstanbul: Doğan Kitap
- Edwards, Anne (1997). *Barbara Streisand*. Canada: Little Brown Co.
- Eltan, Olgun (Yapımcı) & Kaygun, Şahin (Yönetmen). (1987). *Afife Jale*. İstanbul: Olgun Film
- Erduran, Refik (2005). *İblisler, Azizler, Kadınlar – Bir Tuhaf Adamın Anıları*. İstanbul: Dünya Kitapları
- Ergin, Muharrem (2003). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Hisar Türk ve İslam Klasikleri.
- Fechner, Christian (Yapımcı) & Nuytten, Bruno (Yönetmen). (1988). *Camille Claudel*. France: Lilith Films I.A.
- Forster, John (2009). *Life of Charles Dickens*. London, UK: Forgotten Books, Classic Reprint Series.

- Foss, Bob (2009). *Sinema ve Televizyonda Anlatım Teknikleri ve Dramaturji*. İstanbul: Hayalbaz Kitap.
- Gage, Nicholas (2000). *Greek Fire – The Story of Maria Callas and Aristotle Onassis*. New York, USA: Random House Inc.
- Gaskell, Elizabeth (1999). *The Life of Charlotte Bronte*. London, UK: OUP Oxford, Reissue Edition.
- Gezici, Aytekin (2006). *Atatürk Bu Kadınları Çok Sevdii – Mustafa Kemal'in Büyük Aşkları*. İstanbul: Akis Kitap.
- Gombrich, E. H. (1992) *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Grun, Bernard (1991). *The Time Tables of History*. New York, USA: Simon & Schuster.
- Güngör, Necati (1999). *Boğaziçi Büyüsü*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Hackles, Lynne (2010). *Writing From Life*. Oxford, UK: How To Books Ltd.
- Hobsbawm, Eric (2006). *Geleneğin İcadı*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hughes, Ted & McCullough, Frances (1998). *Sylvia Plath'ın Günceleri*. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- İleri, Selim (2002). *Kırık Deniz Kabukları*, İstanbul: Doğan Kitap.
- İpekçi, Abdi (1971). *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Karabol, Üstün (Yapımcı) & Altıoklar, Mustafa (Yönetmen). (1996) *İstanbul Kanatlarımın Altında*. İstanbul: Umut Sanat.
- Kaskar, M. (Yapımcı) & Attenborough, R. (Yönetmen). (1992). *Chaplin*. USA: Studio Canal.
- Katz, Ross (Yapımcı) & Coppola, Sofia (Yönetmen). (2006). *Marie Antoinette*. USA: Columbia Pictures.
- Kejanlıoğlu, Beybin (2004). *Radyo Tv Yayıncılığı Siyaseti*. Bianet Web., 7 Nisan 2010'da www.bianet.org/diger/arastirma222.htm adresinden indirildi.
- Kinross, Lord (2006). *Atatürk, Bir Milleti Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulin, Ayşe (2002). *Adı Aylın*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kooijman CM, Dijkstra PU, Geertzen JH, Elzinga A, van der Schans CP (2000). *Phantom pain and phantom sensations in upper limb amputees: an epidemiological study*. Pain 2000; 87:33-41.
- Lacan, Jaques & Wilden Anthony (1968). *The Language of The Self*, The John Hopkins Press, <http://www.pepweb.org/toc.php?journal=aim&volume=28&PHPSESSID=ttb3hf1nhgo4co33mq4q4ucad2#93> adresinden indirildi.

- Lanzmann, Claude (Yapımcı ve Yönetmen). (1985). *Shoah*. Fransa: Shoah Foundation.
- Leader, Darien (2002). *Mona Lisa Kaçırıldı – Sanatın Bizden Gizledikleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Leader, Darien (1997). *Yeni Başlayanlar İçin Lacan*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Lefebvre, Henri (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, İstanbul: Metis Yayınları.
- McNeill, H. William (2004). *Dünya Tarihi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Mango, Andrew (1999). *Atatürk, Modern Türkiye'nin Kurucusu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Manso, Peter (1994). *Marlon Brando*. New York, USA: Hyperion Publishing.
- Mantran, Robert (2001). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, II. Cilt*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Mumcu, Uğur (1992). *Gazi Paşa'ya Suikast*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazeteciler Vakfı Yayınları.
- O'Brien, Edna (1999). *James Joyce*. New York, USA: Penguin Group.
- Owen, Allison (Yapımcı) & Kapur, Shekhar (Yönetmen). (1998). *Elizabeth*. USA: Polygram Filmed Entertainment.
- Ortaylı, İlber (2011). *Defterimden Portreler – Tarihten ve Günümüzden*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öke, M.Sadık & Bayhan, Fatih (2011). *Teyzem Latife – Atatürk'le Geçen Bir Ömrün Saklı Kalmış Hikayesi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Özmen, Erdoğan (2007). *Lacan, Ayna Evresi ve Marx*. Akıl Defteri, 25. 19 Şubat 2011'de <http://www.akildefteri-turkiye.com/arsivoku.asp?feox=104> adresinden indirildi.
- Özön, Nijad (2010). *Türk Sineması Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Özyürek, Esra (2008). *Modernlik Nostaljisi: Kemalizm, Laiklik ve Gündelik Hayatta Siyaset*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Pamuk, Orhan (2003). *İstanbul – Hatıralar ve Şehir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Pearson, Noel (Yapımcı) & Sheridan, Jim (Yönetmen). (1989). *My Left Foot – Sol Ayağım*. A.B.D.: Granada Film.
- Proffer, Ellendea (1991). *Vladimir Nobokov – A Pictoral Biography*. New York, USA: Ardis Publishing.
- Pudovkin, Vsevolod İ. (1995). *Sinemanın Temel İlkeleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Rivers, W.H. (1917). *The Repression of War Experience*. World War 1 Web. 18 Mart 2011'de <http://www.firstworldwar.com/features/rivers1.htm> adresinden indirildi.

Ryan, Michael & Douglas Kellner (1997). *Politik Kamera*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Said, Edward (2003). *Yersiz Yurtsuz*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sakaoğlu, Necdet (1998). *Köse Paşa Hanedanı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sakaoğlu, Necdet (1999). *Bu Mülkün Sultanları*. İstanbul: Oğlak Yayınları.

Sarısayın, Ayşe (2001). *Çok Şey Yarım Hala – Ayşe Sarısayın Babası Behçet Necatigil'i Anlatıyor*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Schudson, Michael (2007). *Kollektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri*. Cogito, 50, 179-199.

Scognamillo, Giovanni (1990). *Türk Sinema Tarihi, I.Cilt 1896-1959*. İstanbul: Metis Yayınları.

Silan, Bircan Usallı (2010). *Nilüfer - Hepsi Bu*. İstanbul: Doğan Kitabevi.

Smyth, J.E. (2006). *Reconstructing American Historical Cinema*. U.S.A: The University Press of Kentucky.

Söğüt, Mine (2000). *Adalet Cimcoz – Bir Yaşamöyküsü Denemesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Spielberg, Steven (Yapımcı ve Yönetmen). (1993). *Schindler's List*. USA: Universal Pictures.

Şener, Nedim (2010). *Uğur Dündar: İşte Hayatım*. İstanbul: Doğan Kitap.

Tomalin, Claire (1999). *Jane Austen – A Life*. New York, USA: First Vintage Books Edition, Random House Inc.

Topçuoğlu, Orhan (1989). *Atatürk Günlüğü 1928-1938 Arası*. Ankara: Demircioğlu Matbaacılık.

Topuz, Hıfzı (1999). *Paris'te Son Osmanlılar – Mediha Sultan ve Damat Ferit*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Topuz, Hıfzı (2001). *Gazi ve Fikriye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Traverso, Enzo (2009). *Geçmiş Kullanma Klavuzu: Tarih, Bellek, Politika*. İstanbul: Versus Kitap.

Tuğcu, Nemika (2004). *Sırça Köşkün Masalcısı – Kemalettin Tuğcu'nun Yaşamöyküsü*. İstanbul: Can Yayınları.

Turgut, Hulusi (2005). *Kılıç Ali'nin Anıları*. İstanbul: İş bankası Kültür Yayınları.

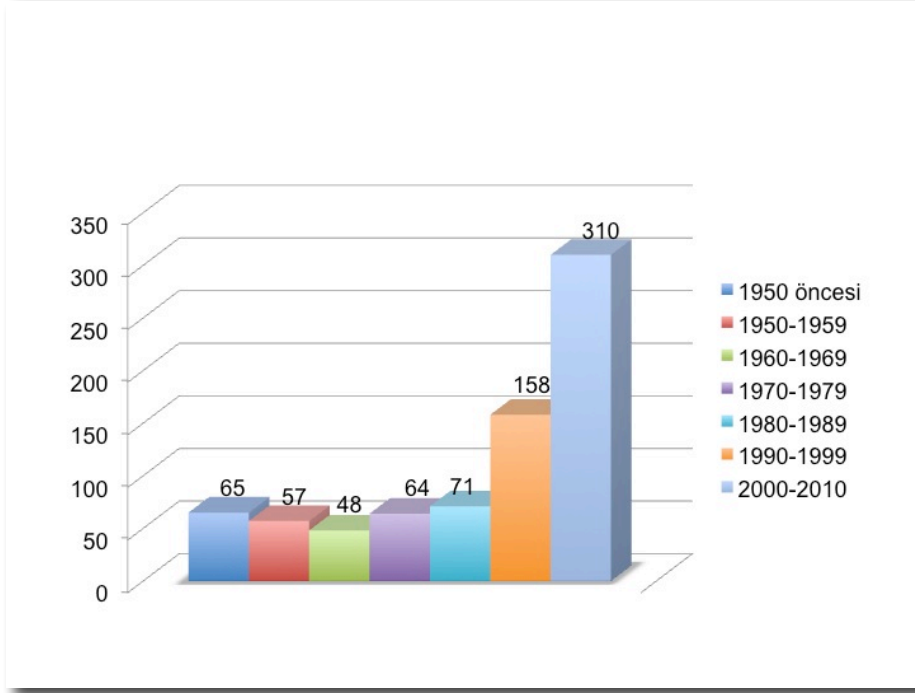
- Urgan, Mina (2000). *Bir Dinazorun Anıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uşaklıgil, Emine (2010). *Benim Cumhuriyet'im*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Walker, Alexander (1997). *Elizabeth: The Life of Elizabeth Taylor*. London, UK: Orion Books Ltd. Revised Edition.
- Williamson, Judith (2001). *Reklamların Dili*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Witte, Bernd (2001). *Walter Benjamin – Bir Yaşamöyküsü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Wohlenberg, Susan (Yapımcı) & Kent, James (Yönetmen). (2010). *Margaret*, Londra, UK: BBC Worldwide Ltd.
- Word Stem Completion (WSC). Wikipedia Web. 14 Nisan 2011'de http://en.wikipedia.org/wiki/Indirect_tests_of_memory adresinden indirildi.
- Vercoutter, Jean (2003). *Eski Mısır*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vuran, Ateş (1996). *Medyada Promosyon - Basın Kendini Sorguluyor*. İstanbul: TGC Yayınları.
- Yazarı belli değil (2003). *O Bir Marka, Hülya Avşar*. İstanbul: Turuncu Medya Yayıncılık.
- Yurdakul, Yurdakul (2005). *Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar*. İstanbul: Truva Yayıncılık.
- Zaents, Saul (Yapımcı) & Forman, Milos (Yönetmen). (1984). *Amadeus*. USA: The Soul Zaents Company ve Warner Bross.

8. EKLER

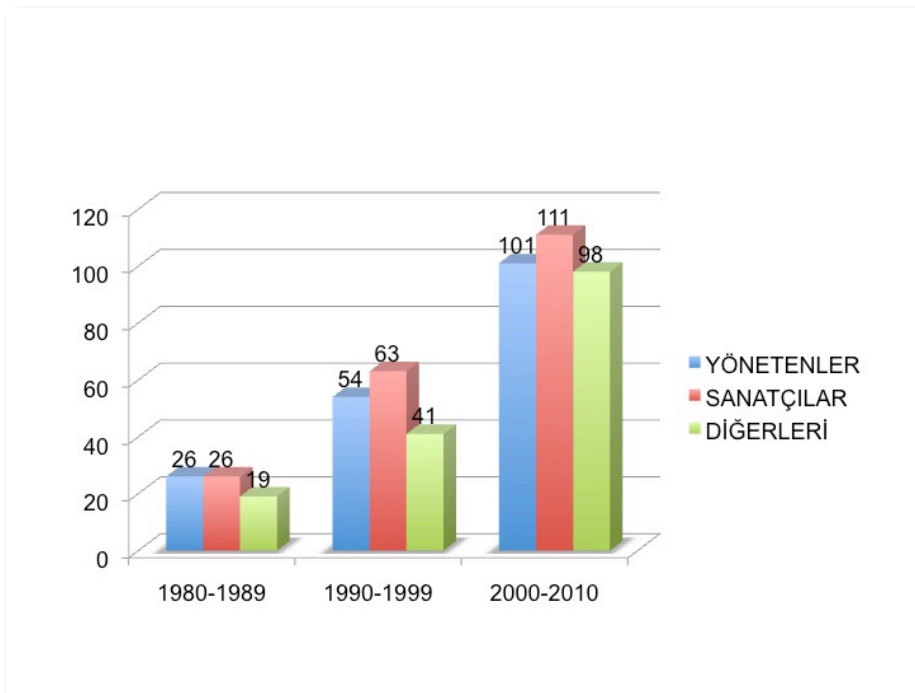
EK 1

Biyografik Sinema Filmleri Karşılaştırmalı Tablolar

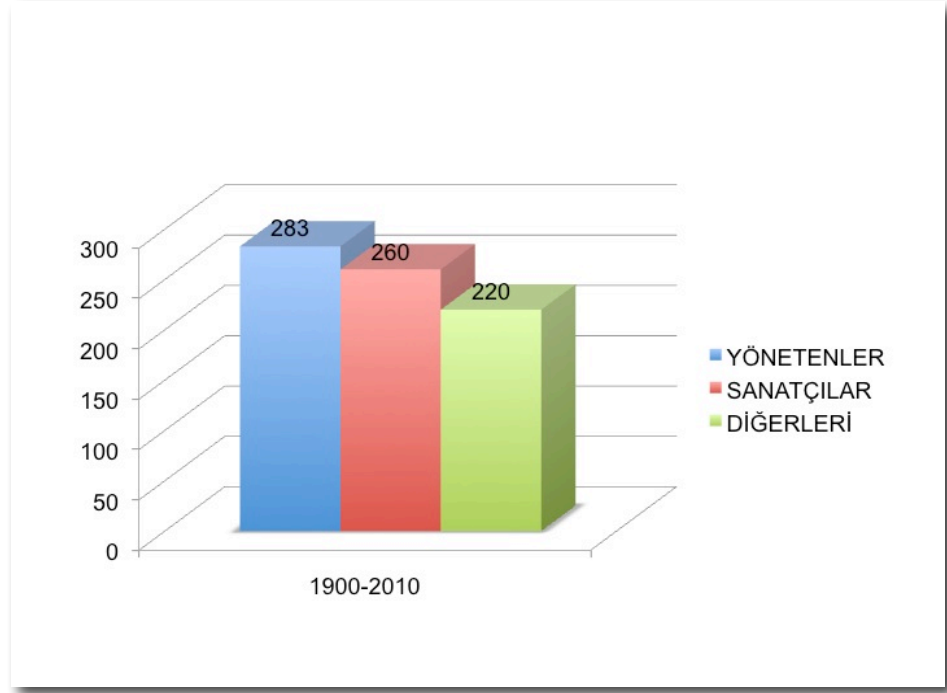
Tablo A: 1900-2010 ARASI BİYOGRAFİK FİLMLER

Tablo B: 1980-2010 ARASI KATEGORİLERE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Tablo C: 1900-2010 ARASI KATEGORİLERE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Tablo D: KAYNAK VERİLER

	YÖNETENLER	SANATÇILAR	DİĞERLERİ
1950 Öncesi	32	16	17
1950-1959	19	19	19
1960-1969	27	13	8
1970-1979	24	22	18
1980-1989	26	26	19
1990-1999	54	53	41
2000-2010	101	111	98
TOPLAM	283	260	220

TOPLAM FİLM ADEDİ (Türkiye hariç) 763

EK 2
1900-2010 Arası Biyografik Filmler Listesi⁵⁹

---

⁵⁹ Listede yer alan filmlerin kronolojik sıralaması, yapım yılı ve film isimleri http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_biographical_films sayfasından alınmıştır (alıntılama tarihi 2/02/2011). Liste bu araştırma için yeniden oluşturulmuştur.

1950 öncesi Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Cyrano de Bergerac 1900	Cyrano de Bergerac	Asker, Oyun Yazarı
The Story of the Kelly Gang 1906	Ned Kelly	Haydut
Judith of Bethulia 1914	Judith	Azize
The Life of General Villa 1914	Pancho Villa	Devrimci General
Joan the Woman 1916	Joan of Arc	Devrimci halk kahramanı
Cleopatra 1917	VII.Cleopatra	Eski Mısır Hükümdarı
The Ten Commandments 1923	Musa	Peygamber
The King of Kings 1927	İsa	Peygamber
Napoleon 1927	Napoleon Bonaparte	Fransa Cumhuriyeti'nin ilk Başkanı
The Patriot 1928	Paul I	Rusya Hükümdarı
The Passion of Joan of Arc 1928	Joan of Arc	Katolik Aziz ve Fransız halk kahramanı
Disraeli 1929	Benjamin Disraeli	İngiltere'nin ilk Yahudi Başbakanı
Billy The Kid 1930	Billy The Kid	Haydut
Abraham Lincoln 1930	Abraham Lincoln	ABD'nin 16. Başkanı
Alexander Hamilton 1931	Alexander Hamilton	Devlet adamı, Ekonomist, Düşünür
The Private Life of Henry VIII 1933	3. Henry	İngiltere Kralı
Queen Christina 1933	Kraliçe Christina	İsveç Kraliçesi
The Barretts of Wimpole Street 1934	Elizabeth Barrett ve Robert Browning	İngiliz şair ve yazar çift
Cleopatra 1934	VII. Cleopatra	Eski Mısır Hükümdarı
The Scarlet Empress 1934	Catherine the Great	Rusya Hükümdarı

(sayfa 2)

Edison, the Man 1940	Thomas A. Edison	Bilimadamı
Knute Rockne, All American 1940	Knute Rockne	Amerikan futbolcusu
The Return of Frank James 1940	Frank James	Çete lideri, Soyguncu
The Westerner 1940	Judge Roy Bean	Kanun Koruyucu, Hakim
Young Tom Edison 1940	Thomas A. Edison	Bilimadamı, Mucit
Belle Starr 1941	Belle Starr	Kanun kaçağı
Friedemann Bach 1941	Wilhelm Friedemann Bach	Besteci
Hudson's Bay 1941	Pierre-Esprit Radisson Médard des Groseilliers	Kaşif, Kürk tüccarı
Ohm Krüger 1941	Paul Kruger	Güney Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanı
Sergeant York 1941	Alvin York	Asker
That Hamilton Woman 1941	Emma Hamilton Lord Horatio Nelson	Oyuncu Asker, Tümamiral
They Died with Their Boots On 1941	George Armstrong Custer	Asker
Gentleman Jim 1942	James J. Corbett	Boksör
The Pride of the Yankees 1942	Lou Gehrig	Beyzbol oyuncusu
Yankee Doodle Dandy 1942	George M. Cohan	Besteci, Şarkıcı, Oyuncu
Dixie 1943	Daniel Decatur Emmett	Besteci
Madame Curie 1943	Marie Curie Pierre Curie	Kimyager Fizikçi
The Song of Bernadette 1943	Bernadette Soubirous	Katolik Azize
The Adventures of Mark Twain 1944	Mark Twain	Yazar, konuşmacı
Buffalo Bill 1944	Buffalo Bill	Asker, Bizon avcısı
The Fighting Sullivans 1944	Sullivan Brothers	Amerikalı Denizci Kahramanlar
The Great Moment 1944	William T. G. Morton	Dişçi
Henry V 1944	5. Henry	İngiltere Kralı

(sayfa 3)

Ivan the Terrible 1944	Ivan IV of Russia	Rus Çarı
Wilson 1944	Woodrow Wilson	28. Amerika Başkanı
Caesar and Cleopatra 1945	Jül Sezar 7. Kleopatra	Askeri ve Politik lider Mısır Kraliçesi
Dillinger 1945	John Dillinger	Gangster, Banka soyguncusu
A Royal Scandal 1945	2. Katarina	Rus Çariçesi
A Song to Remember 1945	Frédéric Chopin	Besteci, Virtuöz piyanist
Anna and the King of Siam 1946	Anna Leonowens	Öğretmen, Seyahat yazarı, Aktivist
Gallant Journey 1946	John Joseph Montgomery	Kaşif, profesör, fizikçi
The Jolson Story 1946	Al Jolson	Aktör, Komedyen
Night and Day 1946	Cole Porter	Besteci
The Razor's Edge 1946	W. Somerset Maugham	Yazar
Till the Clouds Roll By 1946	Jerome Kern	Müzikal tiyatro bestecisi
The Fabulous Dorseys 1947	Tommy ve Jimmy Dorsey	Müzisyen
Song of Love 1947	Clara Schumann ve Robert Schumann	Müzisyen
The Babe Ruth Story 1948	Babe Ruth	Beyzbol oyuncusu
The Lame Devil 1948	Talleyrand	Diplomat
Macbeth 1948	Macbeth of Scotland	İskoçya kralı
Eroica 1949	Ludwig van Beethoven	Besteci
Heaven Over the Marshes 1949	Maria Goretti	Katolik Azize
Jolson Sings Again 1949	Al Jolson	Aktör, Komedyen
Samson and Delilah 1949	Samson ve Delilah	Yahudi Dini Kahramanlar
The Stratton Story 1949	Monty Stratton	Beyzbol oyuncusu

1950-1959 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Cyrano de Bergerac 1950	Cyrano de Bergerac	Oyun yazarı, Asker
The Jackie Robinson Story 1950	Jackie Robinson	Beyzbol oyuncusu
Julius Caesar 1950	Julius Caesar	Askeri ve Politik lider
The Magnificent Yankee 1950	Oliver Wendell Holmes	Hukukçu
Three Little Words 1950	Bert Kalmar Harry Ruby	Söz yazarı Senarist
David and Bathsheba 1951	King David Bathsheba	Kral
The Desert Fox: The Story of Rommel, 1951	Field Marshal Erwin Rommel	General
The Great Caruso 1951	Enrico Caruso	Tenör
Jim Thorpe – All-American 1951	Jim Thorpe	Beyzbol oyuncusu
Wherever She Goes 1951	Eileen Joyce	Piyanist
Above and Beyond 1952	Paul Tibbets	General
Blackbeard the Pirate 1952	Blackbeard	Korsan
Carbine Williams 1952	David Marshall Williams	Tasarımcı
Hans Christian Andersen 1952	Hans Christian Andersen	Roman, öykü yazarı
The Story of Will Rogers 1952	Will Rogers	Komedyen, Mizahçı
The Winning Team 1952	Grover Cleveland Alexander	Beyzbol oyuncusu
Calamity Jane 1953	Calamity Jane	Gözcü, izci
Franz Schubert 1953	Franz Schubert	Besteci
Houdini 1953	Harry Houdini	Sihirbaz
Julius Caesar 1953	Julius Caesar	Askeri ve Politik lider
Martin Luther 1953	Martin Luther	Keşiş, Rahip

1950-1959 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
The Bob Mathias Story 1954	Bob Mathias	Sporcu
Deep in My Heart 1954	Sigmund Romberg	Besteci
The Glenn Miller Story 1954	Glenn Miller	Müzisyen
Sauerbruch Das war mein Leben 1954	Ferdinand Sauerbruch	Cerrah
Viva Zapata! 1954	Emiliano Zapata	Devrimci
The Girl in the Red Velvet Swing 1955	Evelyn Nesbit	Model, Dansçı
To Hell and Back 1955	Audie Murphy	Asker
Interrupted Melody 1955	Marjorie Lawrence	Soprano
A Man Called Peter 1955	Peter Marshall	Vaiz
Richard III 1955	3. İngiltere Kralı	Kral
The Virgin Queen 1955	Kraliçe Elizabet	Kraliçe
Alexander the Great 1956	Büyük İskender	Kral
The Benny Goodman Story 1956	Benny Goodman	Müzisyen
The Eddy Duchin Story 1956	Eddy Duchin	Piyanist
The King and I 1956	Anna Leonowens	Öğretmen, Aktivist
Lust for Life 1956	Vincent van Gogh	Ressam
Somebody Up There Likes Me 1956	Rocky Graziano	Boksör
The Ten Commandments 1956	Moses ve Ramesses II	Musa Peygamber ve Mısır Firavunu
Fear Strikes Out 1957	Jimmy Piersall	Bezbol oyuncusu
The Helen Morgan Story 1957	Helen Morgan	Şarkıcı

1950-1959 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 3)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Man of a Thousand Faces 1957	Lon Chaney, Sr.	Oyuncu
Saint Joan 1957	Joan of Arc	Halk Kahramanı ve Azize
The Spirit of St. Louis 1957	Charles Lindbergh	Pilot
The Three Faces of Eve 1957	Chris Costner Sizemore	Psikolojik Hasta
Carve Her Name with Pride 1958	Violette Szabo	Ajan
The Inn of the Sixth Happiness 1958	Gladys Aylward	Misyoner
Ivan the Terrible 1958	Ivan IV of Russia	Rus Çarı
The Left Handed Gun 1958	Billy the Kid	Haydut
Machine-Gun Kelly 1958	Machine Gun Kelly	Gangaster, İçki kaçakçısı
The Naked Maja 1958	Goya	Ressam, Grafiker
Al Capone 1959	Al Capone	Gangster
The Diary of Anne Frank 1959	Anne Frank	Yahudi Soykırım Kurbanı
The Gene Krupa Story 1959	Gene Krupa	Müzisyen
The Great Impostor 1959	Ferdinand Waldo Demara	Dolandırıcı
Hannibal 1959	Hannibal Barca	Komutan
Solomon and Sheba 1959	King Solomon Queen of Sheba	İsrail Kralı ve Kraliçesi

1960-1969 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Esther and the King 1960	Esther	Kraliçe
The Gallant Hours 1960	William Halsey, Jr.	Asker
Song Without End 1960	Franz Liszt	Besteci, Piyanist
Spartacus 1960	Spartacus	Köle
The Story of Ruth 1960	Ruth	Yahudi Dini Eski Kitap
Sunrise at Campobello 1960	Franklin D. Roosevelt	32. Amerika Başkanı
Barabbas 1961	Barabbas	Hıristiyan Komutan (İsa yaşarken)
El Cid 1961	El Cid	Askeri lider
Hoodlum Priest 1961	Father Charles Dismas Clark	Mahkum
King of Kings 1961	İsa	Peygamber
Birdman of Alcatraz 1962	Robert Franklin Stroud	Amerikalı Mahkum
Elgar 1962	Edward Elgar	Besteci
Freud: The Secret Passion 1962	Sigmund Freud	Nörolog
Lawrence of Arabia 1962	T. E. Lawrence	Asker
The Miracle Worker 1962	Helen Keller ve Annie Sullivan	Yazar, Aktivist Öğretmen
No Man Is an Island 1962	George Ray Tweed	Radyo Operatörü
The Reluctant Saint 1962	Joseph of Cupertino	Aziz
Salvatore Giuliano 1962	Salvatore Giuliano	Kanun kaçağı
Sodom and Gomorrah 1962	Lot	Eski ahitte geçen bir Dinsel karakter
The Trial of Joan of Arc 1962	Joan of Arc	Halk Kahramanı, Azize
Cleopatra 1963	3. Kleopatra	Eski Mısır Kraliçesi
PT 109 1963	John F. Kennedy	35. ABD Başkanı

1960-1969 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Becket 1964	Thomas Becket	Başpiskopos
Your Cheatin' Heart 1964	Hank Williams	Şarkıcı, Söz yazarı
The Agony and the Ecstasy 1965	Michelangelo	Ressam, Heykeltıraş, Mimar, Şair
The Debussy Film 1965	Claude Debussy	Besteci
Genghis Khan 1965	Cengiz Han	Hükümdar
The Greatest Story Ever Told 1965	İsa	Peygamber
The Magnificent Yankee 1965	Oliver Wendell Holmes, Jr.	Hukukçu
Andrei Rublev 1966	Andrei Rublev	Keşiş, Ressam
Born Free 1966	Joy Adamson	Yazar
Isadora Duncan, the Biggest Dancer in the World, 1966	Isadora Duncan	Dansçı
Khartoum 1966	General Gordon Muhammad Ahmad	Subay Dini lider
A Man for All Seasons 1966	Thomas More	Hukukçu, Filozof, Yazar Politikacı
Rasputin, the Mad Monk 1966	Grigori Rasputin	Papaz
Bonnie and Clyde 1967	Clyde Barrow ve Bonnie Parker	Soyguncu, Kanun kaçakları
The Color of Pomegranates 1968	Sayat-Nova	Şair, Müzisyen
Funny Girl 1968	Fanny Brice	Kadın komedyen, Şarkıcı
Hrabina Cosel 1968	Anna Constantia von Brockdorff Augustus II the Strong	Polonya Kralı ve Metresi
Isadora 1968	Isadora Duncan	Dansçı
The Lion in Winter 1968	2. Henry	İngiltere Kralı
Star! 1968	Gertrude Lawrence	Oyuncu, Müzikal komedyen
Alfred the Great 1969	Alfred the Great	Kral
Anne of the Thousand Days 1969	3. Henry ve Anne Boleyn	İngiltere Kralı ve Kraliçesi

1970-1979 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Butch Cassidy and the Sundance Kid, 1969	Butch Cassidy ve Harry Longabaugh	Soyguncu, Kanun kaçağı
Che! 1969	Che Guevara	Devrimci, Lider, Doktor
De Sade 1969	Marquis de Sade	Politikacı, Filozof
Emma Hamilton 1969	Emma Hamilton Lord Horatio Nelson	İngiliz Komutan ve Metresi
Chisum 1970	John Chisum	Baron
Cromwell 1970	Oliver Cromwell	Asker, Politikacı
Julius Caesar 1970	Julius Caesar	Askeri ve Politik lider
Ned Kelly 1970	Ned Kelly	Haydut
Patton 1970	George S. Patton	Asker
Song of Norway 1970	Edvard Grieg ve Rikard Nordraak	Besteci, Piyanist Besteci
The Wild Child 1970	Victor of Aveyron	Fransız, Vahşi Çocuk
Brian's Song 1971	Brian Piccolo	Futbolcu
Doc 1971	Doc Holliday	Kumarbaz, Dişçi
Macbeth 1971	Macbeth of Scotland	İskoçya kralı
Mary, Queen of Scots 1971	İskoçya Kraliçesi ve İngiltere Kraliçesi 1.Elizabet	Kraliçe Kraliçe
The Music Lovers 1971	Pyotr Tchaikovsky	Besteci
Nicholas and Alexandra 1971	Tsar Nicholas II and Tsaritsa Alexandra of Russia	Rus Çarı ve Çariçesi
Adolf Hitler: My Part in His Downfall 1972	Spike Milligan	Komedyen, Müzisyen, Şair
Aguirre, the Wrath of God 1972	Lope de Aguirre	Asker
Antony and Cleopatra 1972	Mark Antony ve 7. Kleopatra	St. Francis of Assisi & St. Clare of Assisi
Brother Sun, Sister Moon 1972	St. Francis of Assisi & St. Clare of Assisi	Keşiş, Vaiz Aziz

1970-1979 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Dirty Little Billy 1972	Billy the Kid	Haydut
Henry VIII and His Six Wives 1972	3. Henry ve Anne Boleyn	İngiltere Kralı İngiltere Kraliçesi
The Life and Times of Judge Roy Bean - 1972	Judge Roy Bean	Teksaslı Kanun Adamı
Ludwig 1972	Ludwig II of Bavaria	Kral
Lady Sings the Blues 1972	Billie Holiday	Müzisyen, Söz yazarı
Pancho Villa 1972	Pancho Villa	General
Young Winston 1972	Winston Churchill	İngiltere Başbakanı
Dillinger 1973	John Dillinger	Gangster, Banka soyguncusu
Edvard Munch 1973	Edvard Munch	Ressam, Grafiker
Hitler: The Last Ten Days 1973	Adolf Hitler	Alman Başbakanı
Jesus Christ Superstar 1973	İsa	Peygamber
Papillon 1973	Henri Charrière and Louis Dega	Mahkumlar
Pat Garrett and Billy the Kid 1973	Pat Garrett Billy the Kid	Barmen ve Billy the Kid – haydut
Serpico 1973	Frank Serpico	Amerikalı Polis Memuru
The Enigma of Kaspar Hauser 1974	Kaspar Hauser	Yetim
Lenny 1974	Lenny Bruce	Komedyen
Mahler 1974	Gustav Mahler ve Alma Mahler	Besteci
The Story of Jacob and Joseph 1974	Yakup Yusuf	Peygamber
Dog Day Afternoon 1975	Sonny Wortzik	Banka Soyguncusu
Galileo 1975	Galileo Galilei	Gökbilimci
The Hiding Place 1975	Corrie ten Boom	Besteci, Piyanist
Lisztomania 1975	Franz Liszt	Besteci, Piyanist
The Other Side of the Mountain 1975	Jill Kinmont	Kayak Sporçusu

1970-1979 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 3)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
The Story of Adele H. 1975	Adèle Hugo	Viktor Hügo'nun kızı
Bound for Glory 1976	Woody Guthrie	Şarkıcı, Sözyazarı
Bruce Lee and I 1976	Bruce Lee	Dövüşçü Aktör
Buffalo Bill and the Indians 1976	Buffalo Bill	Asker, Bizon avcısı
Eleanor and Franklin 1976	Franklin D. Roosevelt	32. ABD Başkanı,
Gable and Lombard 1976	Clark Gable and Carole Lombard	Oyuncu
James Dean 1976	James Dean	Oyuncu
Mohammad, Messenger of God 1976	Muhammed	Peygamber
Sybil 1976	Shirley Ardell Mason	Sanatçı
W.C. Fields and Me 1976	W. C. Fields	Komedyen, Aktör
Greased Lightning 1977	Wendell Scott	Araba yarışçısı
The Greatest 1977	Muhammed Ali	Boksör
MacArthur 1977	Douglas Mac Arthur	General
Scott Joplin 1977	Scott Joplin	Besteci, Piyanist
American Hot Wax 1978	Alan Freed	Disk jokey
The Buddy Holly Story 1978	Buddy Holly	Şarkıcı, Sözyazarı
La Vida y Poesia de Julia de Burgos, 1978	Julia de Burgos	Şair, Aktivist
King (TV miniseries) 1978	Dr. Martin Luther King	Rahip, Aktivist
Midnight Express 1978	Billy Hayes	Yazar, Aktör, Yönetmen
Birth of The Beatles 1979	The Beatles	İngiliz Pop Müzik topluluğu
Bruce Lee: The Man, The Myth 1979	Bruce Lee	Aktör
Elvis 1979	Elvis Presley	Amerikan Pop Şarkıcısı

(sayfa 4)

Escape from Alcatraz
1979

Frank Morris

Mahkum

Jesus
1979

İsa

Peygamber

1980-1989 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFI KİŞİSİ	MESLEĞİ
Breaker Morant 1980	Breaker Morant	Asker
Coal Miner's Daughter 1980	Loretta Lynn	Şarkıcı, Söz yazarı
The Elephant Man 1980	Joseph Merrick	Fil adam (<i>engelli</i>)
Guyana Tragedy: The Story of Jim Jones, 1980	Jim Jones	Papaz
The Jayne Mansfield Story 1980	Jayne Mansfield ve Mickey Hargitay	Oyuncu
Raging Bull 1980	Jake LaMotta	Ortasiklet Boksçu
Agony 1981	Grigori Rasputin	Papaz
The Bunker 1981	Adolf Hitler	Almanya Başbakanı
Chariots of Fire 1981	Harold Abrahams	Sporcu, Atlet
Death of a Centerfold: The Dorothy Stratten Story, 1981	Dorothy Stratten ve Paul Snider	Model, Oyuncu Menajer
Lion of the Desert 1981	Omar Mukhtar	Direnışçi
Mommie Dearest 1981	Joan Crawford	Oyuncu
Peter and Paul 1981	Paul of Tarsus Peter the Fisherman	Misyoner
Reds 1981	John Reed	Gazeteci, Şair
Frances 1982	Frances Farmer	Oyuncu
Gandhi 1982	Mahatma Gandhi	Pasif Direniş eylemlerinin öncüsü.
Missing 1982	Charles Horman	Gazeteci
The Return of Martin Guerre 1982	Arnaud du Tilh	16.YY Kimlik Hırsızı
Cross Creek 1983	Marjorie Kinnan Rawlings	Yazar
Danton 1983	Georges Danton	Fransız devrimci
Dempsey 1983	Jack Dempsey	Boksör
Heart Like a Wheel 1983	Shirley Muldowney	Yarışçı

1980-1989 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Kennedy 1983	John F. Kennedy	35. ABD Başkanı
Living Proof: The Hank Williams, Jr. Story,1983	Hank Williams, Jr.	Şarkıcı, Söz yazarı
Sadat 1983	Anwar El Sadat	Mısır'ın 3. başkanı
Silkwood 1983	Karen Silkwood	Sendikacı, Aktivist
Star 80 1983	Dorothy Stratten ve Paul Snider	Model, Oyuncu Menajer
Amadeus 1984	Antonio Salieri Wolfgang Amadeus Mozart	Klasik müzik bestecileri
The Bounty 1984	Captain William Bligh	Asker
The Killing Fields 1984	Sydney Schanberg Dith Pran Jon Swain	Gazeteci Fotomuhabiri Gazeteci
Samson and Delilah 1984	Samson Delilah	Yahudi Tarihsel Kahraman
King David 1985	King David	Kral
Out of Africa 1985	Karen Blixen	Yazar
Marie 1985	Marie Ragghianti	Devlet Memuru
Mask 1985	Roy L. Dennis	Kemik Hastası
Mishima: A Life in Four Chapters 1985	Yukio Mishima	Yazar, Senarist, Şair
Sweet Dreams 1985	Patsy Cline	Şarkıcı
Sylvia 1985	Sylvia Ashton-Warner	Yazar, Şair, Eğitimci
George Washington II: The Forging of a Nation,1986	George Washington	1. ABD Başkanı
Sid and Nancy 1986	Sid Vicious Nancy Spungen	Müziyisyen -
The Boy in Blue 1986	Ned Hanlan	Kano yarışçısı
Castaway 1986	Gerald Kingsland Lucy Irvine	Gazeteci, Yazar Yazar
Heartburn 1986	Nora Ephron Carl Bernstein	Yönetmen, Yapımcı, Senarist Gazeteci
Lady Jane 1986	Lady Jane Grey	İngiltere ve İrlanda Kraliçesi

1980-1989 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 3)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Thérèse 1986	Thérèse of Lisieux	Azize
The Betty Ford Story 1987	Betty Ford	ABD First Lady'si
Cry Freedom 1987	Steve Biko	Aktivist
Impossible Spy 1987	Eli Cohen	Ajan
La Bamba 1987	Ritchie Valens	Şarkıcı, sözyazarı
Afife Jale 1987	Afife Jale	İmparator
The Untouchables 1987	Eliot Ness Al Capone	Ajan Gangaster
Bird 1988	Charlie Parker	Müzisyen, Besteci
Camille Claudel 1988	Camille Claudel	Heykeltıraş
A Cry in the Dark 1988	Lindy Chamberlain	Katil
David 1988	David Rothenberg Marie Rothenberg	Yazar
Elvis and Me 1988	Elvis Presley ve Priscilla Presley	Amerikan Pop Şarkıcısı ve Eşi
Gorillas in the Mist 1988	Dian Fossey	Zoolog
Lincoln 1988	Abraham Lincoln	16. ABD Başkanı
Patty Hearst 1988	Patty Hearst	Oyuncu
Stand and Deliver 1988	Jaime Escalante	Eğitmen
Tucker: The Man and His Dream 1988	Preston Tucker	Otomobil tasarımcısı
Young Guns 1988	Billy the Kid	Haydut
Billy the Kid 1989	Billy the Kid	Haydut
Blaze 1989	Earl Long	Politikacı
Born on the Fourth of July 1989	Ron Kovic	Savaş karşıtı, Aktivist
Great Balls of Fire! 1989	Jerry Lee Lewis	Şarkıcı, Piyanist

(sayfa 4)

Henry V 1989	4. Henry	İngiltere Kralı
The Karen Carpenter Story 1989	Karen Carpenter	Şarkıcı
LBJ: The Early Years 1989	Lyndon B. Johnson	36. ABD Başkanı
Lean on Me 1989	Joe Louis Clark	Okul Müdürü (Lise)
My Left Foot 1989	Christy Brown	Roman Yazarı, Ressam, Şair

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
An Angel at My Table 1990	Janet Frame	Yazar
Awakenings 1990	Oliver Sacks	Bilimadamı
Cyrano de Bergerac 1990	Cyrano de Bergerac	Oyun Yazarı, Asker
A Dangerous Man: Lawrence After Arabia, 1990	T. E. Lawrence	Asker ve Casus
The Dreamer of Oz 1990	L. Frank Baum	Yazar
Europa Europa 1990	Solomon Perel	Yazar, Konuşmacı
A Family of Spies 1990	John Anthony Walker	Asker
Goodfellas 1990	Henry Hill	Amerikalı Mafya Lideri
Henry & June 1990	Henry Miller ve Anaïs Nin	Roman yazarı, ressam
Iron & Silk 1990	Mark Salzman	Yazar
The Krays 1990	The Kray twins	Organize suç mahkumları
The Nasty Girl 1990	Anna Rosmus	Araştırmacı, Yazar
Reversal of Fortune 1990	Claus von Bülow and Sunny von Bülow	Danimarkalı Katil ve öldürdüğü eşi
Vincent & Theo 1990	Vincent van Gogh and Theo van Gogh	Ressam
Young Guns II 1990	Billy the Kid	Haydut
Bugsy 1991	Bugsy Siegel	Gangster
Cabeza de Vaca 1991	Cabeza de Vaca	Kaşif
Dillinger 1991	John Dillinger	Gangster, Banka soyguncusu
The Doors 1991	Jim Morrison	“The Doors” grubunun solisti
Impromptu 1991	Frédéric Chopin ve George Sand	Besteci ve yazar
JFK 1991	Jim Garrison	Amerikalı Bölge Savcısı
The Josephine Baker Story 1991	Josephine Baker	Dansçı, şarkıcı

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Not Without My Daughter 1991	Betty Mahmoody	Yazar
Young Catherine 1991	Catherine II of Russia	Rus Çarıçesi
The Babe 1992	Babe Ruth	Beyzbol oyuncusu
Chaplin 1992	Charlie Chaplin	Komedyen, Oyuncu
Citizen Cohn 1992	Roy Marcus Cohn	Avukat
1492: Conquest of Paradise 1992	Christopher Columbus	Kaşif
Daens 1992	Adolf Daens	Din Adamı, Rahip
The Jacksons: An American Dream, 1992	Jackson family	Şarkı Grubu
Lorenzo's Oil 1992	Augusto ve Michaela Odone	ALD hastalığı için çare bulan çift
Malcolm X 1992	Malcolm X	İnsan hakları savunucusu, aktivist
Sinatra 1992	Frank Sinatra	Şarkıcı, Aktör
The Amy Fisher Story 1993	Amy Fisher	Porno Oyuncusu
Benito 1993	Benito Mussolini	İtalya Başbakanı
Dragon: The Bruce Lee Story 1993	Bruce Lee	Aktör
Fong Sai Yuk 1993	Fong Sai Yuk	Dövüş sanatçısı
Geronimo: An American Legend 1993	Geronimo	Amerikan Kızılderili Lideri
In The Name Of The Father 1993	Guildford Four	IRA'lı Anarşistler
JFK: Reckless Youth 1993	John F. Kennedy	35. ABD Başkanı
M. Butterfly 1993	Bernard Boursicot	Diplomat
Rudy 1993	Daniel "Rudy" Ruettiger	Beyzbol oyuncusu

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 3)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Schindler's List 1993	Oskar Schindler	Sanayici, İş Adamı
Searching for Bobby Fischer 1993	Joshua Waitzkin	Satranç oyuncusu
Shadowlands 1993	C. S. Lewis ve Joy Gresham	Yayımcı, Roman yazarı
Shrinatha Kavi Sarvabhowma 1993	Srinatha	Şair
This Boy's Life 1993	Tobias Wolff	Yazar
Tombstone 1993	Wyatt Earp, Doc Holliday	Kumarbaz
What's Love Got to Do with It? 1993	Ike ve Tina Turner	Şarkıcı, Müzisyen
Wittgenstein 1993	Ludwig Wittgenstein	Filozof
Zohar 1993	Zohar Argov	Şarkıcı
Abraham 1994	Abraham (İbrahim)	Dini Karakter
Amelia Earhart: The Final Flight 1994	Amelia Earhart	Pilot
Backbeat 1994	Stuart Sutcliffe ve John Lennon	Beatles Grubu Müzisyenleri
Bandit Queen 1994	Phoolan Devi	Haydut
A Burning Passion: The Margaret Mitchell Story, 1994	Margaret Mitchell	Yazar
Cobb 1994	Ty Cobb	Bezbol oyuncusu
Ed Wood 1994	Edward D. Wood, Jr.	Senarist, Yönetmen
Heavenly Creatures 1994	Pauline Parker ve Juliet Hulme	Katiller
Immortal Beloved 1994	Ludwig van Beethoven	Besteci, Müzisyen
In the Name of the Father 1994	Gerry Conlon	IRA'lı Anarşist
La Reine Margot 1994	Queen Margot	Kraliçe
The Madness of King George 1994	George III of the United Kingdom	Büyük Britanya Kralı
Mrs. Parker and the Vicious Circle 1994	Dorothy Parker	Şair, Hicivci

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 4)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Nostradamus 1994	Nostradamus	Kahin
Quiz Show 1994	Charles Van Doren	Yazar, Editör
8 Seconds 1994	Lane Frost	Rodeo
Tom & Viv 1994	T. S. Eliot ve Vivienne Haigh-Wood	Şair, Yazar ve ilk eşi
The Vernon Johns Story 1994	Vernon Johns	ABD Sivil Haklar Öncüsü
Wyatt Earp 1994	Wyatt Earp	Kumarbaz
The Basketball Diaries 1995	Jim Carroll	Şair, Yazar
Braveheart 1995	William Wallace	İskoç Şovalyesi
Casino 1995	Frank "Lefty" Rosenthal	Profesyonel Spor Bahisçisi
Catharine the Great 1995	Catherine II of Russia	Rus Çariçesi
Carrington 1995	Dora Carrington ve Lytton Strachey	Ressam Eleştirmen, Yazar
Dangerous Minds 1995	Lou Anne Johnson	Yazar, Öğretmen
Dead Man Walking 1995	Sister Helen Prejean	Ölüm cezasına karşı duran rahibe
Faustina 1995	Mary Faustina Kowalska	Katolik Azize
Jacob 1995	Yakup	Peygamber
Jefferson in Paris 1995	Thomas Jefferson	ABD 3. Başkanı
Joseph 1995	Yakup	Peygamber
Liz: The Elizabeth Taylor Story 1995	Elizabeth Taylor	İngiltere Kraliçesi
Murder in the First 1995	Henri Young	Mahkum
Nixon 1995	Richard Nixon	ABD 37. Başkanı
Panther 1995	Bobby Seale Huey P. Newton	Aktivist Aktivist
Restoration 1995	Charles II of England	Kral
Rob Roy 1995	Robert Roy MacGregor	Halk Kahramanı

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 5)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
To Die For 1995	Pamela Smart	Tutuklu mahkum
Total Eclipse 1995	Arthur Rimbaud ve Paul Verlaine	Fransız Şairler
Truman 1995	Harry S. Truman	ABD 33. Başkanı
Wild Bill 1995	Wild Bill Hickok	Silahşör, Kanun Koruyucusu
Basquiat 1996	Jean-Michel Basquiat	Graffiti Artisti
Evita 1996	Eva Perón	Arjantin Başkanı
Ghosts of Mississippi 1996	Byron De La Beckwith	İrkçi terörist
In Love and War 1996	Ernest Hemingway	Yazar, Gazeteci
I Shot Andy Warhol 1996	Valerie Solanas	Feminist yazar
Michael Collins 1996	Michael Collins	İrlanda Devrim Lideri
Moses 1996	Moses	Peygamber
Norma Jean & Marilyn 1996	Marilyn Monroe	Oyuncu, Model, Şarkıcı
The People vs. Larry Flynt 1996	Larry Flynt	Porno Dergi Yayıncısı
Rasputin: Dark Servant of Destiny 1996	Grigori Rasputin	Papaz
Rebound: The Legend of Earl "The Goat" Manigault, 1996	Earl Manigault	Basketbolcu
Samson and Delilah 1996	Samson ve Delilah	Eski İsrail Kahramanı
Shine 1996	David Helfgott	Piyanist
Surviving Picasso 1996	Pablo Picasso	Ressam
Artemisia 1997	Artemisia Gentileschi	Ressam
Breaking the Surface: The Greg Louganis Story, 1997	Greg Louganis	Olimpik Dalışçı, Yazar
Elvis Meets Nixon 1997	Elvis Presley Richard Nixon	Amerikan Pop Şarkıcısı ABD 37. Başkanı
Donnie Brasco 1997	Donnie Brasco	Özel Ajan
David 1997	King David	Kral, Dini Kahraman

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 6)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Four Days in September 1997	Fernando Gabeira	Politikacı, Yazar Diplomat
Kundun 1997	Tenzin Gyatso, 14th Dalai Lama	Hintli Din Adamı
Prefontaine 1997	Steve Prefontaine	Atlet
Private Parts 1997	Howard Stern	Aktör, Yazar
Rough Riders 1997	Theodore Roosevelt	ABD 26. Başkanı
Saint-Ex 1997	Antoine de Saint-Exupéry	Yazar, Pilot
Selena 1997	Selena	Şarkıcı, Söz yazarı
Seven Years in Tibet 1997	Heinrich Harrer	Dağcı, Sporcu, Yazar
Solomon 1997	King Solomon	Kral
Wilde 1997	Oscar Wilde	Yazar , Şair
Dangerous Beauty 1998	Veronica Franco	Şair
Elizabeth 1998	Elizabeth I	Kraliçe
Fifteen and Pregnant 1998	Tina Spangler	Amerikalı, 15 yaşında hamile kalan kız
The General 1998	Martin Cahill	İrlandalı kanun kaçağı
Gia 1998	Gia Marie Carangi	Model
Gods and Monsters 1998	James Whale	Yönetmen, Oyuncu
Hilary and Jackie 1998	Hilary and Jacqueline du Pré	Müzisyenler
Jeremiah 1998	Jeremiah	Peygamber
Jinnah 1998	Muhammad Ali Jinnah	Hukuçu, Politikacı
Patch Adams 1998	Hunter "Patch" Adams	Diplomat, Yazar
The Prince of Egypt 1998	Moses and Ramesses II	Peygamber ve Eski Mısır Hükümdarı
The Rat Pack 1998	Frank Sinatra, Dean Martin, Sammy Davis, Jr.	Aktör - Şarkıcı - Dansçı
The Temptations 1998	The Temptations	Vokal Grubu

1990-1999 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 7)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Shakespeare in Love 1998	William Shakespeare	İngiliz yazar, şair
Winchell 1998	Walter Winchell	Gazeteci, Radyo yorumcusu
Without Limits 1998	Steve Prefontaine	Atlet
Angela's Ashes 1999	Frank McCourt	Yazar
Anna and the King 1999	Anna Leonowens	Öğretmen, Seyahat yazarı
Boys Don't Cry 1999	Brandon Teena	Yazar
Children of the Century 1999	George Sand ve Alfred de Musset	Şair, yazar
Esther 1999	Esther	Pers kralı
Girl, Interrupted 1999	Susanna Kaysen	Yazar
Goya in Bordeaux 1999	Francisco de Goya	Ressam, grafiker
The Hurricane 1999	Rubin Carter	Boksör
The Insider 1999	Jeffrey Wigand	Uzman, Danışman
Introducing Dorothy Dandridge 1999	Dorothy Dandridge	Oyuncu, Şarkıcı
Jesus 1999	İsa	Peygamber
Joan of Arc 1999	Joan of Arc	Fransız Halk Kahramanı, Azize
Man on the Moon 1999	Andy Kaufman	Showman, Aktör
Mary, Mother of Jesus 1999	Mary of Nazareth Young Mary	Dini Karakter
The Messenger: The Story of Joan of Arc, 1999	Joan of Arc	Fransız Halk Kahramanı, Azize
Moloch 1999	Adolf Hitler	Nazi Lideri
Molokai: The Story of Father Damien, 1999	Father Damien	Roman Katolik Rahibi
Music of the Heart 1999	Roberta Guaspari Demetras	Müzisyen, Eğitimci
October Sky 1999	Homer Hickam	Yazar
The Passion of Ayn Rand 1999	Ayn Rand ve Nathaniel Branden	Filozof, roman yazarı

(sayfa 8)

Rocky Marciano
1999

Rocky Marciano

Boksör

The Straight Story
1999

Alvin Straight

Oyuncu

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 1)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
The Audrey Hepburn Story 2000	Audrey Hepburn	Oyuncu
Before Night Falls 2000	Reinaldo Arenas	Şair, romancı, oyun yazarı
Chopper 2000	Mark Brandon "Chopper" Read	Romancı
Close to Jesus 2000	Joseph of Nazareth	Dini Kahraman
The Courage to Love 2000	Henriette DeLille	Dini Figür
Daydream Believers 2000	The Monkees	Amerikan Pop rock Grubu
Erin Brockovich 2000	Erin Brockovich	Katip, Aktivist
For Love or Country: The Arturo Sandoval Story,2000	Arturo Sandoval	Trompetçi, Piyanist
Hendrix 2000	Jimi Hendrix	Gitarist, Sözyazarı, Şarkıcı
I Dreamed of Africa 2000	Kuki Gallmann	Yazar, Şair
In His Life: The John Lennon Story,2000	John Lennon	Müzisyen, Şarkıcı, sözyazarı
Isn't She Great 2000	Jacqueline Susann	Yazar, romancı
Joseph: King of Dreams 2000	Yusuf	Peygamber
Joe Gould's Secret 2000	Joe Gould	Bohem
Little Richard 2000	Little Richard	Şarkıcı, Sözyazarı, Müzisyen
Lumumba 2000	Patrice Lumumba	Başbakan, Politikacı
Men of Honor 2000	Carl Brashear	Dalgıç
The Miracle Maker 2000	İsa	Peygamber
Pandaemonium 2000	William Wordsworth Samuel Taylor Coleridge	Şair Filozof, Şair
Paul the Apostle 2000	Paul of Tarsus	Misyoner
Pollock 2000	Jackson Pollock	Ressam
Quills 2000	Marquis de Sade	Politikacı, Filozof

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 2)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Remember the Titans 2000	Herman Boone	Teknik direktör
Steal This Movie! 2000	Abbie Hoffman	Politikacı, Sosyal aktivist
Shadow of the Vampire 2000	F. W. Murnau Max Schreck	Yönetmen Aktör
61* 2001	Roger Maris, Mickey Mantle	Beyzbol oyuncusu
Ayyam El Sadat 2001	Anwar Al Sadat	Mısır 3. Başkanı
Anne Frank: The Whole Story 2001	Anne Frank	Yahudi Soykırım Kurbanı
Ali 2001	Muhammad Ali	Boksör
Attila 2001	Attila	Hun İmparatoru
A Beautiful Mind 2001	John Nash	Matematikçi
Blow 2001	George Jung	Uyuşturucu tüccarı
The Cat's Meow 2001	William Randolph Hearst	Yayıncı, Gazete patronu
Der Tunnel 2001	Hasso Herschel	Kaçak
A Huey P. Newton Story 2001	Huey P. Newton	Politikacı
Hysteria – The Def Leppard Story 2001	Def Leppard	Rock Topluluğu
In the Time Of Butterflies 2001	Minerva Mirabal	Katledilen kız kardeşler
Iris 2001	Iris Murdoch	Yazar, Filozof
James Dean 2001	James Dean	Aktör
Life with Judy Garland: Me and My Shadows,2001	Judy Garland	Aktrist, Şarkıcı
Piñero 2001	Miguel Piñero	Oyun yazarı
Riding in Cars with Boys 2001	Beverly Donofrio	Yazar
Taurus 2001	Vladimir Lenin	Marksist Lider
Antwone Fisher 2002	Antwone Q. Fisher	Yönetmen, Senarist

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 3)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFI KİŞİSİ	MESLEĞİ
Auto Focus 2002	Bob Crane	Aktör
Bertie and Elizabeth 2002	King George VI	Kral
Catch Me If You Can 2002	Frank Abagnale	Amerikan Güvenlik Danışmanı
Callas Forever 2002	Maria Callas	Soprano, Opera sanatçısı
Chopin: Desire for Love 2002	Fryderyk Chopin	Besteci, Piyanist
Confessions of a Dangerous Mind 2002	Chuck Barris	Yapımcı
Conviction 2002	Carl Upchurch	Aktivist, Yazar, Eğitimci
Evelyn 2002	Desmond Doyle	Ressam, Dekoratör
Fidel 2002	Fidel Castro	Devrimci, Küba devlet başkanı
Frida 2002	Frida Kahlo	Meksikalı ressam
Gada Meilin 2002	Gada Meiren	Moğol lideri
The Gathering Storm 2002	Winston Churchill	İngiltere Başbakanı
Gleason 2002	Jackie Gleason	Komedyen, Aktör
The Hours 2002	Virginia Woolf	Yazar
The Kid Stays in the Picture 2002	Robert Evans	Yapımcı
Martin and Lewis 2002	Dean Martin ve Jerry Lewis	Şarkıcı – Aktör, Senarist
The Matthew Shepard Story 2002	Matthew Shepard	Nefret suçu kurbanı
Path to War 2002	Lyndon B. Johnson	ABD 36. Başkanı
The Pianist 2002	Władysław Szpilman	Piyanist, Besteci
Rabbit-Proof Fence 2002	Molly Graig	Ailelerine kavuşmak için kaçan Aborjin kızlar
The Rookie 2002	Jim Morris	Beyzbol oyuncusu
The Rosa Parks Story 2002	Rosa Parks	Aktivist

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 4)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Shackleton 2002	Ernest Shackleton	Kaşif
American Splendor 2003	Harvey Pekar	Yazar, Eleştirmen
And Starring Pancho Villa as Himself,2003	Pancho Villa	General
BAADASSSSS! 2003	Melvin Van Peebles	Yönetmen, Senarist
Benedict Arnold: A Question of Honor,2003	Benedict Arnold	General
Blind Flight 2003	John McCarthy	Gazateci, Yazar
Cambridge Spies 2003	Guy Burgess	Ajan
Cleopatra 2003	3. Kleopatra	Eski Mısır Kraliçesi
Henry VIII 2003	Henry VIII	İngiltere Kralı
High Roller: The Stu Ungar Story 2003	Stu Ungar	Poker Oyuncusu
The Lost Prince 2003	Prince John	İngiliz Kraliyet Ailesi Üyesi
The Lion in Winter 2003	King Henry II	Kral
Hitler: The Rise of Evil 2003	Adolf Hitler	Alman Başbakanı
Imperium: Augustus 2003	Caesar Augustus	İmparator
Lucy 2003	Lucille Ball	Komedyen, Oyuncu
Luther 2003	Martin Luther	Rahip
Maria Goretti 2003	Maria Goretti	Katolik Azize
Martha, Inc.: The Story of Martha Stewart,2003	Martha Stewart	Yazar, Magazin yayıncısı
Monster 2003	Aileen Wuornos	Seri katil
Mother Teresa 2003	Mother Teresa	Rahibe
Ned Kelly 2003	Ned Kelly	Haydut
Party Monster 2003	Michael Alig	Parti düzenleyicisi, katil
The Deal 2003	Tony Blair	İngiltere Başbakanı

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 5)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFI KİŞİSİ	MESLEĞİ
Radio 2003	Harold Jones	Futbol Koçu
The Reagans 2003	Ronald Reagan	ABD 40. Başkanı
Shattered Glass 2003	Stephen Glass	Gazeteci
Soraya 2003	Prenses Süreyya	İran Şahı'nın ilk eşi
Swimming Upstream 2003	Tony Fingleton	Yüzücü
Sylvia 2003	Sylvia Plath	Şair
Touching the Void 2003	Joe Simpson	Dağcı
Veronica Guerin 2003	Veronica Guerin	Muhabir
Wonderland 2003	John Holmes	Aktör, Porno oyuncusu
3: The Dale Earnhardt Story 2004	Dale Earnhardt	Araba yarışçısı
Against the Ropes 2004	Jackie Kallen	Box menajeri
Alexander 2004	Büyük İskender	İmparator
The Assassination of Richard Nixon,2004	Samuel Byck	Uçak kaçıрма
The Aviator 2004	Howard Hughes	Havacı, Mühendis
Beautiful Boxer 2004	Parinya Charoenphol	Tai boksörü, model
Bettie Page: Dark Angel 2004	Bettie Page	Model
Beyond the Sea 2004	Bobby Darin	Şarkıcı, Aktör
Bobby Jones: Stroke of Genius 2004	Bobby Jones	Amatör golfçü, Hukuçu
The Brooke Ellison Story 2004	Brooke Ellison	Harvard Üniversitesi'nin ilk kötürüm mezunu
Call Me: The Rise and Fall of Heidi Fleiss,2004	Heidi Fleiss	Köşe yazarı
De-Lovely 2004	Cole Porter	Besteci, söz yazarı
Downfall 2004	Traudl Junge	Hitler'in özel sekreteri
Finding Neverland 2004	J. M. Barrie	Yazar

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 6)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Hidalgo 2004	Frank Hopkins	Jokey
Hotel Rwanda 2004	Paul Rusesabagina	Akivist, Yardımsever
Ike: Countdown to D-Day 2004	Dwight D. Eisenhower	General
Kinsey 2004	Alfred Kinsey	Bilimadamı
The Libertine 2004	John Wilmot, 2nd Earl of Rochester	Şair, yazar
The Life and Death of Peter Sellers,2004	Peter Sellers	Komedyen, Aktör
Man in the Mirror: The Michael Jackson Story,2004	Michael Jackson	Amerikan Pop Müzik şarkıcısı
Miracle 2004	Herb Brooks	Buz Hokeyi Koçu
Modigliani 2004	Amedeo Modigliani	Sanatçı
The Motorcycle Diaries 2004	Che Guevara	Devrimci, Lider, Doktor
Nero 2004	Nero	5. Roma İmparatoru
My Nikifor 2004	Nikifor	Ressam
The Mystery of Natalie Wood 2004	Natalie Wood	Oyuncu
The Passion of the Christ 2004	İsa	Peygamber
Ray 2004	Ray Charles	Müziyen
Redemption: The Stan Tookie Williams Story,2004	Stanley Tookie Williams	Çete lideri
The Sea Inside 2004	Ramon Sampedro	Ötenazi için mücadele eden kötürüm
Something The Lord Made 2004	Alfred Blalock	Cerrah
Aurore 2005	Aurore Gagnon	Ailesi tarafından tacize uğramış çocuk
Blue Swallow 2005	Park Kyung-won	Havacı, pilot
Capote 2005	Truman Capote	Yazar, Komedyen
Cinderella Man 2005	James J. Braddock	Boksör
Coach Carter 2005	Ken Carter	Basketbol koçu

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 7)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFI KİŞİSİ	MESLEĞİ
Domino 2005	Domino Harvey	Kelle avcısı
Elizabeth I 2005	Elizabeth I of England	Kraliçe
Elvis 2005	Elvis Presley	Amerikan Pop Şarkıcısı
Gie 2005	Soe Hok Gie	Aktivist
Good Night, and Good Luck 2005	Edward R. Murrow	Gazeteci
The Greatest Game Ever Played 2005	Francis Ouimet	Golfçü
Imperium: Saint Peter 2005	Saint Peter	Din Adamı
Jarhead 2005	Anthony Swofford	Deniz Subayı, Yazar
Karol: A Man Who Became Pope 2005	Karol Wojtyła	Ruhani lider
The Libertine 2005	John Wilmot, 2nd Earl of Rochester	Şair, Yazar
Mrs. Harris 2005	Jean Harris	Kazara katil
Mrs Henderson Presents 2005	Laura Henderson	Tiyatro sahibi, yapımcı
Murder Unveiled 2005	Jaswinder Kaur Sidhu	Namus cinayeti kurbanı
My Family and Other Animals 2005	Gerald Durrell	Yazar
Pope John Paul II 2005	Pope John Paul II	Ruhani lider
The New World 2005	John Smith	Asker, Kaşif
The Notorious Bettie Page 2005	Bettie Page	Model
The Prize Winner of Defiance, Ohio,2005	Evelyn Ryan	Ev hanımı, reklam şarkısı yazarı
The Rising 2005	Mangal Pandey	Asker
Sophie Scholl – The Final Days 2005	Sophie Scholl	Alman aktivist, nazi karşıtı
Stoned 2005	Brian Jones	Müziyen
The Sun 2005	Emperor Hirohito	İmparator
Walk the Line 2005	Johnny Cash	Şarkıcı, Sözyazarı

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 8)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Warm Springs 2005	Franklin D. Roosevelt	ABD 32. Başkanı
The World's Fastest Indian 2005	Burt Munro	Motorsiklet Yarışçısı
Amazing Grace 2006	William Wilberforce	Politikacı
Color of the Cross 2006	İsa	Peygamber
Driving Lessons 2006	Jeremy Brock	Aktör
El Benny 2006	Benny Moré	Şarkıcı
Factory Girl 2006	Edie Sedgwick	Model, Aktris
The Flying Scotsman 2006	Graeme Obree	Bisiklet Yarışçısı
Fur: An Imaginary Portrait of Diane Arbus,2006	Diane Arbus	Fotoğraf Sanatçısı
Fearless 2006	Huo Yuanjia	Dövüş Sanatçısı
Glory Road 2006	Don Haskins	Basketbol Koçu
The Good Shepherd 2006	James Jesus Angleton	CIA Yöneticisi
Goya's Ghosts 2006	Francisco Goya	Ressam
A Guide to Recognizing Your Saints,2006	Dito Montiel	Yazar, Senarist
Hannibal – Rome's Worst Nightmare,2006	Hannibal	Komutan
Hollywoodland 2006	George Reeves	Aktör
Infamous 2006	Truman Capote	Yazar, Komedyen
Invincible 2006	Vince Papale	Amerikan futbol oyuncusu
Klimt 2006	Gustav Klimt	Ressam
The Last King of Scotland 2006	Idi Amin	Askeri Lider
Marie Antoinette 2006	Marie Antoinette	Fransa Kraliçesi
Miss Potter 2006	Beatrix Potter	Yazar, İllustratör
The Nativity Story 2006	Mary of Nazareth	İsa'nın annesi

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 9)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
One Night with the King 2006	Esther	Kraliçe
Provoked 2006	Kiranjit Ahluwalia	İşkenceci kocasını öldüren kadın
The Pursuit of Happyness 2006	Christopher Gardner	Girişimci, Broker
The Queen 2006	HM Queen Elizabeth II	Kraliçe
Requiem 2006	Anneliese Michel	Şeytana tapan kadın
The Ron Clark Story 2006	Ron Clark	Engelli çocuk eğitmeni
Running with Scissors 2006	Augusten Burroughs	Yazar
We Are Marshall 2006	Jack Lengyel	Amerikan futbol koçu
American Gangster 2007	Frank Lucas	Uyuşturucu Tüccarı
The Assassination of Jesse James by the Coward Robert Ford,2006	Jesse James	Kanun Kaçağı, Banka Soyguncusu
Assembly 2007	Gu Zidi	Çin sivil savaşında kumandan
Becoming Jane 2007	Jane Austen	Roman yazarı
The Black Pimpernel 2007	Harald Edelstam	Diplomat
Breach 2007	Robert Hanssen	FBI Ajanı
Charlie Wilson's War 2007	Charlie Wilson	Deniz Subayı
Control 2007	Ian Curtis	Şarkıcı
Colour Me Kubrick 2007	Alan Conway	Dolandırıcı
Crazy 2007	Hank Garland	Müzisyen
Dark Matter 2007	Gang Lu	Okul basan öğrenci, katil
The Diving Bell and the Butterfly 2007	Jean-Dominique Bauby	Gazeteci, Yazar
El Cantante 2007	Héctor Lavoe	Şarkıcı
El Greco 2007	El Greco	Ressam, Heykeltıraş
Elizabeth: The Golden Age 2007	Elizabeth I	Kraliçe

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 10)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Freedom Writers 2007	Erin Gruwell	Eğitmen
Genghis Khan: To the Ends of the Earth and Sea,2007	Cengiz Han	İmparator
The Hoax 2007	Clifford Irving	Yazar
Hwang Jin Yi 2007	Hwang Jin Yi	Kraliyet ailesi üyesi
I'm Not There 2007	Bob Dylan	Şarkıcı
Into The Wild 2007	Christopher McCandless	Gezgin
Jump! 2007	Philippe Halsman	Fotoğraf Sanatçısı
The Killing of John Lennon 2007	Mark David Chapman	Katil, Mahkum
The King 2007	Graham Kennedy	Avustralyalı şovmen
La Vie En Rose 2007	Édith Piaf	Şarkıcı, Söz yazarı
A Mighty Heart 2007	Mariane Pearl	Gazeteci, Köşe Yazarı
Miss Austen Regrets 2007	Jane Austen	Roman yazarı
Mongol 2007	Cengiz Han	Hükümdar
Pride 2007	Jim Ellis	Sanatçı, Yazar
Rescue Dawn 2007	Dieter Dengler	Asker
Saint Mary 2007	Mary	İsa'nın annesi
Shake Hands with the Devil 2007	Roméo Dallaire	Senatör
The Singer 2007	Héctor Lavoe	Şarkıcı
Sybil 2007	Shirley Ardell Mason	Sanatçı
Talk to Me 2007	Ralph "Petey" Greene	Radio talk-show sunucusu
Tears of a King 2007	Elvis Presley	Amerikan Pop Şarkıcısı
The Ten Commandments 2007	Moses	Peygamber
Theresa: The Body of Christ 2007	Saint Teresa of Ávila	Dini Karakter

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 11)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Zodiac 2007	Robert Graysmith	Yazar
Billy: The Early Years 2008	Billy Graham	Gezici vaiz, din adamı
Cadillac Records 2008	Leonard Chess	Müzik yapımcısı
Cass 2008	Cass Pennant	Yazar
Che: Part I - The Argentine 2008	Che Guevara	Devrimci, Lider, Doktor
Changeling 2008	Christine Collins	Çocuğu kaçırılan/öldürülen anne
Chapter 27 2008	Mark David Chapman	Mahkum
Defiance 2008	Tuvia Bielski	Partizan grup lideri
Der Baader Meinhof Komplex 2008	Ulrike Meinhof	Solcu militan
The Duchess 2008	Georgiana Cavendish	Düşes
The Edge of Love 2008	Dylan Thomas	Şair, Yazar
The Express 2008	Ernie Davis	Sporcu
Forever Enthralled 2008	Mei Lanfang	Opera Sanatçısı
Front of the Class 2008	Brad Cohen	Eğitmen, Yazar
Frost/Nixon 2008	Richard Nixon	ABD 37. Başkanı
Hansie 2008	Hansie Cronje	Kriketçi
House of Saddam 2008	Saddam Hussein	Irak Devlet Başkanı
Hunger 2008	Bobby Sands	IRA militanı
Il Divo 2008	Giulio Andreotti	İtalya Eski Başbakanı
Ip Man 2008	Yip Man	Dövüş Sanatçısı
John Adams 2008	John Adams	Diplomat
The Last Confession of Alexander Pearce,2008	Alexander Pearce	Mahkum
The Messiah 2008	İsa	Peygamber

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi (sayfa 12)

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOĞRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Milk 2008	Harvey Milk	Aktivist, Politikacı
The Other Boleyn Girl 2008	Mary Boleyn	Kraliyet ailesi üyesi
Public Enemy Number One 2008	Jacques Mesrine	Mahkum
Red Cliff 2008	Zhou Yu	General
Séraphine 2008	Séraphine Louis	Ressam
Sugar 2008	Miguel Santos	Beyzbol Oyuncusu
Valkyrie 2008	Col. Claus von Stauffenberg	Hitler'e suikast düzenleyen Asker
W. 2008	George W. Bush	ABD 43. Başkanı
Waltz with Bashir 2008	Ari Folman	Yönetmen, Senarist
What We Do Is Secret 2008	Darby Crash	Müzisyen
Agora 2009	Hypatia	İlk kadın matematikçi
Amelia 2009	Amelia Earhart	Pilot (Atlantik okyanusunu tek başına geçen ilk kadın pilot)
The Anna Nicole Smith Story 2009	Anna Nicole Smith	Model, Oyuncu
The Blind Side 2009	Leigh Anne Tuohy	İç Mimar
Bright Star 2009	John Keats	Şair
Coco Before Chanel 2009	Coco Chanel	Moda tasarımcısı
Coco Chanel & Igor Stravinsky 2009	Igor Stravinsky	Besteci, Piyanist (ve Modacı)
Connolly 2009	James Connolly	Politikacı
The Countess 2009	Countess Elizabeth Báthory	Macar Asilzade
Creation 2009	Charles Darwin	Bilimadamı
Dali & I: The Surreal Story 2009	Salvador Dalí	Ressam
The Dirt 2009	Mötley Crüe	Rock Grubu
The Fifth Beatle 2009	Brian Epstein	Beatles'in menajeri

2000-2010 arası Biyografik Filmler Listesi 13

FİLMİN ADI ve YAPIM YILI	BİYOGRAFİ KİŞİSİ	MESLEĞİ
Gifted Hands: The Ben Carson Story,2009	Ben Carson	Beyin cerrahı
The Informant! 2009	Mark Whitacre	FBI Ajanı
Into the Storm 2009	Winston Churchill	İngiltere Başbakanı
Invictus 2009	Nelson Mandela	Kuzey Afrika Başkanı
John Rabe 2009	John Rabe	İş adamı
Julie & Julia 2009	Julie Powell	Yazar
King Conqueror 2009	Pedro II of Aragon	Kral
The Last Station 2009	Leo Tolstoy	Roman yazarı
Mata Hari 2009	Mata Hari	Egzotik dansçı ve ajan
Notorious 2009	Christopher "Notorious B.I.G." Wallace	Rap sanatçısı
Nowhere Boy 2009	John Lennon	İngiliz müzisyen
The Passenger 2009	Iggy Pop	Şarkıcı, söz yazarı
Phantom Punch 2009	Sonny Liston	Boksör
Public Enemies 2009	John Dillinger Melvin Purvis	Gangster, Banka soyguncusu
See Me Feel Me: Keith Moon Naked for Your Pleasure,2009	Keith Moon	Müzisyen
Skin 2009	Sandra Laing	Beyaz anne/babadan doğan zenci çocuk
The Soloist 2009	Steve Lopez Nathaniel Ayers	Gazeteci, Köşe yazarı Müzisyen
Temple Grandin 2009	Temple Grandin	Profesör
Toussaint 2009	Toussaint Louverture	Haiti Devrim lideri
Vision - From the Life of Hildegard von Bingen,2009	Hildegard von Bingen	Filozof, yazar, besteci
The Young Victoria 2009	Queen Victoria	Kraliçe
127 Hours 2010	Aron Ralston	Dağcı
Augustine: The Decline of the Roman Empire,2010	Augustine of Hippo	Filozof
Carlos 2010	Carlos the Jackal	Uluslararası tetikçi
Conviction 2010	Betty Anne Waters	Yanlış hükümlerle savaştan avukat

(sayfa 14)

Fair Game 2010	Valerie Plame Joseph Wilson	CIA Operasyon Müdürü ve Diplomat
The Fighter 2010	"Irish" Micky Ward Dicky Eklund	Boksör
Gainsbourg (Vie héroïque) 2010	Serge Gainsbourg Jane Birkin	Şarkıcı, söz yazarı Şarkıcı, Aktrist
The Kingdom of Solomon 2010	Solomon	Kral
The King's Speech 2010	King George VI Lionel Logue	Kral
Leonie 2010	Leonie Gilmour	Eğitmen, Editör, Gazeteci
Lula, the son of Brazil 2010	Luiz Inácio Lula da Silva	Brezilya 35. Başkanı
The Runaways 2010	Joan Jett	Gitarist, Şarkıcı
The Secret Diaries of Miss Anne Lister, 2010	Anne Lister	Toprak sahibi
Sex & Drugs & Rock & Roll 2010	Ian Dury	Şarkıcı
The Social Network 2010	Mark Zuckerberg	Facebook'un kurucusu
Temple Grandin 2010	Temple Grandin	Doktor

EK 3

Türkiye’de Biyografik Eser Konulu Söyleşiden Özet

Katılanlar:	Ayfer Tunç (Yazar) Zeynep Çağlıyor (Can Yayınları Genel Yayın Koordinatörü)
Proje:	Aytuna Tosunoğlu (Yazar)
Görüşme Tarihi:	22 Ocak 2008

▪ Günümüz Türkiye’sinde Biyografinin Durumu

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor biyografi yazmak, anılarını not tutmak, sonra bunu bir otobiyografi olarak değerlendirmek, bir hatıra olarak değerlendirmek, ya da bunları gelecek nesillere notlar halinde miras bırakmak üzerinde biyografi çalışmaları yapılabileceğini ancak böyle bir geleneğimiz olmadığını söylüyor. Biyografi geleneğimiz yok ama, biyografi okunmuyor değil, aksine biyografi çok ilgi çekiyor, diye de ekliyor. Ona göre biz (Türkler) resmi tarih geleneği olan doğu tarzı bir toplumuz. Sivil tarih yazılmıyor, ailelerin tarihçeleri yazılmıyor, cumhuriyetin kuruluş dönemi kadar ilgi çekici olabilecek ve insanların gerçekten tarihe mal edilecek şeyler yaşadıkları, kişisel olarak da tarihi oluşturdukları dönemlerde bile not tutulmuyor, diyor. Zeynep Çağlıyor, “Notlar tutulsa bile bu notlar değerlendirilmiyor çünkü bizim konuşmayan, kendi kendimizi eleştirmeyen, birbirimizi eleştirmeyen bir geleneğimiz olduğunu” düşünüyor. Biyografi dediğimiz şeyin tıpkı roman gibi batılı bir format olduğunu vurguluyor. Biçim olarak konuşmak, kendini eleştirmek, dile gelmek alışkanlığı olmadığını söylüyor. Yaşarken bile birbirimizle açık iletişim kurmadığımızı, sevgi ilişkilerimizden bile açık olmadığımızı, kendimize sakladığımızı düşünüyor. Osmanlı sarayının halka kapalı olduğunu, konuşulan yazışılan dilin bile farklılıklar arzettiğini söylüyor. Günümüz için umutlu, Zeynep Çağlıyor; “Biyografi yazılmıyor, bu daha yeni oluşmaya başlayan bir gelenek ancak fevkalade ilgi çekiyor” diyor.

Yazar Ayfer Tunç ise konuya farklı bir yaklaşım getiriyor. Bizde biyografi yazılmaz diye bir şey olmadığını, yazılmaya başlandığını, hatta bundan sonra daha çok yazılacağını savunuyor. Ancak yine de batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında, birçok alanda olduğu gibi, biyografi kitapları konusunda da çok geride olduğumuzu düşünüyor. Ayfer Tunç’a göre temel nedenlerinden biri cumhuriyetle birlikte yaşadığımız alfabe değişikliği. Türkiye’nin cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası tarihi iki ayrı alfabeyle yazıldığını söylüyor. Kişilerin biyografisi için yapılacak çalışmaların kökü başka bir alfabeyle uzanmak durumundadır diyor. Bu, bir ailenin, bir kişinin tarihinin bir yerde bıçakla kesilir gibi kesilmesi demektir diye ekliyor. Cumhuriyet öncesinde doğmuş bir kişinin tarihinin en kolay okunabilir tarafı Latin alfabesiyle yazılmış olan kısmıdır, diğeri için o dili, o yazıyı bilmek, okuyabilmek gereklidir görüşünü savunuyor.

▪ **Biyografi Geleneğinin Oluştığı Batı Toplamlarıyla Aramızdaki Fark**

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor yazının Batıya ait bir gelenek olduğunu yineliyor. Bizim ise “sözcü” olduğumuzu savunuyor. Bizde her ailenin, atalarının hikayeleri çocuklara masal gibi anlatıldığını, özellikle kendi neslinin “dedeleri” kurtuluş savaşı hikayelerini anlatmaya her zaman meraklı olduklarını vurguluyor. “Biz zaten “sözlü” geleneğin insanlarıyız, henüz yazan bir toplum olmaya doğru geliyoruz. Batı ile aramızdaki fark esas itibariyle budur” diyor.

Yazar Ayfer Tunç’un soruya yaklaşımı şöyle: Biyografi bir toplumun tarih bilinciyle yakından ilgilidir. Tarih bilinci zayıf toplumlar anlık yaşar, bizim gibi. Bu nedenle sürekli gelecek ile geçmiş arasında yaşayan bir toplumuz. Hafızai beşer nisanla maluldür sözü bizde pek doğru bulunur. Evet, unutmak, nisan, hafızayı yaralar, bu nedenle arşivler yazılı kaynaklara ihtiyaç duyarız. Peki arşivlerimiz niye yetersiz? Batının doğudan temel farklarından biri örgütlü toplum olmasıdır. Unutmayalım ki devlet fikri doğudan çıkmadı. Doğu daha çok aşiret düzeninde yaşar, biz Türkler göçebe bir kökenden geliyoruz. Arşiv örgütlü toplumların candamarıdır. Belli bir coğrafyada kök salmaya geç almış bir toplum olarak hafızaya da, kayıta da hak ettiği değeri vermiyoruz. Arşivler bodrum kattadır bizde genellikle, su basar, bir tarih yok olur, en kolay yangın çıkan yerlerdir. Bizim tarihimizde hiçbirimizin hafızasında önemli yerler tutmayan büyük arşiv yangınları vardır. Toplumsal hafızamızın zayıf oluşu arşiv geleneğinin oluşmadığının da bir göstergesidir. Bu ikisi birbirini tetikleyen durumlardır, hafızamız zayıf olduğu için arşivlerin önemini kavrayamayız, arşivlerimiz olmadığı için biyografi yazmaya kalktığımızda yollar tıkanır.

▪ **Yazılanlar Kuru Bilgiler Vermekten Öteye Gidemiyor**

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor bu konuyla ilgili yaklaşımını aşağıdaki şekliyle özetleyebiliriz. Yaşamöykülerinde “Kuru bilgiler vermek durumunun” bizdeki bir tür mahremiyete duyulan saygıdır. Bu da batı ile olan farklılıklarımızdan biridir. Türkiye’de yaşayan bir anneyle babanın bugün bile bir çift olarak çocukları karşısında sergiledikleri davranışı gerçekten uzak buluyor. “Biz farklı mahremiyet anlayışı olan insanlarız. Bu bir dezavantaj ve avantaj” diye ekliyor. Artık dile gelmemiz gerektiğini ve kendimizi ifade etmemiz ve aykırı bulduğumuzu eleştirmemiz gerektiğini söylüyor.

Zeynep Çağlıyor ayrıca bir uyarıda da bulunuyor, ona göre sadece olayları dile getiren, sadece dışarıdan da algılanmış kesinlikle kabul edilebilir şeyleri dile getiren biyografi çalışmaları insanların kaçtığı bir nokta olmamalı. Çünkü ötesinin yoruma açıklığı belki bir noktada mahremiyetlere tecavüz etmeyi de gerektiriyor. “Latife Hanım Mektupları”⁶⁰ tartışmasında Zeynep Çağlıyor, Atatürk ile Latife Hanım arasındaki mektuplaşmaların onların mahremiyetinin bir parçası olduğunu ancak, Atatürk’ün bizim toplumumuz için mahremiyetine saygı gösteremeyeceğimiz kadar önemli olduğunu söylüyor. O mahremiyeti de bilmek, Atatürk’ü bir bütün olarak, onu insan yönüyle tanıdığımız zaman gözümüzde küçülmeyeceğini, aksine

---

⁶⁰ Zeynep Çağlıyor, Mustafa Kemal Atatürk’ün eşi Latife Hanım ve Atatürk arasında gidip gelen özel mektupların arşivlerden çıkartılıp kamuoyu ile paylaşılmasının gerekliliği ya da gerekmezliği üzerine, Ocak 2005’e ilişkin ve günlük gazetelerde başlatılan polemige dair fikir yürütüyor.

devleşeceğini – çünkü insana da dokunmanın, insanı da görebilmenin ancak böyle mümkün olacağını savunuyor. Bu kadar sıra dışı bir şahsiyetin –Atatürk'ün- nasıl bu noktaya vardığını, nasıl cumhuriyeti kurmaya cesaret edip kalkışabildiğini ve nasıl başarabildiğini görmek istediğini söylüyor.

Yazar Ayfer Tunç biyografinin tek kaynağının arşivler olmadığı görüşünde. Ona göre, tanıklar, anılar, günlükler, mektuplar, başka kitaplar da biyografi kaynaklarıdır. Ancak bizde bu tür kitaplar genellikle başkasının ne düşüneceği hesaplanarak yazılır. Şifahi bir toplum olduğumuz için günlük tutma alışkanlığımız zayıftır, mektuplar da sağken bizi eleveren şeylerdir, yayımlanmasını istemeyiz genellikle, öldükten sonra da yakınlarımız için mahremiyeti artan kağıtlardır mektuplar. Birçok kişi için geçmişte yazılmış mektupların da bir değeri yoktur. Atılır gider. Oysa kuru bilginin ötesine geçen biyografiler için temel kaynaklar mektup günlük gibi birincil kaynaklardır.

▪ **Özel Hayatları Didiklemeye Meraklı Bir Toplum Olmamıza Rağmen Biyografilerde Özel Hayat Dokunulmaz Bir Alan Haline Gelir**

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor, özel hayatları didiklemeye meraklı olduğumuz için de bir çekince doğurmuş olduğumuzdan yana. Örnek olarak bir karı/kocanın birbirine yeterince açık konuşmadığını ancak, başka karı/kocaların hikayelerini dinlemeye çok meraklı olduklarını söylüyor. Bir tür gözetleme tavrımız olduğundan hareketle kendi yaşanmamışlıklarımız, açıklayamamış, dile gelememiş duygularımızı, düşüncelerimizi ifade edememişliklerimizin bir sonucudur bu, diyor. Herkesin kendi kararlarını uygulayabildiği, kendi istediği gibi yaşayabildiği ortam, kimsenin kimseyi gözlemediği, kimsenin kimseyi seyretmediği bir ortamdır. Gerektiğinde insan evde çocuğuna bunu yapmak ihtiyacı duyar. Zaten çocuk onu yapabilecek yaşa gelir gelmez kapısını kapatır. Çünkü bu insanın kendisiyle kalmak ve gözetlenmediği sırada gelişmek ve kendini bütünlemek ihtiyacıdır. Burada geleneğimizden, geçmişimizden kaynaklanan bir saklama, saklanma ihtiyacı var. Birçok insanımız, “İnsanlar ne derler?” diye kendi kendine eziyet etmiştir ya da karısına, çocuğuna eziyet etmiştir. Bu aynı zamanda insanların hem dile gelmesine engel oluyor, hem de buna karşılık bakmaması gereken yerlere de sürekli bakmasına neden oluyor.

Yazar Ayfer Tunç ise, genellikle özel hayatın sergilenmesinin mahremiyeti incitici bir tarafı olduğu düşünüldüğünü vurguluyor. Ki birçok durumda da öyle olduğunu görürüz. Öte yandan özel hayatın olmadığı bir biyografiye biyografi denemez, diyor. Peki, bu özel hayatın ölçüsü nedir, neyi kurcaladığımız zaman sınırı aşmış olmayız sorularının cevabı olarak da biyografi yazarlarının bu sorulara cevap vermekte güçlük çektiklerini gördüğünü söylüyor. Bu sınır kestirilemeyince, yazılanların genelgeçer bir özel hayat bilgisinden öteye geçemediğini, ek olarak özel hayatları sözlü olarak didiklemeden hoşlandığımızı söylüyor.

▪ **Kol Kırılır Yen İçinde Kalır**

Yazar Ayfer Tunç, “Bizde biyografiden anlaşılan şey güzellemedir” diyor. “Belki bir parça değinilmektedir kişinin zaaflarına. Tepkilerden çekinilir, biyografi yazan kişi biyografisini yazdığı kişiye karşı tarafsız bir tutum almakta zorluk çeker,

biz toplum olarak kişilikler karşısında tarafsız, soğukkanlı durmakta zorluk çekeriz genellikle. İfratla tefrit arasında gidip geliriz. Bu özelliğimizin yansıması kaçınılmaz” diye de ekliyor.

▪ **Ülkemizde Biyografi (Yaşamöyküsü) Yazmanın Zorlukları**

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor, biyografi yazmanın temel zorluğunun kayıtların bulunmaması olduğu görüşünde. Örnek olarak Türkiye’de ölümünden 35 yıl sonra hala sağlam bir İsmet Paşa biyografisinin olmayışından dem vuruyor. “Batılı bir ülkenin İsmet Paşa gibi bir lideri olsa – kurtuluş savaşı kahramanı, Atatürk’ün yoldaşı, ikinci kişi, Atatürk’ün arkasından tek başına lider, tek partili dönemin milli şefi, okuyan, yazan, öğrenen çok ilgi çekici bir kişilik- hakkında sayısı onları geçen biyografik çalışma yapılırdı, diyor. Daha güncel bir örnek vererek; Süleyman Demirel’in hatırat olarak dahi bir şey yazmak niyetinde olmadığını, geleceğe yazılı bir şeyler bırakmayacağını üzüntüyle öğrendiğini söylüyor. Doğal olarak onun yaşadığı dönemle ilgili önemli kayıtların onunla beraber gideceğini vurguluyor. Ayfer Tunç’un birincil olarak vurguladığı noktayı Zeynep Çağlıyor bu aşamada gözönüne koyuyor; “Yazı değiştirmekle geçmişimizden kopmuş olduk. Eski yazıyla devam edilseydi –tabii bu mümkün değildi- ama en azından eski yazı döneminde belki daha çok not tutmak alışkanlığı vardı. Onlar da tamamen yok farzediliyor, çünkü hiçbirimiz onlara ulaşamıyoruz. Dolayısıyla kütüphanemiz yetersiz, kütüphaneciliğimiz yetersiz, arşiv çalışmamız yetersiz. Onun için biyografi çalışması yapmak zor oluyor. İnsanlarımız birbirleri hakkında konuşmaktan, hele direkt eleştirel bir şeyler söyleyecekse, çekinir. Bütün bunlar biyografi çalışmalarını zorlaştırıyor, ama ben umutsuz değilim” diyor.

Yazar Ayfer Tunç’a göre her ne kadar biyografisi yazılacak kişiye göre zorlukların öncelik sıralaması değişse de, en başta gelen zorluğun kaynaklara ulaşmak olduğunu söylüyor. Kütüphanelerimizde bile tam anlamıyla işlevsel bir düzene rastlayamayacağımızı, bazı kaynaklara ulaşamayacağımızı çünkü bu kaynakların değerinin pek bilinmediğini, yıllar içinde heba olduğunu vurguluyor. “Yardım almak zorunda olunan kişilerin ketumluğu da genellikle sorundur. Kişiler olduğu gibi anlatılmaz pek, mükemmel bir imge inşa edilmek istenir, bazı olumsuz tarafları gizlenir. Ölü bir kişinin biyografisi yazılıyorsa eğer, metin biyografiyi yazan kişiye yardımcı olan yakınları tarafından bir abide gibi algılanır ve kişiyi olduğu gibi ortaya koyacak bir metin değil, onu abideleştirecek bir metin yazması beklenir ve hatta talep edilir” diyor, Ayfer Tunç.

▪ **Yaşayan Birinin Biyografisini Yazmak**

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor yaşayan birinin biyografisini yazmanın oldukça zor olduğu görüşünde. “Konu olan kişinin hayatına müdahale etmek, onun için yanlış olabilecek, ona zarar verebilecek bir şeylere neden olmak sözkonusu olabilir. Sonra biyografi yazarı otomatik olarak onunla çalışacaktır ve bu birlikte çalıştığı gözgöze geldiği, elbette ödev verdiği için onun biyografisini yapmaya kalkıştığı insanla ilgili eleştirileri, negatif şeyleri, yanlış bulduğunu, yanlış olduğunu gördüğü şeyleri katması çalışmaya; zor olacaktır” diyor.

Yazar Ayfer Tunç da aynı fikirde; “Biyografisi yazılan kişi kendini olduğu gibi değil, görünmesini istediği gibi göstermek isteyecektir. İstedığımız kadar doğru

bilgiden hareket edelim. En katı gerçekler bile, kurulacak dolaşık cümlelerle gerçekliklerinden uzaklaştırılabilir” diyor.

▪ Nehir Söyleşisi Hakkında Fikirler

Doğan Kitap, Genel Yayın Koordinatörü Zeynep Çağlıyor Nehir Söyleşi türünün okur tarafından ilgiyle takip edildiği görüşünde. Nehir Söyleşi'yi bir tür otobiyografi çalışması olarak alıyor. Çünkü doğrudan doğruya konuşanın inisiyatifinde oluyor. Elbette soru soran yönlendiriyor, ama neyin ne kadar söyleneceğini, hangi sorulara cevap vereceğini tabii konuşan kişi belirlemiş oluyor. Onun için daha otobiyografik bir çalışma olduğu görüşünde. Güzel bir örneklemeyle; Selim İleri gibi bir yazar hakkında otobiyografik çalışmaların kalması elbette Selim İleri biyografisi üzerinde çalışacak insanların işini fevkalade kolaylaştıracaktır, diyor. Son olarak; “Sinema, tiyatro, edebiyat, siyaset, medya, farklı alanlarda Türkiye'yi görmüş, gözlemlemiş, gözlemeleme fırsatı bulmuş, diyelim ki İstanbul'u ya da İzmir'i yaşamış, o şehirlerin bir dönemini dile getirebilecek olan kişilerin gayretleri var. Bu çok önemli bir gayret. Bence burada büyük harflerle yazılacak cümle şu: Artık Türkiye'nin sivil tarihi yazılıyor” diyor.

Yazar Ayfer Tunç, Nehir Söyleşi dediğimiz türün biyografi kültürü için iyi bir başlangıç olduğunu savunanlardan . Ancak –Zeynep Çağlıyor'un da belirttiği gibi- ona göre de bu söyleşiler biyografiden çok otobiyografi sınıfına yakın duruyor. Çünkü sorulara yaşayan kişi cevap veriyor, söyleşileri yönlendiriyor. Anı yazımının yaygınlaşmasına daha çok yardımcı olduğunu düşünüyor.

Özetin Sonu.

Ek 4

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 2010

Celal Üster'in Zülfü Livaneli ile Röportajı

"Veda, bir direniş filmi"

Veda filminin yönetmeni Zülfü Livaneli, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde direniş şarkıları yazdığını, bugün Atatürk'le ilgili bir film yapmasının da bir direniş olduğunu söyledi. Zülfü Livaneli, "Onun adını karalamak, küçük düşürmek isteyenlere karşı bir direniş" dedi.

[Celal Üster Cumhuriyet](#)- "Veda", Zülfü Livaneli'nin "Yer Demir Gök Bakır", "Sis" ve "Şahmaran"dan sonra yönettiği dördüncü film. Livaneli, bugüne kadar yalnızca yaptığı müzikler, yazdığı romanlarla değil, filmleriyle de pek çok ödüle değer görüldü. Atatürk'ün başyaveri ve Atatürk öldüğünde canına kıymaya kalkışacak kadar yakın dostu olan Salih Bozok'un anılarından yola çıkarak senaryosunu yazdığı, müziğini yaptığı ve yönettiği "Veda" şu sıralar gösterimde.

"Bir Atatürk filmi değil, bir dostluk filmi" diye tanımladığı "Veda"da, Mustafa Kemal'i bir klişe, bir tabu olarak değil, insan olarak anlatmaya çalıştığını vurgulayan Livaneli, filme yöneltilen kimi eleştirileri yanıtlarken, "Veda"yı nasıl bir yaklaşımla gerçekleştirdiğini ayrıntılarıyla anlattı.

- Sevgili Zülfü, "Veda"yı Atatürk'ün yakın dostu ve yaveri Salih Bozok'un anılarından yola çıkarak kaleme aldığın senaryodan çektin. Bu anılarda sana çekici gelen, seni etkileyen neydi?

- Hikâyeyi, sinemada epey kullanılan yansıtma tekniğiyle anlatmak istedim. Milos Forman'ın "Amadeus" filminde Mozart'ı anlatmak için Salieri'nin anılarından yola çıkması gibi. Zaten filmin uyarlandığı tiyatro oyunu da aynı tekniği kullanıyordu. Böylece, kahramanı anlatıcının gözünden aktarma olanağı buluyorsunuz. Yani öznel bir bakış. Arkadaşının ölümünde intihar etmeyi planlayan bir dostun öznel bakışı. Sevgi, saygı ve hayranlıkla dolu bir bakış. Açıkçası bu duygular benim de Atatürk anlayışıyla bağdaştığı için bu anlatım yolunu seçtim.

-"Veda"yı nasıl tanımlarsın: Bir Atatürk filmi mi, yoksa Salih Bozok'un anılarından hareketle çekilmiş bir film mi?

- "Veda" bir Atatürk filmi değil, bir dostluk filmidir. Dünyanın her bölgesinde anlatılabilecek evrensel bir hikâyedir, ama bu dostlardan birisinin adı Mustafa Kemal, ötekinin adı Salih Bozok olunca, bu hikâye bambaşka bir boyut kazanıyor. İster istemez savaşlar, ayrılıklar, göçler, mücadeleler giriyor içine.

-"Veda"nın gerçekleştirilmesinin büyük çaplı bir "örgütlenmeye" dayandığı görülüyor. İç ve dış mekânların belirlenmesinden makyajlara, çok sayıda figüranın yer aldığı kalabalık sahnelerden oyuncuların kullanımına vb. baştan sona geniş bir "örgütlemeyi" gerektiren bir film. Böyle bir filmin çekiminde en büyük zorluğu nerede yaşadın?

- Savaş sahneleri çok zorladı diyebilirim. Çünkü birçok büyük patlama oluyor. Yaralanmalar oluyor. Gerçekten zordu. Yüzlerce yardımcı oyuncuya 20 gün eğitim veren askerlik danışmanlarımıza ve ekiplerimize teşekkür ederim.

- Filmde Atatürk'e yaklaşımı nasıl tanımlamak istersin?

- Bu filmde Atatürk'ü bir klişe, bir tabu değil insan olarak anlatmaya çalıştım. Ama mükemmel, hayranlık uyandırıcı, karizmatik, olağanüstü bir insan o. Dünyanın önünde hayranlıkla eğildiği, Nâzım'ın en büyük övgü şiirini yazdığı bir büyük insanda ille de kusur mu arayacaktım.

- Yaşadığımız günlerde bir "Atatürk filmi" değilse de, "Atatürk'le ilgili bir film" yapmanın özel bir anlam kazandığı söylenebilir mi?

- 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin en ağır günlerinde direniş şarkıları yazdım. Kurulu düzene kafa tuttum, hapse girdim. İlk albümüm hâlâ yasaktır. Nâzım'ın tabu olduğu yıllarda "Nâzım Türküsü" albümünü yayımladım. Hayatım hep rüzgâra karşı yürümekle, yasaklanmakla, saldırıya uğramakla geçti. Bugün Atatürk'le ilgili bir film yapmam da bir direniştir. Onun adını karalamak, küçük düşürmek isteyenlere karşı bir direniş. Atatürk'e neredeyse hakaret etmenin moda olduğu bir dönemde, bu direniş filmini başaran sinema emekçilerine, yapımcılara, oyunculara ve filmi her seansta alkışlayan duyarlı, aydınlık insanlara teşekkür ederim. Büyük Atatürk ve dostunun hikâyesini bir nebze anlatabildiysek ne mutlu bize.

Kaynak: www.cumhuriyet.com.tr/?hn=120276
alıntılama tarihi 18/11/2010

Ek 5

CNNTürk Kùltür Sanat Sayfası

Veda ve yönetmen olarak Zùlfü Livaneli - 11 Şubat 2010

Hùlyla Kızılyılan / MİHA Zùlfü Livaneli, özgün müzik sanatçısı, politikacı, yazar ve yönetmen. "Veda" ise Livaneli'nin yönetmen yönünü öne çıkarıyor.1987 yılında Yer Demir Gök Bakır filmiyle sinema dünyasına adım atan, ardından bir yıl sonra Sis filmi ve 1993 yapımı Şahmaran filmiyle, sinemadaki serüvenine devam etmişti. 17 yıl aradan sonra Livaneli, tekrar kamera arkasına geçti ve Veda filmi çekmeye başladı.

26 Şubat'ta beyaz perdede sinemaseverlerin beğenisine sunulacak Veda, yönetmenin dördüncü uzun metrajlı filmi. Genellikle filmlerinin senaryosunu kendisi yazan yönetmen, bu filmin de senaryosuna imzasını atıyor.

Filmin konusu Selânik'te çocukluktan başlayan arkadaşlığın, önce silâh arkadaşlığına, sonrasında Cumhuriyet'le birlikte aynı ideallerin peşinde yürüyen yarım asırlık dostluğa ve ölene kadar süren kardeşliğe dönüşmesi; Atatürk ve Salih Bozok... "Veda" Salih Bozok'un anlatımıyla, bu dostluğun, Atatürk'ün hayatının dönüm noktalarının, vatani kurtarmak için ölüme meydan okuyan bir kuşağın komutanının hikâyesi...

Can Dündar'ın Mustafa'sının ardından, sinemalar bir Atatürk filmine daha ev sahipliği yapacak. Veda filminde Atatürk'ün çocukluğundan itibaren yaşamının farklı dönemleri farklı oyuncular tarafından canlandırılıyor. Filmin oyuncu kadrosunda, Sinan Tuzcu, Dolunay Soysert, Özge Özpırcı, Ezgi Mola ve Serhat Kılıç gibi isimler yer alıyor. Senaryo çalışması üç yıl süren filmin çekimleri yedi haftada tamamlandı. Salih Bozok'un gözünden Atatürk'ün anlatıldığı filmin büyük bütçeli savaş sahneleri, İzmir-Seferihisar'da çekildi. Projede 13 kişilik İtalyan ve Alman teknik ekip de görev aldı. Görüntü yönetmenliğini Peter Steguer'in yaptığı filmde, iki bin figüran rol aldı. Filmin amacının, Atatürk'ü sadece Türkiye'ye anlatmak değil, aynı zamanda tüm Dünya'da Atatürk'ün tanınmasını sağlamak olduğu belirtiliyor.

Filmin yönetmeni Zùlfü Livaneli, filmi için "Hayatımın en büyük görevi olarak gördüğüm Atatürk konulu Veda filmi yaptım. Artık ölsem de gam yemem" diyor.

Projenin bir araya getirdiği isimler ve bunun için oluşturulan ekip, 2010'nun en iyi filmlerinden birini sinemaseverlerle buluşturacak. Yönetmenliğinin ve senaristliğinin yanı sıra müzik kişiliği ile tanınan Livaneli filmin müziklerine de imzasını atıyor.

<http://www.cnnturk.com/2010/kultur.sanat/sinema/02/11/veda.ve.yonetmen.olarak.zulfu.livaneli/563378.0/index.html>

alıntılama tarihi 23/04/2011

EK 6

İzleyici Yorumları

Misafir - 20.06.2010 17:56:17

filmi beğendi 1

insan istedikten sonra, her zaman eleştirecek bişey bulur. bence film gayet güzel ve etkileyiciydi hatta keşke hayatına hiç latife hanım girmeseydi diye bile düşündüm kaç kere kalp krizi geçirtmiş Atamıza. bence herkesin izlemesi lazım

Misafir - 18.05.2010 02:33:14

beğenmedi 1

Bu filmi Sayın Livaneli değilde farklı düşüncede birisi yapıydı, çağdaş kadınlar tefe koyar oynatırlardı. Zübeyde Hanım adeta filmdeki mustafa ya uygunsuz yakalanıyor. Mustafa yı yüceltelim derken, Zübeyde Hanımın rezil ediliyor. Diğer bir konu, Filmde Fikriye Mustafa abisine neden artık abi demiyor? Fikriye ile kardeş değiller miydi? Burası nasıl anlaşılmalı. Bence Milli Eğitim Bakanlığı bu film konusunda uyarı yapmalıydı. Döneminin aydınlarından olan latife Hanım Bu kadar basit biri miydi. Livaneli bence ününden ve Atatürk adından para kazandıktan başka birşey yapmamış. Mustafa filmi bu filmin yanında gayet masum.

Misafir - 31.03.2010 21:22:19

beğendi 2

teşekkürler livaneli ben öğrencilerimle birlikte izledim biz tarihçilerin tersine bardağın dolu tarafını gördük harikaydı filmin her karesi emeğinize,yüreğinize sağlık

www.nethaber.com/Yasam/135699/Zulfu-Livanelinin-VEDA-filminde-TARIHI

alıntılama tarihi: 17/11/2010

YORUMLAR Yorum Ekle

büyulendim

beğendi 3

filmin şarkısı(bir fırtına tuttu bizi) çok güzeldi film duygusal ama hata coktu
07 Haziran 2010, 12:59 / ender has

müthiş

beğendi 4

cok müthiş bir film tam bir şaheser
07 Haziran 2010, 12:53 / Mesut CAN

Livane önünüzde eğiliyor

beğendi 5

atatürkün en büyük hayranları atatürkçülüğün vazgeçilmez kalesi livaneden gururla yazıyorum..Mustafa Kemal Atatürk'ü damarlarımıza kadar hissederiz biz bu topraklarda her gün..Atatürk'ün adının geçtiği her projeye saygı duyuyor, desteğinize sonsuza dek destek vereceğimize söz veriyoruz.

26 Nisan 2010, 22:34 / Artvin

175 öğrencimle izledim..

beğendi 6

15 Nisanda Almanyada vizyona giren filmi 16 Nisanda 175 öğrencimle izledim..Filmin sonunda bir alkis tufani koptu..10-21 yas grubunda hepsi Almanyada dogup büyümüs,her birinin yüreginde cok büyük Türkiye sevgisi olan bu genc insanlar için bir hayat dersiydi..Tesekkürler..

17 Nisan 2010, 12:41 / Yurdagül Yaglioglu

çok geç oldu ama iyiki gitmişim..

beğendi 7

çok duygulandım.. emeği geçen herkese teşekkür ederim.

05 Nisan 2010, 22:22 / seda

toplum için sanat=sanat için sanat

orta 1

Evet güzel film en azından emek var.İyi hoş ama neden Atatürk'ü içki ve kadınlarla anlatmaya çalışıyorsunuz anlamıyorum.İlledede duygusal yönü diyorsanız millet sevgisini,uğruna ölümü göze aldığını,herşeyini bıraktığını anlatsanız ya.Bunlardır asıl Atatürk'ün duygusal yönü.Zaten sarsıntılı bir dönemdeyiz,şöyle en güzelinden Atatürk'ün devrim ve ilkelerini özünde barındıran bir film yapsanız ya.

29 Mart 2010, 16:53 / GERÇEK

veda

beğendi 8

yaa süperrr yaa daha bu gün gittm izlemeye yok böyle bşe

24 Mart 2010, 13:54 / hülya

güzel

beğendi 9

izleyince bir tutkuya kapıldım.ellerinize sağlık diyorum. ağladım inanılmaz yapmışınız bizi kurtaran başta atatürk olmak üzere bütün şehitlerimize teşekkür ediyorum.gülsen

17 Mart 2010, 13:34 / çok

yuh ya

beğenmedi 2

yuhh diyorum başkada bişey demiyorum, bir film bu kadar mı at gözlüğüyle izlenir. İvaneli yaptı alkışlayalım oldu canım Sinema kalitesi açısından son yılların en berbat filmidir Veda hem sinema tekniği hem senaryo hemde oyunculuk açısından elle tutulur tek bir yanı yoktur yuh arkadaşlar ya mükkemmel, süper, harika demişsiniz yuh yani yuh yuuuh!!!

16 Mart 2010, 13:44 / fethi

PESSSSSSSSSSSSSSSSSS

beğenmedi 3

diyorum,başka da birşey demiyorum.At gözlüğü takmışsınız hepiniz.Böyle bir ortamda Atatürk'ümüze bir şekilde sahip çıkılması,farklı yollarla her daim gündemde tutulması iyi ve çok gerekli,ama bari kalitelisini izleme hakkınıza sahip çıkın be.Kendiniz için değilse bile,Cumhuriyetin kurucusuna yakışanını seçin.O hep en iyisini isterdi kanımca,bunun için şu an bu noktadayız.Önünüzde bir idol,bir deha ve her türlü somut belge, kanıt,delil,hatta dünya varken,daha iyisi mümkünken,neden kötüsüne alkış!

16 Mart 2010, 09:46 / Nilgün

neden hollandada seyredemiyoruz

Bugüne kadar hemen hemen her yeni filmi Rotterdam'da syretme imkanı oluyordu. Neden bilemem ama bu kez Veda filmi ne yazık ki afislerde yok ama kakara kikiri filmler direk buradad sinemada çok yazık bu güzel filmi televizyonda gösterilene kadar beklemek zorundayım vede çok sabirsizlanıyorum. Ellerinize yureklerinize saglik.

15 Mart 2010, 11:24 / Ferhan Burhan

NEDEN?

NEDEN BU FİLMİN BASINDA NEREDEYSE REKLAMI HIÇ YOK,NEDEN DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU DA HIÇ BİR SİNEMADA GÖSTERİLMİYOR ?

14 Mart 2010, 10:24 / Nabi T.

çok güzelli....

beğendi 10

tam bir Zülfü Livaneli filmi...duygusal,hüzünlü,gerçekçi ve mükemmel....

13 Mart 2010, 11:48 / handan dayap

Veda Filmini Nasıl Buldum?

Orta 2

Rüzgarlara karşı yürüyen adamı tebrik ederim..Bu devirde bu film cesaret ister..Emegi gecenlerin hepsincede teşekkürler..Duygulanarak seyrettik esimle izmirdeki galayı..Ama çok begenmedik maalesef..Sair ruhlu müzisyenin rejisi acik amatörce kacmis..Fotograflar güzel olsada.. Birde Zülfü hocanın TV de konuşmaları kibir kokuyordu...

13 Mart 2010, 09:59 / Ali Serdar

tek kelimeyle ellerinize sağlık

beğendi 11

filimden çıkalı 3 saat oldu hala etkisindeyim teşekkür ederim bütün oyuncularını tebrik ediyorum

12 Mart 2010, 22:21 / ayfer türken

Teşekkür

beğendi 12

Zülfü Livaneli ye sonsuz teşekkürler.Öpülesi ellerine sağlık. Eleştirilere Aldırmıyoruz. Onların Atatürke ve Emeğe Saygı duyduklarına inanmıyorum.

11 Mart 2010, 22:07 / müzeyyen Dinçer

veda..

beğendi 13

gerçekten ayakta alkışlanacak bir film..muhteşem.. filmin başından sonuna kadar ağladım bu kadar duygu yüklü bu kadar gerçekçi olabilirdi herkesi tebrik ediyorum.. sanatın s si bile olamayacak filmleri çekenler umarım izler ve örnek alır..

11 Mart 2010, 16:48 / leman

böyle filmlerin devamını istiyoruz

beğendi 14

herkesi tebrik ederim ATAMIZI ve CUMHURİYETİMİZİ yerden yere vuran zihniyetlerin azda olsa vicdanları sızlamıştır.

11 Mart 2010, 11:47 / hatice inci

veda

beğendi 15

ben bir selanik mubadilleri torunuyum filminizi izledim o kadar duygulandım ki atamızı ve selaniklerin yaşadıklarını izlerken göz yaşlarımı tutamadım o göç sahneleri dedelerimin anlattığı fakat inanmakta güçlük çektiğim yaşanmışlıkları sahnede canlandırılmış olması gerçekten onların anlattıklarını birebir doğrular şekide idi. ATAMIZ ile ilgili BİR çok kitab okumuşudur ama böyle filmde izlemek onlarla yaşamış gibi bir hisle sinemadan ayrılmama sebep oldu ilke kez alkış ve gözyaşı dolu bir final gördüm

11 Mart 2010, 09:49 / ulku

geç bile kaldık

beğendi 16

Bu tür filmlere geç bile kasıldık. Gururla izledim. Atatürk ve cumhuriyetin kuruluşuyla ilgili çok sayıda filmler bekliyorum. Filme oğlum da götürdüm. oğluma küçük yaşında Atatürkçülüğü aşıladım. Film hakkında bir çok eleştirel yazı okudum. Bence haksızlık edilmiş. Kitabını da alıp okumayı ve kitaplığım da diğer kitaplarımın yanında gururla bulundurmaya bir onur olarak görüyorum. Yüreğinize sağlık, kaleminize sağlık. Oyuncuları tebrik ediyorum. Çok mutluyum, çok gururluyum; zamanlama mükemmel.

11 Mart 2010, 09:40 / rahime idigukkutval

TEŞEKKÜRLER

beğendi 17

Sayın Livaneli sonsuz teşekkürler filmi eleştirenler için aldırma çünkü bu bir Türkiye gerçeği ölçümüzü Recep İVEDİK filmlerden zaten görmüyoruz?

11 Mart 2010, 07:47 / zeki MENGİ

eleştiri

beğendi 18

bir filme herkes güzel diyor SA GÜZELDİR EN BÜYÜK ATATÜRK DÜŞMANI SENSİN O ZAMAN KESECEKSİN SESİNİ KONUŞULACAK İNSANLARA KONUŞACAKSIN ZÜLFÜ ABİMİZE DEĞİL

10 Mart 2010, 20:31 / burak

teşekkürler

beğendi 19

Bu filmde emeği geçen herkese çokkkk teşekkürler ediyorum. Çok güzel bir film hepiniz mükemmeldiniz. Sevgili Sinan Bey, öyle bir oynamışsınız ki oyunculuğun zirvesine oturmuşsunuz tek kelime ile mükemmeldiniz. Kucak dolusu sevgilerimi sunuyorum. Sevgili Livaneli koskoca Atatürk bir filme sığarmı hiç diye düşününce anca bu kadar olur diyorum. Ama daha çok Atatürk filmleri olsun istiyorum hatta diziler olsun Çanakkale, Lozan, İzmir ..hepinize teşekkürler...

10 Mart 2010, 08:19 / zg

Cumhuriyetin kuruluşu

beğendi 20

Cumhuriyetin kuruluşu en yalın haliyle gözler önüne serilmiş. Balkan göçü, Selanik, Musatafa Kemal, Salih Bozok ve onun paşaya 3 ihaneti...ve asla sanal alemden yararlanmadan hazırlanarak biz seyircilere sunulan bu emeklere sonsuz teşekkürler.

08 Mart 2010, 06:32 / RAHSAN KUYUMCU

Tesekkurler**beğendi 21**

ızlenmesi gereken cook guzel bir filmdi.tesekkurler livaneli,eline,yureğine saglık...
07 Mart 2010, 17:19 / serpil-ali boyraz

Veda**beğendi 22**

sevgili Zülfü Livaneli...
Madem ki Atatürk'ü anlatmaya başladık o halde sıra İnönü'lü bir Atatürk filminde.Bir de çok iyi bir Kurtuluş Savaşı filmine gereksimemiz var.Özellikle de Lozan'ın işleneceği bir fim çok iyi olurdu. Veda filmini sevdim. İnsan Atatürk'ü gördüm. Evet bende onu hep sizin anlattığınız gibi sakin, vakur ve akıllı düşünürdüm. Filmde bunu gördüm. Bundan sonraki filmlerinizi bekliyorum. Sağolun....
07 Mart 2010, 16:59 / tülây kayar

teşekkrüler**beğendi 23**

güzel bir filmi tarihi bize yaşattığınız için teşekkürler...
07 Mart 2010, 10:45 / pelin altay

Livanelinin İhaneti**beğenmedi 4**

Bu filmi seyrettikten sonra merak ettim. En büyük Atatürk düşmanı kim ? Fetullah Gülen mi ? Can Dündar mı ? Zülfü Livaneli mi ?
Atatürk ancak bu kadar kötü anlatılabilirdi.
04 Mart 2010, 21:39 / Salih

daha fazla film..**beğendi 24**

zülfü livaneliye teşekkür ederiz.film güzeldi,etkilendim.zaten Atatürk olması yeterliydi etkilenmem için.Ancak İsmet İnönü'den hiç bahsedilmemiş.Basit olmuş yorumlarına gelince 120 dk.ya ancak bu kadar olay sığar arkadaşlar...
04 Mart 2010, 20:21 / fulya

müthiş**beğendi 25**

çok güzel bir film daha bugün sinemasına gittim müthiş bazı hatalar da olabilir ama güzel
04 Mart 2010, 10:59 / şafak

Olmamış!!!!!!**Beğenmedi 5**

Bu yorumcular Veda yerine yanlışlıkla başka bir filme mi girdiler acaba?Arkadaşlar nasıl mükemmel dersiniz yaa.inanamıyorum.Livaneli'nin emeğine saygımız sonsuz ama bizim Atatürk'ümüz bu değil.Atatürk'ü böyle mi tanıyorsunuz?Ayrıca film olarakda hatadan geçilmiyor.Konudan konuya atlanmış,kafada soru işaretleri bırakıyor.Atatürk'ün Fikriye'ye söylediği:"senin kardeşinde veremden ölmüştü"lafına ne demeli!Bir deha,eski türk filmlerinden fırlamış bir felaket tellalı! Hepinizi şiddetle kınıyorum.!

04 Mart 2010, 07:23 / Nilgün

tebrikler Livaneli!**Beğendi 26**

gerçekten mükemmel. Hiç bilmediğimiz yönleriyle ulu önderimizi bambaşka bir açıdan izledik ve gurur duyduk. Kesinlikle görülmesi gereken bir yapıt. Kesinlikle tavsiye ediyorum.

03 Mart 2010, 22:01 / Kutay Çelikel**veda****beğendi 27**

gerçekten çok ama çok mükemmel bir film zülfü vilaneliyi tebrik ediyorum!!işte adam gibi adam MUSTAFA KEMAL ATATÜRK!!!

03 Mart 2010, 17:24 / eda kurtuluş**süper..****beğendi 28**

izledim.izlettiricem.izleyin..izlettirin

01 Mart 2010, 14:11 / erkan çelik**Hangi kitap****beğendi 29**

Yahu hangi okul kitabında, Bozok ile olan ilişkisi, Fikriye ve Latife ile olan ilişkileri, intiharlar, ölümler v.s. yazıyordu, bu film Büyük Önder Atatürk ün, hayatındaki insani ilişkileri anlatan bir filmidir. Bu şekilde değerlendirilmelidir.

01 Mart 2010, 11:56 / Karamurat**beklentilerime cevap vermedi****beğenmedi 6**

bu devirde atatürkün hayatı böyle anlatılmamalıydı ilkokula giden herkesin bildiği şeyler bunlar.atatürkçülük yok.sevr antalaşması yok.doğum günüm dediği 19 mayıs yok.selanikte doğduğunu asker olduğunu ve cumhuriyeti ilan ettiğini herkes biliyor.

01 Mart 2010, 09:23 / recep demir**Sayın Livaneli'yi kutluyorum!****Beğendi 30**

Veda, yürekle yapılmış, muhteşem bir film. Oyuncular da yürekleriyle oynamışlar. Çok etkilendim.

28 Şubat 2010, 19:10 / Gökçen**çok güzel bir film****beğendi 30**

ben çok beğendim ellerine sağlık gerçekten

28 Şubat 2010, 16:48 / özlem yıldız**Kutluyorum****beğendi 31**

Tüm sinema salonu filmi baştan sona nefeslerini tutarak izledi. Her yönüyle muhteşem bir film. Gurur duydum. Emeği geçen herkesi ve de Sayın Zülfü Livaneli'yi candan kutluyorum.

28 Şubat 2010, 08:43 / Cansun Uçan

Beğendi 32

ATATÜRK'ÜMÜZÜN ÇOKK YÖNLÜLÜĞÜNE AZ GELMEMİŞMİ BU FİLM?

Sayın Livaneliye sunduğu değerlerden dolayı teşekkür ediyorum gerçek erdemlerimizi halkın karşısına tekrardan sunmuş olmasından dolayı yüreğine emeğine saygı duyuyorum...

87 yıl öncesindeki çağdaşlık,medeniyete özendiğim için de bulunduğum duruma bir kez daha kahretmekten de kendimi alamıyorum...

livaneli yorumuyla,siyasi kimliğiyle,yazarlığıyla; dar kapsamlı,su yüzüne çıkmamış bir çok olaya yön verirken ,atatürk dar sınırlarda kalarak bizlere sunulmuş.

26 Şubat 2010, 22:38 / eda bayrak

veda

beğendi 33

zülfü livaneli ye çok teşekkürler.eline yüreğine sağlık. harika muhteşem bir film olmuş.

26 Şubat 2010, 20:26 / gülseren kadak

Mükemmel bir film

beğendi 34

Bu gün seyrettim.İşte Atatürkün gerçek yaşam öyküsü. Can dürdarda oturup seyreder.Umarım birazda ders alır.

Süpersiniz zülfi livaneli.Elinize sağlık.

26 Şubat 2010, 18:52 / ebru gökbulut

Atatürk Filmi hakkında

beğendi 35

Sayın Livaneli; Şahsiyetli ve karakterli sanatçı. Bu yaptığınız çalışmalar bir harika. Bir üstünlük. Sizin gibi her ne olursa olsun Atatürk konulu film yapanları candan kutluyorum. Bundan sonra da sizin gibi şahsiyetler Atatürk'ümüzle ilgili filmler çevirecektir. Her geçen zamanda daha da başarılı filmler yapılacağı inancındayım.

20 Şubat 2010, 21:10 / Nejdet Bardak

Atatürk filmi hakkında

beğendi 36

Sayın Livaneli, sizi kutluyorum. Fevkalade bir çalışma. Ancak Atatürk rolünü canlandıranların başarısını eleştirmeyeceğim. Benzer yönüyle keşke beni siz karşınızda bir kere görseydiniz. Hiç makyaj yapılmadan Atatürk gibi olduğumu söylerler ve her gün her yerde benzerliğimle ilgili anılarım pek çoktur. Lütfen benim bu ciddiyetle yazdıklarına lütfen ilgi gösterin. Bundan sonraki çalışmalarınızda da başarılar diliyorum. Saygılar. Nejdet BARDAK. BURSA

20 Şubat 2010, 20:39 / Nejdet Bardak

Uyan Türkiye

beğendi 37

Harika bir film olmuş bence çok teşekkürler Zülfü Livaneli

19 Şubat 2010, 09:54 / Aylin akbağ

alıntılama tarihi 17/11/2010

www.medyacafe.com/zulfu-livaneliden-ataturk-filmi-veda-20177h.htm

---

Suad Sadi | 28 Şubat 2010 21:06

Bayan Tatarı'nın, Yahşi Batı ve Recep İvedik filmlerine ne yorum yazdığını merak ettim doğrusu..

FİKRİYE.... | 1 Mart 2010 00:41

beğendi 38

NİÇİN FİLİMİN ÖZÜNDE ANLATILMAK İSTENEN KONUYU ANLAMAMAZLIKTAN GELİP ELEŞTİRİYORSUNUZ.LÜTFEN ELEŞTİRİCEĞİNİZE SİZDE BU ÜLKE İÇİN, MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN VE SİLAH ARKADAŞLARININ,YAPTIĞI MÜCADELENİN TAKDİRİNİ YAZIN..

cafer | 1 Mart 2010 02:51

filmin adı niye veda? kime veda ediyoruz?

safiye taylan | 1 Mart 2010 12:28

beğendi 39

yazık...yazık...nasıl bir yazı bu sizin gibi cahillere nasıl köşe yazarlığı yaptırıyorlar.yok ayağa kakmadım,yok alkışlamadım,yok efendim laik baskısıymış,allahaşkına siz neden bahsediyorsunuz?sizin gibi yazarım diye geçinenler yüzünden bu ülkede ne saygı kaldı,ne sevgi,ne geçmiş nede gelecek kaldı.Ben filmi izledim çok güzel olmuş emek veren herkeze teşekkürlerrrr.....

erkan ak | 1 Mart 2010 14:22

beğenmedi 7

yazınıza kolunuza dimağınıza ve cesaretinize sağlık! bu kadar altı dolmayan karakterler izledik ki sormayın. film inandırıcılığını yitirmiş. bana sorarsanız tek çıkan sonuç kızınızı okutmayın devlet başkanına bile posta koyan bir dırdırcı olur. kadın derneklerini göreve çağırırdım ama korkar gelmezler.

arda uskan | 1 Mart 2010 14:39

beğenmedi 8

27/02/2010 tarihinde veda filmine gittim.Can Dünder ın Mustafa filmine hiç gitmedim.Ama veda gittiğime pişman oldum.Gerçekten Salih BOZOK un anısı bu mudur.ömrü boyunca atanın yanından ayrılmayan salih paşa yazdıkları bu mudur.Salih Paşaya ait o anıyı okumadım görmedim.Ama livaneli 2 saatlik filmde atanın yaptıklarının binde birini bile yansıtamamış. Arkasından halkı sürükleyen,parçalanan bir imparatorluk bir devlet yaratan ata yansıtılmamış.Üzgünüm ama bu vatanın evlatlarından bir atatürk filmi izleyemeceğiz galiba.gerçi kemalist olmayan livaneliden daha fazlası beklenmezdi.

osman gazi | 2 Mart 2010 00:56

"Mustafa" filmiyle tarlada yere çakılan Büyük Önder için bir başka filmle "veda" eder durumuna geldik. O, içimizde yaşıyor. Ne vedası?

özge çelik | 3 Mart 2010 14:32

beğenmedi 9

Tam düşüdüklerimi okudum yazınızda.buyuk bir hayalkırıklığıydı bu film.

Cansu | 5 Mart 2010 21:25

beğendi 40

Nasıl Özür Diletir Mustafa Vasattı Ama Vedaya Diyece Söz Yok Anamlı Atatürkçü Kişilikli Mustafada Atatürkün Kötü Yanını Gösteriyor.Veda Son 10 Yılın en iyi Atatürk Filmi Bence .!

Nasıl Böyle Düşünürsünüz Anlamıyorum .

Harika Bir Filmdi . Ve Bence Hepsini Normal Hızlandı .

Bu kadar Anamlı Yorumlu Olamaz .!

ONa Bakarsanız Veda daha çok izleyici topladı ;)

Bunlarıda değerlendirmenizi İsterim .

Bide Nesi Özür Diletir Ya .:S

Mustafa Filmini Vasat Ama Veda Filmini Doğru İzleyemediniz .

Canan | 5 Mart 2010 23:01

beğendi 41

insanlar şunu anlayamıyorlar mustafa bir belgeseldi veda ise bir filmdi.. ZÜLFÜ LİVANELİ çok başarılı bir yazar olay SALİH beyin gözüyle perdeye aktarılmış.. cumhuriyetin tarihini bilenler SALİH beyin ATATÜRK için ATATÜRKÜNDE SALİH bey için ne kadar önemli olduğunu bilirler bu film tarihten alıntılarla gerçekleştirilmiştir 2 saate bir tarih bu kadar sığdırılabilir...

önder | 6 Mart 2010 00:17

beğendi 42

VEDA GERÇEKDEN GÜZEL BİR FİLM OLMUŞ ZÜLFÜ LİVANELİYİ KUTLUYORUM. aRKADAŞLAR NASIL BİRŞEY BEKLİYODUNUZ ÇOK GÜZEL BİR VEDA FİLMİ OLMUŞ SİZ DAHA İYİSİNİ YAPABİLİRSENİZ BUYRUN YAZIN YÖNETİN ORTAYA DAHA İYİSİNİ ÇIKARINDA GERÇEK BİR FİLM NASIL OLURMUŞ İZLEYELİM ELEŞTİRİ YAPAN ARKADAŞLAR BEKLİYORUZ SİZDEN BİŞEYLER.....

Ilhan Atac | 6 Mart 2010 12:27

Sayın Tatarı'nın yorumunu okudum. Düşünceleri tabii ki, kendini bağlar. Filmi beğenmesi de gerekmiyor. Bunu da biliyorum. Ancak dökümantar bir filmle, normal bir film arasında ayırım yapabilmesi gerekirdi. Elmalarla armutları karıştırmayı denemiş gibi bir etki uyandırdı üzerimde. Lütfen olayları abartmayalım; kimsenin kendisinden ayakta alkışlamasını beklediği yok. Eğer iş bu eleştiriyi yazmaksa o zaman ben de kendi tarzını hiç beğenmediğimi belirtirim. Saygılarımla .

fatih bingöl | 6 Mart 2010 22:53

Bu filmi 8 yaşındaki oğlum sınıf arkadaşları ve öğretmenleri ile gitmiş.Film bitiminde çocuklar ağlayarak mide bulantısı ve baş dönmesi ile çıkmışlar.Film'deki intihar sahneleri çocukları ve oğlumu derinden etkiledi.Sevdiğin biri öldüğünde intihar edilmesini gerektiğini öğrenmiş oldular.Bu film en az 12 yaş sınırı konulmalı ve bu filmi heryere şikayet edeceğim. Ölümle Atatürk sevgisi bağdaşır mı?...

elif demirci | 9 Mart 2010 01:30

beğendi 43

Bence çok hoş ve sevimli Bir film olmuş.zülfü livanelinin eline gonlüne sağlık..

Salih | 7 Mart 2010 04:37

beğenmedi 10

Ne yazık ki bende seyrettim. İlkokul çocuğu bile bundan daha iyisini çekerdi. Ancak olay sadece basit bir beceriksizlik olayı değil. Tamamen Ata'yı basitleştirme alçaltma çabası. Atatürk Arabadan inmeden Kurtuluş Savaşını başlatıp bitirdi. Yani arabanın arka koltuğunda oturmak Kurtuluş Savaşı için yeterliydi. Atatürk'ün abi diyen Fikriye'ye yaklaşımı iğrençti. Keza Fikriyenin modern insanlar gibi giyinmesini istemesi pavyona yeni düşmüş birine yapılabilecek tarzda anlatıldı. Çanakkale savaşında bir erden farkı yoktu. Daha tonla şey var ama hepsini yazacak yer yok. Yaklaşık 2 yıldır. Doğru düzgün bir Kurtuluş Savaşı Filmi için çırpınıyorum. Bir kaçta Atatürk filmi projem var. Ancak bütün görüşmelerimde hüsrana uğradım. Livaneli başta olmak üzere bir çok kişi Atatürk filmi yapıyor diye direk reddedildim. Kısaca Livaneli gibi kişiler sadece Atatürk'ü basitleştirmek, alçalmak haricinde benim gibi insanların önünü kesmiş oluyorlar. Bir taşla iki kuş vuruyorlar. Ancak onlara rağmen doğru düzgün Atatürk filmi çıkmasını sağlayacağım.

mustafa | 9 Mart 2010 21:05

beğenmedi 11

film hayal kırıklığından öte bir şey bence.yaparsa bu işi livaneli yapar diye düşünüyordum ama çok yanıltmışım.livaneli bir dostluğun hikayesi olduğunu üstüne basa basa söyledi.ama ben dostluğu da göremedim bu filmde.livaneli savaş filmi olmadığını da dile getirmişti.evet savaş filmi değil lakin 2-3 kıyıtırık sahneyi ağır çekimde göstereceğine hiç koymasaydı diye düşünüyorum.ayrıca Atatürk'ü canlandıran 4 tipi de benzetemedim.o tadı alamadım.ayrıca fazlasıyla bugünün dili ile diyaloglar geçtiği için tarihin kokusunu almakta güçlük çekiyorsunuz.

mustafa | 9 Mart 2010 21:11

Hz.Hamza denilince gözünüzde kim canlanıyor? benim gözümde anthony quinn canlanıyor.ben Hz .hamza olarak onu tanıdım.çoğumuzun da öyle olduğuna inanıyorum.işte ben bu filmde o tadı alamadım.çocukluğundan ölümüne kadar canlandırılan Atatürk karakterleri bana bu hazzı veremedi.çok yetersiz buluyorum.büyük hayal kırıklığı yaşadım diyebilirim.

isa bakır | 9 Mart 2010 21:19

beğenmedi 12

tüm yorumları okudum .bir atatürk filmi can dündarı bitirdi o güzelim şiirlerini öykülerini artık kimse okumuyor.bir atatürk filmide livneliyi bitirebilir o güzelim türkülerini kimsenin dinlemeyeceğini düşünerek tedirgin oldum.film bir livaneli filmi değilse bile, bir türk filmi tadı var izlenirmi? izlenir.TARİHİ AZ BİLEN ATATÜRKÜ KULAKDAN DOLMA SEVENLER ZEVLİK BİLE ALABİLİR.LİVANELİ BİR İMKANSIZI BAŞARMIŞ İNÖNÜSÜZ BİR ATATÜR FİLMİ YAPMIŞ LİVANELİ BİLMELİDİR Kİ ATÜRK SÜZ BİR İNÖNÜ FİLMİ İNÖNÜSÜZ BİR ATATÜRK FİLMİ OLMAZ OLURSA BUNDA BİR ART NİYET ARANIR KUSURA BAKMASIN AMA BU GERÇEK

Yesterday | 12 Mart 2010 12:14

beğenmedi 13

Yahu 70 senede Ataturk filmi çekilmiyordu.simdi neden mantar gibi Ataturk filmleri çekilmeye baslandı hic dusundunuzmu?Bunlarin hepsi bazi cevrelerin oyunları.Ataturk kucuk dusuruluyor.Zulfu Livaneli gibiler'de buna rant icin goz yumuyorlar bu kadar basit.Tek sahne bile bana yeter.Latife hanim eli belinde Ataturk'e balkondan firca atiyor.....

hulya ozguc | 14 Mart 2010 12:31

beğendi 44

ben sizin fikirlerinise katılmıyorum bence siz filmi çok dar acidan izlemisiniz ....Bakiş acılarımız farklı ....film tek kelime ile harikaydı ....sizderdaha iyi yorumlar beklemezdim zaten

mehmet | 18 Mart 2010 04:04

beğendi 45

salondaki herkes ayakta alkışladığına göre demekk ki anormallik sizeymiş.

dj orhan | 19 Mart 2010 00:23

beğenmedi 14

Mustafa filmini de salonda herkes ayakta alkislamisti.Ama o da Veda gibi.Ataturk'u kucuk dusuren senaryolar.Bir farklari yok ikisinin birbirinden.Ne Can Dundar'in ne Zulfu Livaneli'nin ki.Al birini vur birine.

Alıntılama tarihi: 17/11/2010

www.superpoligon.com/haber/15569

---

süreyya | 4 Kasım 2010, Perşembe 6:31:45 PM tarihinde yazmış

ayy pardon film güzel hata müttiş

beğendi 46

ZEHRA PINAR | 18 Ekim 2010, Pazartesi 2:07:51 PM tarihinde yazmış

SİZİN GALİBA SİNEMA KÜLTÜRÜNÜZ YOK BÖYLEŞEYLER SÖYLÜYOSUNUZ
ÇOK ÜZÜLDÜM BÖYLE DEMENİZE :(
AYRICA VEDA ÇOK ŞEY ANLATTI

beğendi 47

zehra pınar | 18 Ekim 2010, Pazartesi 2:01:55 PM tarihinde yazmış

neden böyle bir kaniya vardınız anlamadım bennde gittim veda filmine
çoooooooooooooooookkkkk
güzeldi çok etkilendim neden bu kadar yerden yere
vurdunuz onuda anlamadım veda filmindeki oyun
cuların hepsi birbirinden güzel di ve çok güzel oynadılar zülfü livaneli nin ellerine
sağlık
sizence nefesinizi boşuna harcamayın ekranlarda eleştirilip yerden yere vurulacak
şeyler varki siz onlara kafa yorun üstelik de yorum yapmak size düşmedi ne
hakkınız var buna ya ayıp insanların emeklerini hiçe sayıyorsunuz ayıp ayıp eskiden
o zaman bihterin dizilerine kılç gününe filan yorum yapıp onları vurun yerden yere
insanlar bişey yapmak için gece gündüz çalışsınlar siz lütfen
bidaha yapmayın İYİ GÜNLER :(:(

beğendi 48

mert ekin kalkanlı | 25 Eylül 2010, Cumartesi 10:08:56 PM tarihinde yazmış

veda filmine rezalet demek bile bence bu film benzeri şeye verilmiş yüksek bir paye olur.Neymiş yıllardan beri hollywood bir Atatürk filmi çekmemiş bari bu açığı biz kapatalım.veda rezaletine girmeden önce bahsolunması gereken iki yapım var bunlar trtnin milyonlarca dolar bütçe ayırarak yaptığı 94 yılındaki kurtuluş dizisi ve 1998 yılındaki cumhuriyet filimidir ikiside gerçekten Türk sinema tarihinde sadece

kategorik olarak konusuyla değil yapıt olarak tek başına değişmez yerleri olacak nitelikte yapımlar.Bir Atatürk filmi yapılacaksa o prodüksiyon milyonlarca dolar tutacaksa bu harcanır yok bu ülkenin sinema sektöründe bu ülke gibi fakir o yüzden güzel bir şey ortaya konulamaz deniliyorsa o zaman veda gibi rezaletlerde tenezzül edilmeyecek.ne işlenen konusuyla ne oynayan oyuncularla ne oyunculuklarıyla nede prodüksiyonuyla bırakın Atatürk adına yapılan bir film olmasını normal bir film olarak bile değeri yok.son dönemlerde Atatürkü paraya tahvil etmek isteyen zihniyetin onun kalemiğini,anahtarlığını,araba camı üçgen bayrağını yapıp satan anlayışın ürünü olarak görüyorum.bir cumhuriyet filmi izleyin bakalım tüyleriniz nasıl diken oldğunu görürsünüz.

Beğenmedi 15

can 19 Temmuz 2010, Pazartesi 1:26:08 AM tarihinde yazmış

Tuğba hanım çok biliyosanız...kendiniz yapın hyr beğenmiyosanız kalkıp gidebilirdiniz kimse sizi orada tutmuyordu...Bide bunları düşünün tmm mı..

EMRE 14 Haziran 2010, Pazartesi 5:20:47 PM tarihinde yazmış

VEDA FİLMİ ÇOK GÜZELDİR HEMDE DUYGULACIDIR BEN İZLEMEDİM AMA İNTERNETTET İZLEDİM ÇOK GÜZELDİ YAZAN EMRE ERGEN **beğendi 49**

EMRE 14 Haziran 2010, Pazartesi 5:16:44 PM tarihinde yazmış

VEDA FİLMİ ÇOK GÜZELDİR

beğendi 50

duygu 2 Haziran 2010, Çarşamba 2:53:35 PM tarihinde yazmış

hayır film tam anlamıyla muhteşemdi hiç çocuksu bir yanıda yoktu...**beğendi 51**

dikta 26 Mayıs 2010, Çarşamba 2:32:42 PM tarihinde yazmış

film on numara omuş arkadaşlar ben 28 yasındayım ataturkle ilgili bu kadar detayı bu flimle öğrendim..okul yıllarımızda hep uyutulmuşuz ogretmenlerimiz tarafından bilgiler verilmemiş atamızla ilgili.bu filmde öğreniyorum herşeyi. **Beğendi 52**

erhan 13 Mayıs 2010, Perşembe 3:03:19 AM tarihinde yazmış

ilk öncelikle butun arkadaşların yorumlarını okudum ve cogunuza içten dileklerle katılıyorum ama kişilere değinmeden solemek gereği duyuyorum acaba süreyya hanım : size göre nasıl bi film olmalıydı yani ne tarz seversiniz korku gerilim action komedi romantik erotik cocuk filmi gibi olmus o filmi seyrettinmi bilmiyorumda kendini oradaki kişilerin yerine koy bence birde bu yazar denilen sahsı muhterem bir eleştiri latifesi yapmak istemiş fakat eleştiriden çok direk kötöleme metninden baska

bir şey gözüküyor ve söylüyorum : Efendi kendini yazar sanıp eleştiri yapıcaksanız Adam gibi eleştirin , Sizin eleştiri anlayışınız bu ise ozaman Başka şeyleri Eleştirin USA olabilir, AB olabilir, NATO olabilir, PKK labilir, Kürt Açılımı Olabilir vs vs Ama ilk öncelikle Kendini Eleştir ve daha sonra eleştirmenin ne olduğu kavramına var. Milli Bir değer içeren bir yapıta ne olursa olsun hakarete bulunamazsın , Hakaret Çünkü Bu yaptığın eleştirmek değildir.....

asan01 1 Mayıs 2010, Cumartesi 2:06:15 PM tarihinde yazmış

Daha iyisini yapmaya uğraş o zaman madem ki bu kadar eleştirmişsin. Kim olursa olsun Atatürk ü tam anlamıyla anlatamaz zaten. güzel bir film di beğendim

[beğendi 53](#)

MERİÇ 28 Nisan 2010, Çarşamba 11:01:08 PM tarihinde yazmış

Kesinlikle bu kadar kötü eleştiriye hak edecek bir film olduğunu düşünmüyorum. Ne yazık ki Atatürk'ün anlatıldığı her film bu şekilde birtakım eleştirilere maruz kalıyor. Bence bu filmde ve Mustafa adlı filmde kesinlikle Atatürkle ilgili art niyetli düşünceler yer almıyordu. Lütfen eleştirilerimizi yaparken biraz daha insafılı davranalım zira bu denli emek sarfedilmiş ve -bence- güzel de bir film ortaya çıkmış sayın Zülfü Livaneli'ye de sözüm şudur: Kendisini ciddi anlamda beğeniyorum Atatürkle ilgili film yapmak zordur (cunku elestirecek gerekli gereksiz bir suru sacma sey bulurlar)ve bu zorlugun ustesinden gelmeyi basarmıs kendisini tebrik eder basarılarının devamını dilerim.

[beğendi 54](#)

Kemal 20 Nisan 2010, Salı 11:26:36 AM tarihinde yazmış

Hadi Özışık senin hayatında tam bir rezalet kardeş kusura bakma valla.

simge 10 Nisan 2010, Cumartesi 6:42:25 PM tarihinde yazmış

ATATÜRK GİBİ BİRİNİ 2 SAAT İÇİNE SIĞDIRMAK MÜMKÜN DEĞİL PEK SAVAŞ SAHNESİ YOKTU DAHA İYİSİ OLABİLİRDİ AMA FİLM KÖTÜDE DEĞİLDİ [orta 3](#)

eozyk 3 Nisan 2010, Cumartesi 8:08:46 PM tarihinde yazmış

bu filme kötü diyenler ya hiç filim izlemeyen kesim yada laf olsun diye yazıyorlar bu güne kadar yapılmış en iyi atatürk filmiydi

[beğendi 55](#)

zeynep 3 Nisan 2010, Cumartesi 3:49:55 PM tarihinde yazmış

ben hayatımda ilkkez bu kadar duygulandım
bu yüzden herşeyi eleştirmeye çalışacağınıza biraz da atatürkün bu milleti bize emanet ettiğini unutmayın ve buna uygun olarak hareket edin

[beğendi 56](#)

emin 30 Mart 2010, Salı 11:34:44 AM tarihinde yazmış

hainler olmasa biz atatürk ü nasıl tanırtık **beğenmedi 16**
iyiki onlar var bize direnç veriyorlar olmaya devam edin yolumuzu daha iyi çiziyoruz

nur durdane gül 29 Mart 2010, Pazartesi 2:09:08 PM tarihinde yazmış

siz istediğinizi deyin ama bu film süperdi hayatmda hç bir filmde bu kadar etkilenmedim **beğendi 57**

sinem 28 Mart 2010, Pazar 6:54:46 PM tarihinde yazmış

kesinlikle harikaaa bir film di **beğendi 58**

fatma 27 Mart 2010, Cumartesi 5:58:20 PM tarihinde yazmış

insan seyrederken şöyle diyor ne kadar masummuş insanmış ve hayatı boyunca mücadele vermiş isteseydi padişahda saltanatta onundu bu filmi dersimiz atatürk tamamıyor hazırlayanlardan allah razı olsun elinize sağlık tavsiye ederim dersimiz atatürke çocuklarınızı götürün biz onu vefa borcu için seviyoruz **beğendi 59**

mete 27 Mart 2010, Cumartesi 5:39:36 PM tarihinde yazmış

olumsuzca eleştiren arkadaşlara sesleniyorum..eğer beğenmediğiniz sahneler,bölümler vb elinize kamerayı alıp siz daha iyisini çekin!!!veya beceremiyorsanız atatürk hakkında bir hikaye yazında görelim bizde sizi eleştirelim..

nida 26 Mart 2010, Cuma 6:49:33 PM tarihinde yazmış

bence de çok güzel bir film Veda..hayranlığım bin kat arttı bu filmde sonra..Eleştirenlere gelince kurtlar vadisi mi güzel?ivedik mi?saçma sapan şeylere tam puan!!!!adam gibi sahip çıkında görelim!!! **Beğendi 60**

salih 26 Mart 2010, Cuma 6:38:30 PM tarihinde yazmış

film çok güzeldi ve bazıları kötü demişlerse bile harikaydı zaten atatürk filmi de böyle olması senin yolundan ilerliyoruz atam sen rahat uyu **beğendi 61**

fatih yasin 24 Mart 2010, Çarşamba 11:07:53 PM tarihinde yazmış

:) zeybek sertliğin oynudur . sert bakmak oyunun temsilidir :) bunu bilmediğiniz kültürsüz olduğunuz için cahil yorumlar yapmayınız

Gülden 18 Mart 2010, Perşembe 11:08:13 PM tarihinde yazmış

Film her şeyden önce Atatürk üzerine yapılmış ve şu ana kadar bu alandaki en iyi film. Bu saptama yarından sonra Dersimiz Atatürkle değişir belki. Öncelikle Atatürk'ün anlatıldığı film söz konusu bir masalın değil. Uyumak için sadece duyarsız olmak gerekir. Çünkü o büyük insanın yaşamını canlandırmak için ortaya dökülen bir emek vardı perdede, bu bir kurgulama değil. Müzikler harikaydı tek kelimeyle. Bu kadar iyi seçilebilir o kadar ki Çalın Davulları konsaymış bu sahnede dedim ve bir anda müzik girdi. Sonra Bir Fırtına Tuttu Bizi de Kırımızı Gülün Alı Var da hep içimden geçirdiğim müziklerdi. Selanik kültürünü çok iyi kavramış yönetmen. ASLINDA ÇOK DA KONUŞMAYA GEREK YOK TEŞEKKÜRLER LİVANELİ VE EKİBİ. TÜRKİYE'DE ATATÜRK'Ü ANLATAN ÇOK DAHA FAZLA FİLM YAPILMALI. BURDAN YAVAŞ YAVAŞ HAYAT HİKAYESİNDEN BELLİ KESİTLER SEÇİLİP O KESİTTEKİ ATATÜRK FİKİRLERİNE YOĞUNLAŞILAN FİMLER DE GELEBİLİR.

[beğendi 62](#)

Neslihan 17 Mart 2010, Çarşamba 10:42:44 PM tarihinde yazmış

Nasıl bu kadar kör gözlerle, at gözlüğüyle film izleyebilirsiniz anlamıyorum. Öncelikle bu film Türkiye'nin kurtuluşu'nu, tarihini değil Atatürk'ü anlatan bir film. Açıkçası daha fazla savaş sahnesi olsa gereksiz bile kaçabilirdi. Film Salih Bozok'un anılarından kaleme alınmış. Yani bir tarih kitabından değil. Ben filmi çok beğendim. Beğenmeyenlerinde ya aptal ya da art niyetli olduğunu düşünüyorum.

[beğendi 63](#)

çiğdem 16 Mart 2010, Salı 7:13:23 PM tarihinde yazmış

hayır ben size katılmıyorum öğretmenimiz bizi bu filme götürdüğünde en son yerde duygulandık size göre öyle ve düşünceniz çok salakça.

Meral 15 Mart 2010, Pazartesi 6:06:17 PM tarihinde yazmış

Sinemadan hiç anlamadığı halde sadece politik amaçlı oldukları için kasıtlı kötü eleştiri yapanların etkisinde kalarak, önyargılı filmi izlemeye gittim. Ne Amerikan fantazisi Avatar, ne de son yıllarda Gençleri uyuşturmaya yönelik İvedikle kıyaslanmayacak kadar insanı derinden etkileyen harika bir film...

[beğendi 64](#)

emre 14 Mart 2010, Pazar 1:11:37 PM tarihinde yazmış

Veda kesinlikle mükemmel bir film.
Herkesin izlemesi ve üzerine düşünmesi gerekiyor.

[beğendi 65](#)

ismet 14 Mart 2010, Pazar 1:19:39 AM tarihinde yazmış

bence harika bir film çok severek izledim o kötü yorum yapanlar filmi tam izlememişler

beğendi 66

EBRULİ 13 Mart 2010, Cumartesi 11:50:06 PM tarihinde yazmış

FİLME GİDİP BEĞENMEYENLER ZATEN KAPASİTESİ OLMAYAN RUHSUZ DUYGUSUZ VE ATATÜRK KARŞITI OLANLARDIR YANİ SİZ BEĞENMEYEN AHMAKLAR

şerif 12 Mart 2010, Cuma 4:04:27 PM tarihinde yazmış

eleştirinize katılıyorum o kısacık zamana ATAMIZIN HAYATI SİĞMAZDI.2 BÖLÜM OLABİLİRDİ.ATAMIZIN ÇOCUKLUĞU OLSUN DEVRİMLERİ OLSUN GEÇİŞTİRİLDİ.FİLM ÇOK BASİTTİ

orta 4

nuri 3 Mart 2010, Çarşamba 12:18:50 AM tarihinde yazmış

atatürk gibi büyük bi lideri nasıl 2 saat içinde anlatabilirsiniz ki.bana göre film seri şeklinde olsaydı(yüzüklerin efendisi vs gibi) daha ayrıntılı ve daha iyi hikayeleştirileceğini düşünüyorum.mesela veda da savaş sahneleri yok denecek kadar azdı.daha iyisi olabilirdi.ancak çok da kötü değildi bana göre.

Orta 5

tuğba 2 Mart 2010, Salı 10:14:32 AM tarihinde yazmış

Zülfü Livaneliyi çok sever çok beğenirim.Filme de büyük hevesle gittim. Duygularımı çoşturacak beni heyecanlandırarak bir film bekliyordum.Film duygularımı hiç mi hiç kıpırdatmadığı gibi utanarak söylüyorum uykumu getirdi. Kendimi uyumamak için zor tuttum.Yanımdaki 5 kişiden 3 uyudu. Filmin en büyük sorunu durgunluğu.Başrol oyuncusunun ifadesindeki abartı mimikler. Konunun belgesel tadında sunulması. Müzikler bile ilgi çekici değil.Çok üzgünüm Zülfü abi. Ama yine de şunu söyleyebilirim çok iyi bir film değil ama kötü de değil.Acaip yanlış bir mesajı kimseye bir zararı yok bari.Filmdeki tek göze batan güzel şey görüntü kalitesiysi....Seni seviyorum Livaneli.Üzülme. Çalışmaya devam...

orta 6

süreyya 2 Mart 2010, Salı 6:37:31 AM tarihinde yazmış

Çocuk filmi gibi olmuş

orta 7

ilkay 2 Mart 2010, Salı 2:12:46 AM tarihinde yazmış

filim çok güzeldi size katılmıyorum

beğendi 67

Alıntılama tarihi: 17/11/2010

<http://www.usakgundem.com/haber/50841/hadi-%C3%B6z%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-z%C3%BCf%C3%BC-livaneli-39-nin-veda-filmi-tam-anlam%C4%B1yla-rezalet.html>

#4 ne mutlu türküm diyene — mutlu baran 2010-03-05 10:03

beğendi 68

mükemmele yakın bir film. Akdeniz ya □emoc vatanın evladı olup da “ağrı dağı’nı veya akdeniz’i de eleştirmek gerekir” diyenlerin olması çok üzücü, yani anayı babayı inkar etmek gibi birşey bu, tazık.

#3 ne mutlu türküm diyene — mutlu baran 2010-03-05 10:01

beğendi 69

güzel bir film olmuş. Atatürk’ü eleştirmek gerekli diyen □emocr müsveddeleri içimizdeki ırlandalılardır.

#2 RE: Veda: Zülfü Livaneli’den bir Atatürk filmi — zühtü 2010-03-04 16:32

keske filmi çekerken yediğiniz yemeklerin kaldığınız otellerin ücretlerini ödeseydiniz insanları zor durtumda bırakmasaydınız,

#1 eleştiremiyorsunuz acik acik — □emocrat 2010-03-03 14:16

beğenmedi 17

yazı güzel ama eleştiri yok, eleştirecekseniz eleştirin kardeşim, yarım yamalak olmuş bu, atatürk eleştirilmez değildir. Film gerçekçi değil ki bir kere, türkiye tarihini bu kadar resmi anlatan bir filmi daha fazla eleştirebilirdiniz?

alıntılama tarihi 17/11/2010

www.tpe.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=683:veda-zuelfue-livaneliden-bir-atatuerk-filmi&catid=179:cansu-kzlta-konuk

Toplam izleyici yorumu	:	107 kişi
Filmi beğenen izleyici	:	69
Orta derece beğenen izleyici	:	7
Filmi beğenmeyen izleyici	:	17
Kapsam dışı yorum	:	14

EK 7

Mehmet Sadık Öke Röpörtajı

Sabah Gazetesi, 7 Mart 2010

Figen Yanık

Zülfü Livaneli'nin yazıp yönettiği Veda filminde, Latife Hanım'ın çok kıskanç ve kontrolsüz bir kadın olarak yansıtılması, ailesini çok üzdü. Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke, "Türkiye onu psikopat gibi mi tanıyacak? Bunda kasıt var," diyor

LATİFE HANIM PSİKOPAT DEĞİLDİ

Atatürk'ün hayatını, en yakın silah arkadaşı Salih Bozok'un anılarından yola çıkarak anlatan *Veda* filmi, Latife Hanım'ın ailesinin öfkesine neden oldu. Zülfü Livaneli'nin yazıp yönettiği filmde, Atatürk'ün kalp krizi geçirip, Fikriye Hanım'ın intihar etmesine neden olacak kadar hırçın bir kadın gibi yansıtılan Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke, "Filmde aktarılan Latife, bizim teyzemiz olamaz. Zülfü Livaneli, filmi yaparken bizimle hiç temas etmedi. Ben ona güvendiğim için teyzemizin bir giysisini bile filmde kullanılsın diye vermişim. Ama bu film bizi çok üzdü. Bu kadını bu şekilde tanıtmaya hakları yok. Çünkü bu kadın, Paşa ile evlenmiş, aynı yastığa baş koymuş, eğitilmiş, modern Türk kadınının simgesi," diyor.

- Latife Hanım'la akrabalık ilişkiniz nedir?

- Latife teyzem, anneannemin ablası. 1889 doğumlu ama kendisi 1900 derdi. Sebebi de dedem, 1900 doğumluydu, ona 'Ablacığım,' deyince, 'Biz sizinle aynı yaşta Hayriciğim, ben senden büyük değilim ki,' derdi. Anneannem ise 1907 doğumludur. Evlendiği zaman Ankara'da yalnız kalmamak için hem en küçük kızkardeşi Rukiye'yi hem de anneannemi yanına aldı. O üç kızkardeş çok enteresan. Yurtdışında Latife teyzeme 'matmazel entelektüel' derlermiş, çok zeki olduğu için. Rukiye Hanım çok güzel, ona 'matmazel güzel', anneanneme ise 'matmazel zarafet'. O da 'Zekânın ve güzelliğin birleşimidir zarafet, ben onlardan üstünüm,' derdi. Ben anneannemle Bebek'te Ayşe Sultan Yalısı'nda büyüdüm. Bu hikâyeleri onlardan çok dinledim. Latife teyzeyi de 1975'te ölümüne kadar, yani ben sekiz yaşına gelene kadar yakından tanıdım.

- Onu ziyaret eder miydiniz?

- Tabii, çok giderdik. 1969'da Ayaspaşa'daki konak çok büyük gelince, Harbiye'deki evine geçti. Şimdiki Askeri Müze'nin olduğu yerde süvari alayı varmış. Latife teyzem oradaki heykelin, Atatürk'e en çok benzeyen heykel olduğunu söyler ve camdan onu seyrederdi.

- 70 yaşında, penceresinden heykelini seyrediyorsa, Atatürk'e olan aşkı hiç bitmemiş...

- Hayır, hiç bitmemiş. Çünkü kardeşi Ömer Bey'in kızı Meral teyzem, 'Hiç mi gururun yok? Bu kadar olaydan sonra hâlâ nasıl bu kadar âşık olabilirsin?' diye sormuş. 'Bugün olsa, yeniden aynı şeyleri yaşayacağımı bilsem, yine evlenirdim,' diye yanıtlamış.

FİLMDE CESARET EKSİK

- Ama maalesef bu büyük aşkın sonu iyi olmuyor...

- Evet, maalesef. O yüzden içkisine, etrafındaki bazı kötü niyetli kişilere engel olmaya çalıştı. Şehva teyzeme, 'Çok gençtim, toydum. O kadar çok yiyici vardı ki nasıl savaşıcağımı bilemedim,' demiş. Düşünün o 23, Atatürk 41 yaşında. Babası Muammer Bey, başarılı bir işadamı olduğu için geleceği tahmin edip, bu evliliği istememiş. 'Hayatı karargâhta, savaşlarda geçmiş, mücadele adamının ev hayatının olması mümkün değil,' der ama Latife teyzem, 'Çok seviyorum baba, lütfen karışmayınız, evleneceğim,' diyor.

- Film, Salih Bozok'un anılarından hareketle çekilmiş. Siz niye Zülfü Livaneli'ye kızırırsunuz?

- Filmde Salih Bozok'un anılarının bir kısmı kullanılmış, bir kısmı da kullanılmamış. 1970'lerde İsmet Bozdağ'ın kaleminden, *Hürriyet* gazetesinde tefrika olarak yayımlanan, sonra da iki kitaba dönüşen anılar için Latife teyzem, Burhan Felek'e 'Yayımlanmasın. Ben Paşa'ya asker sözü verdim. Özel hayatımı hangi hakla yayımlarsınız?' diyor. Paşa da aynı şekilde ona 'asker sözü' veriyor. Ama engellenemediği için yayımlanıyor. O zaman filmde de Salih Bozok kadar cesur olunması lazım. Aynı kitapta, 'Kocamı dinlendiriyorlar, desem, karısı olarak bu benim işim. Kaç kere camlı kapının arkasından seyrettim, kendileri bir kadehte duruyorlar, mütemadiyen kocamın bardağını dolduruyorlar. Benim kocamın içki içmediği sabahlar vardır, düşmana çekilen bir kılıç gibi kalkar. Bir de içki içtiği sabahlar kalkışı vardır, yine nazlanmadan kalkar, ama ayağında kurşun kunduralar varmış gibi. Eğer devlete, millete acısalar, 'Sensiz hiçbir şey olmaz,' dedikleri Mustafa Kemal'e bunu yapmazlar, ama hadi devleti, milleti geçtim, arkadaşım dedikleri Mustafa Kemal'i bu kadar hor kullanmazlar,' diyor. Üç tane de isim veriyor: Nuri Conker, Kılıç Ali ve Recep Zühtü.

BU BİR YOKLAR FİLMİ

- Sizi en çok ne rahatsız etti?

- Sadece belirli bir kesimi memnun etmek için çekilmiş olması bizi üzdü. Bu film, Atatürk'ü anlatmıyor. Galada, film bitti, Zülfü Bey, 'Salih Bozok'un torunları burada,' dedi, onlar kalktı, selam verdi. 'Ülkü Hanım da burada,' dedi, o da selam verdi. Ardından 'Latife Hanım'ın yeğeni de burada,' dedi, ben de ayağa kalkmak zorunda kaldım, ama insanlar güldü. Bu kadını bu şekilde tanıtmaya hakları yok. Çünkü bu kadın, Paşa ile evlenmiş, aynı yastığa baş koymuş, eğitilmiş, modern Türk kadınının simgesi.

- Zülfü Livaneli, 'Bu bir dostluk filmi,' diyor...

- Evet, Salih Bozok ile Atatürk'ün dostluğu. Dostluk filmi diye bakarsanız, ortaya komik bir şey çıkıyor. Çünkü Salih Bey'in anılarından yola çıkılan bir filmde yaverinin gözünden Zübeyde Hanım, Fikriye ve Latife var. Ama bu filmde, yanlışların haricinde, Atatürk'ün düşman donanması için söylediği 'Geldikleri gibi giderler,' sözü, Samsun'a çıkış, Erzurum ve Sivas kongreleri yok. Millet Meclisi'nin açılışı, Ankara'ya gelişi, I. ve II. İnönü savaşları, Sakarya yok. İsmet Paşa, Lozan, Ali Şükrü'nün öldürülmesi, şapka, harf devrimi yok. Bu bir yoklar filmi. Birden kalp krizi var ve

nedeni de sanki Latife teyzemin, balkondan ona bağırması. Halbuki ilk kalp spazmını, maalesef yazmazlar, İzmir'de geçiriyor. O sırada Latife teyzem, İstanbul'da zatürre tedavisi görüyor. Bu büyük bir hata. Atatürk kalp spazmı geçirince, Muammer Bey'in doktorunu çağırırlar. O da içki, sigara ve fazla kahveyi yasaklıyor. Atatürk'ün sirozdan öldüğü de bir gerçek. İkinci kalp krizini Ankara'da, bahçede geçiriyor. Filmde, sanki birinci kalp krizinden sonra Mustafa Kemal hemen boşanıyor.

- Fikriye Hanım'ın intihar etmesinin nedeni de filmdeki gibi Latife Hanım'ın onu kıskanıp, evden kovdurması değil mi?

- Fikriye Hanım olayı tamamen yanlış. Çünkü filmde, Fikriye Hanım, Münih'ten döner dönmez Ankara'ya geliyor. Halbuki Paşa onu bir buçuk yıl, Gelibolu'da zorunlu ikâmet ettiriyor. Adnan Adıvar'ın çektiği telgrafta, 'Sakin buraya gelmesin,' diyor. Bu bölümü vermiyorsunuz, ondan sonra filmde Latife teyzeme, 'Neden bu kadın buraya gelmiş?' dedirtiyorsunuz.

- Filmde, Zübeyde Hanım'ın ölüm döşeğinde, Salih Bozok'a 'Sakin o kadınla evlenmesin,' diye uyardığı, aslında Latife değil, Fikriye mi?

- Evet. Zübeyde Hanım, Latife ile evlenmesini istiyor. Rauf Orbay anılarında, 'Bu kız sana iyi bakar, sen bu kızın kıymetini bil,' dediğini yazar. Ölüm döşeğinde parmağındaki yüzüğü çıkartıyor ve 'Bunu Mustafama verin,' diyor. Paşa da onu annesinin hediyesi olarak Latife Hanım'a takıyor. Ölümüne kadar da parmağında taşıdı. Üstelik o filmdeki gibi kırmızı taşlı değil, elmas bir yüzüktü. Ona Lütfiye dermiş. Ve 'Canın pahasına Lütfiye, Mustafamın içkisine engel olacaksın,' diyor. Bu, kayınvalidesi tarafından ona verilmiş bir vazife olduğu için o da engel olmaya çalıştı.

ZÜLFÜ LİVANELİ BİZİMLE HIÇ GÖRÜŞMEDİ

- Zülfü Livaneli, çekimler sırasında sizinle hiç konuşmadı mı?

- Hayır, hiç. Ama işte bu nedenden dolayı bir kasıt olduğunu düşünüyoruz. Biz ona o kadar güveniyorduk ki böyle bir film yapacağını beklemiyorduk. Bunca yıllık entelektüel birikimi olan bir sanat adamının, sosyal demokratın bu kadar hakkaniyetsiz bir film yapabileceğini asla düşünmedik. Bizimle hiç görüşmediği halde proje ortaya çıktığı zaman Latife teyzemin, 1924'te bir törende giydiği elbisesini sergilenmesi için verdim. Hatta 'Keşke bize ulaşabilseydiniz, bazı şeyleri verirdik,' dedim. Ben Latife'yi Ezgi Mola'nın oynadığını da bilmiyordum. Latife teyzem, 1.55 cm boyunda, inceikti, o tombul.

- Zülfü Bey, niye kasıtlı bir film yapsın?

- Zülfü Bey'in, Fikriye'yi harika, Latife'yi çok kötü göstermesinin tek bir amacı olabilir: Atatürk'ün hayatındaki bütün olumsuzlukları Latife'ye yüklemek. Çünkü eğer Atatürk'le Latife'nin evliliğinin başarısızlığını incelemeye kalkarsanız, psikolojik açılımlara girersiniz, sofrayı ya da annesiyle sevginefret ilişkisini ortaya koymalısınız. Bunları filme taşımak istememiş. Can Dündar'ın Mustafa filminin, Atatürk'ü kötülediği, belirli bir kesime mesaj verdiği söyleniyordu. Bu film ise onun karşı kampına mesaj vermek istemiş. Fakat çok ucuz, tamamen özel hayatı üzerinden, rant elde etmeye çalışan bir film.

- Filmde Fikriye'nin geçmişi, Latife'nin de Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini sembolize etmesine rağmen, sizce Latife finalde niye bu kadar kötüleniyor?

- Peki, o zaman gelecek, dırdırcı bir kadın mı? Salih Bozok, intihar etti ama ölmedi. Üç ay sonra anıları Cumhuriyet gazetesinde yayımlandı. Oysa Latife teyzem, ölümüne kadar sustu. Bozok'un anılarının orijinalinde, Latife teyzeme yönelik çok fazla bir şey yoktu. Birkaç kez redaksiyondan geçti ve o zaman bazı değişimler oldu. Çünkü 1932'den önceki Salih Bozok'un bakış açısıyla sonraki farklı. O tarihe kadar Latife harika, yurtdışında okumuş bir genç kız modeli çiziyor. Sonra birden cadaloz oluyor. Zülfü Bey, 'Atatürk'ün hayatı çok geniş, 120 dakikaya inmesi için bazı şeyleri kestik,' diyor. Evet, ama ortaya öyle bir kadın karakteri çıkarttınız ki sanki her şeyin sorumlusu o. Bir arkadaşımın oğlu izlemiş, 'Latife Hanım bu kadar psikopat mıydı?' demiş. Ortaya şu çıkıyor: Kızınızı okutmayın, çünkü kocası cumhurbaşkanı bile olsa ona postayı koyar. Ben aslında kadın derneklerinin protesto etmelerini isterdim.

KAVGALARININ NEDENİ FİLMDE OLMALIYDI

- Latife Hanım'la Atatürk'ün yaptıkları kavgalar bilinir ama...

- Evet, kavga ettiler, boşandılar, bu tarihi gerçeği yadsıyamazsınız. Ama neden sorusunu sormayıp, sadece Latife ile Fikriye'nin üstüne yıkarsanız, bunda kasıt aranır. Latife canavarlaştıysa bunun bir sebebi olmalı ve bunu filme koymalısınız. Boşanma nedenleri gösterilmiyor, tabii ki cadaloz gibi görünür. Paşa'yı yüceltmek için Latife Hanım'ı aşağılamak isteyen bir ekol var. Paşa hakkında olumsuz bir şey söylenirse, saygınlığı yitirilecek zannediliyor. Bu, 1970'e kadar problem olmuyor. Latife teyzem 1975'te öldüğünde, anıları olduğu ortaya çıkınca, vehamet de ortaya çıkıyor, 'Acaba anılarında Paşa'ya karşı bir şey var mı?' diye.

- Var mı?

- Aile, anıları Türk Tarih Kurumu'na vermeye karar verdi. Bir kopyası da bize verildi. 1980'de Kurum üyesi Reşat Kaynar'la birlikte 25 yıl açıklanmaması kararlaştırıldı. 2005'te biz tekrar toplandık ve 'Açıklanmasın,' dedik. Bu, Paşa'ya karşı bir şey olduğu için değil. Ama Paşa'nın bazı arkadaşlarını affettiğine dair satırlar olabilir. Bu anılar nedeniyle Latife teyzemin kredibilitasını düşürmek istediler. Ama Rıza Nur, 'Bunlar tarihi gerçeklerdir,' diyerek, kitabını British Museum'dan çıkardı. Latife Hanım'ın onun kitabını tekzip etmemesi üzerine, bazı yazarlar, 'İçinde yazılanları zımnen kabul ediyor,' dediler. Halbuki 1969'da bu kitap ortaya çıktığında Latife teyzem, İsviçre'de kanser olduğunu öğrenmişti. İlgilenecek hali yoktu. Ama Latife teyzemin günlüğünde, öyle bir şey olsa bile, zaten biz onları ileride açılır diye, oraya da vermeyiz, kendimizde tutarız. Öyle bölümler varsa, bunlar Türk Tarih Kurumu'nda değildir.

- www.sabah.com.tr/Ekler/Pazar/Roportaj/2010/03/07/latife_hanim_psikopat_degildi - alıntılama tarihi: 10/11/2010

EK 8

Atatürk'ün Genel Sağlık Durumu

(Prof.Dr.Yavuz Sinan Aydınтуğ ve Dr. Eren Akçiçek çalışmalarından özettilir.)

Hayatını ülkesine, milletine adayan ve henüz 57 yaşındayken ebediyete intikal eden Büyük Önder Atatürk'ün sağlığı üzerine yapılan araştırmalar, rahatsızlık geçirdiği dönemlerde bile savaşmayı ve mücadeleyi sürdürdüğünü ortaya koyuyor.

Trablusgarp Savaşı'nda şiddetli bir göz enfeksiyonu geçiren Mustafa Kemal, zorlukla ikna edilerek hastaneye tedaviye gönderilmişti. Anafartalar Savaşı'nın sonlarında akciğer iltihabı nedeniyle yatağa düşen ulu önder, planladığı zaferin son günlerini görememişti. 1919 yılında kulağından rahatsızlanması 15 Mayıs'ta 3. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a hareketini önleyememişti. Büyük önder, Samsun'a ayak bastığı sırada yeniden başlayan böbrek ağrılarını dindirmek için Havza'da kaplıca kürü almıştı. Sakarya savaşı öncesinde kaburga kemiği kırılan Mustafa Kemal, dinlenmesine ilişkin önerileri reddederek, bölgede kalmıştı. Atatürk, yeni yapılan dışleri nedeniyle, Cumhuriyetin ilanı ve ülkenin ilk cumhurbaşkanlığına seçilmesinin ardından kısa bir konuşma yapabilişti.

GATA Dış Hekimliği Bilimleri Merkezi Ağız, Dış, Çene Cerrahisi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Yavuz Sinan Aydınтуğ tarafından çeşitli kaynaklardan derlenen çalışmaya göre, Mustafa Kemal çocukluğunda sıtma haricinde alışlagelmiş çocukluk hastalıklarından başka önemli bir rahatsızlık geçirmemişti. Mustafa Kemal'in, genç yaşlarda geçirdiği idrar yolları enfeksiyonu ise sonraları tekrarlayarak sol böbreğinin enfeksiyonuna neden olmuştu. 1911-1912 Trablusgarp Savaşı'nda geçirdiği şiddetli göz enfeksiyonu nedeniyle gözü şişen, kanlanan ve kapanan genç subay, zorlukla ikna edilerek hastaneye tedaviye gönderilmişti.

Anafartalar Savaşı'nın sonlarında, 1916 yılında İngilizler'in yarımadaı boşaltmasından bir ay evvel ateşi yükselen ve bir akciğer iltihabıyla yatağa düşen Mustafa Kemal, planladığı Anafartalar Zaferi'nin son günlerini görememişti. Çünkü, Mustafa Kemal, Dr. İbrahim Tali Bey ve arkadaşlarının uyarı ve ısrarıyla görevi Fevzi Paşa'ya devrederek İstanbul'a dönmüştu. 1918 yılı sonlarında Yıldırım Orduları komutanıyken böbrek ağrıları başlayan Büyük Önder, hekimlerin önerileriyle Viyana ve Karlsbad kaplıcalarına tedaviye gitmişti. Mustafa Kemal, 1919 yılında İstanbul'da şu anda müze olan Şişli'deki evinde kaldığı aylar zarfında bir süre kulağından rahatsızlanmıştı. Fakat bu hastalık 15 Mayıs'ta 3. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a hareketini önleyememişti. Mustafa Kemal, Samsun'a ayak basar basmaz yeniden başlayan böbrek ağrılarını dindirmek için Havza'ya giderek 25 Mayıs-12 Haziran 1919 tarihleri arasında kaplıca kürü almıştı.

Milli mücadeleyi yürüttüğü dönemde sıtmaya yakalanan, 2. İnönü Savaşı'ndan sonra, 1921 yılının Nisan ayında sol yanağında büyük bir çıban çıkan Büyük Önder, Sakarya Savaşı öncesinde de attan düşerek kaburga kemiklerini kırmış, ancak buna rağmen dinlenmesi yönündeki önerileri reddetmiş ve ordunun başında kalmıştı. 1922-23 senesinde ufak tefek kalp rahatsızlıkları geçirmeye başlayan Atatürk'ün bu rahatsızlıkları 1924'de 2 kez tekrarlanmış, 1927'de enfarktüs şeklinde ortaya çıkmıştı.

HASTALIĞINA İLK TEŞHİS

Kuvvetli bünyesi sayesinde uzun seneler sağlık durumu düzgün giden Atatürk, 1936 Kasım'ı ortalarında bir gece geç vakit bahçeye çıkarak üşütmüş, ciğerlerinde kan toplanmasıyla oluşan ve yüksek ateşle seyreden bir hastalık daha geçirmişti. 1936 senesi sonlarında Atatürk'ün genel durumunda bir halsizlik başlamışsa da henüz sağlığından ciddi bir şikayeti olmamıştı. Ancak, 1937 başlarında görülen ve sık sık tekrarlayan burun kanamaları, karnı ve bilhassa bacaklarındaki kaşıntılar gibi belirtiler, kısa zamanda sonun başlangıcı olarak ortaya çıkmıştı. Bu belirtilerle başlayan "karaciğer atrofik sirozu" denilen amansız hastalık, Ulu Önder'i çok sevdiği milletinden koparıp almıştı. Atatürk'e bu teşhisi ilk kez Dr. Nihad Reşat Belger 1938 yılının Ocak ayında koymuştu. Aydınтуğ, çalışmasında şu saptamalarda bulundu:

"Atatürk'ü muayene ve tedavi eden birçok doktorun, Atatürk'te 1937 senesi başlarında görülen burun kanamaları ve kaşıntıların karaciğer hastalığına bağlı olduğunu düşünmemiş olmaları hala tartışma konusudur. Atatürk'ün hastalığının geç teşhis edilmiş olması, sağlığında biraz düzelme olduğu zaman iradesine aşırı güveni yüzünden hemen ayağa kalkmak ve siyasi problemlerde görev başında olmak istemesi ve çalışkanlığı gibi faktörler Atatürk'ün hastalığını kısa zamanda geliştiren ve şiddetlendiren talihsiz sebeplerden olmuştur."

ATATÜRK'ÜN AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI

"Atatürk'ün ağız sağlığını genel vücut sağlığından ayrı düşünmeden, O'nun savaş alanlarında geçirdiği stresli ve yorucu yıllar çerçevesinde düşünmeli ve değerlendirmeliyiz" diyen Aydınтуğ, ayrıca Osmanlı'ların son devresiyle yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde diş hekimliğinin durumunun da hesaba katılmasının önemine değinmişti.

Aydınтуğ, çalışmasında, Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu'nun "Atatürk'ün Sağlık Hayatı" kitabından, "Ulu Önder'in dişlerinden rahatsız olduğunu ve son senelerinde ağızda bir total protez taşıdığını, dişçisinin de 2. Abdülhamit'in dişçisi olan Musevi asıllı bir pratisyen Sami Günzberg olduğunu" aktarır. Aydınтуğ'un çalışmasına göre, Enver Behnan Şapolyo'nun "Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi" ismini taşıyan kitabındaki "Fizyolojik Arıza" başlıklı bölüm ise şöyle: "Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyet'i ilan ettikten sonra ilk Reisicumhurluğa Atatürk'ü seçti. Kendisini Meclis'e davet ettiler. O gün bir nutuk verecekti. Fakat tarihi günde nutukların en kısasını verdi. Bunun sebebini Bayan Afet'e şu şekilde anlatmıştı:

-Ben sana bilmediğin bir şeyi anlatayım: Tarihi hadiselerin cereyanı arasında, bazen fizyolojik arızalar mühim rol oynarlar. Tabiat ya mani olur yahut yardım eder. Cumhuriyet'i ilan etmek lazımdı. Hadiselerin seyri bunu icap ettiriyordu. Meclis'te münakaşalar cereyan ederken beni davet ettiler. O heyecanlı celsede söz söylemek benim aradığım işti. Uzun söz söyleyemedim. Cumhur reisi seçildiğim zaman Meclis'te söylediğim nutuk da en kısa beyanatlarımdan biridir. Neden? Çünkü dişlerimi yeni çektiymiştim. Yeni yapılan dişlerim tecrübe devresinde idi. Söz söylemeye başladığım vakit ya ıslık gibi bir ses çıkıyor, yahut da ağızımdan düşüyordu. Bu sırada yapılacak hiçbir çare yoktu. Bu tabii hadise siyasi hayatımın en mühim safhasına, böylece bir mani teşkil etti. Kim bilir, uzun söylemediğim belki de isabetli olmuştur."

“EN TEHLİKELİ ZAMANLARDA BİLE MUHİTİNİ YÜREKLENDİRİRDİ”

Aydıntuğ’un çalışmasında, Niyazi Ahmet Banoğlu’nun “Nükte, Fıkra ve Çizgileriyle Atatürk” adlı kitabındaki, Atatürk’ün hastalığının son dönemlerinde yaşanan bir olay Dr. Mim Kemal’in ağzından şöyle aktarıldı: “Bir gün muayenehanemde hastalarımınla meşgulken telefonda Neşet Ömer, ‘Ufak bir arıza oldu. Kan dondurucu ilaçları alarak saraya gel’ diyordu. Telaşla bu ilaçları eczaneden yaptırarak saraya koştum.

Diş protezi, diş etinde bir et kabarıklığı yapmış, dişçi arkadaşımız hastalığının esasını ve bu hastalıkta kan durmasının müşkülâtını bilmediği için bu kabarık eti kesmiş ve koparmış. Müthiş bir kanama olmuş. Dişçi korkmuş, benim hemen çağrılmam gerektiğini söylemiş. Bir taraftan yapılması icap eden tedbirlerini tatbik etmeyi unutmamış, kan durmuş. Atatürk, en tehlikeli zamanlarda bile muhitini yüreklendirirdi. İşte bu defa da etrafında telaş edenlere sükunet tavsiye etmek suretiyle itidalini muhafaza ediyordu. Hem de ehemmiyetsiz bir müdahalenin beklenilmeyen bir neticesi karşısında telaş eden, korkan dişçiyi yüreklendirmiş. Ben geldiğim vakit kanama tamamen durmuştu. Tamponun kaldırılmasına ihtiyaç yoktu. Onu yerinde bıraktık. Ondan sonra kanama tekrarlamadı.” Atatürk 1935 yılında ise ağrıyan dişi için çağırdığı diş hekimi Ziya Cemal Büyükaksoy’a “Ne yapmak lazım geldiğini” sorar. Büyükaksoy’un boynunu bükmesi üzerine durumu anlayan Atatürk, “Çek öyle ise, beni bir an evvel şu ıstıraptan kurtar” der. Büyükaksoy ağrıyan dişi çeker ve yerini diker.

LİDER-HEKİM İLİŞKİSİ

Aydıntuğ’un çalışmasında, 3. Uluslararası Atatürk Sempozyumu’nda “Atatürk’ün Genç Yaşta Ölümüne Neden Olan Hastalığının, Günümüze ve Geleceğe Yönelik Lider-Hekim İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bir bildiri sunan Dr. Mehmet S. Bayraktar’ın şu tespitine de yer verildi:

“Lider-hekim ilişkilerindeki zorluğun ve çekingenliklerin, geçmişe ait bu acı örneği unutmuyarak, günümüzde ve geleceğe yönelik ilişkilerde büyük sorumluluğun tıp doktorlarına ait olduğunu düşünüyor, bunun siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ülkeyi etkilediğine inanıyorum.”

Tıp tarihi alanında Atatürk’ün sağlığını tez konusu yapan tek kişi olan Dr. Eren Akçiçek ise Mustafa Kemal Atatürk’ün sağlığı, yeme alışkanlıkları, evi, giyim tarzı, arkadaşları, ölümünden sonra yaşanan tartışmalar, ölümü ile ilgili spekülasyonları titizlikle araştırdı. Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nde Atatürk’ün sağlığı ile ilgili raporları inceleyen Akçiçek, 4 yıllık çalışmasıyla ‘Atatürk’ün sağlığı, hastalığı ve ölümü’ isimli kitabıyla Atatürk’ün bilinmeyen yönlerini ortaya koydu.

Akçiçek, tezi hakkında şunları söylüyor:

Tezinizi neden Atatürk üzerine hazırladınız?

- 1963 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdim. 1969'da mezun oldum. Daha sonra aynı fakültede 1973 yılında 1. İç Hastalıkları Kliniği'nde merhum Prof. Vehbi Göksel'in yanında iç hastalıkları ihtisası yaptım ve uzman oldum. Bunu takiben yedek subaylık görevini yerine getirdim. 1.5 yıl Manisa Askeri Hastanesi'nde görev yaptım. 1975 yılında EÜ Gastroloji Kliniği'nde Prof. Namık Kemal Menteş'in yanında Gastroentroloji tahsisi yaptım. 1980 yılında uzman oldum. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda tıp tarihi doktorasına başladım. 2000 yılında tıp tarihi bilim doktoru oldum. Tez konum da Atatürk'ün sağlığı, hastalıkları ve ölümüdür. Bu seçimde Atatürk sevgisinin büyük önemi var. Bu doktora tezini Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji Bölüm Başkanı Prof. Nil Sarı yönetiminde hazırladım. Tez 2005 yılında İzmir Güven kitabevi tarafından yayınlandı. Atatürk'ü çok merak ediyordum. Bunun üzerine araştırma yapmaya başladım. Buradan çıkardığım sonucu da tezim ve kitabımın önsözünde "Atatürk'ü çok bildiğimi sanırken az tanıdığımı, çok sevmeme rağmen daha çok sevmem gerektiğini, kendisine borçlu olmamıza rağmen daha çok borçlu olduğumuzu ve ödeyemediğimizi anladım" şeklinde yansıttım.

Atatürk'ü nasıl araştırdınız?

- Bu tezi hazırlamam benim için büyük sorumluluk doğurdu. Bir kere Atatürk büyük bir asker ve büyük bir devrimci, diplomat ve devlet adamı. Ama onun dışında insani erdemleri ve kişilik özellikleri yönünden çok zengin ve mükemmel bir insan. Ayrıca Atatürk'ün sağlığı ve hastalığı konusunda devamlı spekülasyonlar yazılıyor. Bir takım ilgisiz ve yetkisiz kişiler konuları olmadığı halde, bu konuda fikir yürütebiliyor. Ben Atatürk'ün sağlık hayatını bu üstün insan modeli içinde, doğumundan ölümüne kadar inceledim. Kitapta kullandığım kaynak sayısı 700'dür. Çankaya Cumhurbaşkanlığı arşivinde bulunan Atatürk'ün sağlık dosyasını inceledim ve kitabımda ilk defa oradan aldığım belgeler yayınlandı. Ayrıca Dolmabahçe sarayına gittim. Atatürk'ün ilaçlarını inceledim. Çıkan sonuçlar en sonda ayrı bir bölüm olarak verildi. Kitapta söylenenlerin hepsinin kaynağı gösterildi. Kitabımda, benim sağladığım yeni fikirler dışında birtakım düşünceleri de okuyucunun kanaatına bıraktım.

Atatürk'ün sağlık hayatı nasıl anlatıldı?

- Şunu söyleyebilirim ki, Atatürk'ün 57 yıllık Türk milletine adanmış ömrü, çeşitli sağlık sorunlarıyla geçmiş ama Atatürk'ün çok güçlü bir bağışıklık sistemi olduğunu da gördüm. Mesela 2 kardeşi çocuk yaşta differiden ölmesine rağmen Atatürk bu hastalığı atlattır. Yine antibiyotiklerin olmadığı devrede Atatürk 2 kez zaatürre hastalığına yakalanmış. Son zaatüre hastalığı karaciğer hastalığı tespit edildikten sonra ortaya çıkmıştır. Ama bu 2 hastalığı da yenmiş. Keza 22 Eylül 1938'de karnından 10 litre boşaltılmıştır ve karaciğer hastalığı yüzünden komaya girmiştir. Bu komadan çıkması güçlü bir vücut direnci olduğunu gösteriyor. Benim kitabımda Atatürk'ün sağlık, vücut özellikleri, sporculuğu, uykusu, alışkanlıkları, diş sağlığı,

geçirdiğ travmalar, hastalıklar, hekimlerle ilişkilerinden sonra son hastalığı geniş şekilde ele alınıyor.

Atatürk'ün sağlığı ve hastalığı konusunda birtakım spekülasyonlar yapıldığından bahsettiniz. Atatürk'ün ölümü ve alkol alışkanlığı üzerine de çok tartışmalar yaşandı. Bu konuyu siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Atatürk'ün doğumundan ölümüne kadar sağlık hayatını çiziyorum. Kitapta geniş bir bölüm olarak da tartışılan konular yer aldı. Mesela "hastalık teşhisi gecikti mi? Hekimler görev yaptı mı, hastalığın sebebi neydi?" gibi sorular inceleniyor. Atatürk'ün ölümünden sonra 9 tane Türk doktorunun, verdikleri ölüm raporunda ölüm nedeni "alkole bağlı karaciğer hastalığı" olarak yazılıyor. Alkol kullanmak, Atatürk'ün kendi tercihi ve insani bir özelliği. Ama bazı çevreler bunu onun aleyhine bir unsur olarak kullanma çabasındadır. Bazı çevreler de Atatürk'ün değişik cephelerde savaştığını ve Atatürk'ün karaciğer hastalığının alkole değil, burada alınmış bir Hepatit virüsüne bağlı olduğunu iddia ediyorlar. Bunu kesin olarak söylemek mümkün değil. Yalnız Atatürk'ün içki kullanması kendi tercihi olup, ona menfi olarak kullanılacak bir husus değil. Hatta son Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyk "İleride onun şahsiyeti tahlil edecek olanlar, dehası ile ilişkileri arasındaki münasebeti tespit edecekler" demiştir. Bu alkol olayını çok istismar ediyorlar.

Hazırladığı "Atatürk'ün sağlığı, hastalıkları ve ölümü" konulu doktora tezi için yaklaşık bin kaynak inceleyen Ege Üniversitesi Hastanesi Gastroenteroloji Kliniği'nden Dr. Eren Akçiçek, Atatürk'e geç teşhis konulduğu yönünde görüşlerin olduğunu söylüyor. Atatürk'e o günün hekimlik anlayışı içinde hastalığı hakkında bilgi verilmediğinin anlaşıldığını ifade eden Akçiçek, şunları anlatıyor: "Atatürk, hastalığının ilerlediği bir sırada İsmet İnönü'ye, 'İsmet, bu benim hastalığım çok daha önce bütün ağırlığıyla bana anlatılsaydı, o zaman işin başında önlemini alırdım, bu noktaya getirmezdim. Bana yeterince anlatılmadı, gizlendi' demiştir. 14 Haziran 1938'de o zaman İsviçre'de bulunan Afet İnan'a yazdığı mektupta da 'Bence doktorların yanlış görüş ve hükümleri sebebiyle hastalık durumum ilerlemiştir' demektedir."

Akçiçek'in günümüzdeki olanaklarla ilgili karşılaştırmaları şöyle:

- Karın sıvısı biriktikten sonra Savarona'da çıkan ateşin sebebi belirlenememişti. Bu tabloyu sirozlu hastalarda karın sıvısının iltihaplanması olarak kabul ediyoruz. Bugün uygun tedaviler var.
- O dönemde vücutta biriken sıvının idrarla atılmasını sağlayan güçlü ilaçlar yoktu. Karında biriken sıvı için 3 defa karın ponksiyonu (sıvı boşaltımı) yapılmış. Nitekim Atatürk üçüncü ponksiyondan sonra 8 Kasım'da karaciğer komasına girdi ve çıkamadı.
- Karaciğer komalarında uygulanan yöntemler o gün mevcut değildi. Bugün karaciğer nakilleriyle de özellikle alkole bağlı karaciğer sirozlarında iyi sonuçlar alınıyor.

Günümüz doktorları bugünkü olanaklarla Atatürk'ün ömrünün 15 yıl uzatılabileceğini söyledi. Doktor gözüyle incelemelerde bulunan Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kalp ve Damar Cerrahisi Bölümü'nden Op. Dr. Serdar Günaydın, Atatürk'ün ilk sağlık sorunlarının 11 Kasım 1923'e dayandığını belirterek, şu noktalara dikkat çekti: "O tarihte muhtemel bir kalp krizi geçiriyor. 'Kalp çok çalışmaktan yorgun düşmüştür' teşhisi konuyor. 22 Mayıs 1927'de ikinci bir kriz Atatürk'ü gece yatağında yakalıyor, sol kolunda ve göğsünde şiddetli ağrı oluşuyor. Ancak soğuk algınlığı teşhisiyle geçiştiriliyor.

Oysa tarif edilen bulgular kalp damarlarında (koroner) tıkanıklığın başladığını gösteriyor. Yaşamakta olduğu stres ve yorgunluk, yaşı uygun. Sigara ve içki nedeniyle kan yağları muhtemelen yüksek.

Kalp hastalığının erken tanınmaması, ilerlemesine ve ileride gelişen siroz tablosunun da ölümcül sonlanmasına neden oluyor. Günümüzde bu durumda koroner anjiyografi istenir, tıkalı damarlar saptanıp uygun tedavi yapılabilirdi. Belki siroz olmasaydı birkaç yıl sonra kalp krizinden ölüm tehdidi kapıyı çalacaktı. Karaciğer açısından da çeşitli kan testleriyle çok daha erken tanı konulabilirdi. 1936'da teşhis edilebilecek bir siroz başlangıcı bile ömrünü o günkü imkânlarla en az 4, bugünkü şartlarda 15 yıl uzatabilirdi."

<http://www.webhatti.com/turkiye-ve-ulu-onder-ataturk/201419-ataturkun-genel-saglik-durumu.html> - alıntılama tarihi 2 Nisan 2011

ÖZGEÇMİŞ

Aytuna Tosunoğlu alı 1963 yılında, Ankara'da doğru. 1982-1984 yılları arasında Londra, Kingsway Princeton College'da Business Admin/Management ön lisans eğitimi aldı. Yirmi yıl İstanbul'da çeşitli çok uluslu şirketlerde idari görevlerde çalıştı. 1993 ve 1999 yıllarında iki öykü kitabı, 2003 yılında ilk romanı yayımlandı. Ulusal kanallarda yayınlanan çeşitli televizyon drama dizileri için senaryo, çeşitli edebiyat dergilerine öyküler yazdı. Atıf Yılmaz'ın vefatı nedeniyle yarım kalan son sinema projesinde senaryo yazarlığı yaptı. Lisans eğitimini 2009 yılında İstanbul, Maltepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema Bölümü'nde tamamladı. Yönetmen Barış Pirhasan'ın "Tersakan" sinema projesinde araştırma ekibinde yer aldı. Yapım ve yönetmenliğini üstlendiği dört kısa film ve video clip çekti. 2009-2011 yılları arasında yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak Maltepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görüntü Sanatları Bölümü'nde Kısa Film Atölye Çalışmaları, Senaryo Yazımı, Televizyona Dizi Film Yazımı ve Sinemada Edebiyat Uyarlamaları dersleri verdi. Televizyon dizileri alanında yeni projeler geliştiriyor. Bir biyografik kitap çalışması teklifini değerlendirme aşamasında...